

ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

БРАСЛАВЕЦЬ ЯН ЮРІЙОВИЧ

УДК:342.9:339.137(477)

ДИСЕРТАЦІЯ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДТРИМКИ
ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ В УКРАЇНІ

12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання власних ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Я. Ю. Браславець

Науковий керівник:

Ненько Сергій Сергійович,
кандидат юридичних наук, професор

Одеса – 2026

АНОТАЦІЯ

Браславець Я. Ю. Адміністративно-правові засади забезпечення підтримки економічної конкуренції в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Заклад вищої освіти «Міжнародний університет бізнесу і права» Міністерства освіти і науки України; Одеський державний університет внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України, Одеса, 2026.

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, що полягає в комплексному дослідженні адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції в Україні, визначенні його правової природи, місця у системі публічного адміністрування та формуванні пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання і практики діяльності органів публічної адміністрації у відповідній сфері.

Обґрунтовано теоретичні засади адміністративно-правового розуміння економічної конкуренції як об'єкта публічного адміністрування. Доведено, що конкуренція виступає елементом економічного публічного порядку та об'єктом цілеспрямованого управлінського впливу, який реалізується через систему адміністративно-правових засобів, процедур і інституційних механізмів.

Запропоновано авторське визначення адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції як системи врегульованих нормами адміністративного права засобів, процедур, інституційних механізмів і практик діяльності органів публічної адміністрації, спрямованих на формування, підтримку та захист конкурентного середовища шляхом прийняття адміністративних рішень, реалізації контрольних повноважень та застосування превентивних і реактивних заходів впливу.

Встановлено, що для правозастосування у сфері забезпечення підтримки економічної конкуренції вирішальне значення має нормативне закріплення матеріально-правових заборон, а також належне формування і дотримання процедурних стандартів діяльності органів публічної адміністрації. Саме процедурний компонент забезпечує передбачуваність управлінських рішень, уніфікує підходи до їх прийняття та мінімізує ризики довільного застосування права. Доведено, що процедурні стандарти виступають інструментом конкретизації меж дискреційних повноважень, оскільки зобов'язують органи публічної влади обґрунтовувати вибір варіанта рішення, враховувати альтернативи та дотримуватися встановлених критеріїв оцінки. Водночас саме через процедуру забезпечується правова визначеність для суб'єктів господарювання, що проявляється у можливості прогнозувати наслідки управлінських рішень та ефективно захищати свої права у взаємовідносинах із державою.

Окреслено відмежування адміністративно-правового забезпечення конкуренції від суміжних форм державного впливу за критеріями цілей, інструментів і юридичних наслідків. Встановлено, що на відміну від загального економічного регулювання, яке має макроекономічну спрямованість і реалізується через політичні та фінансові інструменти, адміністративно-правове забезпечення конкуренції характеризується індивідуалізованим впливом на конкретні ринкові ситуації через прийняття владних рішень. Визначено його відмінності від внутрішньоорганізаційної діяльності органів влади, яка не породжує зовнішніх юридичних наслідків для суб'єктів господарювання, а також від приватноправових механізмів регулювання, що ґрунтуються на диспозитивності та рівності сторін. Доведено, що ключовим критерієм відмежування є спрямованість на формування обов'язкових правил поведінки або прийняття індивідуальних рішень, які безпосередньо впливають на стан конкуренції на ринку.

Визначено функції адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції у системі публічного адміністрування, серед яких

виокремлено регулятивну, гарантійну, превентивну та контрольну. Уточнено зміст регулятивної функції, яка полягає у встановленні та підтриманні правил конкурентної поведінки на ринку, гарантійної функції, спрямованої на забезпечення захисту прав суб'єктів господарювання, превентивної функції, що реалізується через запобігання порушенням конкурентного законодавства, а також контрольної функції, яка передбачає виявлення та припинення антиконкурентних практик. Обґрунтовано, що реалізація зазначених функцій забезпечується через дотримання принципів адміністративної процедури, які виступають універсальними стандартами діяльності органів публічної адміністрації. До таких принципів і процедурних вимог віднесено законність, пропорційність, обґрунтованість рішень, рівність суб'єктів господарювання, прозорість діяльності органів влади, дотримання розумних строків та забезпечення участі заінтересованих осіб у процедурі прийняття рішень.

Запропоновано систему ознак адміністративно-правового забезпечення конкуренції, придатну для його практичної ідентифікації та відмежування від інших форм державного впливу. До таких ознак віднесено публічно-владний характер діяльності, що проявляється у здійсненні повноважень від імені держави, реалізацію у межах чітко визначеної компетенції органів публічної адміністрації, обов'язковість процедурної форми прийняття рішень, спрямованість на регулювання конкурентних відносин та забезпечення належного функціонування ринку, а також наявність юридично значущих наслідків для суб'єктів господарювання. Додатково обґрунтовано, що сукупність зазначених ознак дозволяє ідентифікувати адміністративно-правове забезпечення конкуренції як самостійний напрям публічного адміністрування, який поєднує матеріально-правові, процедурні та інституційні елементи і має комплексний характер.

Встановлено, що розвиток правового регулювання у сфері забезпечення підтримки економічної конкуренції характеризується трансформацією співвідношення матеріальних заборон, процедурних гарантій та інституційних

механізмів. Визначено критерії періодизації розвитку відповідного регулювання, серед яких: характер нормативної моделі, рівень інституційної централізації, обсяг дискреційних повноважень та ступінь імплементації європейських стандартів.

Обґрунтовано, що сучасна модель публічного адміністрування у сфері конкуренції формується на засадах належного врядування як системи правових орієнтирів організації діяльності публічної влади. У цій моделі визначального значення набувають процедурні гарантії прийняття рішень, які забезпечують передбачуваність, послідовність і обґрунтованість адміністративної діяльності. Доведено, що прозорість діяльності органів публічної адміністрації виступає необхідною умовою довіри з боку суб'єктів господарювання та запобігає формуванню дискримінаційних практик у конкурентному середовищі. Встановлено, що ефективний судовий контроль виконує функцію зовнішнього обмеження адміністративного впливу, забезпечуючи перевірку рішень на відповідність принципам законності, пропорційності та обґрунтованості. Уточнено, що у конкурентно-чутливих сферах ключовим елементом правового регулювання є обмеження дискреційних повноважень органів публічної влади через нормативне закріплення чітких критеріїв прийняття управлінських рішень, що унеможливорює довільне втручання у ринкові процеси та забезпечує рівність умов для всіх учасників ринку.

Визначено основні адміністративні процедури у сфері забезпечення підтримки економічної конкуренції, до яких віднесено розгляд справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, контроль за концентраціями суб'єктів господарювання, процедури погодження та врахування рішень органів державної влади й органів місцевого самоврядування, а також здійснення превентивного контролю за антиконкурентними діями. З'ясовано, що кожна із зазначених процедур має власну структуру, стадійність та процесуальні особливості, що зумовлює необхідність їх нормативної уніфікації. Встановлено, що процедурна форма виступає гарантією захисту прав суб'єктів господарювання та

забезпечує баланс між публічним інтересом і свободою підприємницької діяльності.

Запропоновано системні напрями вдосконалення нормативного регулювання у сфері забезпечення підтримки економічної конкуренції, які передбачають формування єдиної процедурної основи прийняття рішень у конкурентно-чутливих сферах. Обґрунтовано необхідність закріплення у законодавстві уніфікованих процедурних стандартів, що визначають порядок розгляду справ, вимоги до доказування, строки прийняття рішень та порядок їх доведення до відома заінтересованих осіб. Визначено доцільність конкретизації критеріїв реалізації дискреційних повноважень органів публічної влади шляхом встановлення обов'язку мотивувати вибір варіанта рішення та обґрунтовувати відхилення альтернативних підходів. Запропоновано підвищення вимог до мотивування адміністративних рішень, що має забезпечити їх перевірюваність і відповідність принципам пропорційності та правової визначеності. Обґрунтовано доцільність запровадження превентивних механізмів оцінки впливу управлінських рішень на конкуренцію, які дозволяють виявляти потенційні ризики обмеження конкуренції ще на стадії підготовки таких рішень та мінімізувати негативні наслідки для ринку.

Підсумовано, що підвищення ефективності забезпечення підтримки економічної конкуренції потребує переходу від фрагментарного нормативного регулювання до узгодженої адміністративно-правової моделі, яка забезпечує системну єдність матеріальних, процедурних та інституційних елементів. Така модель передбачає взаємопов'язане функціонування матеріально-правових заборон, спрямованих на недопущення антиконкурентних практик, процедурних гарантій, що визначають порядок прийняття управлінських рішень, а також інституційних механізмів діяльності органів публічної адміністрації, відповідальних за реалізацію конкурентної політики. Обґрунтовано, що саме узгодженість цих складових створює передумови для формування стабільного конкурентного середовища, підвищує передбачуваність правозастосування та

сприяє зміцненню довіри суб'єктів господарювання до держави. Встановлено, що орієнтація на європейські стандарти передбачає адаптацію законодавства та водночас забезпечення належної якості адміністративної діяльності, що виражається у дотриманні принципів законності, пропорційності, обґрунтованості рішень і процесуальної справедливості.

Запропоновано організаційно-правові та процедурні напрями вдосконалення адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції, які спрямовані на підвищення ефективності функціонування системи публічного адміністрування у цій сфері. Зокрема, обґрунтовано необхідність підвищення рівня координації між органами публічної адміністрації шляхом чіткого розмежування їх компетенції, запровадження механізмів узгодження управлінських рішень та забезпечення інформаційної взаємодії. Визначено доцільність встановлення чітких строків розгляду справ у сфері забезпечення конкуренції з метою недопущення затягування адміністративних процедур та забезпечення своєчасного захисту прав суб'єктів господарювання. Запропоновано удосконалення механізмів міжвідомчої взаємодії, що передбачає нормативне врегулювання порядку обміну інформацією, визначення процесуального статусу відповідних запитів та встановлення відповідальності за порушення строків їх виконання. Обґрунтовано необхідність посилення контролю за обґрунтованістю адміністративних рішень через встановлення підвищених вимог до їх мотивування, що забезпечує можливість перевірки таких рішень на відповідність принципам пропорційності та правової визначеності. Встановлено, що ефективний судовий захист прав суб'єктів господарювання є невід'ємним елементом системи забезпечення підтримки економічної конкуренції, оскільки забезпечує відновлення порушених прав і виступає механізмом корекції адміністративної практики.

Ключові слова: економічна конкуренція, адміністративно-правове забезпечення, публічне адміністрування, адміністративні процедури, дискреційні

повноваження, Антимонопольний комітет України, адміністративні рішення, належне врядування, судовий контроль, європейська інтеграція.

SUMMARY

Braslavets Y. Y. Administrative and Legal Framework for Supporting Economic Competition in Ukraine. – Qualifying scientific work as a manuscript.

The dissertation submitted for the degree of Candidate of Legal Sciences in the specialty 12.00.07 «Administrative Law and Procedure; Financial Law; Information Law». – Higher Education Institution «International University of Business and Law» of the Ministry of Education and Science of Ukraine; Odesa State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Odesa, 2026.

The dissertation provides a theoretical generalization and proposes a new solution to the scientific problem consisting in a comprehensive study of the administrative and legal support for the maintenance of economic competition in Ukraine, determination of its legal nature and place within the system of public administration, as well as formulation of proposals for improving legal regulation and the practice of public administration bodies in the relevant field.

The theoretical foundations of the administrative-law understanding of economic competition as an object of public administration have been substantiated. It has been proved that competition constitutes an element of economic public order and an object of targeted administrative influence exercised through a system of administrative-law means, procedures, and institutional mechanisms.

The author's definition of administrative and legal support for the maintenance of economic competition has been proposed as an activity of public administration bodies regulated by the norms of administrative law and aimed at the formation, maintenance, and protection of a competitive environment, carried out through the adoption of administrative decisions, the exercise of control powers, and the application of preventive and reactive measures. The structural elements of such support have been identified,

including subjects, powers, procedures, instruments of influence, and legal consequences, which creates a basis for its systemic analysis.

It has been established that, for law enforcement in the sphere of ensuring economic competition, decisive importance belongs both to the normative consolidation of substantive legal prohibitions and to the proper formation and observance of procedural standards governing the activity of public administration bodies. It is precisely the procedural component that ensures the predictability of administrative decisions, unifies approaches to their adoption, and minimizes the risks of arbitrary application of law. It has been proved that procedural standards serve as an instrument for specifying the limits of discretionary powers, since they oblige public authorities to justify the choice of a particular decision, take alternatives into account, and comply with established evaluation criteria. At the same time, it is through procedure that legal certainty for business entities is ensured, which is manifested in the possibility of predicting the consequences of administrative decisions and effectively protecting their rights in relations with the state.

The distinction between administrative and legal support for competition and related forms of state influence has been outlined according to the criteria of goals, instruments, and legal consequences. It has been established that, unlike general economic regulation, which is macroeconomic in nature and is implemented through political and financial instruments, the administrative and legal support for competition is characterized by an individualized influence on specific market situations through the adoption of authoritative decisions. Its differences from the internal organizational activity of public authorities, which does not produce external legal consequences for business entities, as well as from private-law regulatory mechanisms based on dispositivity and equality of the parties, have been determined. It has been proved that the key criterion of distinction lies in the orientation toward establishing binding rules of conduct or adopting individual decisions that directly affect the state of competition in the market.

The functions of administrative and legal support for economic competition within the system of public administration have been determined, namely regulatory, guarantee,

preventive, and control functions. The content of the regulatory function, which consists in establishing and maintaining the rules of competitive conduct in the market, the guarantee function aimed at ensuring the protection of the rights of business entities, the preventive function implemented through the prevention of violations of competition law, and the control function, which provides for the detection and termination of anti-competitive practices, has been clarified. It has been substantiated that the implementation of these functions is ensured through observance of the principles of administrative procedure, which act as universal standards for the activity of public administration bodies. Such principles include legality, proportionality, reasonableness of decisions, equality of business entities, transparency of public authorities' activity, as well as observance of reasonable time limits and ensuring the participation of interested persons in the decision-making procedure.

A system of features of administrative and legal support for competition suitable for its practical identification and distinction from other forms of state influence has been proposed. Such features include the public-authority nature of the activity, manifested in the exercise of powers on behalf of the state, implementation within the clearly defined competence of public administration bodies, the obligatory procedural form of decision-making, orientation toward regulating competitive relations and ensuring the proper functioning of the market, as well as the presence of legally significant consequences for business entities. It has additionally been substantiated that the totality of these features makes it possible to identify administrative and legal support for competition as an independent direction of public administration combining substantive legal, procedural, and institutional elements and possessing a complex character.

It has been established that the development of legal regulation in the sphere of ensuring economic competition is characterized by a transformation in the correlation between substantive prohibitions, procedural guarantees, and institutional mechanisms. The criteria for periodizing the development of the relevant regulation have been determined, including the nature of the normative model, the level of institutional

centralization, the scope of discretionary powers, and the degree of implementation of European standards.

It has been substantiated that the modern model of public administration in the field of competition is formed on the basis of good governance as a system of legal guidelines for organizing the activity of public authorities. Within this model, procedural guarantees of decision-making acquire decisive importance, as they ensure predictability, consistency, and reasonableness of administrative activity. It has been proved that transparency in the activity of public administration bodies is a necessary condition for trust on the part of business entities and prevents the formation of discriminatory practices in the competitive environment. It has been established that effective judicial control performs the function of an external limitation on administrative influence by ensuring the review of decisions for compliance with the principles of legality, proportionality, and reasonableness. It has been clarified that in competition-sensitive spheres the key element of legal regulation is the limitation of discretionary powers of public authorities through the normative consolidation of clear criteria for adopting administrative decisions, which prevents arbitrary interference in market processes and ensures equality of conditions for all market participants.

The main administrative procedures in the sphere of ensuring economic competition have been identified, including the consideration of cases concerning violations of legislation on the protection of economic competition, control over concentrations of business entities, approval of decisions of state authorities and local self-government bodies, as well as preventive control over anti-competitive actions. It has been found that each of these procedures has its own structure, stages, and procedural features, which necessitates their normative unification. It has been established that the procedural form acts as a guarantee of protection of the rights of business entities and ensures a balance between public interest and freedom of entrepreneurial activity.

Systemic directions for improving normative regulation in the sphere of ensuring economic competition have been proposed, which provide for the formation of a unified

procedural basis for decision-making in competition-sensitive spheres. The necessity of consolidating unified procedural standards in legislation has been substantiated; such standards should determine the procedure for case consideration, requirements for evidence, time limits for decision-making, and the procedure for communicating decisions to interested persons. The expediency of specifying the criteria for the exercise of discretionary powers by public authorities through establishing the obligation to justify the choice of a particular decision and substantiate the rejection of alternative approaches has been determined. Raising the requirements for reasoning administrative decisions has been proposed in order to ensure their verifiability and compliance with the principles of proportionality and legal certainty. The expediency of introducing preventive mechanisms for assessing the impact of administrative decisions on competition has been substantiated, as these mechanisms make it possible to identify potential risks of restriction of competition at the stage of drafting such decisions and to minimize negative consequences for the market.

It has been concluded that increasing the effectiveness of ensuring economic competition requires a transition from fragmented normative regulation to a coherent administrative-law model that ensures the systemic unity of substantive, procedural, and institutional elements. Such a model provides for the interconnected functioning of substantive legal prohibitions aimed at preventing anti-competitive practices, procedural guarantees determining the procedure for adopting administrative decisions, as well as institutional mechanisms of activity of public administration bodies responsible for implementing competition policy. It has been substantiated that the coherence of these components creates the prerequisites for forming a stable competitive environment, increases the predictability of law enforcement, and contributes to strengthening business entities' trust in the state. It has been established that orientation toward European standards presupposes adaptation of legislation and, at the same time, ensuring the proper quality of administrative activity expressed in compliance with the principles of legality, proportionality, reasonableness of decisions, and procedural fairness.

Organizational and procedural directions for improving the administrative and legal support for economic competition have been proposed, aimed at increasing the effectiveness of the functioning of the public administration system in this sphere. In particular, the necessity of increasing the level of coordination between public administration bodies through a clear delimitation of their competence, introduction of mechanisms for harmonizing administrative decisions, and ensuring information interaction has been substantiated. The expediency of establishing clear time limits for consideration of cases in the sphere of ensuring competition has been determined in order to prevent delays in administrative procedures and ensure timely protection of the rights of business entities. Improvement of mechanisms of interdepartmental interaction has been proposed, including normative regulation of the procedure for information exchange, determination of the procedural status of relevant requests, and establishment of liability for violation of the time limits for their execution. The necessity of strengthening control over the reasonableness of administrative decisions through the establishment of increased requirements for their reasoning has been substantiated, which ensures the possibility of reviewing such decisions for compliance with the principles of proportionality and legal certainty. It has been established that effective judicial protection of the rights of business entities is an integral element of the system of ensuring economic competition, since it guarantees restoration of violated rights and serves as a mechanism for correcting administrative practice.

Key words: economic competition, administrative and legal support, public administration, administrative procedures, discretionary powers, Antimonopoly Committee of Ukraine, administrative decisions, good governance, judicial control, European integration.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Наукові статті у наукових фахових виданнях України:

1. Браславець Я. Ю. Адміністративно-правовий статус органів державної влади у сфері підтримки економічної конкуренції. *Держава та регіони. Серія: Право.* № 1 (83). 2024. С. 240–246. DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.1.39>
2. Браславець Я. Ю. Адміністративно-правові аспекти контролю та моніторингу державної допомоги для запобігання викривленням конкуренції. *Право та державне управління.* № 1. 2024. С. 505–513. DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.1.72>
3. Браславець Я. Ю. Теоретичні основи адміністративно-правового регулювання конкуренції в Україні. *Право і суспільство.* № 5. 2025. Т. 1. С. 157–166. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.5.1.20>
4. Браславець Я. Ю. Превентивні адміністративно-правові заходи протидії антиконкурентним узгодженим діям. *Правові новели.* № 26. 2025. С. 56–65. DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2025.26.6>
5. Браславець Я. Ю. Публічно-правові аспекти взаємодії держави та бізнесу у сфері підтримки добросовісної конкуренції. *Юридичний науковий електронний журнал.* № 1. 2026. С. 150–154. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2026-1/32>

Наукові статті у періодичних наукових виданнях інших держав:

6. Braslavets Y., Kapitanets S. European standards of fair competition in public administration of Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies.* Vol. 12. No. 1. 2026. P. 248–255.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Браславець Я. Ю. Інститут економічної конкуренції в системі публічного адміністрування. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм*

права: матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції (м. Кременчук, 5–7 грудня 2024 р.). Львів – Торунь: Liha-Pres, 2024. С. 666–669.

8. Браславець Я. Ю. Контроль і нагляд за додержанням конкурентного законодавства: адміністративно-правові моделі та інструменти. *Theoretical foundations of law, public management and practice of their application: International scientific conference proceedings* (Riga, 25–26 December 2024). Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2024. P. 406–410.

9. Браславець Я. Ю. Системно-структурний підхід до адміністративно-правового регулювання конкуренції: можливості для модернізації конкурентної політики України. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики у воєнний період*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Львів–Торунь, 10 жовтня 2025 р.). Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука. Львів – Торунь: Liha-Pres, 2025. С. 181–185.

10. Браславець Я. Ю. Адміністративно-правові механізми підтримки економічної конкуренції в Україні: від адаптації до воєнного стану до стратегії повоєнної відбудови. *Актуальні питання розвитку науки, економіки та соціуму в умовах війни та повоєнного відновлення*: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції у 2-х т. (м. Вінниця, 16-17 жовтня 2025 р.). Т. 1. / За заг. ред. В. І. Мельник. Тернопіль: Крок, 2025. С. 78–81.

11. Браславець Я. Ю. Адміністративно-правові аспекти взаємодії органів конкурентної політики з регуляторами секторних ринків. *Стан та перспективи розвитку адміністративного права України*: матеріали XII Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції (м. Одеса, 24 жовтня 2025 р.). Одеса : ОДУВС, 2025. С. 318–321.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	18
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДТРИМКИ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ.....	31
1.1. Соціально-правова природа конкуренції та її адміністративно-правового забезпечення.....	31
1.2. Добросовісна конкуренція як елемент економічного публічного порядку та адміністративно-правовий інструмент забезпечення публічного інтересу.....	49
1.3. Нормативно-інституційні засади регулювання економічної конкуренції в Україні та Європейському Союзі.....	67
1.4. Концептуально-методологічні основи дослідження адміністративно-правового регулювання конкуренції.....	85
Висновки до розділу 1.....	102
РОЗДІЛ 2. ІНСТИТУЦІЙНО-ПРОЦЕДУРНИЙ МЕХАНІЗМ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДТРИМКИ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ В УКРАЇНІ.....	107
2.1. Система органів публічної адміністрації у сфері забезпечення та захисту економічної конкуренції.....	107
2.2. Адміністративні провадження у системі забезпечення та захисту економічної конкуренції.....	122
2.3. Судовий контроль за рішеннями органів публічної адміністрації у сфері конкуренції.....	134
Висновки до розділу 2.....	148
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО	

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДТРИМКИ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	157
3.1. Основні проблеми адміністративно-правового забезпечення конкуренції в сучасній правозастосовній практиці.....	157
3.2. Стандарти належного врядування у сфері захисту конкуренції та їх адаптація в системі публічного адміністрування України.....	173
3.3. Напрями вдосконалення адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції в Україні.....	192
Висновки до розділу 3.....	206
ВИСНОВКИ.....	216
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	220
ДОДАТКИ.....	252

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. У сучасних умовах трансформації системи публічного адміністрування та розвитку правової держави особливого значення набуває забезпечення ефективного функціонування економічної конкуренції як базового елемента ринкової економіки та інструменту реалізації публічного інтересу. В умовах інтеграції України до європейського правового простору конкуренція розглядається як один із ключових індикаторів якості державного управління, рівня відкритості ринку та ефективності взаємодії держави і суб'єктів господарювання. У цьому контексті адміністративно-правове забезпечення підтримки економічної конкуренції виступає важливим напрямом діяльності органів публічної влади, у межах якого реалізуються функції регулювання, контролю та запобігання порушенням у сфері господарської діяльності.

Актуальність дослідження зумовлюється тим, що в умовах реформування системи державного управління, децентралізації влади та впровадження європейських стандартів належного врядування суттєво зростає значення ефективних адміністративно-правових механізмів забезпечення конкуренції. Практика правозастосування свідчить про наявність низки проблем, пов'язаних із фрагментарністю нормативного регулювання, недостатньою узгодженістю повноважень органів публічної адміністрації, значним обсягом дискреційних повноважень та відсутністю єдиних процедурних стандартів прийняття рішень у конкурентно-чутливих сферах. Це ускладнює реалізацію державної конкурентної політики та негативно впливає на рівень правової визначеності для суб'єктів господарювання.

Додаткової актуальності зазначеній проблематиці надає процес європейської інтеграції України, який передбачає гармонізацію національного законодавства із правом Європейського Союзу у сфері захисту економічної конкуренції.

Запровадження європейських стандартів потребує змістовної адаптації адміністративних процедур, інституційних моделей та підходів до здійснення публічного контролю за дотриманням конкурентного законодавства, а не формального запозичення окремих норм. У цьому зв'язку особливого значення набуває дослідження конкуренції як об'єкта публічного адміністрування та визначення ефективних адміністративно-правових інструментів її забезпечення.

У сучасній адміністративно-правовій науці питання забезпечення підтримки економічної конкуренції розглядаються переважно крізь призму матеріально-правового регулювання та діяльності антимонопольних органів. Водночас комплексне адміністративно-правове осмислення конкуренції як системного явища, що формується через сукупність управлінських рішень, процедурних механізмів і принципів діяльності органів публічної адміністрації, залишається недостатньо розробленим. Потребує подальшого наукового дослідження визначення юридичної природи адміністративно-правового забезпечення конкуренції, його місця в системі адміністративного права, а також критеріїв оцінювання ефективності відповідного правового впливу.

Проблематика адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції пов'язана з більш широкими питаннями організації публічного адміністрування, функціонування адміністративних процедур і забезпечення прав суб'єктів господарювання у відносинах із державою. Окремі аспекти цих питань досліджувалися у працях вітчизняних учених, серед яких В. Б. Авер'янов, О. Ф. Андрійко, Ю. П. Битяк, В. В. Галуцько, В. К. Колпаков, Т. О. Коломоєць, А. Т. Комзюк, О. В. Кузьменко, І. Б. Коліушко, В. П. Тимощук, Р. С. Мельник та інші. У їхніх роботах закладено теоретичні основи адміністративного права, досліджено проблеми адміністративної процедури та діяльності органів публічної адміністрації. Безпосередньо до проблематики адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції звертали увагу Д. А. Антонюк, С. І. Бевз, М. М. Бліхар, І. В. Бойко, А. В. Боровик,

Г. С. Буга, В. С. Воюцька, Т. В. Гарасім, Т. С. Гудіма, Ю. В. Григоряк, О. П. Дзісяк, В. В. Добровольська, І. В. Доленко, А. В. Замрига, О. О. Леонов, А. А. Нікітін, І. О. Ніколаєнко, В. Г. Панченко, Я. В. Петруненко, О. П. Подцерковний, С. Л. Сєров, М. М. Тимошевич, Ю. М. Фролова, О. В. Червякова, В. Р. Шишлюк та інші. Однак зазначене питання потребує додаткового дослідження особливо в умовах воєнного стану.

Серед зарубіжних дослідників, які зробили внесок у розвиток теорії управління, регулювання економічних процесів і функціонування публічної влади, слід відзначити Р. Акоффа, І. Ансоффа, Г. Мінцберга, М. Вебера, А. Файоля та інших. Їхні наукові підходи створюють теоретичне підґрунтя для аналізу механізмів державного впливу на економічні процеси та організації управлінської діяльності.

Водночас у більшості наукових праць основна увага приділяється окремим аспектам конкурентного права або загальним питанням публічного адміністрування, тоді як адміністративно-правове забезпечення підтримки економічної конкуренції як цілісне явище не отримало належного комплексного дослідження. Недостатньо розробленими залишаються питання визначення меж дискреційних повноважень органів публічної влади у конкурентно-чутливих сферах, забезпечення процедурних гарантій під час прийняття рішень, а також впровадження превентивних механізмів захисту конкуренції.

Усе це свідчить про необхідність здійснення комплексного адміністративно-правового дослідження засад забезпечення підтримки економічної конкуренції в Україні, визначення її місця в системі публічного адміністрування та вироблення науково-обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення відповідного правового регулювання та практики його застосування.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обрана тема дослідження належить до пріоритетних у галузі адміністративного права. Напрямок дисертаційного дослідження обрано з урахуванням положень Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» (схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015

р. № 5/2015); Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки, (затвердженої постановою загальних 19 зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р.); Національної економічної стратегії на період до 2030 року (затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179). Тема відповідає пріоритетному напрямку «Удосконалення адміністративної діяльності суб'єктів владних повноважень» Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 року №12-21, та темі науково-дослідних робіт Одеського державного університету внутрішніх справ «Пріоритетні напрямки розвитку реформування правоохоронних органів в умовах розгортання демократичних процесів у державі» (номер державної реєстрації 0123U103538), а також тематиці науково-дослідних робіт кафедри адміністративного-правових дисциплін Одеського державного університету внутрішніх справ «Забезпечення адміністративно-правовими засобами прав і свобод людини і громадянина в Україні» (номер державної реєстрації 0125U001209).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дослідження полягає у визначенні теоретико-методологічних та інституційно-процедурних засад адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції в Україні, виявленні проблем його реалізації та обґрунтуванні напрямів удосконалення відповідного механізму в умовах європейської інтеграції.

Для реалізації поставленої мети передбачено розв'язання таких *завдань*:

- з'ясувати соціально-правову природу економічної конкуренції та визначити її значення як об'єкта адміністративно-правового забезпечення;
- дослідити добросовісну конкуренцію як елемент економічного публічного порядку та адміністративно-правовий інструмент забезпечення публічного інтересу;

- проаналізувати нормативно-інституційні засади регулювання економічної конкуренції в Україні та Європейському Союзі;
- визначити концептуально-методологічні основи дослідження адміністративно-правового регулювання конкуренції;
- охарактеризувати систему органів публічної адміністрації у сфері забезпечення та захисту економічної конкуренції та встановити особливості їх компетенції і взаємодії;
- дослідити адміністративні провадження у системі забезпечення та захисту економічної конкуренції, визначити їх правову природу, види та стадії;
- з'ясувати зміст і значення судового контролю за рішеннями органів публічної адміністрації у сфері конкуренції;
- виявити основні проблеми реалізації адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції у сучасній правозастосовній практиці;
- дослідити стандарти належного врядування у сфері захисту конкуренції та обґрунтувати можливості їх адаптації у системі публічного адміністрування України;
- розробити пропозиції щодо вдосконалення адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері забезпечення та захисту економічної конкуренції в системі публічного адміністрування України.

Предметом дослідження є адміністративно-правові засади забезпечення підтримки економічної конкуренції в Україні.

Теоретичну основу дослідження становлять праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі адміністративного права, теорії держави і права, теорії публічного управління, а також конкурентного права.

Нормативну основу дисертаційного дослідження становлять Конституція України, закони України, зокрема законодавство у сфері захисту економічної конкуренції, а також підзаконні нормативно-правові акти, що регулюють діяльність органів публічної адміністрації у відповідній сфері.

Інформаційну та емпіричну основу дослідження становлять офіційні документи органів державної влади України, матеріали правозастосовної практики, зокрема практика Антимонопольного комітету України, адміністративних і господарських судів, а також нормативні акти та офіційні документи інституцій Європейського Союзу та інших держав.

Методи дослідження. Методологічна база дисертаційного дослідження ґрунтується на загальнонаукових та спеціально-юридичних методах наукового пізнання. Зокрема, застосовано *методи аналізу та синтезу*, за допомогою яких здійснено характеристику сутності економічної конкуренції як об'єкта публічного адміністрування, розкрито її правову природу та визначено місце в системі адміністративно-правового регулювання (підрозділ 1.1). *Діалектичний метод* використано для дослідження розвитку правового регулювання економічної конкуренції, еволюції підходів до її адміністративно-правового забезпечення, а також формування сучасної моделі державної конкурентної політики в умовах європейської інтеграції (підрозділи 1.2, 1.3). Застосування *системно-структурного методу* дозволило дослідити місце економічної конкуренції у системі публічного адміністрування, визначити структурні елементи механізму її забезпечення та взаємозв'язок між повноваженнями органів публічної адміністрації (підрозділ 2.1). *Метод системного аналізу* використано під час дослідження принципів забезпечення конкуренції, організаційних засад функціонування відповідної системи, а також правових механізмів реалізації державної конкурентної політики (підрозділи 2.2, 2.3). *Структурно-функціональний метод* дав можливість дослідити адміністративно-правовий інструментарій забезпечення підтримки економічної конкуренції, визначити функціональну роль Антимонопольного комітету України

та інших суб'єктів публічної адміністрації у цій сфері (підрозділ 2.1). За допомогою *порівняльно-правового методу* проведено аналіз європейського досвіду правового регулювання конкуренції та організації діяльності органів конкурентної політики, а також визначено можливості його адаптації у національну правову систему (підрозділи 1.3, 3.2). *Формально-юридичний метод* застосовано для аналізу нормативно-правових актів, що регулюють сферу забезпечення підтримки економічної конкуренції, а також для формулювання пропозицій щодо вдосконалення адміністративного законодавства України у цій сфері (підрозділи 1.3, 2.1–2.3, 3.2, 3.3). *Логіко-семантичний метод* використано для уточнення та розвитку понятійно-категоріального апарату дослідження, зокрема під час визначення змісту понять «економічна конкуренція», «адміністративно-правове забезпечення конкуренції», «дискреційні повноваження у конкурентно-чутливих сферах» (підрозділи 1.1, 1.3, 2.2). *Логіко-правовий метод* дав змогу обґрунтувати сучасні тенденції розвитку адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції та сформулювати напрями його подальшого вдосконалення (підрозділ 3.3).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що у дисертації здійснено комплексне дослідження адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції в Україні з урахуванням сучасних доктринальних підходів, правозастосовної практики та європейських стандартів належного врядування. Основні з них такі:

уперше:

- сформульовано цілісну адміністративно-правову концепцію економічної конкуренції як комплексного публічно-правового інституту, що функціонує на нормативному, інституційному, процедурному та аксіологічному рівнях і поєднує економічний, правовий та соціальний виміри, у зв'язку з чим конкуренцію обґрунтовано як самостійну публічну цінність та критерій правомірності діяльності публічної влади;

– запропоновано авторське визначення адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції як системи правових норм, адміністративних процедур, інституційних механізмів і практик публічного адміністрування, спрямованих на формування, підтримання та відновлення конкурентного середовища, а також на мінімізацію адміністративних рішень і дій, здатних створювати необґрунтовані бар'єри входу, вибіркові переваги чи інші антиконкурентні викривлення, що дозволяє розглядати адміністративно-правове забезпечення конкуренції крізь призму впливу конкурентно-чутливих управлінських рішень;

– обґрунтовано поняття конкурентно-чутливого управлінського рішення як індивідуального або нормативного акта публічної адміністрації, що прямо чи опосередковано впливає на умови доступу до ринку, створює вибіркові переваги або бар'єри входу та здатний спричинити недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції, а також визначено критерії віднесення управлінських рішень до такого виду;

– розроблено тест конкурентної нейтральності адміністративної процедури як універсальний інструмент оцінювання якості підготовки та ухвалення конкурентно-чутливих рішень, який охоплює перевірку легітимної мети втручання, визначеності критеріїв допуску або умов діяльності, реальності участі заінтересованих осіб, наявності аналізу менш обтяжливих для конкуренції альтернатив та механізму перегляду або самокорекції помилкового рішення;

удосконалено:

– доктринальні підходи до розуміння добросовісної конкуренції, яку, на відміну від традиційного вузького тлумачення, визначено як самостійний елемент економічного публічного порядку та адміністративно-правовий інструмент забезпечення публічного інтересу, що одночасно виступає ціннісно-нормативною основою конкурентного правопорядку і критерієм якості публічного адміністрування;

– підхід до визначення нормативно-інституційних засад регулювання економічної конкуренції, які запропоновано розглядати не як сукупність ізольованих антимонопольних приписів, а як цілісну систему взаємопов'язаних правових норм, принципів, компетенцій та організаційно-процедурних механізмів публічного впливу на конкурентне середовище;

– класифікацію адміністративних проваджень у сфері забезпечення та захисту економічної конкуренції шляхом виокремлення превентивних, юрисдикційних, коригувальних проваджень, а також суміжних процедурних форм у сферах публічного адміністрування, рішення в межах яких здатні створювати бар'єри входу або вибіркові переваги, що дозволяє поширити класифікацію на сферу конкурентно-чутливих управлінських рішень поза межами класичних антимонопольних проваджень;

– наукові підходи до характеристики інституційної моделі забезпечення конкуренції, зокрема шляхом визначення багаторівневої системи органів публічної адміністрації у цій сфері, встановлення центрального місця Антимонопольного комітету України як спеціалізованого органу конкурентної політики та обґрунтування фрагментації компетенцій як самостійного адміністративно-правового ризику для стабільності конкурентного середовища;

– теоретичні положення щодо процесуальних гарантій у конкурентних провадженнях, а також у процедурах підготовки та ухвалення конкурентно-чутливих управлінських рішень, зокрема в частині обов'язковості стадійності провадження, визначеності проміжних процесуальних актів, розширеного процесуального статусу заінтересованих осіб, належного мотивування рішень та прозорого використання економічного аналізу як умови законності й передбачуваності адміністративного акта;

– наукові підходи до розуміння судового контролю у сфері конкуренції, який обґрунтовано як обов'язковий елемент адміністративно-правового механізму забезпечення підтримки економічної конкуренції та запропоновано здійснювати за

трьома взаємопов'язаними напрямками: перевірка процедурної законності, доказової достатності рішення та меж реалізації дискреційних повноважень із застосуванням критеріїв пропорційності, обґрунтованості й недискримінації;

набули подальшого розвитку:

- положення про превентивний характер адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції, які розширено через обґрунтування необхідності попереднього проєктування конкурентно-дружнього регулювання, оцінювання конкурентних наслідків нормативних та індивідуальних рішень і вбудовування конкурентних критеріїв у поточну діяльність органів публічної влади;

- наукові уявлення про засади добросовісної конкуренції, зміст яких конкретизовано шляхом їх поширення на поведінку учасників ринку та діяльність органів публічної влади у сферах публічних закупівель, ліцензування, дозвільної діяльності, надання адміністративних послуг, державної допомоги та регуляторної політики;

- доктринальні положення щодо співвідношення української та європейської моделей регулювання конкуренції, які розвинено шляхом доведення, що ключова відмінність між ними полягає у місці конкуренції в системі публічного адміністрування: у праві Європейського Союзу вона функціонує як базовий принцип організації регуляторної діяльності, тоді як в Україні тривалий час переважав реактивний підхід до її захисту;

- методологічні засади дослідження адміністративно-правового регулювання конкуренції, які дістали подальший розвиток через інтеграцію системно-структурного, функціонального та порівняльно-правового підходів в єдину аналітичну рамку, придатну для оцінювання нормативного, інституційного, процедурного й ціннісного вимірів конкурентного правопорядку;

- наукові положення щодо стандартів належного врядування у сфері захисту конкуренції, які конкретизовано через виділення їх ключових складових, а саме:

конкурентної нейтральності публічної влади, процедурної якості правозастосування, координаційної узгодженості органів публічної адміністрації та змістовного судового контролю за конкурентно-чутливими рішеннями;

– підходи до обмеження адміністративної дискреції у конкурентно-чутливих сферах, які розвинено шляхом розмежування дискреції допуску та дискреції умов, а також обґрунтування необхідності нормативної конкретизації критеріїв вибору між допустимими варіантами рішення із закріпленням обов'язку органу мотивовано пояснювати співмірність, необхідність і прийнятність обраного варіанта;

– теоретико-прикладні положення щодо вдосконалення адміністративно-правового механізму забезпечення підтримки економічної конкуренції в Україні, які розвинено через обґрунтування переходу від фрагментарної та реактивної моделі до превентивної, процедурно впорядкованої та інституційно узгодженої системи, що передбачає запровадження мінімального конкурентного процедурного стандарту, оцінки впливу управлінських рішень на конкуренцію, посилення координації між Антимонопольним комітетом України та іншими органами публічної влади, а також розширення меж змістовного судового контролю.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані у дисертації теоретичні положення, висновки та пропозиції можуть бути використані у різних напрямках практичної діяльності, зокрема у:

– *науковій діяльності* – як теоретико-методологічне підґрунтя для подальших наукових досліджень проблем адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції, розвитку інституційного та процедурного механізму її забезпечення, а також удосконалення правових засад публічного адміністрування у конкурентній сфері (акт впровадження в наукову діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ від 27.03.2026 року);

– *правотворчій діяльності* – під час підготовки та вдосконалення нормативно-правових актів, що регулюють сферу забезпечення та захисту

економічної конкуренції, зокрема при розробленні змін до законодавства про захист економічної конкуренції, адміністративну процедуру, державну допомогу суб'єктам господарювання, діяльність органів конкурентної політики та інших актів, що визначають умови функціонування конкурентного середовища та процедурні гарантії прийняття конкурентно-чутливих рішень;

– *правозастосовній діяльності* – з метою підвищення ефективності діяльності органів публічної адміністрації у сфері забезпечення та захисту економічної конкуренції, удосконалення адміністративних процедур у конкурентно-чутливих сферах, підвищення якості мотивування управлінських рішень, обмеження надмірної адміністративної дискреції та забезпечення конкурентної нейтральності публічної влади (акт впровадження в практичну діяльність АО «Південно-Українська Міжнародна асоціація адвокатів» від 30.03.2026 року);

– *освітньому процесі* – під час підготовки підручників, навчальних посібників і методичних матеріалів, у викладанні навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративне право Європейського Союзу», «Адміністративний процес», а також інших навчальних курсів, пов'язаних із дослідженням правових засад функціонування публічної адміністрації та забезпечення підтримки економічної конкуренції (акт впровадження в освітній процес Одеського державного університету внутрішніх справ від 27.03.2026 року).

Особистий внесок здобувача. Основні наукові результати отримані автором самостійно на основі аналізу наукових публікацій, законодавства та матеріалів правозастосовної практики у сфері адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції в Україні. У співавторстві опублікована одна наукова праця (Braslavets Y., Kapitanets S. European standards of fair competition in public administration of Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 12. No. 1. 2026. P. 248–255), частка здобувача в якій складає 50 %, а саме проаналізовано впровадження принципів чесної конкуренції та належного врядування в

адміністративні процедури, а також особливості створення умов відкритої конкуренції за доступ до державних ресурсів в Україні.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, висновки та узагальнення, сформульовані у дисертаційному дослідженні, були апробовані під час участі автора у міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (Кременчук, 5–7 грудня 2024 р.), «Theoretical foundations of law, public management and practice of their application» (Riga, Latvia, 25–26 грудня 2024 р.), «Актуальні проблеми юридичної науки та практики у воєнний період» (Львів–Торунь, 10 жовтня 2025 р.), «Актуальні питання розвитку науки, економіки та соціуму в умовах війни та повоєнного відновлення» (Вінниця, 16–17 жовтня 2025 р.), «Стан та перспективи розвитку адміністративного права України» (Одеса, 24 жовтня 2025 р.).

Публікації. Основні науково-обґрунтовані результати проведеного дослідження відображені у 11 одноосібних наукових публікаціях за темою дисертації, серед яких 6 наукових статей, у тому числі 5 статей, опублікованих у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, 1 стаття – у періодичному виданні іноземної держави, а також 5 тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації становить 262 сторінки, з них основний текст – 202 сторінки, список використаних джерел – 32 сторінки (250 найменувань), додатки – 11 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДТРИМКИ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

1.1. Соціально-правова природа конкуренції та її адміністративно-правового забезпечення

Конкуренція у сучасному науковому дискурсі є одним із ключових елементів ринкової економіки, правопорядку та публічного адміністрування. Вона виступає системним чинником, що забезпечує ефективне функціонування економічного середовища, стимулює інновації, підвищує якість товарів і послуг, а також сприяє формуванню соціально справедливого розподілу ресурсів. У публічно-правовій площині конкуренція виконує функцію гарантії рівних можливостей для всіх учасників ринку, включно з громадянами як споживачами адміністративних послуг [147].

Класична економічна теорія розглядає конкуренцію як природний механізм саморегулювання ринку, що координує індивідуальні інтереси без прямого втручання держави. Її сутність полягає у змаганні суб'єктів господарювання за кращі умови виробництва, продажу та отримання прибутку. У цьому процесі формується рівновага між попитом і пропозицією, а відтак – оптимальний розподіл ресурсів у суспільстві [147].

Звертаючись до дослідження генези розуміння конкуренції як складного багаторівневого явища, зазначимо, що воно зазнало суттєвої еволюції – від класичної політичної економії до сучасних правових і міждисциплінарних підходів. У науковому дискурсі XX–XXI століть конкуренція трактується ширше, ніж ринкове змагання за ресурси, а саме як інституційний механізм, що забезпечує динаміку економічних процесів, рівність правових можливостей та демократичність публічного адміністрування [145; 148; 198].

Класична школа політичної економії (кін. XVIII – поч. XIX ст.) заклала підвалини розуміння конкуренції як природного регулятора ринкових відносин. А. Сміт вважав, що невидима рука ринку координує індивідуальні інтереси, якщо держава не втручається в цінову політику, а конкуренція залишається вільною [122, с. 443].

Д. Рікардо довів, що через механізм конкуренції капітал і праця переміщуються у більш продуктивні галузі, вирівнюючи прибутковість та стимулюючи розвиток [235].

Ці ідеї стали основою економічного лібералізму та вільного ринку, який тривалий час ототожнювався з природною економічною рівновагою.

Наприкінці XIX ст. маржиналістська революція спричинила переосмислення конкуренції як поведінкової взаємодії між суб'єктами, що реагують на зміни попиту й цін. Так, А. Маршалл розглядав конкуренцію як процес поступового пристосування – не статичний стан, а динамічну рівновагу, що забезпечує ефективність через постійне оновлення ринку [208].

Проте вже у XX ст. дослідники довели, що чиста конкуренція є достатньо ідеалізованою моделлю. Е. Чемберлін описав ринки з диференціацією продукту, де кожна фірма має обмежену монопольну владу [163].

У свою чергу, Дж. Бейн сформулював концепцію бар'єрів входу, що перешкоджають новим гравцям і створюють стійкі позиції для великих компаній [153, с. 1–10].

Нарешті, Дж. Стіглер деталізував цей підхід, вказавши, що бар'єри входу – це додаткові витрати, яких не несуть вже діючі фірми, і тому конкуренція потребує правового втручання [240].

Значний вплив на сучасну парадигму мала і динамічна теорія конкуренції Й. Шумпетера, який описав процес творчого руйнування, за якого інновації замінюють старі продукти та технології новими. На думку науковця, конкуренція не є станом рівноваги, а, в першу чергу, процесом руйнування старих структур і появи нових.

Цей підхід актуалізував ідею, що держава повинна підтримувати не формальну рівність, а умови для інноваційної активності [237].

Ф. Гаєк запропонував інший, інформаційний аспект конкуренції: ринок є механізмом обміну знаннями між економічними агентами, а конкуренція – способом відкриття нових можливостей [198]. Його підхід набув розвитку у концепціях ринку як відкритого порядку й став теоретичною основою сучасної проконкурентної регуляції.

Відомий економіст М. Портер сформулював концепцію п'яти сил конкуренції, яка описує вплив прямих конкурентів, постачальників, споживачів, нових гравців і товарів-замінників. Згодом він пов'язав конкурентоспроможність націй із якістю інститутів, інноваційністю та ефективністю управління [226].

В такий спосіб конкуренція перестає бути виключно економічною категорією – вона перетворюється на модель суспільного розвитку, що вимагає правових гарантій відкритості й справедливості.

У другій половині ХХ ст. відбулася юридична інституціоналізація конкуренції. Зокрема, Ж. Тіроль розробив теорію індустріальної організації, яка поєднала мікроекономіку з регуляторною політикою [242].

А науковець М. Мотта показав, що ефективна політика конкуренції можлива лише за наявності правових рамок, які забезпечують передбачуваність і незалежність регулятора [210].

Американська школа права і економіки значним чином змістила акцент з формального дотримання правил на економічний результат. Р. Познером було запропоновано оцінювати конкурентне законодавство через критерій загального добробуту [227].

Разом із цим, Р. Борк довів, що ціль антитрасту – не покарання монополій, а захист споживачів від завищених цін і низької якості [156]. Цей підхід вплинув на сучасну модель правила розумності, згідно з якою забороняються лише ті дії, що реально обмежують конкуренцію.

Загалом, можна стверджувати, що європейська традиція розвивалася в напрямі публічно-правового регулювання. Так, розділ VII Договору про функціонування ЄС закріпив правові стандарти добросовісної конкуренції, які застосовуються до приватних і державних суб'єктів [168].

А у працях Р. Віша, Д. Бейлі, Дж. Джонса та А. Сюфрін було систематизовано європейську практику контролю концентрацій, державної допомоги та зловживань домінуванням [201; 246].

У свою чергу, Г. Монті, А. Езрахі та М. Штуке звертають увагу на цифрову трансформацію конкуренції, де регулятор стикається з алгоритмічними змовами, платформеними монополіями й асиметрією інформації [193; 209].

Сучасна економічна наука розглядає конкуренцію як форму економічної взаємодії, у межах якої підприємства прагнуть досягти переваг шляхом підвищення ефективності, зниження витрат і запровадження інновацій. Вона є рушійною силою розвитку ринкової економіки, оскільки створює стимули для підвищення продуктивності праці та зростання національного добробуту. У результаті конкуренція виступає не лише економічним, а й суспільним явищем, адже її вплив поширюється на соціальні відносини, зокрема – на забезпечення доступу до благ, послуг і можливостей [250].

Разом із тим, конкуренція не може існувати поза правовим регулюванням. Ринкові механізми мають схильність до концентрації капіталу та монополізації, що призводить до порушення рівноваги між приватними інтересами та суспільним благом. Саме тому правові норми, спрямовані на захист і розвиток конкуренції, є необхідною умовою існування ефективної економіки [4]. Правове закріплення принципів добросовісного суперництва, заборона зловживання монопольним становищем, регламентація державної допомоги підприємствам і контроль за концентраціями – це інструменти, які забезпечують рівновагу між ринковою свободою та публічними інтересами [151].

Сучасні зарубіжні дослідження (М. Гал, Д. Рубінфельд, Д. Ковачич, Д. Тіс, Н. Петі, П. Акман) концентруються на викликах цифрової економіки, гібридних монополій та концентрації даних у великих технологічних корпораціях. Вони вказують, що правова система має реагувати на нові форми ринкової влади не репресивно, а попереджувально, створюючи середовище, у якому конкуренція відновлюється через інновації, відкриті стандарти й чесний доступ до інфраструктури [150; 194; 205; 225].

У межах української правової науки конкуренція набула подвійного змісту – економічного та адміністративно-правового. Її підтримка стала функцією держави, що здійснюється через Антимонопольний комітет України, механізми державної допомоги, процедури публічних закупівель і регулювання природних монополій. Такі вітчизняні науковці як Л. Омельченко, Т. Швидка, Ю. Журик, В. Тимошук, В. Колпаков, О. Кузьменко, В. Гейць, В. Семиноженко, Б. Кваснюк, серед іншого, досліджували окремі аспекти конкуренції як об'єкта правового регулювання, елемента державної економічної політики, а також умови забезпечення прозорості, недискримінаційності та ефективності адміністративних процедур у відповідній сфері [36; 45; 56; 76; 132; 140].

Слід підкреслити, що сучасна доктрина конкуренції дедалі більше тяжіє до інтегративної моделі, де економічна свобода поєднується з нормативною обмеженістю, а ринкові стимули – із соціальною відповідальністю. Конкуренція трактується не як анархічна боротьба за ресурси, а як регульований процес координації інтересів, у межах якого право виступає не гальмом, а каталізатором ефективності. Такий підхід спирається на уявлення, що лише в умовах чітко визначених правил, рівності доступу до ринку та правових гарантій можна досягти справжньої економічної ефективності.

У вітчизняній правовій доктрині конкуренція визначається як система правових, економічних та організаційних відносин між суб'єктами господарювання, спрямованих на досягнення кращих результатів у виробництві

товарів, виконанні робіт або наданні послуг за умов обмежених ресурсів і рівності правових можливостей [140, с. 28–31].

Доктринальна характеристика кореспондує з нормативною дефініцією. Так, Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001 року № 2210-III визначає економічну конкуренцію як змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, наслідком чого є можливість вибору між кількома продавцями/покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку (ст. 1) [112].

За такого підходу конкуренція розглядається як правовий режим організації ринку, що поєднує приватну ініціативу з публічно-встановленими запобіжниками проти монополізації та викривлення умов доступу до товарних ринків.

Відповідно, адміністративно-правове забезпечення конкуренції полягає у створенні таких умов, за яких суб'єкти публічного адміністрування не стають перешкодою для ринкових механізмів, а навпаки, сприяють їх реалізації. У фокусі сучасних наукових підходів це забезпечення пов'язується з державною конкурентною політикою як цілісним напрямом публічного адміністрування. Так, Т. Швидка наголошує, що конкурентна політика має формуватися як результат поєднання економічних завдань із правовими засобами їх вирішення за допомогою спеціально створених нормативно-правових механізмів [142].

У літературі справді розрізняють конкурентну та антимонопольну політику як різні за фокусом напрями державного впливу на ринки. Конкурентна політика орієнтується на формування та підтримку передумов конкуренції, тоді як антимонопольна — на протидію проявам ринкової влади (зловживанням домінуванням, антиконкурентним узгодженим діям, надмірній концентрації) [31, с. 8]. У роботі В. Лагутіна це розмежування подано через зіставлення цілей і інструментів політики розвитку конкуренції та політики протидії монополізму [65].

Інституційний вимір цього підходу прямо закріплено на рівні закону. Так, відповідно до Закону України «Про Антимонопольний комітет України» від 26.11.1993 № 3659-ХІІ основним завданням Антимонопольного комітету України є участь у формуванні та реалізації конкурентної політики, зокрема шляхом здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, контролю за концентраціями та узгодженими діями суб'єктів господарювання, сприяння розвитку добросовісної конкуренції, методичного забезпечення застосування конкурентного законодавства та виконання спеціальних контрольних функцій у визначених законом сферах (ст. 3 ч. 1 Закону № 3659-ХІІ) [103].

Звертаючись до теми адміністративно-правового забезпечення, варто зазначити, що у площині загальної теорії адміністративного права забезпечення описується як діяльність держави щодо впорядкування відповідних суспільних відносин. Є. Колесников визначає адміністративно-правове забезпечення як здійснюване державою упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорону, реалізацію та розвиток [53].

Подібну конструкцію фіксують і О. Гумін та Є. Пряхін: адміністративно-правове забезпечення – це упорядкування суспільних відносин уповноваженими на те державою органами, їх юридичне закріплення за допомогою правових норм, а також охорона, реалізація та розвиток [40].

З позицій правозабезпечувальної функції публічної адміністрації А. Бобкова акцентує, що забезпечення спрямоване на реалізацію, охорону та захист прав за допомогою адміністративно-правових засобів, що важливо для конкурентної сфери, де якість адміністративних процедур прямо впливає на недискримінаційність доступу до ринку та передбачуваність регуляторних рішень [20].

Таким чином, адміністративно-правове забезпечення конкуренції доцільно розглядати як систему правових норм, процедур і інституційних практик,

спрямованих на підтримання конкурентного середовища та мінімізацію адміністративних рішень/дій, здатних породжувати необґрунтовані бар'єри, преференції або інші викривлення конкурентних умов.

Зазначимо також, що у праві ЄС конкуренція розглядається як ключова публічна цінність внутрішнього ринку та забезпечується системою правил конкуренції ДФЄС, що формують режим контролю державної допомоги, покликаний запобігати спотворенню конкуренції через вибіркові переваги, надані державою. У сукупності ці норми задають рамку, в межах якої поєднуються свобода економічної діяльності та публічний контроль за практиками, здатними викривляти конкурентні умови [168].

Відповідно до цього підходу, національні правові системи, у тому числі українська, повинні формувати власні адміністративно-правові механізми підтримки конкуренції, які поєднують економічну свободу з відповідальністю перед суспільством. До таких механізмів належать правове регулювання державної допомоги, запобігання змовам, забезпечення прозорості процедур державних закупівель, захист споживачів та інституційне зміцнення Антимонопольного комітету України [213].

Виходячи із вищевикладеного, можна припустити, що конкуренція як економіко-правова категорія охоплює декілька взаємопов'язаних вимірів, які становлять її правову природу. Інтеграція цієї категорії в систему публічного адміністрування України видається необхідною передумовою побудови сучасної моделі взаємодії держави, бізнесу та суспільства, орієнтованої на інноваційний розвиток, захист прав громадян і дотримання принципу верховенства права.

З усього вищезазначеного слідує, що правова природа конкуренції формується у межах системи публічного права, де вона постає не лише економічним явищем, а насамперед предметом правового регулювання. Право створює інституційні умови для реалізації принципу змагальності у господарських

відносинах, визначає межі допустимої поведінки суб'єктів ринку, способи захисту прав споживачів і механізми державного контролю за ринковою владою [23].

В контексті викладеного, правове тлумачення конкуренції має двоїтий характер. З одного боку, воно передбачає забезпечення свободи підприємництва, а з іншого – встановлення меж такої свободи задля захисту суспільних інтересів. Законодавче забезпечення вільної конкуренції покликане узгодити приватний інтерес з інтересом держави у підтриманні стабільного ринку, запобіганні монополізації та зловживанням [140, с. 160–165].

Виходячи із визначення конкуренції Законом України «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001 року № 2210-III, слід підкреслити функцію держави як арбітра, іншими словами, гаранта рівних можливостей та прозорих правил гри [112].

Окрім цього, право ЄС, у якому конкуренція вважається базовим принципом функціонування внутрішнього ринку, закріплює засади заборони антиконкурентних узгоджених дій, зловживання домінуючим становищем і контролю державної допомоги, тоді як контроль за концентраціями підприємств деталізується у вторинному праві ЄС [168].

Зазначена концепція значно вплинула на формування українського антимонопольного законодавства та адміністративно-правових механізмів його реалізації. Вона передбачає, що держава, окрім втручання у випадку порушення, ще й формує середовище, у якому конкуренція стає системною нормою економічного життя.

У науковій літературі правове забезпечення конкуренції часто обґрунтовується як комплексний (міжгалузевий) правовий режим, оскільки конкурентне середовище підтримується, окрім приватноправових інструментів, ще й публічно-владними механізмами конституційного, адміністративного, господарського та фінансового права. Конституційний вимір такого режиму задає імператив державної участі. Держава забезпечує захист конкуренції у

підприємницькій діяльності, а також визначає межі допустимого втручання й контрольні орієнтири для публічної влади [59].

Водночас галузеве законодавство конкретизує предмет охорони, визначаючи конкуренцію як змагання між суб'єктами господарювання, результатом якого є можливість вибору для споживачів та відсутність здатності одного суб'єкта визначати умови обороту товарів на ринку [112].

Отже, можна із впевненістю стверджувати, що конкуренція має комплексну природу, поєднуючи економічний зміст із публічно-правовими механізмами її охорони, підтримки та розвитку. Її підтримання розглядається як функція держави, а правові норми встановлюють заборони і разом з ними позитивні обов'язки органів публічної влади – сприяти розвитку конкурентного середовища, забезпечувати прозорість регулювання та запобігати концентрації ринкової влади [4].

Доктринально це пояснюється тим, що конкуренція залежить від якості державної політики та правозастосування. Так, В. Лагутін розмежовує підхід захисту і розвитку конкуренції та прямо визначає, що політика захисту конкуренції – це комплекс правових засобів, спрямованих, зокрема, на виявлення і запобігання правопорушенням та попередній контроль за структурою ринків [64].

Т. Швидка, у свою чергу, наголошує, що реалізація конкурентної політики потребує чіткого закріплення на законодавчому рівні, в тому числі й конституційному, гарантій і принципів забезпечення конкурентного середовища та механізмів протидії монополізованим ринкам [140, с. 160–166].

В господарсько-правовій площині Д. Задихайло акцентує, що ключовим завданням держави стає нормативне врегулювання економічної влади, зокрема регулювання процесів її концентрації, що безпосередньо трансформується у процедури контролю концентрацій і запобігання домінуванню [47, с. 112–118, 247–253].

Інституційно-процедурний компонент цього режиму пов'язаний із діяльністю Антимонопольного комітету України (АМКУ). Закон визначає Комітет як

державний орган зі спеціальним статусом для забезпечення державного захисту конкуренції та покладає на нього (і на інші органи влади) обов'язок діяти у формах, що підтримують конкуренцію, включно з вимогами відкритості й оприлюднення ключових актів. АМКУ реалізує повноваження у сфері контролю за концентраціями, припинення зловживань монопольним становищем, розслідування картельних змов і притягнення порушників до відповідальності. Саме діяльність цього органу забезпечує практичну реалізацію норм антимонопольного права, виступаючи інституційною гарантією рівності суб'єктів господарювання [103].

У правовій доктрині вільна (економічна) конкуренція обґрунтовується як конституційний принцип, оскільки її гарантування винесено на рівень Основного Закону і набуває статусу загальнообов'язкового орієнтира для нормотворчості та правозастосування у сфері публічного адміністрування [140, с. 164–165].

Конституційна рамка цього принципу закріплена насамперед у ст. 42 Конституції України, відповідно до якої держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності [59].

Поряд із цим та сама стаття містить пов'язаний блок публічних обов'язків держави щодо захисту прав споживачів і контролю за якістю та безпечністю продукції/послуг, що підтверджує те, що конституційна модель конкуренції мислиться не ізольовано, а як елемент гарантування балансу приватних і публічних інтересів у ринковій економіці [140, с. 164–166].

У науковому коментарі до конституційного регулювання підприємництва Н. Пархоменко окремо звертає увагу на те, що загальне закріплення свободи підприємницької діяльності відображене у ч. 1 ст. 42, а підхід «монополія встановлюється законом» кореспондує українській моделі через припис про визначення видів і меж монополії законом (ст. 42) [81].

У цьому ж руслі М. Сус звертає увагу на тенденцію конституціоналізації захисту конкуренції в європейських державах та констатує, що винесення цих питань на конституційний рівень пов'язане з побудовою ринкової економіки, у якій

вільна та неспотворена конкуренція відіграє ключову роль; отже, конституційні приписи можуть розглядатися як інструмент протидії практикам, що посягають на функціонування такої конкуренції [131].

Теза про те, що конкуренція у правовому полі є не лише чинником економічного розвитку, а й механізмом підтримання демократичного устрою, у вітчизняній доктрині підкріплюється підходом через категорію економічної демократії. У колективній монографії НАН України щодо конституційних засад економічної системи України конкуренцію включено до переліку засад економічної демократії поряд із гарантіями права приватної власності та свободою економічної діяльності; зокрема зазначено, що до економічної демократії відносять, серед іншого, свободу конкуренції та гарантії прав споживачів [58, с. 113].

Така постановка питання ще раз доводить публічно-управлінський зміст конституційного принципу конкуренції. Він спрямований на недопущення концентрації економічної влади, що здатна деформувати рівність можливостей, впливати на умови доступу до ринку та, ширше, підривати плюралізм і підзвітність влади через нерівномірний розподіл ресурсів та впливу. Саме тому ст. 42 Конституції України в доктринальному прочитанні функціонує як конституційний стандарт для регуляторних рішень держави, тобто держава, окрім заборони антиконкурентної поведінки, зобов'язана будувати регулювання так, щоб забезпечувати умови для реального конкурентного порядку [59].

Важливо підкреслити, що правове регулювання конкуренції має, окрім санкційно-реактивного, ще й превентивний характер. Його призначення полягає не стільки у реагуванні на вже вчинені порушення, скільки у запобіганні умовам і стимулам, що спричиняють антиконкурентну поведінку, та у формуванні стабільного середовища для добросовісного змагання. Превентивний вимір проявляється в орієнтації правових приписів і інституційних механізмів на попередній контроль ринкової структури та поведінки, зокрема через попередній контроль концентрацій, оцінювання ризиків домінування, виявлення й усунення

бар'єрів входу. Водночас превентивність полягає і в тому, що конкурентні вимоги інтегруються у регуляторні рішення органів публічної влади ще на стадії їх підготовки.

У цьому контексті конкуренційне право та суміжні галузеві режими формують не лише систему заборон і санкцій, а й стандарти належного врядування в економіці: прозорість регуляторних процедур, передбачуваність вимог, недискримінаційність доступу до ринків, обґрунтованість обмежень конкуренції та їх пропорційність задекларованим публічним цілям.

Саме в такій логіці формується сучасна доктрина проконкурентного регулювання, яка передбачає інтеграцію конкурентних принципів у всі сфери державної політики. Її ядро полягає в тому, що конкуренція розглядається як критерій якості державного регулювання. Регуляторні рішення мають проєктуватися так, щоб, за загальним правилом, посилювати, а не послаблювати конкурентний тиск, і лише у виняткових випадках – обмежувати його заради публічного інтересу з чітким обґрунтуванням. Зокрема, у підходах ОЕСР до оцінювання регуляторного впливу закріплено орієнтир, відповідно до якого регулювання має бути спрямоване на посилення конкуренції та добробуту споживачів, а не на їх стримування. Відповідно, у разі якщо проєкт нормативного акта або регуляторного рішення потенційно впливає на конкурентний процес, уповноважені органи мають ідентифікувати та оцінити такі наслідки на стадії попереднього контролю, з урахуванням можливості їх мінімізації або альтернативного регуляторного дизайну [233].

Практичним інструментом реалізації такого підходу є оцінювання впливу регулювання на конкуренцію. Зокрема, ОЕСР розробила відповідний методичний інструментарій, у межах якого запропоновано стандартизовані підходи та перелік контрольних запитань для виявлення норм, здатних необґрунтовано обмежувати конкуренцію (через ліцензування, квотування, регулювання цін, обмеження доступу до інфраструктури тощо). Застосування такого інструментарію забезпечує

включення конкурентних критеріїв у поточну нормотворчу діяльність і адміністративну практику органів публічної влади [167].

Важливим елементом доктрини проконкурентного регулювання є також інституційний компонент, який у міжнародних підходах описується через поєднання конкурентного права та просування конкуренції. UNCTAD, характеризуючи конкуренційну політику як урядову політику посилення конкурентного тиску, зазначає, що вона має ці два основні інструменти: конкурентне право і просування конкуренції, причому остання за своєю суттю спрямована на профілактику антиконкурентних ефектів державного втручання (через експертизу проєктів рішень, участь у формуванні політик, рекомендації щодо зняття бар'єрів) [244].

У подібному ключі Світовий банк у своїй рамці Markets and Competition Policy виокремлює завдання мінімізації викривлювальних державних втручань та впровадження проконкурентних правил у ключових секторах, підкреслюючи, що превенція спрямована як на приватні порушення, так і на запобігання регуляторним викривленням, які здатні створювати привілеї, закриті ринки або стійкі бар'єри входу [249].

Отже, превентивна спрямованість правового регулювання конкуренції означає зміщення акценту від виключно репресивних механізмів до проєктування конкурентно-дружнього регулювання: оцінки конкурентних наслідків нормативних актів, перегляду адміністративних процедур (дозвільних, реєстраційних, контрольних) на предмет бар'єрності, забезпечення недискримінаційного доступу до ринкової інфраструктури та інституційної участі органів конкуренції у формуванні державної політики. У результаті конкуренційні принципи стають наскрізним стандартом для публічного адміністрування, який працює до виникнення порушення, зменшуючи ймовірність антиконкурентних практик та підвищуючи передбачуваність і відкритість економічного середовища.

Особливого значення ці підходи набувають у системі публічного адміністрування, де держава сама виступає суб'єктом господарювання (через державні підприємства) або замовником (через публічні закупівлі). У таких випадках конкуренція вимагає правових запобіжників, що гарантують рівність приватних і публічних учасників. Європейська практика (зокрема рішення Суду ЄС у справах *Höfner & Elser*, *Albany*, *Tetra Pak*) визначає, що держава не має права використовувати владні прерогативи для спотворення ринкової конкуренції [128; 129; 130].

Таким чином, правове тлумачення конкуренції можна охарактеризувати як соціально-регульований правовий режим, за допомогою якого держава встановлює правила рівного доступу до ринку, створює інститути контролю й відповідальності та забезпечує узгодження приватних і публічних інтересів. У цьому сенсі конкуренція виступає не лише економічним механізмом, а й правовою категорією, що визначає структуру взаємовідносин між ринком, державою та суспільством. Її правове забезпечення є ключовим інструментом утвердження принципів верховенства права, прозорості управління і доброчесності державної служби.

Відповідно, конкуренція в публічно-управлінській площині набуває подвійної правової природи. З одного боку, вона функціонує як об'єкт адміністративно-правового регулювання, через який держава забезпечує баланс між приватною ініціативою та публічними інтересами. З іншого – як орієнтир для формування публічно-управлінських рішень, заснованих на принципах відкритості, прозорості, добросовісності та недискримінаційності.

Аналіз показує, що між економічними й правовими підходами до конкуренції існує не суперечність, а взаємна доповнюваність. Економічна теорія пропонує механізми виявлення ефективності (ринок, ціну, попит, інновацію), а, у свою чергу, правова наука забезпечує інституційні гарантії цієї ефективності (рівні можливості, передбачуваність, юридичну відповідальність) [206]. У цьому сенсі

адміністративне право стає посередником між стихійним ринковим процесом і потребою у впорядкуванні соціальних наслідків конкуренції.

Як зазначалося вище, правове осмислення конкуренції в Україні поступово рухається у напрямі європейської моделі проконкурентного регулювання, коли регуляторна політика спрямовується не на обмеження ринку, а на створення умов для його саморозвитку. Важливо, що такий підхід передбачає боротьбу з порушеннями (картелі, зловживання домінуванням), а також попередження їх виникнення через забезпечення системної прозорості процедур державної допомоги, публічних закупівель та надання адміністративних послуг [24].

Ключовою умовою реалізації цих принципів є інституційна спроможність держави. У цьому контексті Антимонопольний комітет України має поєднувати правозастосування з аналітикою ринків і взаємодією з іншими регуляторами, зокрема через підготовку узагальнень та рекомендаційних підходів для правозастосовної практики. Європейська практика в конкуренційному праві широко використовує інструменти м'якого права (soft law) – керівні настанови, повідомлення (notices), роз'яснення та «best practices», які уточнюють підходи до застосування статей 101–102 ДФЄС і процедур розгляду справ; ці інструменти не замінюють закон, але забезпечують передбачуваність і єдність практики [165].

Дослідження підтверджують, що в економіках відкритого типу, до яких у значній мірі належить і українська економіка, жорсткі ринкові заходи часто є неефективними без комплексного правового супроводу, який враховує специфіку структури ринку, інституційну зрілість і соціальні наслідки монополізації [220]. Саме тому модернізація конкурентної політики повинна орієнтуватися на збалансовану модель регулювання, де економічна конкуренція підкріплюється адміністративно-правовими гарантіями прозорості, недискримінаційності та ефективного контролю.

Вищезазначене фактично підтверджує висунуту нами тезу про те, що конкуренція як економіко-правова категорія є системним утворенням, яке об'єднує три взаємопов'язані складові: економічну, правову і соціальну.

Економічна складова полягає у суперництві за ресурси, ринки, споживачів; вона забезпечує стимулювання ефективності, розвиток інновацій і формування структури ринкового середовища. Її динамічна сутність відображена у працях представників класичної політичної економії та сучасної теорії ринку. Конкуренція є основним механізмом виявлення продуктивності, який, за Й. Шумпетером і Ф. Гаєком, забезпечує постійне оновлення економічних систем і виявлення нових знань [237].

Правова складова визначає нормативно-правові засади організації конкурентних відносин, включаючи встановлення рівних правил гри, антимонопольне регулювання, контроль за концентраціями, державну допомогу та адміністративні процедури. Вона забезпечує збалансованість між свободою підприємництва і публічним інтересом, формує межі допустимої поведінки учасників ринку та гарантує правовий захист. Правова природа конкуренції полягає в тому, що держава не обмежується реагуванням на порушення, а активно формує інституційне середовище, яке унеможлиблює їх виникнення, зокрема через превентивні механізми публічних закупівель, прозорих дозвольно-ліцензійних процедур та забезпечення відкритості адміністративних рішень [214].

І, нарешті, соціальна складова виявляється у забезпеченні суспільного інтересу, рівних можливостей, доступності послуг, прозорості, доброчесності та підзвітності державного апарату. У цьому сенсі конкуренція виходить за межі економічного феномену і перетворюється на інструмент демократизації публічного адміністрування, що формує суспільну довіру до держави. Соціально-правовий аспект конкуренції полягає в тому, що вона створює рівновагу між економічною ефективністю та соціальною справедливістю, забезпечуючи реалізацію принципів прозорості та рівності доступу до адміністративних процедур [58, с. 113].

У наукових дискусіях підкреслюється, що обмеження конкуренції, зокрема через монополізацію, недобросовісну практику або адміністративні бар'єри, призводить до зниження ефективності економіки, звуження можливостей для розвитку підприємництва, ущемлення прав споживачів і створення нерівних умов господарювання. Такі явища суперечать як економічним закономірностям вільного ринку, так і правовим імперативам демократичної держави [250].

В контексті публічного адміністрування це означає, що адміністративно-правові засади повинні формувати таке середовище, у якому конкуренція стає не випадковим результатом ринкової боротьби, а стійким інституційним принципом державної політики. Державне регулювання має ґрунтуватися не на обмеженні ринку, а на підтриманні відкритості, передбачуваності та рівності процедур для всіх учасників. У цьому полягає сутність соціально-правової функції держави у сфері економічної конкуренції – перетворення конкуренції з форми економічного суперництва на механізм забезпечення суспільного добробуту, що водночас зміцнює верховенство права і підзвітність публічної влади.

Таким чином, сучасне розуміння конкуренції в Україні формується на перетині економічної ефективності, правової визначеності та публічного інтересу. Її доктринальне тлумачення має виходити з того, що ринкові відносини не можуть існувати поза правовими межами, а держава не може виконувати свої функції без урахування конкурентних принципів. У цьому полягає сутність економіко-правової природи конкуренції: вона є одночасно результатом дії економічних законів і продуктом нормативної творчості держави, спрямованої на досягнення справедливого, відкритого та інноваційного суспільного порядку.

1.2. Добросовісна конкуренція як елемент економічного публічного порядку та адміністративно-правовий інструмент забезпечення публічного інтересу

Саме у площині перетину економічного та правового дискурсів виникає феномен добросовісної конкуренції, що поєднує принципи законності, рівності, відкритості, пропорційності та соціальної справедливості. Її вивчення дає змогу перейти від загальнотеоретичного осмислення конкуренції до аналізу нормативних засад її регулювання, тобто до розгляду принципів добросовісної конкуренції як базових елементів адміністративно-правового забезпечення конкурентної політики держави.

Принципи добросовісної конкуренції є наріжним каменем сучасного правового регулювання економічних відносин у демократичній державі. Вони виконують роль загальних етичних орієнтирів ринкової поведінки та водночас слугують фундаментом правової системи публічного адміністрування, що забезпечує прозорість, ефективність і довіру до державних інституцій. Через них реалізується баланс між свободою підприємництва та обов'язком держави гарантувати справедливі правила економічного суперництва. Поняття добросовісної конкуренції має історико-правові передумови, що простежуються у розвитку уявлень про добросовісність у торговельному обороті, однак як самостійна правова категорія добросовісна конкуренція сформувалася значно пізніше – у межах модерного конкурентного права. З утвердженням ліберальної економічної моделі у XIX ст. конкуренція поступово перетворилася з економічної ідеї на юридичний принцип, що став основою європейського права внутрішнього ринку [199].

У праві Європейського Союзу конкурентний порядок забезпечується системою «правил конкуренції» Договору про функціонування ЄС. Зокрема, стаття 101 ДФЄС забороняє антиконкурентні угоди, рішення об'єднань підприємств і

узгоджені практики, що мають на меті або наслідком запобігання, обмеження чи спотворення конкуренції, а стаття 102 ДФЄС забороняє зловживання домінуючим становищем. Окремий блок (статті 107–109 ДФЄС) встановлює режим контролю державної допомоги, а саме загальне правило несумісності певних видів державної допомоги, що спотворює конкуренцію, та винятки/процедури оцінювання її допустимості. Саме ці норми формують базову правову рамку, від якої відштовхується європейська антимонопольна практика та практика державної допомоги [168].

Європейська доктрина тлумачить добросовісну конкуренцію як обов'язок дотримання закону та як морально-правову норму ринкової поведінки, що вимагає чесності, прозорості та справедливості у взаєминах між підприємцями, споживачами та державою [239].

Науковці Д. Бейлі та Р. Віш, досліджуючи європейські стандарти антимонопольного права, підкреслюють, що добросовісна конкуренція виконує роль публічного етичного імперативу – своєрідної межі між допустимим ринковим ризиком і зловживанням владою на ринку [247].

Цей підхід тісно пов'язаний із концепцією чесної конкуренції, що означає вільну та водночас добросовісну конкуренцію. У цьому контексті Європейська комісія у правозастосуванні зосереджується на запобіганні антиконкурентним узгодженим діям, зловживанню домінуючим становищем, спотворювальній державній допомозі та іншим практикам, що обмежують або спотворюють конкуренцію на внутрішньому ринку [185].

Важливим є те, що у європейській правовій традиції захист конкуренції розглядається як складова публічного інтересу у сфері функціонування внутрішнього ринку та належного економічного порядку. Тобто порушення цих засад розглядається як приватноправове порушення і водночас як загроза основам суспільного ладу, оскільки воно підриває засади справедливості, довіри та соціальної рівноваги [160].

Українська правова система закріплює конкурентні гарантії на кількох рівнях. По-перше, Конституція України встановлює обов'язок держави забезпечувати захист конкуренції у підприємницькій діяльності та забороняє зловживання монопольним становищем, неправомірне обмеження конкуренції й недобросовісну конкуренцію (ст. 42) [59]. По-друге, Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 № 2210-III визначає «економічну конкуренцію» як змагання між суб'єктами господарювання, наслідком якого є можливість вибору для споживачів і відсутність можливості одного суб'єкта визначати умови обороту товарів на ринку (ст. 1) [112]. По-третє, спеціальний Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 07.06.1996 № 236/96-ВР визначає недобросовісну конкуренцію як будь-які дії у конкуренції, що суперечать торговим та іншим чесним звичаям у господарській діяльності (ст. 1) [111]. У доктрині ж термін «добросовісна конкуренція» доцільно використовувати як узагальнюючу характеристику конкурентної поведінки, що відповідає вимогам законодавства та не підпадає під ознаки недобросовісної конкуренції.

Вітчизняна практика розвиває інституційний вимір забезпечення конкуренції через інструменти роз'яснювальної та методичної роботи Антимонопольного комітету України. Зокрема, Комітет видає рекомендаційні роз'яснення з питань застосування законодавства про захист економічної конкуренції (у тому числі щодо оцінки узгоджених дій та інших питань правозастосування) і підтримує окремий масив роз'яснень у сфері державної допомоги суб'єктам господарювання. Такі документи виконують функцію уніфікації підходів і підвищують передбачуваність регуляторної практики у сферах, де рішення публічної влади здатні впливати на конкурентні умови [10; 11].

Це свідчить про поступове перетворення принципу добросовісності з декларативного на регуляторний і процесуальний інструмент державної політики.

У європейському контексті вимоги до «чесної конкуренції» в публічній сфері розкриваються насамперед через правові стандарти, які обмежують дискрецію

замовника та забезпечують відкритість ринку для учасників. Для публічних закупівель ці стандарти прямо кодифіковані у Директиві 2014/24/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 26.02.2014: замовники зобов'язані ставитися до економічних операторів рівно і без дискримінації та діяти прозоро і пропорційно (стаття 18(1)) [182].

Слід також наголосити на тому, що у сучасній правовій науці принципи добросовісної конкуренції розглядаються як етичні регулятори поведінки суб'єктів ринку та як нормативно-правові імперативи, що визначають систему координат для діяльності як приватних, так і публічних суб'єктів. Вони виступають концептуальною ланкою між економічною свободою та правовим контролем, між індивідуальною ініціативою й соціальною справедливістю [207].

У цьому розумінні принципи добросовісної конкуренції виконують подвійну функцію. З одного боку, вони слугують нормативною основою антимонопольного регулювання, а з іншого – є морально-правовими орієнтирами поведінки суб'єктів господарювання. Їх основою виступають такі ключові принципи, як:

- законність;
- рівність;
- відкритість;
- добросовісність;
- відповідальність;
- пропорційність;
- інноваційність;
- соціальна орієнтованість.

Кожен із них формує окремий аспект єдиної правової доктрини – добросовісної конкуренції як суспільного договору між державою, бізнесом і громадянами.

Принцип законності відображає необхідність суворого дотримання правових норм у конкурентній діяльності. Його сутність полягає у визнанні того, що перевага

на ринку має досягатися виключно через легальні механізми – підвищення ефективності, якості, інноваційності продукції, а не через порушення прав інших учасників чи маніпуляції з державними структурами [246].

Порушення цього принципу підриває довіру до економічної системи та створює нелегальні практики ведення господарської діяльності. Саме тому принцип законності виконує роль правової межі, яка відокремлює ринкове суперництво від протиправної поведінки (змов, змов у тендерах, маніпулювання цінами, змови з органами влади). Його дотримання є передумовою функціонування добросовісної конкуренції як форми правомірної діяльності. У публічно-правовому контексті принцип законності трансформується у вимогу верховенства права у регуляторній політиці: жодне рішення державного органу не може порушувати ринкову рівновагу або створювати необґрунтовані переваги для окремих учасників ринку. Законність у цьому випадку означає формальну відповідність закону і водночас гарантує справедливість та неупередженість регулятора.

Принцип рівності визначає рівні стартові можливості та правові умови для всіх суб'єктів ринку. Він означає усунення дискримінаційних чи протекціоністських підходів у державній політиці, незалежно від форми власності, організаційно-правового статусу або розміру підприємства [177].

Дотримання принципу рівності унеможливорює використання владних ресурсів для створення переваг наближеним підприємствам, обмеження доступу до ринку для нових гравців або формування адміністративних бар'єрів. Відсутність рівності веде до монополізації, зменшення ефективності економіки та втрати довіри до держави як арбітра. Цей принцип має подвійне значення: він гарантує підприємцям можливість конкурувати за рівними правилами та одночасно захищає споживачів, надаючи їм вибір між різними постачальниками товарів і послуг. У сфері публічного адміністрування принцип рівності поширюється на всі адміністративні процедури, зокрема ліцензування, державні закупівлі, дозвільні

процедури, реєстрацію підприємств. Його недотримання веде до викривлення ринку через адміністративний протекціонізм і корупцію.

Принцип відкритості (прозорості) є однією із ключових гарантій добросовісної конкуренції, особливо в публічному секторі. Він передбачає максимальний доступ до інформації, яка може впливати на прийняття рішень суб'єктами господарювання: щодо державної допомоги, тендерів, ліцензій, контролю або регуляторних актів [182].

Відкритість є формою соціального контролю над діяльністю органів влади та одночасно стимулом для підвищення якості державного управління. Її відсутність створює передумови для зловживань і корупції. У європейській правовій традиції відкритість визнається однією з базових вимог до належного врядування (належне врядування), а прозорість – обов'язковим елементом конкурентних процедур (наприклад, у сфері державних закупівель, де інформація про тендери та переможців має бути публічною) [218].

Принцип відкритості також має психологічно-правовий аспект, адже він формує довіру між учасниками ринку й державою, що, у свою чергу, стимулює інвестиції, інновації та партнерство між приватним і публічним секторами.

Що ж до принципу добросовісності, то він має як етичне, так і правове значення. Він зобов'язує суб'єктів господарювання утримуватися від дій, що суперечать чесним правилам ринкової поведінки: поширення неправдивої інформації, дискредитації конкурентів, використання чужих товарних знаків, неправомірного копіювання чи обману споживача [199].

Добросовісність є моральною основою конкуренції, без якої ринок перетворюється на деформоване конкурентне середовище, у якому економічні переваги досягаються шляхом недобросовісних практик. Водночас добросовісність має процесуальний аспект: вона вимагає сумлінності від усіх сторін адміністративних процедур (держави, бізнесу й громадян). Її дотримання є ключовим критерієм правомірності управлінських рішень і економічної поведінки.

Відповідальність у сфері конкуренції означає юридичну реакцію на порушення та передбачуваність наслідків для всіх учасників ринку. Цей принцип закріплює зв'язок між правопорушенням і невідворотністю покарання – від адміністративних санкцій до економічних збитків або заборони діяльності. Принцип відповідальності має дві площини:

- державно-примусову, що забезпечує притягнення до відповідальності за антиконкурентні дії (картелі, змови, зловживання домінуванням, недобросовісну рекламу);
- саморегульну, що передбачає відповідальність бізнесу перед суспільством – корпоративну етику, репутаційні ризики, добровільне дотримання антимонопольного комплаєнсу [207].

Важливо, що сучасна концепція добросовісної конкуренції розглядає відповідальність у поєднанні з каральним аспектом і превентивною функцією, зокрема попередженням порушень через освіту, інформування і формування корпоративної культури [215].

Пропорційність є системоутворювальним принципом для всієї адміністративно-правової системи. Принцип вимагає, щоб втручання держави у ринкові процеси було обґрунтованим, мінімально необхідним і адекватним поставленим цілям. Надмірне регулювання знижує ефективність економіки, породжує корупційні ризики та перетворює державу з арбітра на гравця ринку. У сфері конкуренції пропорційність означає, що будь-які антимонопольні заходи, штрафи чи обмеження повинні застосовуватися лише тоді, коли їхня користь для суспільства переважає можливі негативні наслідки для ринку. Пропорційність також вимагає гнучкості. Держава має реагувати на різні ринкові умови, зберігаючи баланс між контролем і свободою підприємництва [177; 246].

Принцип інноваційності розширює традиційне розуміння конкуренції як змагання лише за прибуток. Він означає, що добросовісна конкуренція повинна стимулювати технологічний прогрес, підвищення якості товарів і послуг, розвиток

наукових досліджень. Конкуренція, заснована на інноваціях, формує умови для довгострокової стійкості економіки та інтеграції країни у глобальні ринки [37]. Вона також має соціальний вимір, адже створює нові робочі місця, сприяє розвитку людського капіталу й забезпечує інклюзивне зростання. У публічному управлінні інноваційність проявляється у цифровізації процедур, впровадженні електронних сервісів, прозорих систем закупівель, що підвищують ефективність держави як арбітра ринку [149; 158].

Соціальна орієнтованість є завершальним і об'єднувальним принципом добросовісної конкуренції. Вона наголошує, що кінцева мета ринку – не прибуток за будь-яку ціну, а зростання добробуту суспільства, забезпечення справедливого доступу до благ, послуг та економічних можливостей. Цей принцип відображає зв'язок конкуренції з концепцією сталого розвитку, де економічна ефективність має поєднуватися з екологічною та соціальною відповідальністю. У публічному вимірі він означає, що держава має підтримувати конкуренцію як інструмент ринку та як механізм забезпечення суспільної рівноваги, спрямований на зменшення нерівності, захист споживачів та інтеграцію вразливих груп у економічні процеси [145, с. 53–84, 205–232].

Узагальнюючи, можна стверджувати, що принципи добросовісної конкуренції становлять ціннісно-нормативний каркас економічного права та водночас являють собою етико-правову основу публічного адміністрування. Вони поєднують у собі правову визначеність, економічну доцільність і моральну відповідальність, забезпечуючи гармонію між ринком, державою та суспільством. Саме через їх реалізацію держава трансформує конкурентну політику з суто економічної у суспільну, що орієнтується на людину, її гідність та добробут.

Поширення принципів добросовісної конкуренції на сферу публічного адміністрування є закономірним результатом розвитку сучасної держави, яка ґрунтується на ідеї служіння суспільству, а не домінування над ним. Така конкуренція перестає бути виключно інструментом ринку і трансформується у

загальноадміністративний принцип, який визначає логіку, етику та стандарти діяльності публічної влади.

Адміністративно-правова наука все активніше розглядає конкуренцію як критерій ефективності державного управління, де у сфері публічного адміністрування йдеться не про конкуренцію органів влади у буквальному значенні, а про запровадження стандартів відкритості, підзвітності, сервісної орієнтованості та оцінювання якості управлінських рішень [195; 234]. Саме тому добросовісна конкуренція у сфері публічної влади постає як механізм запобігання корупції та монополізації управлінських функцій та як індикатор рівня демократизації державної влади.

Держава, яка визнає конкуренцію фундаментальною суспільною цінністю, має обов'язок створювати умови для її розвитку, а не ставати її учасником. Це передбачає розмежування двох ролей держави:

- арбітра конкуренції, який забезпечує дотримання рівних правил;
- партнера суспільства, що діє відкрито, раціонально та підзвітно.

У таких сферах, як ліцензування, державні закупівлі, концесії, дозвільна діяльність, адміністративні послуги, держава формує так звані регуляторні поля, які є просторами реалізації принципів добросовісної конкуренції. Саме в межах цих полів відбувається практичне втілення принципів рівності, відкритості, пропорційності та добросовісності.

Державні інституції, запроваджуючи відкриті електронні системи закупівель, процедури Prozorro, фактично запроваджують процедури, які забезпечують конкурентний відбір учасників у тих сферах, де це передбачено законом, і водночас підвищують прозорість, контрольованість та передбачуваність адміністративної діяльності. Вони більше не конкурують із бізнесом, а скоріш конкурують між собою за якість послуг, довіру громадян і ефективність управління. Це зміщує фокус державного управління з адміністративного контролю на сервісно-конкурентну

модель, де центральною категорією стає користувач – громадянин або підприємець. Такий підхід узгоджується з доктриною належного врядування, згідно з якою конкурентність державних процедур – це не економічна, а ціннісно-етична риса демократичного урядування, що забезпечує баланс між ефективністю, прозорістю та справедливістю [217].

Європейський Союз розглядає конкуренцію як механізм економічного розвитку та як інституційну гарантію демократії. Тому для України, яка обрала шлях інтеграції до правового простору ЄС, принцип добросовісної конкуренції став одним із ключових критеріїв реформування публічної адміністрації. У контексті Угоди про асоціацію з ЄС імплементація принципів конкурентної політики передбачає гармонізацію українського законодавства з нормами ЄС у частині державної допомоги, публічних закупівель і корпоративного управління [152].

Європейський вектор реформ у цій частині слід пов'язувати не з абстрактними оцінками, а з конкретними стандартами *acquis* ЄС у суміжних сферах, насамперед публічних закупівель і державної допомоги. У праві ЄС закупівлі будуються на принципах прозорості, рівного ставлення та недискримінації, які мають забезпечувати відкритість ринку й належне використання публічних коштів (зокрема у директивах ЄС про закупівлі). В контексті євроінтеграційних оцінок щодо України окремо підкреслюється, що правила ЄС у сфері закупівель спрямовані на забезпечення прозорості та відкритості для учасників на засадах недискримінації та рівного ставлення, що задає рамку для адаптації національних процедур і контролю [182; 186].

У цьому сенсі добросовісна конкуренція виступає мірилом зрілості державного управління. Вона свідчить про готовність держави діяти не авторитарно, а за правилами відкритого ринку – де влада не нав'язує, а координує, не монополізує, а сприяє участі громадян і бізнесу в прийнятті рішень.

Окрім вищезазначеного, вимога добросовісного й нейтрального ставлення держави до учасників ринку в адміністративних процесах практично реалізується

через процедурні гарантії відкритості та недискримінаційності. У публічних закупівлях ці вимоги прямо формалізовані як принципи здійснення закупівель:

- добросовісна конкуренція серед учасників;
- відкритість і прозорість на всіх стадіях;
- недискримінація та рівне ставлення;
- об'єктивне й неупереджене визначення переможця;
- запобігання корупційним діям і зловживанням [116].

Саме така конструкція забезпечує конкурентний відбір постачальників для потреб держави й територіальних громад, а не змагальність у широкому процедурному сенсі.

У сфері надання адміністративних послуг значення мають принципи рівності доступу, недискримінаційності, відкритості та технологічної нейтральності, які забезпечують належну якість публічного сервісу, але не утворюють конкуренції у класичному ринковому значенні. Це стимулює державу розвивати цифрові інструменти, скорочувати бюрократичні бар'єри й забезпечувати користувачам вибір.

Крім того, конкуренція у сфері публічного адміністрування має інституційний вимір як система запобіжників від антиконкурентних рішень влади. Йдеться про інтеграцію механізмів урахування вимог конкуренції у регуляторну та процедурну діяльність органів публічної влади. Такий підхід передбачає оцінювання впливу управлінських рішень на функціонування ринків, усунення дискримінаційних бар'єрів доступу до них, а також системне застосування інструментів конкурентного адвокатування під час формування державної політики та здійснення регуляторного впливу [200].

Слід зазначити, що добросовісна конкуренція у сфері публічного адміністрування має процедурне та культурно-етичне значення. Вона відображає поступову трансформацію управлінської моделі від командно-бюрократичних підходів до утвердження цінностей служіння, доброчесності та публічної

відповідальності. Дотримання державою принципів добросовісної конкуренції сприяє формуванню нової моделі взаємодії з суспільством, що ґрунтується на партнерстві, діалозі та довірі.

У цьому контексті адміністративна етика набуває рис конкурентної культури, коли публічні службовці змагаються за репутацію чесних управлінців, за швидкість і якість виконання функцій, за впровадження інновацій у власних органах. Така конкуренція, фактично, є м'якою формою змагання, що стимулює вдосконалення, а не конфронтацію.

Разом із цим, добросовісна конкуренція стає виміром доброчесності влади. Якщо в ринкових умовах недобросовісна поведінка веде до економічних збитків, то в публічному секторі вона підриває довіру до держави. Отже, підтримка чесної конкуренції в діяльності адміністрації – це форма самозахисту демократичного ладу від деградації та узурпації влади.

Отже, добросовісна конкуренція у сфері публічного адміністрування виступає інструментом економічної політики та водночас засадою сучасного державного врядування, що ґрунтується на відкритості, рівності, ефективності та відповідальності. Її утвердження сприяє зміні моделі держави, у межах якої управління орієнтується на партнерську взаємодію з суспільством і сприймає громадянина як активного учасника суспільних процесів.

Дотримання принципів добросовісної конкуренції у діяльності органів влади свідчить про зрілість інституційної культури, а також про здатність держави забезпечити баланс між свободою і контролем, між публічним інтересом і приватною ініціативою. У цьому сенсі добросовісна конкуренція є загальноправовим стандартом поведінки держави, який формує стійкість демократичного правопорядку, підвищує легітимність управлінських рішень і зміцнює соціальну довіру.

Розуміння конкуренції як явища у системі публічного адміністрування потребує аналізу її зв'язку з економічною безпекою держави та реалізацією

публічного інтересу. У сучасній науковій літературі конкуренцію розглядають як інституційний механізм, що впливає на стабільність економічного розвитку, умови функціонування ринків і якість державного регулювання. За такого підходу конкуренція виступає складовою механізмів забезпечення економічної безпеки, критерієм ефективності державних управлінських рішень і чинником підтримання балансу суспільних інтересів [154].

Економічна безпека держави традиційно включає захист національних ринків від деградації, монополізації, олігархізації та зовнішньої експансії. Конкурентне середовище, засноване на добросовісності, рівності та відкритості, є природним системним бар'єром для цих загроз.

Наявність багатьох незалежних економічних суб'єктів знижує ризики надмірної концентрації капіталу, яка може перетворитися на політичну або адміністративну владу з потенціалом впливу на державні рішення. Саме тому монополізація та картельні змови вважаються однією з ключових загроз економічній безпеці.

Окрім цього, конкуренція забезпечує диверсифікацію економічних ризиків:

- зменшує залежність ринку від одного або кількох великих гравців;
- стимулює розвиток малого та середнього бізнесу, який є основою стійких економічних систем;
- сприяє технологічній модернізації, зменшуючи вразливість економіки перед зовнішніми шоками [146].

Відсутність конкуренції, навпаки, створює умови для структурного занепаду, зокрема для зниження якості товарів і послуг, уповільнення інновацій, корупційного тиску та неефективності ринкових структур. Таким чином, конкуренція знижує системні ризики для економіки, стримує монополізацію, обмежує зловживання ринковою владою та підвищує стимули до ефективності й інновацій, запобігаючи руйнівному впливу внутрішніх і зовнішніх загроз [224].

У цьому контексті слід звернути увагу на публічний інтерес як нормативну основу конкурентної політики. Публічний інтерес у сфері ринкових відносин відображає спрямованість діяльності держави на забезпечення справедливості, рівності та доступності економічних можливостей. Конкуренція в цьому контексті виступає механізмом реалізації публічного інтересу, оскільки забезпечує:

- недискримінаційний доступ до ресурсів і ринків;
- рівність умов для бізнесу будь-якого масштабу;
- захист прав споживачів;
- відкритість рішень органів влади [176].

Правова природа публічного інтересу у сфері конкуренції в науковій доктрині пов'язується з обов'язком публічної адміністрації діяти не як нейтральний спостерігач, а як носій компетенції, спрямованої на забезпечення суспільно значущих потреб. Так, В. Галуцько та колеги визначають публічний інтерес як важливі для значної кількості фізичних та юридичних осіб потреби, які відповідно до законодавчо встановленої компетенції забезпечуються публічною адміністрацією [35].

У межах такого підходу конкуренція розглядається як об'єкт правової охорони у зв'язку з обов'язком держави підтримувати належні умови реалізації права на підприємницьку діяльність і запобігати викривленню економічного середовища. Відповідно, втручання публічної влади у господарську сферу має визначатися необхідністю забезпечення загального блага. Ю. Битяк та його колеги формулюють цю вимогу категорично, наголошуючи, що вимоги, які пред'являються до об'єктів публічного адміністрування, мають забезпечувати загальне благо народу України та не можуть виражати приватний інтерес суб'єктів публічної адміністрації [18].

Така позиція логічно поширюється й на конкурентну політику, оскільки будь-яке управлінське рішення, яке фактично створює переваги окремим суб'єктам або

групам, виходить за межі публічного інтересу та перетворюється на інструмент підтримки приватного інтересу.

З огляду на це, забезпечення конкуренції в публічному управлінні має розумітися як діяльність, орієнтована на реальну дію правил і відновлення конкурентних умов, а не лише на формальне встановлення заборон. У господарсько-правовій літературі цей підхід пов'язується з необхідністю узгодження приватних і публічних інтересів у регулюванні економіки. Зокрема, у збірнику за ред. В. Щербини підкреслено, що державне регулювання господарської діяльності має бути спрямоване на задоволення публічних інтересів без конфліктності з приватними інтересами суб'єктів господарювання, при цьому до приватних інтересів прямо віднесено наявність конкурентного середовища та рівність можливостей реалізації права на підприємництво [43].

З огляду на це антиконкурентні дії органів публічної влади доцільно розглядати як порушення публічного інтересу, оскільки вони свідчать про відступ від призначення компетенції публічної адміністрації та підривають умови рівності можливостей у господарській сфері. У сучасній науковій доктрині значна увага приділяється превентивним інструментам, покликаним зменшувати ризики таких втручань ще на етапі формування державної політики та прийняття регуляторних рішень. Зокрема, О. Гончаренко обґрунтовує необхідність інтеграції адвокатування конкуренції у державний механізм як постійної функції врахування конкурентних критеріїв у регуляторній і процедурній діяльності публічної адміністрації [38].

Сьогодні у сфері публічного адміністрування конкуренція дедалі виразніше проявляється через процедурні вимоги до діяльності адміністративних органів, насамперед через відкритість, неупередженість і реальну участь заінтересованих осіб у вирішенні адміністративних справ. Така логіка узгоджується з нормативним закріпленням принципів адміністративної процедури, серед яких прямо визначено безсторонність адміністративного органу, відкритість і гарантування права особи на участь в адміністративному провадженні.

Універсальність принципів адміністративної процедури прямо закріплена у Законі України «Про адміністративну процедуру» від 17.02.2022 № 2073-IX. Закон визначає перелік базових принципів (ст. 4), а також встановлює, що навіть якщо для окремих сфер передбачені спеціальні правила, вони можуть містити лише «особливості» провадження і все одно мають відповідати цим принципам (ч. 2 ст. 3). Тому в справах, де адміністративне рішення впливає на доступ до ресурсів або ринків, перевірка правомірності зводиться до конкретних процесуальних гарантій: 1) відкритість і доступ до матеріалів справи (ст. 12, ст. 51); 2) право особи бути вислуханою до ухвалення акта, що може мати для неї несприятливі наслідки (ст. 17); 3) наявність ефективного оскарження та належного інформування про порядок і строки захисту (ст. 18) [102].

У прикладній площині ці підходи конкретизуються через цифровізацію управлінських процесів і формалізацію відкритих правил доступу до публічних ресурсів. Зокрема, у сфері публічних закупівель законодавець установлює принципи добросовісної конкуренції серед учасників, відкритості та прозорості на всіх стадіях закупівель, а також об'єктивного й неупередженого визначення переможця, що інституційно підтримується електронною системою закупівель ProZorro.

Паралельно політика відкритих даних і відкритих реєстрів отримує регуляторне оформлення через вимоги до оприлюднення визначених наборів даних у формі відкритих даних та їх ведення на національній платформі, що розширює можливості зовнішнього контролю та порівнянності управлінських рішень.

Аналогічно у сфері державної допомоги контроль за допустимістю допомоги для конкуренції покладено на Антимонопольний комітет України як уповноважений орган, а процедура розгляду передбачає публікацію інформації та залучення заінтересованих осіб до подання зауважень, що підсилює процесуальну відкритість і запобіжний потенціал регулювання.

Таке розуміння конкуренції відображає її роль як інструменту демократизації, оскільки:

- створює механізми зовнішнього контролю за владою;
- обмежує її дискрецію прозорими правилами;
- формує підзвітність державних агентів;
- мінімізує ризики адміністративної монополії, корупції та протекціонізму.

Коли державні інституції діють за принципами добросовісності, рівності та відкритості, вони починають конкурувати за довіру суспільства, підвищуючи якість управління. Це і є сучасна парадигма належного врядування і управління, що орієнтується не на формальний контроль, а на сервісність і підзвітність.

Доцільно також звернути увагу на взаємозв'язок економічної безпеки та публічних інтересів у межах конкурентної політики. Ці категорії перебувають у стані взаємного посилення. Високий рівень конкуренції зменшує ризики економічних загроз, зокрема монополізації ринків, корупційних практик і залежності економічних процесів від вузького кола впливових суб'єктів. Водночас ефективний механізм захисту публічного інтересу сприяє підвищенню прозорості діяльності влади, зміцненню її стійкості та підзвітності суспільству.

У такому взаємозв'язку конкуренція виступає чинником узгодження економічної та політико-правової стабільності держави. Вона створює передумови для забезпечення самостійності національної економіки і водночас сприяє утвердженню відповідальності та доброчесності у діяльності публічної влади.

Це має особливе значення для України, адже у період війни, відновлення та економічної перебудови конкуренція стає критичним інструментом національної стійкості, який сприяє прозорості розподілу ресурсів, запобігає неефективності та гарантує справедливе використання міжнародної допомоги [213].

Отже, конкуренція, економічна безпека та публічні інтереси формують взаємопов'язану нормативно-інституційну систему, у межах якої кожен із цих

елементів підтримує та посилює функціонування інших. Конкуренція у такій системі виконує роль механізму, що забезпечує динаміку економічного розвитку, водночас економічна безпека створює умови стабільності та передбачуваності функціонування ринків. Публічний інтерес у цій структурі виступає нормативним орієнтиром діяльності держави, визначаючи межі та спрямованість її регуляторного впливу на економічні процеси. У результаті взаємодії цих складових формується комплексна система гарантій, спрямована на підтримання рівноваги між економічною свободою суб'єктів господарювання та необхідністю державного забезпечення справедливих і прозорих умов функціонування ринку.

Добросовісна конкуренція у цьому контексті виступає важливою передумовою розвитку ринкової економіки та одночасно має значення для забезпечення національної безпеки. Вона сприяє запобіганню монополізації економічних процесів, зменшує ризики концентрації економічної влади у вузькому колі суб'єктів та створює умови для стабільного функціонування підприємницького середовища. Водночас дотримання принципів добросовісної конкуренції підвищує рівень легітимності публічної влади, оскільки демонструє здатність держави діяти як арбітр, що забезпечує рівність можливостей і недискримінаційний доступ до економічних ресурсів та ринків.

Крім того, розвиток конкурентних відносин виконує важливу соціальну функцію. Забезпечення чесних і відкритих умов економічної діяльності сприяє формуванню довіри до державних інститутів, зменшує корупційні ризики та створює передумови для більш справедливого розподілу економічних можливостей у суспільстві. За таких умов конкуренція виступає економічним механізмом регулювання ринкових відносин і водночас інструментом підтримання соціальної рівноваги, що сприяє узгодженню інтересів держави, бізнесу та громадян.

У сучасній державі конкуренція поступово набуває значення універсального принципу організації економічних і управлінських процесів. Її вплив проявляється у формуванні державної політики, підготовці регуляторних рішень і організації

діяльності органів публічної адміністрації. Урахування конкурентних критеріїв у процесі публічного управління сприяє підвищенню ефективності державних рішень, забезпечує прозорість управлінських процедур та посилює відповідальність посадових осіб перед суспільством. У підсумку конкуренція виступає чинником стабільності економічної системи, зміцнення інституційної спроможності держави та утвердження демократичних засад публічного порядку.

1.3. Нормативно-інституційні засади регулювання економічної конкуренції в Україні та Європейському Союзі

У попередній частині дослідження конкуренція розглядалася як економічне явище, як правова категорія та як об'єкт публічного адміністрування. Тепер, на нашу думку, варто зосередити аналіз на тому, як конкуренція була закріплена у нормах позитивного права, а також як право Європейського Союзу вплинуло на формування української моделі конкурентної політики.

Розбудова правового механізму захисту економічної конкуренції в Україні відбувалася у зв'язку з трансформацією моделі публічного адміністрування. Відмова від командно-адміністративної системи супроводжувалася зміною економічних засад і переглядом функцій органів державної влади. Органи влади поступово відходили від прямого планування та директивного розподілу ресурсів і переходили до виконання регуляторних, наглядових та контрольно-юрисдикційних повноважень у сфері ринкових відносин [41].

Початковий етап формування конкурентного законодавства в Україні пов'язаний із прийняттям Закону України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» від 18.02.1992 № 2132-XII (на сьогодні втратив чинність), який заклав базові заборони у сфері монополізму і недобросовісної конкуренції.

Інституційне оформлення системи конкурентного контролю в Україні відбулося через прийняття Закону України «Про Антимонопольний комітет України» від 26.11.1993 № 3659-ХІІ, який заклав організаційно-правові підвалини функціонування спеціалізованого органу державного захисту конкуренції. Цим актом було визначено статус АМКУ як державного органу зі спеціальним статусом у сфері захисту економічної конкуренції, окреслено його ключові повноваження (виявлення та припинення порушень, розгляд справ, прийняття рішень і застосування заходів впливу), а також інструменти реалізації компетенції через територіальні відділення та процедури адміністративного провадження [103].

Подальша деталізація інструментів протидії недобросовісній конкуренції була здійснена Законом України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 07.06.1996 № 236/96-ВР, який, по суті, сформував прикладний блок конкурентного контролю, спрямований на захист чесних правил ринкової поведінки. Закон нормативно окреслив базові групи неправомірних конкурентних практик (зокрема пов'язані з використанням ділової репутації, створенням перешкод конкурентам, неправомірним збиранням чи розголошенням комерційної таємниці тощо) і тим самим забезпечив правову визначеність для кваліфікації поведінки учасників ринку та реагування держави [111].

Системне оновлення матеріальних і процедурних засад регулювання відбулося із прийняттям Закону України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 № 2210-ІІІ, який консолідував підходи до захисту конкуренції як публічного блага та закріпив сучасну конструкцію правозастосування. Ним визначено склад ключових порушень (антиконкурентні узгоджені дії, зловживання монопольним (домінуючим) становищем, антиконкурентні дії органів влади тощо), загальні рамки контролю за концентраціями й узгодженими діями, а також базові елементи процедурної моделі розгляду справ (доказування, процесуальні права учасників, рішення та їх наслідки), що підвищило передбачуваність і стандартизувало адміністративну практику [112].

Конституційне закріплення обов'язку держави забезпечувати захист конкуренції та недопущення зловживання монопольним становищем впливає зі статті 42 Конституції України, яка задає верхній рівень конкурентних гарантій. Її зміст важливий тим, що поєднує свободу підприємницької діяльності з прямою вимогою держави охороняти конкуренцію та забороняти недобросовісну конкуренцію і неправомірне обмеження конкуренції. У системному тлумаченні це означає, що конкурентна політика становить конституційно значущу функцію держави. Її реалізація здійснюється через діяльність інституцій, зокрема Антимонопольного комітету України, через встановлення матеріальних заборон і застосування процедурних механізмів, спрямованих на стримування антиконкурентних практик та забезпечення захисту публічного інтересу [59].

У межах дослідження нормативно-інституційні засади регулювання економічної конкуренції розглядаються як система взаємопов'язаних елементів публічного адміністрування, які визначають зміст, межі та порядок впливу держави на конкурентні відносини. Аналіз охоплює поступовий перехід від реактивного антимонопольного контролю до формування узгодженої конкуренційної політики. Також враховується еволюція від розрізненого закріплення повноважень до впорядкованої системи суб'єктів із чітким розподілом функцій. Окрему увагу приділено переходу від широкої дискреції у правозастосуванні до запровадження процедурних стандартів належного врядування. До таких стандартів належать обґрунтування рішень, доступ до матеріалів справи, забезпечення права особи висловити свою позицію, передбачуваність санкцій та можливість ефективного оскарження. Саме ці нормативні та інституційні характеристики використовуються для подальшого порівняння української та європейської моделей регулювання економічної конкуренції.

У науковій літературі конкурентну політику держави розглядають як ширший комплекс заходів, ніж антимонопольне правозастосування, оскільки вона охоплює

як підтримку конкурентних умов на ринках, так і обмеження монополізму та припинення порушень.

Так, В. Лагутін аналізує зміст і пріоритетні напрями реалізації антимонопольної та конкурентної політики держави і підкреслює багатокомпонентність інструментів такої політики [65].

У свою чергу, Т. Швидка досліджує сучасний стан законодавчого забезпечення підтримки економічної конкуренції та перспективи його модернізації і окремо розглядає роль правових механізмів реалізації конкурентної політики [140].

Д. Задихайло, Т. Швидка та В. Резнікова у статті про політико-правовий зв'язок інститутів забезпечення підтримки економічної конкуренції акцентують на міжінституційних взаємозв'язках і впливі суміжних правових інститутів на забезпечення конкурентного порядку [48].

Європейське конкурентне право формувалося на основі положень Договору про заснування Європейського економічного співтовариства, в яких правила щодо антиконкурентних домовленостей і зловживання домінуванням були закріплені у статтях 85 і 86. У сучасній системі права Європейського Союзу відповідні заборони визначені статтями 101 і 102 Договору про функціонування Європейського Союзу [168].

Державна допомога регулюється, зокрема, статтями 107–109 Договору про функціонування Європейського Союзу. Контроль концентрацій на рівні ЄС здійснюється на підставі вторинного права Союзу, насамперед Регламенту Ради (ЄС) № 139/2004 про контроль за концентраціями між підприємствами [172].

У науковій літературі ці елементи системно висвітлені в працях Р. Віша та Д. Бейлі (європейське конкурентне право), М. Мотти (економіка конкуренції та правозастосування), а також у дослідженнях, що аналізують сучасні виклики конкурентній політиці (зокрема Г. Монті; А. Езрахі) [209; 210; 247].

Для України початок 1990-х років став періодом структурної трансформації економічної та правової системи. Перехід до ринкової моделі господарювання зумовив необхідність нормативного визнання конкуренції як механізму економічної координації та соціально значущого чинника розвитку. Становлення конкурентного порядку вимагало зміни економічних практик і формування спеціальних адміністративно-правових інструментів. До таких інструментів належать визначення правил поведінки учасників ринку та встановлення меж ринкової влади. Важливим елементом є запровадження процедур контролю концентрацій і механізмів юридичної відповідальності. Окреме значення має нормативне закріплення компетенції органів публічної адміністрації у цій сфері. Такий підхід кореспондує з адміністративно-правовим розумінням забезпечення як упорядкування суспільних відносин через норми, процедури та діяльність уповноважених органів (В. Колпаков; Ю. Битяк; О. Кузьменко; В. Галуцько) [56].

Ключовими передумовами формування конкурентного законодавства стали, зокрема, процеси приватизації державного майна, що сприяли появі значної кількості суб'єктів господарювання та трансформації структури власності. Водночас приватизаційні процеси супроводжувалися збереженням окремих виробничо-коопераційних зв'язків і управлінських моделей, що підвищувало ризики концентрації ринкової влади. У доктрині індустріальної організації та конкурентної політики ці ризики традиційно пояснюються через категорії ринкової структури, бар'єрів входу та економічної влади; у правовому вимірі – через необхідність процедурного контролю та правових запобіжників (Ж. Тіроль; М. Мотта; Д. Задихайло) [46; 210; 242]. За відсутності належного правового визначення критеріїв домінування й ефективних механізмів контролю та відповідальності трансформаційні процеси могли призводити до відтворення монопольних практик у нових організаційно-правових формах.

Треба підкреслити, що демонополізація та реструктуризація колишніх галузевих об'єднань, які в умовах планової економіки фактично функціонували як

єдині виробники або постачальники відповідних товарів і послуг, стала одним із ключових викликів перехідного періоду. На рівні публічного адміністрування це зумовило необхідність поєднання структурної політики із запобіганням негативним ефектам для безперервності виробництва й надання суспільно значущих послуг, насамперед у секторах, що мають інфраструктурний характер. У науковій літературі такі процеси традиційно описуються через проблематику концентрації економічної влади, контролю ринкової структури та меж допустимого державного втручання, зокрема у зв'язку з ризиками зловживання домінуванням і потребою інституційного контролю (Ж. Тіроль; М. Мотта; Р. Віш, Д. Бейлі; у вітчизняному дискурсі – Д. Задихайло; В. Лагутін) [49; 210; 242; 247].

Водночас лібералізація цін, усуваючи адміністративне ціноутворення, актуалізувала питання уразливості споживачів і суб'єктів господарювання до антиконкурентних практик, зокрема узгоджених дій, нав'язування не вигідних умов та асиметрії ринкової влади. У межах конкуренційної доктрини такі ризики розглядаються як наслідок недосконалості ринків і нерівномірного розподілу ринкової влади, що потребує правових обмежень і процедурного контролю, зорієнтованого на захист конкуренції та споживача (Р. Познер; Р. Борк – у частині економічного підходу до антитрасту; у європейському контексті – Р. Віш, Д. Бейлі; М. Мотта) [156; 210; 227; 247].

У вітчизняній доктрині аналогічно підкреслюється, що становлення конкурентного порядку не зводиться до економічної дерегуляції, а передбачає формування правових рамок добросовісної конкуренції та ефективних механізмів публічного контролю (Т. Швидка; В. Лагутін; Д. Задихайло) [48].

За таких умов початковий етап правового регулювання конкуренції в Україні характеризується появою базових нормативних актів, спрямованих на закріплення недопустимості зловживання монопольним становищем і на започаткування механізмів адміністративного контролю за ринковою владою. Концептуально цей етап доцільно розглядати як формування спеціального економічного регулювання

та як трансформацію функцій публічної адміністрації, тобто перехід від домінування командно-розпорядчих інструментів до формування регуляторної та наглядової ролі держави у сфері ринку. Така постановка питання узгоджується з адміністративно-правовим розумінням забезпечення як упорядкування суспільних відносин за допомогою норм, процедур і діяльності компетентних органів (Ю. Битяк; В. Колпаков; О. Кузьменко; В. Галуцько), а також із підходами, що підкреслюють значення процедурних гарантій законності, неупередженості й передбачуваності у сфері публічного регулювання економіки (В. Тимошук – у контексті процедурних стандартів; інші автори адміністративно-процедурної школи) [133].

Інституційне оформлення національної системи захисту економічної конкуренції пов'язане з прийняттям Закону України «Про Антимонопольний комітет України» від 26.11.1993 № 3659-XII, яким визначено спеціалізований державний орган зі спеціальним статусом. Матеріальні заборони перехідного періоду були закріплені Законом України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» від 18.02.1992 № 2132-XII (втратив чинність) та Законом України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 07.06.1996 № 236/96-ВР. Системне оновлення підходів до захисту конкуренції здійснено Законом України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 № 2210-III, який визначив правові засади підтримки та захисту економічної конкуренції і правила правозастосування [103; 111; 112].

З адміністративно-правової точки зору акти перехідного періоду закріпили інституційну модель і базові юридичні інструменти реалізації конкурентної політики. Було визначено компетентний орган державного захисту конкуренції на підставі Закону України «Про Антимонопольний комітет України» від 26.11.1993 № 3659-XII. Було закладено первинний понятійний апарат і заборони щодо монополізму та недобросовісної конкуренції на підставі Закону України від

18.02.1992 № 2132-XII і Закону України від 07.06.1996 № 236/96-ВР. Було сформовано системну модель підтримки та захисту економічної конкуренції і загальні правила правозастосування на підставі Закону України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 № 2210-III [103; 112].

Важливим елементом нормативних засад регулювання економічної конкуренції є її конституційне закріплення. Так, стаття 42 Конституції України встановлює основні гарантії функціонування конкурентного середовища, зокрема:

- свободу підприємницької діяльності;
- заборону зловживання монопольним становищем;
- недопущення недобросовісної конкуренції;
- обов'язок держави забезпечувати захист конкуренції [59].

Для адміністративного права це означало, що конкуренція перестає бути лише об'єктом галузевого регулювання й набуває статусу конституційної публічної цінності, яка має враховуватися при прийнятті як нормативних, так і індивідуальних адміністративних актів.

Конституційне закріплення конкуренції як публічної цінності (ст. 42) виконало рамкову функцію. Воно перетворило захист конкуренції з політики уряду на конституційний обов'язок держави, який має враховуватися у нормотворенні та правозастосуванні. Наступним кроком стало інституційно-процедурне вдосконалення цієї рамки – через кодифікацію матеріальних заборон і процесуальних правил.

Подальша деталізація засад захисту конкуренції здійснювалася у спеціальному законодавстві. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 07.06.1996 № 236/96-ВР визначив окремі види недобросовісної конкуренції та заборони у цій сфері [111]. Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» від 01.07.2014 № 1555-VII запровадив правові засади контролю державної допомоги, включно з процедурними механізмами повідомлення та оцінювання заходів підтримки [105]. Закон України «Про природні

монополії» від 20.04.2000 № 1682-III встановив засади державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій. Закон України «Про публічні закупівлі» від 25.12.2015 № 922-VIII визначив правові та процедурні правила здійснення закупівель [115; 116].

Прийняття Закону України «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001 року № 2210-III можна вважати моментом інституціонального дозрівання національної конкурентної політики. Якщо в 1990-ті роки правове регулювання було розпорошеним між кількома актами, то новий закон запровадив системний адміністративно-правовий режим захисту конкуренції.

Фактично відбувся перехід від фрагментарного до комплексного регулювання. Закон об'єднав у єдину конструкцію:

- матеріальні норми (заборона антиконкурентних узгоджених дій, зловживання домінуванням, контроль за концентраціями суб'єктів господарювання та недопущення концентрацій, які можуть призвести до монополізації або суттєвого обмеження конкуренції);
- процесуальні норми (порядок розгляду справ, права та обов'язки учасників, форми рішень, строки, порядок оскарження);
- компетенцію органів публічної адміністрації (АМКУ та його територіальних відділень).

Тим самим було створено цілісний адміністративно-правовий інститут, що охоплює і норми, і процедури, і організаційну структуру.

Разом із цим, Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 № 2210-III закріпив сучасні поняття конкуренції та пов'язаних із нею явищ. Було уточнено зміст понять: економічна конкуренція, концентрація, узгоджені дії, зловживання монополюючим (домінуючим) становищем. Для адміністративного права це мало подвійну вагу:

- з одного боку, чіткі дефініції забезпечили однорідність правозастосування по всій системі органів АМКУ;
- з іншого – створили передумови для судового контролю за рішеннями Комітету, оскільки суди отримали можливість перевіряти, чи правильно застосовано законодавчі критерії [112].

Окрім цього, Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 № 2210-III визначив повноваження органів Антимонопольного комітету України щодо розгляду справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції та застосування заходів впливу, зокрема накладення штрафів і зобов'язання припинити порушення. Рішення органів АМКУ можуть бути оскаржені до господарського суду відповідно до статті 60 цього Закону [112].

Загальною тенденцією є посилення адміністративно-правового регулювання у сфері конкуренції. Зростає кількість напрямів діяльності публічної адміністрації, які підлягають оцінюванню з огляду на їх вплив на конкурентне середовище. У цьому контексті органи влади розглядаються як учасники правовідносин, дії яких можуть підлягати перевірці на відповідність вимогам конкурентного законодавства. У разі прийняття дискримінаційних або антиконкурентних рішень такі дії можуть визнаватися порушенням встановлених правил конкуренції.

Для повноти дослідження доцільно зіставити нормативно-інституційні засади регулювання економічної конкуренції в Україні з відповідними підходами, сформованими у праві Європейського Союзу, яке нині виступає одним із ключових орієнтирів для модернізації національного конкурентного законодавства.

Порівняльний аналіз використовується як інструмент оцінювання рівня процедурної та інституційної зрілості правозастосування у сфері конкуренції. Його метою є визначення орієнтирів, які дозволяють оцінити стан національної системи регулювання. Європейська модель демонструє підхід, за якого вимоги захисту конкуренції враховуються як один із критеріїв оцінювання рішень публічної влади у конкурентно-чутливих сферах. У цьому підході конкуренція має значення для

оцінювання діяльності органів влади і не зводиться до економічного показника функціонування ринку.

Перші ключові положення щодо конкуренції були закріплені ще в Римському договорі 1957 р., а згодом – у статтях 101–109 Договору про функціонування ЄС (ДФЄС). Вони визначили три основні напрями:

- заборона антиконкурентних узгоджених дій;
- заборона зловживання домінуючим становищем;
- контроль за державною допомогою, яка може спотворювати конкуренцію на внутрішньому ринку [168; 243].

На відміну від України, де конкурентне законодавство формувалося в умовах радикальної трансформації економіки, в Європейських співтовариствах воно від самого початку було інтегроване в проєкт створення єдиного внутрішнього ринку. Це зумовило дві важливі особливості:

- конкурентне право стало невід’ємною частиною публічного економічного адміністрування на рівні Співтовариства та держав-членів;
- еволюція відбувалася шляхом поступового розширення та деталізації первинних норм через регламенти, директиви та практику Суду ЄС і Європейської Комісії.

Подальший розвиток стосувався, зокрема, конкретизації правил щодо узгоджених дій, концентрацій і державної допомоги, впровадження процедур розслідування, системи санкцій, а також побудови інституційної архітектури (DG COMP, національні органи конкуренції, Європейська мережа органів з конкуренції). Важливо, що в державах-членах конкурентне право стало сполучною ланкою між загальним адміністративним правом і специфічними галузями регулювання (енергетика, транспорт, телекомунікації), формуючи модель багаторівневого публічного адміністрування у сфері ринку [179; 187].

Європейський підхід демонструє розуміння конкуренції як принципу організації публічної влади, який обмежує дискреційні повноваження органів

адміністрації. У такому підході конкуренція розглядається у правовому вимірі та використовується для оцінювання дій органів влади.

Водночас цей підхід визначає напрям гармонізації національного законодавства. Імплементація правових актів Європейського Союзу потребує перегляду адміністративно-правових підходів до організації діяльності органів влади, до побудови адміністративних процедур і до функціонування механізмів судового контролю у сфері захисту конкуренції.

Для подальшого дослідження української моделі істотним є те, що в ЄС національні органи з питань конкуренції функціонують як самостійні суб'єкти публічного адміністрування, інтегровані в спільну мережеву систему правозастосування. Відповідно, реалізація конкурентної політики ґрунтується на багаторівневій адміністративній організації, у межах якої узгоджуються наднаціональний і національний рівні. Такий підхід доцільно враховувати під час оцінювання потенціалу інституційної трансформації Антимонопольного комітету України та наближення його статусу і практик до стандартів ЄС.

Важливо підкреслити, що формування інституційної моделі конкурентного права Європейського Союзу відбувалося поетапно і без різких розривів між окремими стадіями становлення. На початковому етапі правила конкуренції виконували допоміжну функцію щодо досягнення цілей спільного ринку та застосовувалися переважно централізовано інституціями Європейських співтовариств. У цей період Європейська Комісія поступово сформувалася як ключовий суб'єкт реалізації конкурентної політики, поєднуючи регуляторні, наглядові та правозастосовні повноваження. Інституційна конструкція такого періоду ґрунтувалася на розумінні конкуренції передусім як інструменту усунення бар'єрів для свободи руху товарів, послуг і капіталів на внутрішньому ринку [243; 245].

З розвитком внутрішнього ринку та розширенням складу держав-членів виникла потреба у зміні інституційної логіки реалізації конкурентного права.

Зростання кількості ринків і складності економічних зв'язків об'єктивно обмежувало ефективність виключно централізованого підходу. У відповідь на це відбулося поступове залучення національних органів з питань конкуренції до процесу застосування норм ЄС, що означало перехід від ієрархічної моделі до багаторівневої системи. Інституційна еволюція на цьому етапі полягала не у заміні наднаціонального рівня, а у його доповненні національними адміністративними структурами, інтегрованими у спільний правовий простір [171; 209].

Децентралізація застосування конкурентного права стала ключовою віхою інституційного розвитку європейської моделі. Запровадження механізмів координації між Європейською Комісією та національними органами конкуренції зумовило формування мережевого підходу до реалізації конкурентної політики. У межах цієї моделі кожен рівень публічної адміністрації зберіг власну компетенцію, але водночас був інтегрований у загальну систему розподілу справ і узгодження підходів. Саме на цьому етапі конкуренція закріпилася як спільна сфера відповідальності різних рівнів публічної влади [166; 177].

Паралельно відбувалося розширення предметного охоплення конкурентного регулювання, що вплинуло на формування інституційної моделі реалізації конкурентної політики. До класичних заборон антиконкурентних узгоджених дій і зловживання домінуючим становищем поступово додалися контроль концентрацій та контроль державної допомоги. Кожен із цих напрямів вимагав залучення додаткових адміністративних ресурсів і координації з іншими секторами публічного адміністрування, зокрема фінансовою політикою, промисловим регулюванням та управлінням інфраструктурними ринками. У результаті система регулювання конкуренції на рівні Європейського Союзу набула багатокомпонентного характеру і вийшла за межі суто антимонопольного контролю [168; 172].

Важливе значення для інституційного оформлення конкурентної політики мало закріплення спеціалізованих структур у системі органів Європейського

Союзу, відповідальних за її формування та реалізацію. Діяльність Генерального директорату з конкуренції Європейської Комісії сприяла професіоналізації управлінських підходів і уніфікації правозастосовної практики в межах Союзу. Водночас національні органи з питань конкуренції поступово інтегрувалися у спільну систему публічного адміністрування, перетворюючись із допоміжних виконавців на повноцінних учасників європейської мережі правозастосування. Це знайшло відображення у розширенні їх функцій та зміцненні адміністративної автономії [179; 187].

У ширшому контексті нормативно-інституційна модель конкурентного права Європейського Союзу демонструє інтеграцію принципу конкуренції у загальну систему публічного економічного адміністрування. У межах цієї моделі конкурентна політика перестає виступати ізольованим регуляторним напрямом і розглядається як чинник, що враховується при формуванні управлінських рішень у суміжних сферах, зокрема у галузевому регулюванні, контролі державної допомоги та розвитку внутрішнього ринку. Такий підхід засвідчує закріплення конкуренції як системного елемента функціонування публічної влади в Європейському Союзі [192, с. 57–148, 212–372, 412–533, 534–662; 245].

Для України значення цієї моделі полягає у можливості порівняльного аналізу різних траєкторій інституційного розвитку. Європейська модель демонструє поступове нарощування інституційної складності та узгодженості, тоді як українська система формувалася в умовах одночасного реформування економіки, державного управління та правової системи. Саме ця відмінність у вихідних умовах пояснює різний характер інституційних рішень і різний темп становлення конкурентної політики як складової публічного адміністрування [61].

Загалом, інституційна модель конкурентного права Європейського Союзу характеризується переходом від централізованого правозастосування до багаторівневої системи публічного адміністрування. У цій системі розширюється коло суб'єктів, які беруть участь у реалізації конкурентної політики, а принцип

конкуренції включається до ширшої системи економічного управління. Такий підхід створює основу для подальшого порівняння української моделі регулювання з європейською з урахуванням відмінностей у вихідних умовах формування та інституційній спадковості [177].

Аналіз нормативно-інституційних засад регулювання конкуренції в Україні та в Європейському Союзі свідчить про формування системних правових режимів, у межах яких конкуренція розглядається як елемент публічного адміністрування ринками. В Україні нормативна база почала формуватися на початку 1990-х років у зв'язку з прийняттям базових актів у сфері антимонопольної політики. Подальший розвиток пов'язаний зі створенням Антимонопольного комітету України. Прийняття Закону України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 № 2210 ІІІ надало правовому регулюванню системного характеру у вигляді узгодженої моделі матеріальних заборон і процедур правозастосування. Закріплення положення про захист конкуренції у статті 42 Конституції України визначило конституційні орієнтири для подальшого розвитку спеціального законодавства і державної політики у цій сфері [59; 112].

Нормативно-правова конструкція конкурентного права Європейського Союзу формувалася в іншій логіці. Правила конкуренції були включені до процесу створення спільного ринку та отримали розвиток через положення первинного права, вторинні правові акти і практику інституцій Союзу. Основу системи становлять норми установчих договорів. Подальша деталізація відбувається через регуляторні рішення у сфері контролю концентрацій, державної допомоги та застосування статей 101 і 102 Договору про функціонування Європейського Союзу. У результаті сформувалася система правових норм і інституцій, яка поєднує правила поведінки учасників ринку з механізмами публічного контролю на наднаціональному і національному рівнях [168; 172].

Порівняльний аналіз цих підходів показує, що формування конкурентного законодавства в Україні відбувалося в умовах трансформації економічної системи і

системи публічного адміністрування. Це зумовило поступове розширення нормативної бази, інституційне зміцнення спеціалізованого органу державного захисту конкуренції та формування пов'язаних правових режимів у суміжних сферах, зокрема у сфері державної допомоги та публічних закупівель. Вплив права Європейського Союзу проявляється через орієнтацію на зміст матеріальних заборон і через поступове наближення загальної логіки регулювання. У межах цієї логіки конкуренція розглядається як чинник, який має враховуватися у державній економічній політиці та у рішеннях органів публічної адміністрації.

Аналіз нормативно-інституційних засад регулювання конкуренції в Україні та в Європейському Союзі свідчить про наявність спільної тенденції переходу від окремих матеріальних заборон до комплексних режимів публічного впливу на ринкові процеси. Водночас відмінності історичних умов, темпів реформ і рівня інституційного розвитку зумовили різну конфігурацію адміністративно-правових механізмів забезпечення конкуренції. У правопорядку Європейського Союзу конкуренція включена до загальної системи публічного адміністрування та використовується як орієнтир регуляторної діяльності органів влади. В Україні конкуренція тривалий час сприймалася переважно як предмет спеціального антимонопольного захисту, а не як наскрізний орієнтир регуляторної діяльності органів публічної влади.

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що сучасний стан правового регулювання конкуренції в Україні не може бути адекватно оцінений виключно через призму формального зближення законодавства з правом Європейського Союзу. Визначальним є питання того, яким чином норми конкурентного права вбудовуються у систему публічного адміністрування, як вони взаємодіють з адміністративними процедурами, інституційною структурою органів влади та практикою прийняття управлінських рішень у конкурентно-чутливих сферах.

Саме на цьому рівні виявляється ключова наукова проблема, яка не зводиться до опису розвитку законодавства або переліку нормативно-правових актів. Йдеться про відсутність у вітчизняній доктрині цілісного адміністративно-правового бачення конкуренції як об'єкта публічного регулювання, що формується через систему матеріальних заборон і санкцій, а також через сукупність принципів, методів та управлінських інструментів діяльності органів публічної адміністрації. Така фрагментарність доктринального підходу ускладнює вироблення узгоджених критеріїв оцінювання ефективності конкурентної політики, а також визначення меж допустимого втручання держави у функціонування ринкових процесів.

Отже, проведений аналіз дає підстави стверджувати, що регулювання економічної конкуренції в Україні та Європейському Союзі ґрунтується на поєднанні нормативних і інституційних засад, які у сукупності формують цілісний механізм публічного впливу на конкурентне середовище. У цьому механізмі норми права визначають зміст заборон, дозволів, обмежень і процедур, тоді як інституційна складова забезпечує їх реалізацію через систему уповноважених органів, розподіл компетенції, процедури контролю та засоби правозастосування. Це дає підстави розглядати регулювання конкуренції не як сукупність ізольованих антимонопольних приписів, а як самостійний напрям публічного адміністрування, у межах якого поєднуються матеріальні, процедурні та організаційні елементи.

Установлено, що в Україні нормативно-інституційні засади регулювання економічної конкуренції формувалися поетапно. Початковий етап був пов'язаний із закріпленням базових заборон щодо монополізму і недобросовісної конкуренції та створенням спеціалізованого органу державного захисту конкуренції. Наступний етап характеризувався систематизацією конкурентного законодавства та поступовим розширенням сфери правового регулювання на суміжні інститути, зокрема державну допомогу, природні монополії та публічні закупівлі. Важливою конституційною основою конкурентного законодавства стало закріплення у статті 42 Конституції України обов'язку держави забезпечувати захист конкуренції у

підприємницькій діяльності. У результаті сформувалася модель, у якій захист конкуренції набув ознак комплексного правового режиму, однак тривалий час зберігав переважно реактивний характер і був зосереджений здебільшого на припиненні порушень, а не на системному врахуванні конкурентних вимог у діяльності органів публічної влади.

Порівняльний аналіз дає змогу дійти висновку, що в праві Європейського Союзу нормативно-інституційні засади регулювання конкуренції мають більш структурований і функціонально узгоджений характер. Європейська модель від початку формувалася як складова правового забезпечення внутрішнього ринку, тому конкуренція отримала значення одного з базових принципів економічного управління. Її нормативна основа поєднує положення установчих договорів, акти вторинного права та практику інституцій Союзу, а інституційна основа охоплює багаторівневу систему органів, у межах якої взаємодіють Європейська Комісія, національні органи з питань конкуренції та судові інституції. Саме ця взаємодія забезпечує виявлення і припинення порушень, а також постійне врахування конкурентних критеріїв у формуванні регуляторної політики.

На цій основі можна визначити, що ключова відмінність між українською та європейською моделями полягає у ступені деталізації законодавства, обсязі повноважень спеціалізованих органів і, насамперед, у різному місці конкуренції в системі публічного адміністрування. У праві Європейського Союзу конкуренція функціонує як структурний орієнтир регуляторної діяльності, тоді як в Україні вона тривалий час сприймалася переважно як об'єкт спеціального захисту від порушень. Такий висновок дає підстави розглядати подальший розвиток українського законодавства не просто як процес формального наближення до *acquis* ЄС, а як інституційну трансформацію, спрямовану на вбудування конкурентних вимог у загальну систему прийняття управлінських рішень [245, с. 305–362, 393–420].

Таким чином, нормативно-інституційні засади регулювання економічної конкуренції доцільно визначати як систему взаємопов'язаних правових норм,

принципів, компетенцій і організаційних механізмів, спрямованих на підтримання конкурентного порядку, запобігання антиконкурентним практикам і забезпечення публічного інтересу у сфері ринкових відносин. Саме таке розуміння дозволяє перейти від опису окремих законодавчих актів до цілісного адміністративно-правового бачення конкуренції як самостійного об'єкта публічно-правового регулювання.

1.4. Концептуально-методологічні основи дослідження адміністративно-правового регулювання конкуренції

Застосування системно-структурного підходу до інституту захисту економічної конкуренції дозволяє відійти від спрощеного уявлення про конкуренцію як суто економічну категорію та розглядати її як елемент цілісної системи публічного адміністрування й ринкового порядку. У цьому ракурсі конкуренція постає як явище, що формується, підтримується й коригується за допомогою правових і організаційних засобів держави та інших суб'єктів публічної влади. Відповідно, аналіз конкуренції набуває міждисциплінарного виміру, тобто поєднуються економічні уявлення про ринок з адміністративно-правовим баченням механізмів його регулювання та контролю [236].

У межах системно-структурного підходу адміністративно-правовий механізм захисту конкуренції розглядається як внутрішньо узгоджена структура, що включає:

- нормативний компонент (конституційні приписи, норми законів про захист економічної конкуренції, державну допомогу, публічні закупівлі, підзаконні акти, внутрішні положення органів публічної адміністрації);
- інституційний компонент (Антимонопольний комітет України та його територіальні відділення, секторальні регулятори, органи публічної влади, рішення

яких можуть впливати на конкурентне середовище, а також судові інституції, що здійснюють контроль за правомірністю відповідних рішень);

- процедурний компонент (адміністративні провадження у справах про порушення конкурентного законодавства, процедури погодження концентрацій, нотифікація державної допомоги, конкурсний відбір постачальників у публічних закупівлях);
- суб'єктний компонент (суб'єкти господарювання, органи влади, органи місцевого самоврядування, громадські об'єднання, споживачі тощо) [12].

Така структуризація дозволяє виявити вузли системи, де відбувається найбільша концентрація ризиків для конкуренції (наприклад, у дозвільно-ліцензійних процедурах, при розподілі бюджетних ресурсів, у діяльності природних монополій), і відповідно спрямувати дослідницьку увагу на взаємодію окремих елементів механізму.

Важливим аспектом системно-структурного підходу є й аналіз взаємозв'язку конкурентного права з іншими підсистемами публічного права. Адміністративне право задає рамки організації публічної адміністрації та адміністративних процедур; фінансове право визначає правила бюджетного фінансування, оподаткування та державної допомоги; інформаційне право регулює доступ до інформації, відкриті дані, прозорість діяльності органів влади. Зв'язок конкурентної політики з іншими підсистемами публічного права проявляється через конкретні правові режими прозорості та контролю. У сфері публічних закупівель Закон України «Про публічні закупівлі» від 25.12.2015 № 922-VIII встановлює обов'язок оприлюднення інформації та процедурні правила проведення закупівель із використанням електронної системи, що впливає на рівність доступу учасників до торгів. У сфері державної допомоги Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» від 01.07.2014 № 1555-VII визначає правила повідомлення про нову державну допомогу та її оцінювання уповноваженим органом, що має значення для недопущення вибіркового надання переваг. Загальні

вимоги доступу до інформації про діяльність суб'єктів владних повноважень визначає Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 № 2939-VI, а їх застосування впливає на можливість зовнішнього контролю рішень у сферах, дотичних до конкуренції [105; 107; 116].

Отже, системно-структурний підхід дозволяє сприймати інститут економічної конкуренції як комплексний адміністративно-правовий інститут, що вмонтований у загальну систему публічного адміністрування. Це, у свою чергу, створює методологічне підґрунтя для подальшого аналізу функцій, повноважень і процедур органів публічної влади у сфері конкуренції.

Якщо системно-структурний підхід відповідає на запитання про елементний склад адміністративно-правового механізму захисту економічної конкуренції, то функціональний підхід спрямований на з'ясування його діяльнісного змісту. Він визначає які саме дії здійснюють органи публічної адміністрації, якими засобами та з якою метою, аби забезпечити формування й підтримання конкурентного середовища. У межах такої оптики конкуренція постає як результат реалізації публічних функцій, що забезпечують передбачуваність регуляторного впливу, обмеження ринкової влади та недопущення спотворення ринкових процесів. Саме функціональний аналіз дозволяє оцінити реальний внесок публічної адміністрації у конкурентний порядок, виходячи не з формального переліку повноважень, а з їх фактичної спрямованості та результативності.

У контексті конкурентної політики ключового значення набуває регулятивна функція, що полягає у встановленні загальних правил ринкової поведінки та визначенні меж допустимості економічної концентрації і державного втручання. Її зміст охоплює формування нормативних і процедурних рамок, зокрема критеріїв домінування, умов допустимості узгоджених дій, режимів контролю концентрацій, правил державної допомоги, стандартів забезпечення конкуренції у публічних закупівлях та інших адміністративних механізмів доступу до ринків. У практичному вимірі це означає врахування впливу регуляторних, дозвільних і

майнових рішень на бар'єри входу, структуру ринку, умови доступу до ресурсів і можливість участі нових суб'єктів. Регулятивна функція конкретизується через вимоги до змісту державної економічної політики та її правового забезпечення, а також через модернізацію конкурентного законодавства як нормативної рамки ринкових правил [46, с. 36–40; 49; 71; 140].

Поряд із регулятивною функцією важливою є контрольна функція, що охоплює правозастосовні механізми реагування на антиконкурентну поведінку суб'єктів господарювання та контроль за рішеннями органів публічної влади, які впливають на конкурентне середовище. Вона включає виявлення порушень, збирання доказів, розгляд справ, ухвалення рішень і застосування санкцій або зобов'язань, а також інструменти, що дозволяють оцінювати регуляторні дії органів влади з погляду їх наслідків для ринку. Реалізація контрольної функції потребує процесуальних стандартів, інституційної спроможності та узгодженості правозастосування з економічною логікою конкурентної політики [48; 140; 213].

Інноваційна функція проявляється через стимулювання оновлення управлінських інструментів і державних сервісів, які визначають умови доступу до ринку та взаємодії бізнесу з публічною адміністрацією. Вона пов'язана з упровадженням процедур аналізу впливу регулювання на конкуренцію, використанням даних і цифрових інструментів у виявленні ризиків обмеження конкуренції, стандартизацією адміністративних процедур та спрощенням вимог, що впливають на трансакційні витрати суб'єктів господарювання. Зміст інноваційної функції відображається у рекомендаціях щодо competition assessment і в оцінках інституційного розвитку конкурентної політики України [140; 213; 214].

Ще одна функція, соціальна, пов'язана з формуванням довіри до правил доступу до ринку та до рішень держави у сферах, де розподіляються публічні ресурси або встановлюються умови господарської діяльності. Вона реалізується через підтримання рівних процедурних умов, недискримінаційний доступ, запобігання вибічковим перевагам та відкритість рішень органів влади, що

впливають на конкуренцію. Важливим інструментом соціальної функції є адвокатування конкуренції, спрямоване на включення конкурентних критеріїв у підготовку регуляторних рішень і на комунікацію з учасниками ринку щодо підходів правозастосування [46, с. 36–40; 120; 137].

Відносно самостійним напрямом виступає юрисдикційна функція, що реалізується через розгляд справ про порушення, правову кваліфікацію поведінки як антиконкурентної, ухвалення індивідуальних актів (рішень, приписів), застосування санкцій і покладення зобов'язань щодо припинення порушень та усунення їх наслідків [100].

Дедалі більшого значення набуває інформаційно-роз'яснювальна функція органів, відповідальних за захист конкуренції, яка полягає у формуванні передбачуваності правозастосування шляхом оприлюднення підходів, надання висновків щодо конкурентних наслідків регуляторних рішень, участі у публічних консультаціях та поширення узагальнених правових позицій серед суб'єктів господарювання і органів публічної влади [8; 9].

У системі публічного адміністрування ці функції реалізуються, зокрема, через механізми публічних закупівель, ліцензування, дозвільних процедур, управління державним майном та антимонопольного контролю, тобто через ті адміністративні інструменти, які прямо впливають на доступ до ринку та умови господарювання [229].

Функціональний підхід вимагає їх інституційного розмежування та координації між суб'єктами публічної адміністрації. У сфері захисту конкуренції до таких суб'єктів належать, зокрема, Антимонопольний комітет України, секторальні регулятори, процедури контролю державної допомоги, що здійснюються уповноваженим органом – Антимонопольним комітетом України, інституції оскарження у сфері публічних закупівель, а також судові органи, що здійснюють контроль за правомірністю адміністративних актів. Невизначеність меж функціональної відповідальності призводить до типових порушень у діяльності

органів публічної влади. У таких умовах виникає дублювання повноважень і конфлікти правових позицій між суб'єктами владних повноважень. Іншим наслідком стає формування сфер, у яких порушення не отримують належної реакції через розпорошення компетенції або відсутність належно організованої процедурної взаємодії між органами.

Невід'ємною складовою функціонального аналізу є оцінювання ефективності виконання зазначених функцій крізь призму публічного інтересу та прав учасників ринку. Ефективність у цій сфері не може зводитися до кількісних показників (кількості рішень чи сум штрафів), оскільки такі індикатори здатні відображати лише інтенсивність активності, але не її якість і вплив на ринкове середовище. Натомість релевантними є критерії, що демонструють:

- чи забезпечують регулятивні рішення зниження бар'єрів входу та запобігання структурній монополізації;
- чи гарантує контроль і нагляд невідворотність реагування на антиконкурентну поведінку, а не формальну імітацію регуляторної присутності;
- чи є юрисдикційні процедури процедурно справедливими, мотивованими і такими, що забезпечують належний рівень процесуальних гарантій та можливість ефективного судового перегляду;
- чи сприяє адвокаційна діяльність становленню правової культури конкуренції в органів влади та суб'єктів господарювання [13; 85; 100].

Отже, функціональний підхід дозволяє концептуалізувати адміністративно-правове забезпечення конкуренції як динамічний процес публічного адміністрування, у межах якого зміст, узгодженість і якість виконання окремих функцій безпосередньо визначають фактичний стан конкурентного середовища. У поєднанні із системно-структурним підходом це формує цілісну методологічну рамку подальшого дослідження адміністративно-правових механізмів захисту економічної конкуренції в Україні [132, с. 32–45, 183–198].

Порівняльно-правовий підхід у дослідженні адміністративно-правового регулювання конкуренції в Україні має нормотворче та інституційно-проектувальне значення. На відміну від традиційних компаративістських досліджень, у межах конкурентної політики він безпосередньо пов'язаний із завданням європеїзації національної моделі та орієнтований на визначення елементів, умов і форм їх інтеграції в українську систему відповідно до правових надбань ЄС і стандартів належного врядування [66; 76].

Методологія порівняльного аналізу конкурентного права України та Європейського Союзу природно вибудовується на трьох взаємопов'язаних рівнях. Насамперед, нормативний рівень охоплює зіставлення конституційних приписів і положень законодавства про захист економічної конкуренції, державну допомогу, публічні закупівлі та інших актів економічного регулювання з нормами Договору про функціонування ЄС, регламентів і директив. Визначальним є не формальний збіг формулювань, а відтворення регуляторної логіки права ЄС: обмеження адміністративної дискреції, передбачуваність критеріїв правомірності, узгодженість заборон і винятків, відповідність принципам пропорційності та правової визначеності [48; 73].

Водночас інституційний рівень передбачає порівняння моделей організації та функціонування органів конкуренції і секторальних регуляторів, включно зі статусом, гарантіями незалежності, процедурами призначення керівництва, структурою, ресурсним забезпеченням, механізмами підзвітності та прозорості. У межах цього рівня оцінюється, чи забезпечує інституційний дизайн сталість, неупередженість і професійність правозастосування [4].

Процедурний рівень охоплює порівняння правил адміністративного провадження у справах про порушення конкурентного законодавства, а також процедур контролю концентрацій і державної допомоги та порядку судового перегляду рішень органів конкуренції. На цьому рівні аналізуються процесуальні гарантії учасників провадження, порядок доступу до матеріалів справи, можливість

надання пояснень і заперечень, правила збирання та оцінювання доказів, вимоги до мотивування рішень, строки процесуальних дій і практична доступність оскарження [66].

Застосування порівняльно-правового підходу дозволяє встановити очевидні відмінності та структурні аналогії, які за зовнішньої подібності можуть сутнісно відрізнятися за процедурною архітектонікою та гарантіями прав учасників. Формально співмірні повноваження щодо накладення санкцій або контролю концентрацій можуть мати різну правову природу та різний баланс між ефективністю втручання і процесуальним захистом. Аналогічно, норми, сконструйовані за європейськими зразками, здатні давати різні результати залежно від інституційної спроможності, стабільності адміністративної практики та якості судового контролю.

Ключовим призначенням порівняльного аналізу є забезпечення гармонізації та імплементації правових надбань ЄС. Для цього необхідно уникати двох методологічних ризиків: механічного перенесення норм і структур без урахування особливостей національного публічного адміністрування та виправдання збереження несумісних практик посиланням на національну специфіку. Науково-обґрунтований порівняльно-правовий підхід має ідентифікувати точки сумісності, визначати умови переносимості європейських інструментів і пропонувати моделі адаптації, що забезпечують змістовну конвергенцію через посилення незалежності, прозорості, підзвітності, процедурної справедливості та ефективного судового перегляду [108; 143].

Порівняльно-правовий підхід у цьому дослідженні використовується для аналізу європейської моделі організації конкурентного правозастосування та для визначення напрямів змін у національному праві й інституційній архітектурі публічної адміністрації. Його застосування спрямоване на формування пропозицій щодо зближення із правом Європейського Союзу на рівні процедур, інституційних гарантій та стандартів судового контролю.

Окреслені вище підходи у чистому вигляді дають часткове бачення об'єкта дослідження. Зосередження лише на структурі може не врахувати динаміку правозастосування, а акцент лише на функціях може не відобразити нормативні й організаційні обмеження. Орієнтація тільки на зіставлення з правом Європейського Союзу може не врахувати внутрішню логіку розвитку українського публічного права. Тому методологічною основою дослідження визначено інтеграцію цих підходів в єдину аналітичну рамку.

Переваги комплексної методології виявляються у кількох взаємопов'язаних вимірах:

- системно-структурний підхід забезпечує можливість розглядати інститут економічної конкуренції як цілісний адміністративно-правовий механізм, що включає нормативний масив, інституційний компонент, процедурні форми реалізації та коло суб'єктів, інтегрованих у загальну систему публічного адміністрування;
- функціональний підхід, своєю чергою, розкриває змістовний аспект цієї конструкції, дозволяючи встановити, які саме функції реалізують органи публічної адміністрації у сфері конкуренції, яким є ступінь їхньої результативності з погляду публічного інтересу, а також як окремі функції співвідносяться, взаємодоповнюють або, навпаки, вступають у конфлікт у межах правозастосовної практики;
- порівняльно-правовий підхід надає зовнішній оцінювальний ракурс, завдяки якому національна модель аналізується не ізольовано, а у співвідношенні з європейським правопорядком, стандартами правових надбань ЄС та практиками держав-членів.

Інтеграція зазначених підходів, на наше переконання, дозволяє уникнути методологічного редуccionізму, що є характерним для частини досліджень конкурентної проблематики. Зведення конкуренції виключно до економічних категорій не розкриває юридичної природи публічного втручання, не пояснює

підстав, меж і форм застосування владних повноважень, а також не дозволяє оцінити процедурну легітимність рішень адміністративних органів. Обмеження дослідження формально-юридичним аналізом норм, своєю чергою, не дає відповіді на питання про варіативність результатів правозастосування, зокрема про те, чому за наявності подібних законодавчих конструкцій рівень конкурентності ринків і якість адміністративної практики в різних державах істотно різняться. Відрив компаративного аналізу від дослідження національної адміністративно-правової системи створює ризик нормативної ідеалізації європейського досвіду та його некритичного використання без урахування інституційних можливостей, процедурної культури і правозастосовних обмежень української моделі.

У підсумку комплексна методологія забезпечує одночасно структурну визначеність предмета, функціональне пояснення механізмів реалізації конкурентної політики та порівняльну верифікацію отриманих висновків у координатах європейських стандартів. Це створює належну аналітичну основу для обґрунтування напрямів удосконалення адміністративно-правового регулювання конкуренції в Україні.

Обрана нами методологічна рамка передбачає послідовне поєднання трьох підходів на всіх етапах дослідження. На рівні теоретичного аналізу це означає:

- розкриття економічної конкуренції як комплексного інституту адміністративного права;
- визначення реальних функцій публічної адміністрації у сфері конкуренції (регулятивних, наглядових, юрисдикційних, адвокаційних) та критеріїв їх ефективності;
- співвіднесення національних рішень з європейськими стандартами та практикою ЄС.

На рівні прикладного аналізу така рамка дозволяє зафіксувати недоліки чинної моделі та визначити напрями її реформування. Це стосується необхідних структурних змін в інституційній архітектурі, уточнення розподілу функцій між

органами публічної влади та визначення рішень, що можуть бути запозичені з європейського досвіду з урахуванням умов їх адаптації.

Поєднання системно-структурного, функціонального та порівняльно-правового підходів дозволяє сформулювати цілісне бачення адміністративно-правових засад забезпечення підтримки економічної конкуренції в Україні. Застосування цих підходів дає змогу проаналізувати інституційну структуру органів публічної адміністрації, їхні функції у сфері конкурентної політики, а також співвіднести національну модель забезпечення конкуренції з відповідними практиками Європейського Союзу. Такий методологічний підхід відповідає складності об'єкта дослідження та дозволяє комплексно оцінити адміністративно-правові механізми підтримки конкурентного середовища в сучасних умовах розвитку української держави.

У підсумку обрана методологічна рамка дає змогу розглядати адміністративно-правове регулювання конкуренції як багаторівневий механізм, у якому нормативні приписи, інституційна організація, процедурні форми та поведінка суб'єктів функціонують у взаємозв'язку і визначають фактичний стан конкурентного порядку. Системно-структурний підхід забезпечує визначення елементного складу механізму та виявлення ділянок підвищеного ризику для конкуренції. Функціональний підхід розкриває зміст діяльності органів публічної адміністрації та дозволяє оцінювати результативність реалізації публічних функцій з позицій публічного інтересу і прав учасників ринку. Порівняльно-правовий підхід надає можливість перевірити сумісність національної моделі з правом Європейського Союзу і стандартами належного врядування та відмежувати змістовне зближення від формальної адаптації. Поєднання цих підходів створює основу для обґрунтування напрямів удосконалення, зокрема щодо посилення процесуальних гарантій, підвищення інституційної спроможності органів конкурентного контролю, стандартизації правозастосування та впровадження вимог конкурентної нейтральності у рішеннях публічної влади. У межах такої

рамки захист економічної конкуренції постає як адміністративно-правовий інститут, спрямований на забезпечення рівних умов доступу до ринків, обмеження дискреційних викривлень та підвищення легітимності управлінських рішень.

Залучення доктринальних підходів до конкуренції в межах методології адміністративно-правового дослідження має на меті не відтворення відомих теоретичних конструкцій, а визначення інтелектуальних орієнтирів, у межах яких інтерпретується роль публічної влади в організації ринкового порядку. Різні наукові школи по-різному визначають допустиму інтенсивність державного втручання, співвідношення свободи підприємництва та регуляції, а також функції права у підтриманні конкурентного середовища. Для цього дослідження принципово важливо показати, які елементи відповідних доктрин використовуються як аналітичні інструменти оцінювання національної моделі: для встановлення меж дискреції, для відбору критеріїв пропорційності, для тлумачення публічного інтересу у конкуренції та для обґрунтування процедурних стандартів, що мають забезпечувати передбачуваність і справедливість адміністративних рішень у конкурентній сфері.

У межах цього дослідження економіко-правові доктрини конкуренції розглядаються насамперед як методологічні орієнтири, що задають різні моделі інтерпретації співвідношення ринку та публічної влади, а також різні критерії оцінювання адміністративно-правових інструментів забезпечення конкуренції. Їх застосування має прикладну мету: не відтворити історію доктрин, а пояснити, які аналітичні лінзи дозволяють коректніше оцінювати український регуляторний каркас, інституційну архітектуру та процедурну практику у сфері конкурентної політики.

Ордоліберальна школа, пов'язана з іменами В. Ойкена, Ф. Бьома, А. Мюллер-Армака, виходить із того, що конкурентний порядок є результатом цілеспрямованої правової політики держави. Ринок у цій оптиці не є самодостатньою стихією, а функціонує як інституційно організований простір, у межах якого публічна влада

встановлює та підтримує рамкові правила, спрямовані на недопущення концентрації приватної економічної влади, картелізації та інших форм структурної монополізації [155, с. 31–39, 328–341; 184, с. 254–304, 325–337; 211, с. 88–93]. Для адміністративно-правового аналізу в Україні це означає необхідність оцінювати не інтенсивність втручання як таку, а якість і спрямованість правового каркаса: чи забезпечує він множинність учасників, відкритість ринків, недискримінаційність доступу, ефективне стримування монопольної ринкової влади та здатність адміністрації нейтралізувати довготривалі монопольні позиції.

Неоліберальні та так звані чикагські підходи, репрезентовані роботами Дж. Стіглера, Р. Познера, Р. Борка, пропонують іншу оптику, фокусуючись на ефективності та добробуті споживача як ключових критеріях конкурентної політики. У межах адміністративно-правового дослідження цей підхід виконує функцію корективу проти регуляторного максималізму. Посилення регулювання або ускладнення процедур саме по собі не є ознакою кращого захисту конкуренції, якщо результатом стає зростання бар'єрів входу, зниження інноваційної динаміки або погіршення становища споживачів. Водночас у площині адміністративного права економічна ефективність не може бути єдиною рамкою оцінювання, оскільки адміністративно-правовий аналіз неминуче включає легітимність, прозорість, підзвітність, недискримінаційність та дотримання процесуальних прав учасників проваджень, тобто критерії, що не зводяться до вимірів споживчого надлишку [156; 227; 240].

Інституціоналістські та поведінкові концепції, розроблені, зокрема, Д. Нортон та О. Вільямсоном, розглядають ринок і регуляторні режими як системи інститутів, які складаються з формальних правил, організаційних структур і неформальних практик та визначають рівень трансакційних витрат, стабільність очікувань і передбачуваність правозастосування. Поведінкова компонента додатково акцентує обмежену раціональність учасників, інформаційні асиметрії та схильність до процедурних перекосів як у бізнесу, так і в адміністрації [212, с. 3–10,

46–64; 248, с. 15–42, 52–61]. Для поточного дослідження це означає, що інститут економічної конкуренції аналізується як динамічна, історично зумовлена та політично вразлива конструкція, де визначальними можуть бути тексти законів і усталені адміністративні практики, які прямо не впливають із норм, але істотно впливають на фактичний стан конкуренції.

Європейська доктрина конкуренції у цьому дослідженні виступає ключовим зовнішнім орієнтиром, який дозволяє оцінювати українську модель адміністративно-правового регулювання не ізольовано, а в контексті розвитку права Європейського Союзу. Д. Дж. Гербер, Р. Віш, Д. Бейлі та інші дослідники показали, що еволюція європейського конкурентного права відбувалася як перехід від реагування на окремі зловживання до утвердження конкуренції як структурного принципу внутрішнього ринку, закріпленого у статтях 101–109 ДФЄС [197, с. 232–265; 246].

Практика Суду ЄС та рішення Європейської Комісії щодо узгоджених дій, зловживання домінуванням, концентрацій і державної допомоги сформували комплекс тестів та аргументаційних моделей, які визначають стандарт правового міркування у конкурентних справах [197, с. 232–265; 246].

У методологічному вимірі це означає, що аналіз українського законодавства та практики правозастосування у сфері конкуренції має здійснюватися з урахуванням напрацювань права ЄС. Національні підходи до встановлення домінування, кваліфікації зловживань, оцінювання допустимості концентрацій і контролю державної допомоги доцільно співвідносити з європейським балансом між свободою підприємництва, ефективністю ринку та публічним інтересом. Окрему вагу має і те, що конкурентне право ЄС відчутно вплинуло на адміністративне право держав-членів. В них посилилися процесуальні гарантії у провадженнях органів з конкуренції, зміцнився судовий контроль, а економічний аналіз став регулярним елементом адміністративного мотивування. Для України це відкриває можливість переходу від формального зіставлення текстів законів до

аналізу інституційних і процедурних трансформацій, які забезпечують реальну, а не декларативну європеїзацію публічного адміністрування у сфері конкуренції.

Українська наукова традиція у сфері правового забезпечення конкуренції сформувалася на перетині господарсько-правового та адміністративно-правового дискурсів. У навчальному посібнику «Конкурентне право України» за редакцією В. Щербини та І. Лукача, підготовленому колективом авторів (О. Бакалінська, О. Безух, О. Кологойда, Н. Пацурія та ін.), систематизовано категоріальний апарат економічної конкуренції, домінуючого становища, антиконкурентних узгоджених дій, недобросовісної конкуренції, а також окреслено основні елементи національної конкурентної політики [57, с. 24–32, 77–106, 156–192, 264–326].

У монографічних дослідженнях О. Бакалінської, присвячених правовому регулюванню добросовісної конкуренції, акцентовано поєднання приватноправових і публічно-правових засад відповідних відносин та їх зв'язок із підтриманням конкурентного порядку [13, с. 39–40].

У працях Т. Швидкої, зокрема щодо інституціоналізації конкурентної політики держави у сфері господарювання, послідовніше розкрито адміністративно-правовий вимір: визначено місце органів з конкуренції в системі публічного адміністрування, проблематику координації регуляторів та організаційно-правові параметри реалізації конкурентної політики [141].

Разом із тим огляд вітчизняної доктрини свідчить про наявність аспектів, що залишаються недостатньо розробленими та визначають спрямування цього дослідження:

- потребує системного опрацювання адміністративно-процедурний вимір конкуренції, зокрема структура та стандарти проваджень у справах про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, процесуальна участь заінтересованих осіб, а також взаємозв'язок із механізмами адміністративного судочинства;

- конкуренція як елемент публічного адміністрування ринків з урахуванням ролі публічних закупівель, державної допомоги, дозвільних і ліцензійних процедур у науковій літературі висвітлюється переважно фрагментарно, що ускладнює формування цілісної концепції адміністративно-правового режиму у сфері конкуренції;

- взаємодія національного конкурентного права з правом Європейського Союзу здебільшого аналізується на рівні матеріальних норм, тоді як інституційні та процедурні аспекти європеїзації, включно зі статусом органів, процесуальними гарантіями та судовим контролем, потребують комплексного дослідження.

Сукупність зазначених обставин зумовлює необхідність формування адміністративно-правової моделі правового забезпечення конкуренції з урахуванням завдань євроінтеграції [102; 136; 168].

Узагальнення доктринальних підходів та результатів аналізу української наукової традиції дає підстави для авторської концептуалізації конкуренції як об'єкта адміністративно-правового дослідження. У цьому дослідженні конкуренція розглядається як комплексний публічно-правовий інститут, що функціонує на нормативному, інституційному, процедурному та аксіологічному рівнях.

На нормативному рівні конкуренція охоплює конституційні приписи (зокрема ст. 42 Конституції України), спеціальні закони (про захист економічної конкуренції, про захист від недобросовісної конкуренції, про державну допомогу суб'єктам господарювання, про публічні закупівлі), підзаконні нормативно-правові акти та організаційно-процедурні документи уповноважених органів, які в сукупності визначають правові та процедурні рамки діяльності у сфері конкуренції.

На інституційному рівні конкуренція розглядається як складова публічного адміністрування ринків і реалізується через систему уповноважених органів та інституцій, діяльність яких прямо або опосередковано впливає на структуру та динаміку ринків. До таких суб'єктів належать Антимонопольний комітет України та його територіальні відділення, секторальні регулятори, суб'єкти публічної влади,

наділені повноваженнями у сфері публічних закупівель, включно із замовниками, органом оскарження та іншими уповноваженими органами у межах їх компетенції, адміністративні суди, органи місцевого самоврядування, а також інші суб'єкти публічної влади, наділені регуляторними, контрольними або розпорядчими повноваженнями щодо ринкових відносин.

На процедурному рівні конкуренція проявляється через адміністративні процедури, у межах яких приймаються рішення, здійснюється контроль і застосовуються заходи впливу. До них належать провадження у справах про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, процедури погодження концентрацій, нотифікації та оцінювання державної допомоги, регуляторні, дозвільні й ліцензійні процедури, процедури публічних закупівель, а також механізми адміністративного й судового оскарження відповідних рішень.

На аксіологічному рівні конкуренція пов'язується з принципами верховенства права, належного врядування, прозорості, підзвітності, недискримінації, пропорційності та участі заінтересованих осіб, які обмежують дискрецію органів публічної влади у відносинах із суб'єктами ринку та слугують критеріями оцінки якості публічного адміністрування у сфері конкуренції.

Концептуальна основа запропонованої конструкції спирається на ордоліберальні уявлення про конкурентний порядок як завдання держави, інституціоналістські підходи щодо ролі інститутів у еволюції ринків і регуляторних режимів, а також на європейську доктрину конкуренції, сформовану в дослідженнях провідних авторів і в практиці Суду ЄС та Європейської Комісії, у межах яких конкуренція розглядається як структурний принцип внутрішнього ринку та фактор обмеження дискреції держав-членів. В українському контексті запропонована концептуалізація інтегрує напрацювання вітчизняних дослідників, водночас зміщуючи фокус із переважно галузевого господарсько-правового підходу на конкуренцію як адміністративно-правовий режим діяльності публічної адміністрації [184, с. 254–304, 325–337]. У такій постановці об'єктом аналізу разом

із порушеннями з боку суб'єктів господарювання виступають і ризики спотворення конкуренції внаслідок рішень і практик органів публічної влади, зокрема через прийняття надмірно обмежувальних або вибіркових регуляторних актів, встановлення дискримінаційних умов у публічних закупівлях, ухвалення непрозорих рішень щодо державної допомоги, а також використання дозвільних і ліцензійних процедур як інструментів обмеження доступу на ринки [116; 231].

Вихідним положенням авторської концепції є те, що публічна адміністрація одночасно виконує функцію забезпечення конкуренції та може створювати передумови для її обмеження. Тому дослідження адміністративно-правового регулювання конкуренції орієнтоване на виявлення і зниження ризиків трансформації регуляторних повноважень у привілеї, необґрунтовані бар'єри входу або нерівні умови доступу до ресурсів. У зазначеній рамці параметри відкритості ринків, доступності процедур, передбачуваності рішень, ефективності судового контролю та інституційної участі заінтересованих осіб розглядаються як індикатори відповідності системи публічного адміністрування стандартам верховенства права і належного врядування.

Отже, авторська концепція виконує дві взаємопов'язані функції. По-перше, вона забезпечує систематизацію нормативного, доктринального та практичного матеріалу, пов'язаного з конкуренцією, в єдиній логіці адміністративно-правового режиму. По-друге, вона задає орієнтири інституційного та процедурного вдосконалення органів публічної адміністрації з метою досягнення змістовного наближення до *acquis* ЄС та сумісності національної моделі захисту конкуренції з європейськими стандартами організації публічної влади.

Висновки до розділу 1

1. Обґрунтовано, що конкуренція має складну соціально-правову природу і не зводиться до економічного явища ринкового суперництва. Доведено, що в сучасних

умовах вона є системною економіко-правовою категорією, яка поєднує економічний, правовий і соціальний виміри. Економічний вимір проявляється у стимулюванні ефективності, інновацій і раціонального розподілу ресурсів; правовий – у нормативному закріпленні правил добросовісної поведінки, забороні монополізації, контролі концентрацій і державної допомоги; соціальний – у забезпеченні рівних можливостей, захисті прав споживачів і підтриманні прозорості та підзвітності публічного адміністрування. Встановлено, що конкуренція виступає об'єктом державного захисту та самостійною публічною цінністю, пов'язаною із забезпеченням економічної демократії, верховенства права і справедливого суспільного порядку.

Доведено, що правова природа конкуренції розкривається через її функціонування як особливого правового режиму організації ринку, в межах якого поєднуються свобода підприємницької діяльності та публічно-встановлені запобіжники проти зловживання ринковою владою, дискримінації та викривлення умов доступу до ринку. Запропоновано визначення адміністративно-правового забезпечення конкуренції як системи правових норм, адміністративних процедур, інституційних механізмів і практик публічного адміністрування, спрямованих на формування, підтримання і відновлення конкурентного середовища та мінімізацію адміністративних рішень, здатних створювати необґрунтовані бар'єри входу або преференції. Встановлено, що таке забезпечення має охоронний, санкційний і превентивний характер, оскільки орієнтоване на попередження порушень, проєктування конкурентно-дружнього регулювання і врахування конкурентних наслідків управлінських рішень.

Визначено, що конкуренція в Україні має конституційно закріплений і публічно-управлінський характер, що зумовлює обов'язок держави формувати умови для реального конкурентного порядку. Обґрунтовано необхідність розвитку адміністративно-правового забезпечення конкуренції у руслі європейської моделі, в якій конкуренція виступає критерієм якості державної політики. У зв'язку з цим

аргументовано доцільність поєднання правозастосовної, аналітичної, рекомендаційної і превентивної функцій Антимонопольного комітету України, а також впровадження підходів, заснованих на оцінюванні впливу регулювання на конкуренцію, розвитку інструментів м'якого права і підвищенні прозорості адміністративних процедур.

2. Доведено, що добросовісна конкуренція є самостійним елементом економічного публічного порядку та адміністративно-правовим інструментом забезпечення публічного інтересу. Встановлено, що вона виконує подвійну функцію. З одного боку, формує ціннісно-нормативний каркас конкурентного правопорядку і водночас виступає критерієм якості публічного адміністрування, визначаючи межі допустимої поведінки як для суб'єктів господарювання, так і для органів публічної влади. Обґрунтовано, що її порушення становить загрозу публічному порядку, довірі до держави та стабільності економічної системи.

Систематизовано принципи добросовісної конкуренції як цілісну систему нормативних орієнтирів, що охоплює законність, рівність, відкритість, добросовісність, відповідальність, пропорційність, інноваційність і соціальну орієнтованість, та розкрито їх регуляторне значення у сфері публічного адміністрування. Доведено, що ці принципи визначають стандарти підготовки і прийняття владних рішень у сферах, які впливають на конкурентне середовище. Встановлено, що добросовісна конкуренція трансформується у загальноадміністративний принцип, який визначає логіку, процедури та межі здійснення публічної влади.

Визначено процедурний, інституційний і ціннісний виміри добросовісної конкуренції у публічному адмініструванні. Аргументовано, що процедурний вимір пов'язаний із забезпеченням відкритості, неупередженості, рівного доступу і ефективного оскарження; інституційний стосується формування механізмів, що виключають антиконкурентні переваги і дискримінаційні бар'єри; а ціннісний впливає на утвердження доброчесності влади та запобігання корупційним і

протекціоністським практикам. Доведено, що добросовісна конкуренція безпосередньо пов'язана із забезпеченням економічної безпеки держави і виступає стратегічним орієнтиром публічного управління в умовах європейської інтеграції та післявоєнної відбудови.

3. Встановлено, що нормативно-інституційні засади регулювання економічної конкуренції в Україні та Європейському Союзі становлять цілісний механізм публічного впливу на конкурентне середовище, який поєднує матеріальні, процедурні та організаційні елементи. Обґрунтовано, що регулювання конкуренції є самостійним напрямом публічного адміністрування, зміст якого охоплює встановлення заборон і санкцій, формування інституційної системи, процедур контролю і механізмів врахування конкурентних критеріїв у діяльності органів влади.

Доведено, що національна модель регулювання конкуренції в Україні формувалася поетапно, зокрема від закріплення базових заборон і створення спеціалізованого органу до становлення комплексного адміністративно-правового режиму. Визначено, що прийняття Закону України «Про захист економічної конкуренції» стало ключовим етапом інституційного розвитку, який забезпечив поєднання матеріальних, процедурних і компетенційних елементів регулювання.

У результаті порівняльного аналізу встановлено, що європейська модель регулювання конкуренції від початку інтегрована у систему публічного економічного адміністрування і функціонує як структурний принцип організації ринку. Виявлено, що її характерними ознаками є багаторівнева інституційна взаємодія та інтеграція конкурентних вимог у ширшу систему економічного управління. Доведено, що ключова відмінність між українською і європейською моделями полягає у різному функціональному призначенні конкуренції. У ЄС конкуренція виступає базовим принципом регуляторної діяльності, тоді як в Україні тривалий час сприймалася переважно як об'єкт спеціального захисту. Обґрунтовано необхідність переходу до моделі, в якій вимоги конкуренції

інтегруються у процес прийняття управлінських рішень і забезпечуються через процедурні стандарти належного врядування.

4. Наголошено, що дослідження адміністративно-правового регулювання конкуренції потребує комплексної концептуально-методологічної основи. Доведено, що інтеграція системно-структурного, функціонального та порівняльно-правового підходів дозволяє розкрити елементний склад, діяльнісний зміст і європейський вимір відповідного механізму.

Встановлено, що адміністративно-правове регулювання конкуренції слід розглядати як динамічний механізм публічного адміністрування, у межах якого нормативні приписи, інституційна організація, адміністративні процедури і практика прийняття рішень функціонують у взаємозв'язку та визначають фактичний стан конкурентного порядку. Визначено, що критеріями його ефективності є здатність знижувати бар'єри входу на ринки, запобігати монополізації, забезпечувати процедурну справедливість і належний судовий контроль.

Сформульовано авторську концепцію конкуренції як комплексного публічно-правового інституту, що функціонує на нормативному, інституційному, процедурному та аксіологічному рівнях. Доведено, що публічна адміністрація у цій сфері характеризується двоїстою природою, оскільки одночасно забезпечує конкурентний порядок і може виступати джерелом його викривлення. Це обумовлює необхідність спрямування адміністративно-правового регулювання на виявлення і мінімізацію ризиків трансформації регуляторних повноважень у привілеї, необґрунтовані бар'єри та нерівні умови доступу до ресурсів.

РОЗДІЛ 2. ІНСТИТУЦІЙНО-ПРОЦЕДУРНИЙ МЕХАНІЗМ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДТРИМКИ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ В УКРАЇНІ

2.1. Система органів публічної адміністрації у сфері забезпечення та захисту економічної конкуренції

Адміністративно-правове забезпечення підтримки економічної конкуренції в Україні здійснюється через складну систему органів публічної адміністрації, які реалізують владні повноваження у сфері регулювання, контролю та захисту ринкових відносин [69, с. 39–47]. На відміну від галузевих моделей правового регулювання, де ключовим є матеріальний зміст норм, у сфері конкуренції визначальне значення має інституційна організація публічної влади та способи реалізації нею своїх повноважень. Саме через рішення, дії та процедури органів публічної адміністрації конкуренційні приписи набувають реального змісту і впливають на поведінку суб'єктів господарювання [80, с. 26–29; 141].

Система органів, залучених до забезпечення та захисту економічної конкуренції, не обмежується єдиним суб'єктом владних повноважень. Вона включає як спеціалізовані органи, створені виключно для реалізації конкурентної політики, так і органи загальної та галузевої компетенції, рішення яких формують регуляторне середовище і визначають умови доступу до ринків [13]. Така багаторівнева структура зумовлює необхідність аналізу системи органів, їх функціонального місця у механізмі публічного адміністрування та характеру взаємодії між ними.

У цьому контексті особливого значення набуває питання центрального суб'єкта у системі забезпечення конкуренції, навколо якого вибудовується вся інституційна архітектура. Саме з цієї позиції доцільно розглядати правовий статус,

компетенцію та роль Антимонопольного комітету України як базового елемента адміністративно-правового механізму захисту економічної конкуренції.

Антимонопольний комітет України є державним органом із спеціальним статусом, який посідає ключове місце у системі публічної влади у сфері захисту економічної конкуренції. Відповідно до статті 1 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» від 26 листопада 1993 року № 3659-XII, цей орган визначений як державний орган зі спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері публічних закупівель. Уже сама законодавча характеристика Комітету свідчить про особливості його інституційного положення у системі публічної влади та потребує окремого аналізу меж його автономії, підконтрольності й підзвітності [103].

Конституція України у статті 42 покладає на державу обов'язок забезпечувати захист конкуренції у підприємницькій діяльності та не допускати зловживання монопольним становищем на ринку [59].

У науковій літературі питання інституційної автономії органів зі спеціальним статусом розкривається через проблему невизначеності критеріїв такого статусу і ризик ситуативного політичного конструювання системи органів. Р. Негара показує, що відсутність чітких критеріїв віднесення центральних органів до групи органів зі спеціальним статусом спричиняла довільність таких рішень, тому обґрунтовується потреба вироблення та законодавчого закріплення критеріїв виокремлення цих органів [75].

Науковці М. Слободянюк та В. Хачатрян, аналізуючи місце Антимонопольного комітету України в системі органів державної влади, ставлять під сумнів обґрунтованість його включення до системи центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом і вказують на необхідність точнішого законодавчого визначення інституційного положення такого органу [121].

Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 № 2210-III визначає повноваження Антимонопольного комітету України щодо виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції, а також повноваження у сфері контролю за концентраціями та узгодженими діями суб'єктів господарювання [112].

Повноваження у сфері державної допомоги суб'єктам господарювання визначаються Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» від 01.07.2014 № 1555-VII, а також відображені у статті 3 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» від 26.11.1993 № 3659-XII у частині моніторингу державної допомоги та контролю за допустимістю такої допомоги для конкуренції [103; 105].

У наукових роботах з конкурентного права акцент робиться на процедурній природі правозастосування Антимонопольного комітету України і на тому, що якість рішень прямо залежить від дотримання процесуальних правил. В. Грудницький зазначає, що ефективність розгляду справ про зловживання монопольним становищем і об'єктивність рішення залежать від чіткого дотримання процесуальних правил, а процесуальні норми регулюють порядок розгляду справ і взаємини учасників провадження [39].

Вітчизняний дослідник Ю. Журик у навчальному посібнику систематизує стадії розгляду справ антимонопольними органами, включно зі стадіями порушення справи, розслідування, розгляду, прийняття рішення, оскарження та контролю виконання, що дозволяє описувати діяльність Комітету як спеціалізоване адміністративне правозастосування з підвищеними вимогами до процедурних гарантій [45, с. 5–6]. Наведена характеристика повною мірою відображає діяльність Антимонопольного комітету України.

Разом із тим сучасна конкурентна політика за своєю природою є поліцентричною та не може бути зведена до діяльності одного інституту. До кола суб'єктів, що формують конкурентний порядок, належать секторальні регулятори у

сферах енергетики, електронних комунікацій, транспорту та інших мережових ринків, які встановлюють умови доступу до інфраструктури, визначають правила ліцензування, застосовують тарифні та технічні механізми регулювання, тим самим безпосередньо впливаючи на відкритість відповідних ринків. Важливе місце займає також контроль державної допомоги, який у національній моделі здійснюється уповноваженим органом – Антимонопольним комітетом України відповідно до Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», оскільки саме через відповідні процедури забезпечується запобігання спотворенню конкуренції публічним фінансуванням. Окрему групу суб'єктів становлять замовники у сфері публічних закупівель, адже їхні рішення щодо умов участі, технічних вимог і критеріїв оцінювання пропозицій фактично визначають реальний рівень конкуренції за доступ до значних обсягів державних і комунальних ресурсів. Повноваження АМКУ реалізуються у складній системі взаємодії з іншими органами публічної влади, що здійснюють регуляторні, контрольні та дозвільні функції у різних секторах економіки. Саме ця взаємодія зумовлює необхідність подальшого аналізу співвідношення регуляторних, контрольних та юрисдикційних повноважень у сфері забезпечення підтримки економічної конкуренції, що і становить предмет наступного блоку дослідження [13; 103].

Застосування функціонального підходу вимагає відмежування загальної характеристики функцій адміністративно-правового забезпечення конкуренції від аналізу компетенції конкретних органів, які ці функції реалізують. У попередній частині дослідження визначено базові функції як діяльнісні напрями публічного впливу на конкурентне середовище, через які забезпечуються формування правил ринку, нагляд за їх дотриманням, реагування на порушення, розвиток управлінських інструментів і підтримання довіри до процедур розподілу ресурсів та доступу до ринків. Натомість у подальшому дослідженні доцільним є перехід від опису функцій як аналітичних категорій до з'ясування того, яким чином ці функції закріплюються у компетенції органів публічної адміністрації, які повноваження і

процедури їх забезпечують, а також як поєднання регуляторних, контрольних і юрисдикційних інструментів впливає на узгодженість правозастосування. Такий підхід дозволяє зберегти логіку функціонального аналізу і водночас уникнути дублювання, оскільки предметом розгляду стає не повторне визначення функцій, а їх інституційна реалізація через систему органів та адміністративні процедури [1, с. 6–8].

З огляду на це подальший аналіз зосереджується не на самих функціях як узагальнених напрямках публічної діяльності, а на повноваженнях органів публічної адміністрації, через які ці функції набувають конкретного правового змісту і практичного втілення. Якщо функціональний підхід дозволив окреслити, які завдання виконує держава у сфері забезпечення підтримки економічної конкуренції і з якою метою, то дослідження системи органів публічної адміністрації спрямоване на з'ясування того, які саме юридично визначені права та обов'язки надані відповідним органам для реалізації цих завдань, у яких формах вони здійснюються та якими процедурами забезпечуються. Таким чином, акцент переноситься з діяльнісної логіки конкурентної політики на інституційно оформлену компетенцію органів публічної влади, що дозволяє проаналізувати реальні межі адміністративного втручання у ринкові процеси і ступінь його відповідності публічному інтересу та вимогам правової визначеності.

В контексті сказаного, зазначимо, що функціональна специфіка органів публічної адміністрації у сфері забезпечення підтримки економічної конкуренції зумовлена поєднанням у межах їх компетенції переважно регуляторних, контрольних та юрисдикційних повноважень. Таке поєднання зумовлене природою конкурентних правовідносин. У цих правовідносинах держава встановлює правила поведінки учасників ринку, здійснює контроль за їх дотриманням і реагує на порушення шляхом прийняття індивідуальних владних рішень [112; 141].

Регуляторні повноваження у сфері конкуренції спрямовані на формування рамкових умов функціонування ринку та запобігання виникненню структурних

викривлень. У діяльності Антимонопольного комітету України вони проявляються, зокрема, у наданні дозволів на концентрацію суб'єктів господарювання та узгоджені дії відповідно до статей 22–26 Закону України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 № 2210-III. Зміст таких повноважень полягає у попередній оцінці допустимості змін у структурі ринку та у перевірці того, чи не створює запланована концентрація або координація поведінки суб'єктів господарювання умов для усунення чи обмеження конкуренції. Регуляторний вимір охоплює визначення умов і критеріїв розгляду заяв, встановлення вимог до змісту документів, забезпечення процедурної послідовності та прийняття рішення у формі адміністративного акта, що дозволяє або забороняє відповідні дії чи погоджує їх із покладенням обов'язків на заявників. Важливим елементом регуляторних повноважень є можливість формувати практику застосування критеріїв оцінки концентрацій і узгоджених дій та забезпечувати однаковість підходів у типових ситуаціях. Це підвищує передбачуваність для учасників ринку і дозволяє враховувати конкурентні наслідки до того, як вони набудуть незворотного характеру. У цьому сенсі рішення про надання дозволу або відмову у ньому виступає процесуальним інструментом запобігання порушенням, оскільки впливає на можливість легального здійснення відповідних дій і визначає межі допустимої поведінки у майбутньому [112].

Контрольні повноваження пов'язані з моніторингом стану конкуренції та перевіркою дотримання законодавства суб'єктами господарювання і органами влади. Відповідно до статті 7 Закону України «Про Антимонопольний комітет України», а також статей 16 і 17 цього Закону, якими визначено компетенцію державного уповноваженого та голови територіального відділення, органи та посадові особи Антимонопольного комітету України уповноважені витребувати інформацію, проводити дослідження, перевірки та здійснювати інші процесуальні дії у справах про порушення законодавства про захист економічної конкуренції. Реалізація контрольних повноважень охоплює збір і перевірку фактичних даних,

необхідних для оцінки ринку, аналіз структури та динаміки цін, виявлення ознак узгодженої поведінки або зловживання ринковою владою, а також фіксацію обставин, що можуть свідчити про порушення конкурентного законодавства. Окреме значення має право вимагати від суб'єктів господарювання і органів влади інформацію та документи, необхідні для здійснення аналізу, що забезпечує можливість доведення або спростування наявності антиконкурентних дій. Контроль у цій сфері має не тільки наглядовий характер, оскільки передбачає використання економічного аналізу та оцінювання конкурентних наслідків поведінки суб'єктів на конкретних ринках. Він також охоплює попереднє виявлення ризиків обмеження конкуренції у регуляторних і майнових рішеннях органів влади, коли такі рішення можуть створювати бар'єри входу або вибіркові переваги. У практичному вимірі контрольні повноваження забезпечують інформаційну основу для подальших процесуальних дій, оскільки без належного збирання та оцінки даних неможливе ані відкриття справи, ані обґрунтування висновків у рішенні. Водночас ефективність контролю залежить від процедурної визначеності, своєчасності отримання інформації та здатності органу відокремлювати порушення конкурентного законодавства від ситуацій, які зумовлені об'єктивною ринковою кон'юктурою [103].

Правозастосовні повноваження органів конкурентної політики, які мають юрисдикційні наслідки, проявляються у розгляді справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції та прийнятті рішень про застосування заходів впливу. Такі рішення відповідно до статей 48 та 52 Закону України «Про захист економічної конкуренції» № 2210-III можуть передбачати накладення штрафів, зобов'язання припинити порушення або вчинити певні дії. Юрисдикційний зміст цих повноважень полягає у здійсненні правової кваліфікації встановлених обставин, оцінці доказів та визначенні правових наслідків для конкретного суб'єкта з урахуванням вимог закону. Реалізація юрисдикційних повноважень відбувається у межах спеціальної адміністративної процедури, яка

передбачає відкриття провадження, дослідження матеріалів, надання можливості суб'єктам подавати пояснення і заперечення, а також прийняття мотивованого рішення у письмовій формі. За своєю юридичною природою рішення органу конкуренції є індивідуальним адміністративним актом, який встановлює обов'язкові для адресата приписи та може породжувати для нього несприятливі наслідки у вигляді санкцій або обов'язків щодо зміни поведінки. Застосування юрисдикційних повноважень охоплює також визначення розміру штрафу та інших заходів впливу з урахуванням характеру порушення, його тривалості та наслідків для ринку, що вимагає обґрунтування і дотримання принципу пропорційності. Важливою складовою правозастосовної діяльності є забезпечення можливості перегляду рішень органів Антимонопольного комітету України у господарському суді в порядку, встановленому статтею 60 Закону України «Про захист економічної конкуренції», оскільки саме судовий контроль виступає інструментом перевірки законності, обґрунтованості та процедурної правильності відповідних актів. У сукупності юрисдикційні повноваження забезпечують примусове відновлення конкурентних умов шляхом припинення порушень і усунення їх наслідків у межах правових процедур [112].

В науковій літературі з адміністративного права неодноразово наголошувалося, що поєднання контрольних і юрисдикційних повноважень в одному органі підвищує ризики надмірної концентрації адміністративної дискреції. Так, В. Тимощук, аналізуючи природу адміністративних актів, підкреслює, що у таких випадках саме процедура виступає ключовим інструментом забезпечення законності, неупередженості та можливості ефективного оскарження управлінських рішень [133]. Це положення має принципове значення для сфери конкуренції, де санкційні рішення можуть мати істотні економічні наслідки.

Проблематика співвідношення різних видів повноважень органів публічної адміністрації отримала відображення і в судовій практиці. У постанові Верховного Суду від 08.09.2021 у справі № 826/8917/17 суд зазначив, що при оцінці законності

акта суб'єкта владних повноважень належить з'ясувати його відповідність критеріям судового контролю, закріпленим у статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України, зокрема щодо прийняття на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією і законами України, а також щодо пропорційності такого акта [89]. Зазначена правова позиція відображає загальні вимоги до перевірки законності актів публічної влади, однак у сфері захисту економічної конкуренції судовий перегляд рішень органів Антимонопольного комітету України здійснюється у спеціальному порядку, визначеному Законом України «Про захист економічної конкуренції».

Важливим є і питання розмежування регуляторних та юрисдикційних повноважень різних органів публічної влади. Як зазначає О. Пасенюк, адміністративна юрисдикція не повинна підміняти собою регуляторну діяльність, а застосування санкцій має бути крайнім засобом реагування після вичерпання превентивних і регуляторних інструментів [83]. У контексті конкуренції це означає необхідність узгодження дозвільних, контрольних і каральних механізмів у межах єдиної логіки публічного адміністрування.

Тобто співвідношення регуляторних, контрольних та юрисдикційних повноважень у сфері забезпечення підтримки економічної конкуренції характеризується високим ступенем інституційної концентрації та процедурної складності. Саме ця обставина зумовлює підвищені вимоги до прозорості діяльності органів публічної адміністрації та до координації їх повноважень із діяльністю інших суб'єктів владних повноважень, що безпосередньо впливають на конкурентне середовище. Це логічно підводить до аналізу участі інших органів публічної влади у формуванні конкурентного порядку, який становить предмет наступного блоку дослідження.

Вагому роль у формуванні конкурентного середовища відіграють галузеві регулятори ринків. Зокрема, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, діє на підставі Закону

України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22 вересня 2016 року № 1540-VIII і наділена повноваженнями у сферах тарифного регулювання, ліцензування та встановлення правил функціонування відповідних ринків, що прямо впливає на умови доступу до інфраструктури і конкуренцію на таких ринках. Такі рішення безпосередньо впливають на рівень конкуренції на відповідних ринках, оскільки визначають економічні умови діяльності суб'єктів господарювання та можуть створювати як конкурентні переваги, так і бар'єри входу [114].

Органи місцевого самоврядування також є важливими суб'єктами формування конкурентного середовища. Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР, вони наділені повноваженнями у сфері управління комунальною власністю, земельних відносин, благоустрою та місцевих програм розвитку підприємництва. Реалізація цих повноважень часто супроводжується прийняттям індивідуальних адміністративних актів, які можуть впливати на умови доступу суб'єктів господарювання до локальних ринків [113].

Ризики вибіркового ставлення органів влади до суб'єктів господарювання сучасні адміністративісти пов'язують із дефектами процедур надання адміністративних послуг та здійснення контрольно-наглядових функцій на місцевому рівні. У аналітичному дослідженні І. Коліушка, В. Тимощука та О. Банчука про корупційні ризики в адміністративних послугах і контролі показано, що надмірна дискреція посадових осіб і слабкість внутрішніх процедурних запобіжників створюють умови для нерівного доступу до рішень адміністрації та виникнення необґрунтованих переваг. У сфері конкуренції це може проявлятися у практиках прийняття рішень щодо доступу до земельних ресурсів, об'єктів комунальної власності та інших адміністративно-керованих ресурсів [54, с. 26–28, 66–72; 132, с. 32–45, 183–198].

Окреме місце у системі формування конкурентного середовища займають суб'єкти дозвільної системи, тобто коло органів і посадових осіб, через діяльність яких держава оформлює допуск суб'єкта господарювання до певного виду діяльності або до використання конкретного ресурсу. До таких суб'єктів насамперед належать дозвільні органи, які уповноважені законом видавати документи дозвільного характеру, приймати рішення про їх переоформлення, зупинення дії або анулювання, а також здійснювати контроль за дотриманням умов виданих дозволів. У практичному вимірі до дозвільних органів відносяться центральні органи виконавчої влади та їх територіальні органи, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, а також інші органи чи установи публічного сектору, якщо вони прямо наділені дозвільними повноваженнями у відповідній сфері. Поряд із дозвільними органами значення мають організаційні елементи адміністративної інфраструктури, які впливають на доступність і стандартизованість процедур, однак вони не є самостійними суб'єктами конкурентної політики у вузькому значенні. Їх функція полягає у стандартизації подання документів, фіксації строків, забезпеченні комунікації між заявником і дозвільним органом, а також у мінімізації контактів, що мають значення для зниження корупційних ризиків і для вирівнювання умов доступу до процедури [106].

Ще одну групу становлять суб'єкти, які беруть участь у дозвільному процесі через погодження, висновки, експертизи або інші дії, без яких дозвільний орган не може прийняти рішення. Це можуть бути контролюючі та наглядові органи, спеціалізовані служби, органи містобудування, санітарного та екологічного контролю та інші уповноважені інституції залежно від виду дозволу. Їх участь впливає на фактичну тривалість і складність входу на ринок, оскільки саме на цій стадії часто формуються додаткові вимоги до заявника та виникають ризики вибіркового підходу. Таким чином, дозвільна система є сукупністю адміністративних ланок, кожна з яких може створювати або зменшувати бар'єри

входу. Саме тому адміністративні рішення у сфері дозволів, погоджень і ліцензій безпосередньо впливають на можливість доступу до ринку і рівень конкуренції та мають оцінюватися з позицій рівності, недискримінації та пропорційності [102; 106].

Підходи до оцінки законності дій дозвільних органів відображені у практиці Верховного Суду щодо застосування Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» від 06.09.2005 № 2806-IV. У постанові Верховного Суду від 18.10.2018 у справі № 813/4989/17 сформульовано, що відмова у видачі документа дозвільного характеру не може ґрунтуватися на підставах, які не передбачені законами, а управлінські рішення у дозвільній сфері мають прийматися компетентним дозвільним органом у належній формі [90; 106].

У подібній логіці у повідомленні Верховного Суду від 29.03.2021 щодо справ у сфері розміщення зовнішньої реклами наголошено, що неприйняття належним дозвільним органом рішення про відмову свідчить про протиправну бездіяльність, а рішення допоміжного органу не може підміняти рішення дозвільного органу [86].

Таким чином, участь інших органів публічної влади у формуванні конкурентного середовища має системний характер і охоплює регуляторну, дозвільну та управлінську діяльність на національному та місцевому рівнях. Відсутність належної координації між цими органами та органами конкурентної політики створює ризики фрагментації управлінських рішень і зниження ефективності державної конкурентної політики. Це об'єктивно актуалізує проблему узгодженості компетенцій та потребу комплексного підходу до оцінки впливу публічної адміністрації на конкуренцію, що становить предмет наступного блоку дослідження.

Багаторівневий характер системи органів публічної адміністрації у сфері забезпечення підтримки економічної конкуренції об'єктивно зумовлює проблему фрагментації компетенцій. Розподіл повноважень між спеціалізованими органами конкурентної політики, галузевими регуляторами, органами місцевого

самоврядування та суб'єктами дозвільної системи часто здійснюється без чітко визначених механізмів координації. У результаті рішення різних органів можуть мати взаємовиключний або суперечливий вплив на конкурентне середовище, що знижує ефективність державної конкурентної політики в цілому.

У наукових роботах з адміністративного права проблему розпорошення владних повноважень у регулюванні господарської діяльності пов'язують із зростанням дискреції та ослабленням процедурних запобіжників.

В. Тимощук у працях про адміністративний акт і адміністративні процедури звертає увагу на те, що якість правозастосування залежить від чітких процедур ухвалення рішень, мотивування та можливості їх оскарження, а дефекти процедур підсилюють ризик непослідовних рішень різних органів [132, с. 32–45, 183–198; 133].

У поєднанні з підходами А. Пухтецької до принципів адміністративного права це дає підстави розглядати координацію і процедурну узгодженість як інструменти зменшення регуляторної непередбачуваності для суб'єктів господарювання [118].

Фрагментація компетенцій особливо чітко проявляється у співвідношенні повноважень Антимонопольного комітету України та інших органів публічної влади. З одного боку, відповідно до статті 15 Закону України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 № 2210-III, органам державної влади та органам місцевого самоврядування забороняється вчиняти дії, що призводять до недопущення, усунення або обмеження конкуренції. З іншого боку, відсутність обов'язкових процедур попередньої оцінки впливу регуляторних рішень на конкуренцію зумовлює ситуації, коли антиконкурентні наслідки виявляються вже постфактум [112].

Окремий ризик фрагментації компетенцій полягає у втраті передбачуваності для суб'єктів господарювання щодо вимог адміністрації і наслідків їх виконання. У працях С. Погребняка принцип правової визначеності розкривається як вимога до

узгодженості регулювання та практики його застосування, а також як вимога прогнозованості наслідків рішень влади для адресатів. У монографічних дослідженнях А. Пухтецької щодо принципів адміністративного права підкреслюється значення процедурних стандартів і належної організації адміністративної діяльності для стабільності правового становища приватних осіб у відносинах з публічною адміністрацією. Для сфери конкуренції це важливо, оскільки суперечливі вимоги різних органів або їх непогоджені рішення створюють адміністративні бар'єри та підвищують регуляторну невизначеність [118].

Доцільно зазначити також, що фрагментація компетенцій негативно впливає і на передбачуваність правозастосування. Суб'єкти господарювання опиняються у ситуації, коли дотримання вимог одного органу не гарантує відсутності претензій з боку іншого, що суперечить принципу правової визначеності. Як зазначає В. Тимошук, правова визначеність є необхідною умовою стабільності економічних відносин, а її порушення з боку публічної адміністрації створює додаткові бар'єри для розвитку конкуренції [132, с. 32–45, 183–198]. У цьому контексті фрагментація повноважень перетворюється з організаційної проблеми на системний адміністративно-правовий ризик.

Узагальнення проведеного аналізу дозволяє окреслити основні групи суб'єктів, що формують систему публічної адміністрації у сфері забезпечення та захисту економічної конкуренції. Центральне місце у цій системі посідає Антимонопольний комітет України, який виступає спеціалізованим органом конкурентної політики та здійснює регуляторні, контрольні і юрисдикційні повноваження щодо запобігання та припинення порушень конкурентного законодавства. Поряд із ним важливу роль відіграють галузеві регулятори, рішення яких визначають умови доступу до інфраструктури, правила ліцензування та економічні параметри функціонування мережевих ринків. До системи суб'єктів також належать органи місцевого самоврядування, які через управління комунальними ресурсами та прийняття управлінських рішень впливають на умови

діяльності суб'єктів господарювання на локальних ринках. Окрему групу становлять суб'єкти дозвільної системи та органи, що беруть участь у погоджувальних і експертних процедурах, оскільки саме через їх рішення фактично оформлюється доступ суб'єктів господарювання до певних видів діяльності та до адміністративно-керованих ресурсів.

Розгляд цих груп суб'єктів у межах єдиної інституційної системи дає підстави стверджувати, що формування конкурентного середовища є результатом взаємодії різних органів публічної влади, наділених відмінними за природою повноваженнями. У межах такої взаємодії поєднуються регуляторні, контрольні та юрисдикційні інструменти впливу на ринкові відносини, тоді як розподіл компетенцій між органами створює ризики фрагментації управлінських рішень і потребує узгодженості процедурної діяльності. Це, у свою чергу, дозволяє визначити окремі напрями подальшого нормативного та інституційного вдосконалення системи публічної адміністрації у сфері конкуренції, зокрема:

1) конкретизацію на законодавчому рівні місця Антимонопольного комітету України у системі органів публічної влади, зокрема через уточнення ознак його спеціального статусу, гарантій інституційної автономії та меж підконтрольності й підзвітності;

2) запровадження обов'язкових механізмів координації між Антимонопольним комітетом України, галузевими регуляторами, органами місцевого самоврядування та суб'єктами дозвільної системи у випадках, коли їх рішення можуть мати істотний вплив на стан конкуренції;

3) нормативне закріплення вимоги попередньої оцінки впливу регуляторних, дозвільних та майнових рішень органів публічної влади на конкурентне середовище, насамперед у сферах доступу до інфраструктури, комунальних ресурсів та інших адміністративно-керованих ринків;

4) посилення процедурних гарантій у діяльності органів публічної адміністрації, рішення яких впливають на умови доступу до ринку, зокрема шляхом

чіткішого врегулювання вимог до мотивування рішень, належного повідомлення заінтересованих осіб та забезпечення можливості їх ефективного оскарження;

5) розвиток єдиних стандартів конкурентно-нейтральної діяльності органів публічної влади, відповідно до яких реалізація регуляторних, контрольних і дозвільних повноважень має оцінюватися з позицій недискримінації, пропорційності та недопущення створення необґрунтованих бар'єрів входу на ринок.

За таких умов особливого значення набуває не стільки формальна інституційна побудова системи органів, скільки процедура реалізації владних повноважень, яка здатна компенсувати структурні недоліки через чіткі правила, гарантії участі та можливість ефективного контролю. Саме це обґрунтовує логічний перехід до аналізу адміністративних проваджень у сфері забезпечення підтримки економічної конкуренції, оскільки вони виступають ключовими елементами, що поєднують інституційну різноманітність системи органів публічної адміністрації в єдиний адміністративно-правовий механізм.

2.2. Адміністративні провадження у системі забезпечення та захисту економічної конкуренції

Адміністративні провадження у сфері забезпечення та захисту економічної конкуренції становлять спеціалізовану процесуальну форму публічно-владної діяльності, через яку норми конкурентного законодавства набувають практичного змісту. Серед них провадження у справах про порушення законодавства про захист економічної конкуренції характеризуються підвищеним рівнем втручання у сферу приватних економічних інтересів, що зумовлює особливі вимоги до їх правової форми та процедурних гарантій [133].

Виходячи з того, що у межах функціонального підходу вище окреслено основні напрями діяльності органів публічної адміністрації як суб'єктів

забезпечення конкуренції, надалі акцент доцільно перенести на повноваження як юридично визначені можливості та обов'язки органів публічної адміністрації і на процесуальні форми їх реалізації. У цьому сенсі адміністративні провадження розглядаються як інструмент реалізації повноважень, що поєднує процедурні стадії, стандарти доказування та вимоги до мотивування адміністративного акта, а також визначає межі процесуальної участі заінтересованих осіб [134].

Водночас питання судового контролю за рішеннями у цій сфері та критерії їх скасування доцільно проаналізувати окремо.

Адміністративні провадження у сфері забезпечення та захисту економічної конкуренції доцільно розглядати як процесуальні форми реалізації владних повноважень, у межах яких орган публічної адміністрації встановлює юридично значущі факти ринкової поведінки, здійснює їх правову кваліфікацію та ухвалює індивідуальні рішення, здатні впливати на майнові інтереси суб'єктів господарювання і стан конкуренції на відповідному товарному ринку [62, с. 41–55]. Такий підхід узгоджується з адміністративно-правовим розумінням процедури як форми прийняття адміністративних актів та здійснення владної діяльності, що послідовно проводиться у працях В. Тимощука, а також із висновком Т. Швидкої про те, що конкурентна політика реалізується як через матеріальні заборони, так і через спеціальні адміністративні процедури, у яких поєднуються регулятивні та юрисдикційні елементи [133; 141].

У структурному вимірі такі провадження мають дві взаємопов'язані площини. Перша – фактична, що включає встановлення ринкової ситуації, характеру поведінки суб'єкта, наявності (або відсутності) впливу на конкуренцію, визначення релевантного ринку та ринкової влади. Друга – юридична, до якої відноситься кваліфікація поведінки з позицій складу порушення, визначення суб'єкта відповідальності і обрання виду реакції та індивідуалізація заходів впливу. Саме поєднання фактичної (економічно-аналітичної) і юридичної (правозастосовної) площин пояснює підвищені вимоги до процедурної форми, які

полягають у необхідності забезпечити і якість встановлення фактів, і легітимність владного висновку [80].

З огляду на санкційний потенціал рішень у конкурентній сфері юрисдикційні провадження доцільно описувати як стадійний процес із відносно самостійними процесуальними завданнями. Типова логіка включає:

- ініціювання та відкриття провадження (прийняття заяви/повідомлення, попередня перевірка підстав);
- дослідження обставин і збір доказів (вимоги про надання інформації, аналіз документів, залучення пояснень, економічні розрахунки);
- комунікацію з учасниками та забезпечення їх участі (повідомлення, доступ до матеріалів у допустимих межах, слухання);
- підготовку та ухвалення індивідуального рішення (встановлення фактів, правова кваліфікація, мотивування, визначення заходів впливу);
- виконання рішення та контроль виконання (за потреби, коригувальні зобов'язання, моніторинг).

Такий стадійний опис потрібен для прив'язки конкретних гарантій до конкретної точки процесу.

Для методологічної визначеності вбачається обґрунтованим розмежовувати адміністративні процедури у конкурентній сфері у широкому значенні та адміністративні провадження як спеціалізовані різновиди таких процедур. Процедури у широкому значенні охоплюють дозвільні, реєстраційні, контрольні та сервісні процеси, тоді як провадження у справах про порушення законодавства про захист економічної конкуренції мають виражені юрисдикційні наслідки, передбачають розслідування, оцінювання доказів і можливість застосування заходів впливу. Таке відмежування кореспондує з доктринальним підходом Р. Мельника, який пов'язує належну адміністративну процедуру з наявністю процесуальних гарантій і можливістю бути вислуханим до прийняття несприятливого акта, а також із позицією О. Бакалінської щодо особливостей

конкурентного провадження як правозастосовного механізму, що виходить за межі стандартних дозвільних процедур [13; 69].

У межах подальшого викладу доцільно запропонувати функціонально орієнтовану класифікацію проваджень та суміжних процедурних форм у системі забезпечення конкуренції, що дозволяє точніше пов'язати тип процедури з характером втручання та набором процесуальних гарантій:

- превентивні провадження, у яких орган оцінює концентрації та узгоджені дії з метою недопущення створення або посилення монопольного становища;
- юрисдикційні провадження, спрямовані на встановлення складу порушення та прийняття рішення щодо заходів впливу;
- коригувальні провадження, пов'язані з покладенням зобов'язань, усуненням наслідків порушення та контролем виконання рішень;
- процедурні форми конкурентно-значущого адміністрування у суміжних сферах, коли дозвільні, майнові або закупівельні рішення інших органів можуть створювати бар'єри входу або вибіркові переваги та потребують оцінювання з позицій недискримінації і пропорційності.

Підстави для такої класифікації випливають із законодавчо закріплених моделей контролю концентрацій і узгоджених дій, а також із загального уявлення про взаємозв'язок матеріального конкурентного права та процедурної форми його реалізації [71; 112].

Доцільно відмежувати рішення у справі від проміжних процесуальних актів, за допомогою яких орган організовує перебіг провадження. До них належать акти про відкриття провадження або відмову у його відкритті, витребування інформації, визначення кола учасників, призначення слухань, встановлення строків подання пояснень, приєднання матеріалів та інші процесуальні дії. Їх значення полягає у забезпеченні процесуальної рівності, оскільки через ці акти реалізуються конкретні можливості учасника подати позицію у визначені строки та в установленій формі,

а також отримати доступ до релевантних матеріалів у допустимих межах. Це дає підстави розглядати відповідне провадження як систему процесуальних інструментів із чітко визначеною послідовністю.

Зазначене розмежування має значення для конкретизації процедурних гарантій залежно від типу провадження та інтенсивності втручання. У юрисдикційних провадженнях ключовими є права учасників на подання пояснень і доказів, заявлення клопотань, ознайомлення з матеріалами справи, участь у слуханнях, а також вимоги до повноти мотивування рішення та до стандартів доказування. Саме на необхідності відтворення логіки міркувань органу у мотивувальній частині як інструменті обмеження адміністративного розсуду наголошує Т. Коломоець, а у сфері конкуренції ця вимога посилюється через використання економічного аналізу та прогнозних висновків. Нормативною базою таких гарантій виступають норми Закону України «Про захист економічної конкуренції» та процедурні приписи підзаконного порядку розгляду заяв і справ, які конкретизують склад процесуальних дій і зміст рішення [55, с. 126–153; 87; 112].

Незважаючи на зміни, внесені Законом України від 10 жовтня 2024 року № 4017-IX, захист економічної конкуренції й надалі належить до переліку відносин, на які не поширюється дія Закону України «Про адміністративну процедуру», що прямо передбачено пунктом 2 частини другої статті 1 цього Закону. Водночас окремі процедури у сфері діяльності Антимонопольного комітету України, зокрема щодо розгляду та вирішення справ про надання дозволів та висновків на узгоджені дії і концентрацію суб'єктів господарювання, законодавець спеціально пов'язав із урахуванням вимог Закону України «Про адміністративну процедуру». На можливості застосування загальних засад адміністративної процедури як доктринальної рамки для спеціальних процедур за умови відсутності прямої заборони наголошує Н. Оніщенко, а практичний критерій істотності процедурного порушення як підстави для скасування індивідуального акта розкрито у підході

Верховного Суду, який пов'язує правові наслідки порушення з його впливом на зміст рішення [77; 97; 102].

Додатковим елементом, який доцільно фіксувати у межах адміністративно-правового аналізу конкурентного провадження, є процедурна економічність і її вплив на конкуренцію через трансакційні витрати учасників. Тривалість розслідування, обсяг витребуваної інформації та визначеність строків процесуальних дій здатні впливати на можливість ведення господарської діяльності навіть без застосування санкцій, тому оцінювання ефективності таких проваджень має охоплювати, окрім результативності рішення, і якість процедурної форми, зокрема передбачуваність методики аналізу, прозорість використання економічних моделей та зрозумілість мотивування для адресатів акта. На необхідності розмежування економічного аналізу та правової оцінки і вимозі прозорості застосування економічних моделей у мотивуванні рішень звертає увагу А. Заєць, що може бути використано як доктринальна опора для введення критеріїв оцінювання якості конкурентного провадження [50].

Нормативну основу таких проваджень становить Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001 року № 2210-III, який визначає підстави відкриття справ, стадії їх розгляду, повноваження органів Антимонопольного комітету України та види рішень, що можуть бути ухвалені за результатами провадження. Зокрема, положення Закону України «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001 року № 2210-III та підзаконного порядку дозволяють виокремити основні стадії розгляду справи: відкриття, збирання і дослідження матеріалів, розгляд та прийняття рішення [112].

За своєю юридичною природою провадження у справах про порушення законодавства про захист економічної конкуренції є адміністративною процедурою, що поєднує елементи розслідувальної, змагальної та юрисдикційної діяльності. У науковій літературі звертається увага на те, що така процедура не зводиться до формального адміністративного процесу, оскільки передбачає активну

роль органу публічної адміністрації у збиранні доказів і формуванні предмета доказування [13; 141]. Це принципово відрізняє конкурентні провадження від класичних дозвільних або реєстраційних процедур.

Характерною ознакою конкурентних проваджень є їх спеціалізований предмет, пов'язаний з оцінкою ринкової поведінки суб'єктів господарювання та наслідків цієї поведінки для конкуренції. Встановлення таких обставин потребує використання економічного аналізу, ринкових досліджень та експертних висновків, що зумовлює складність і тривалість адміністративної процедури. Повноваження органів Антимонопольного комітету України щодо одержання інформації та здійснення процесуальних дій у межах розгляду заяв і справ реалізуються на підставі Закону України «Про Антимонопольний комітет України» від 26.11.1993 № 3659-ХІІ, зокрема пункту 11 частини третьої статті 7, частини другої статті 23 та частини одинадцятої статті 23-1, а процедурні питання деталізуються Порядком розгляду Антимонопольним комітетом України та його територіальними відділеннями заяв і справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, затвердженим розпорядженням АМКУ від 19.04.1994 № 5, а також іншими спеціальними підзаконними актами залежно від виду провадження [87; 103].

Таким чином, провадження у справах про порушення законодавства про захист економічної конкуренції доцільно розглядати як особливий різновид адміністративної процедури, що поєднує владний, процесуальний та аналітичний елементи. Саме складність цієї процедури зумовлює необхідність детального дослідження процесуального статусу заінтересованих осіб та гарантій їх участі у провадженні, що і становить предмет наступного блоку дослідження.

Процесуальний статус заінтересованих осіб в провадженнях у справах про порушення законодавства про захист економічної конкуренції є ключовим елементом забезпечення балансу між публічним інтересом та правами суб'єктів господарювання. З огляду на владний і санкційний характер рішень

Антимонопольного комітету України, участь осіб, щодо яких здійснюється провадження, не може обмежуватися формальним повідомленням про перебіг справи, а має забезпечувати реальну можливість впливу на зміст і результати адміністративної процедури.

Нормативне закріплення процесуального статусу учасників конкурентних проваджень здійснюється насамперед у Законі України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 № 2210-III. Відповідно до статей 40 та 41 цього Закону, особи, які беруть участь у справі, мають право надавати пояснення, подавати докази, заявляти клопотання та брати участь у розгляді справи [112].

Водночас особливістю конкурентних проваджень є те, що рішення органу конкуренції може зачіпати інтереси не лише основних учасників справи, а й інших суб'єктів ринку, що зумовлює потребу чіткого розмежування процесуального статусу учасників провадження та інших заінтересованих осіб. У цьому аспекті актуалізується питання диференціації процесуального статусу учасників процедури та визначення обсягу їх процесуальних прав залежно від характеру заінтересованості.

У доктрині адміністративного права наголошується, що процесуальна участь заінтересованих осіб є однією з ключових гарантій обмеження адміністративної дискреції. Так, Р. Мельник зазначає, що надання особі можливості бути вислуханою до прийняття несприятливого рішення є фундаментальним елементом належного адміністрування, незалежно від того, чи йдеться про загальну чи спеціальну адміністративну процедуру [69]. Цей підхід має безпосереднє значення для проваджень у сфері конкуренції.

Особливу роль у забезпеченні процесуальних гарантій відіграє право доступу до матеріалів справи. Згідно зі статтею 40 Закону України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 № 2210-III, особи, які беруть участь у справі, мають право ознайомлюватися з матеріалами, за винятком інформації з обмеженим доступом. Водночас на практиці саме обмеження доступу до матеріалів справи

часто стає предметом судових спорів, що свідчить про напруженість між вимогами конфіденційності та правом на захист [112].

У конкурентних провадженнях доступ до матеріалів потребує узгодження з режимом охорони комерційної таємниці та іншої інформації з обмеженим доступом. Тому важливо окреслювати порядок реалізації доступу через процедурні механізми, зокрема визначення конфіденційних частин матеріалів, надання узагальнених або знеособлених витягів, встановлення правил ознайомлення, фіксацію факту ознайомлення та обсягу отриманих матеріалів. За відсутності таких механізмів участь сторін у провадженні може втрачати практичний зміст.

Можливість особи надати пояснення та доводи під час розгляду справи забезпечується процедурними механізмами, визначеними Порядком, затвердженим розпорядженням Антимонопольного комітету України від 19.04.1994 № 5. Зокрема, цей Порядок передбачає проведення слухань у справі органами Антимонопольного комітету України за клопотанням сторін або з ініціативи органу Комітету та визначає порядок повідомлення учасників і зміст участі осіб для надання ними пояснень і міркувань, необхідних для встановлення обставин справи [87].

Таким чином, процесуальний статус заінтересованих осіб у конкурентних провадженнях охоплює комплекс правових гарантій, спрямованих на забезпечення змагальності, рівності сторін та обмеження адміністративної дискреції. Реалізація цих гарантій безпосередньо пов'язана з вимогами до мотивування адміністративних актів та стандартами доказування, оскільки саме мотивування дозволяє оцінити, наскільки аргументи та докази сторін були враховані органом публічної адміністрації. Це зумовлює логічний перехід до аналізу стандартів мотивування адміністративних актів у сфері конкуренції.

Мотивування адміністративних актів у сфері забезпечення підтримки економічної конкуренції є ключовою процесуальною гарантією законності та передбачуваності діяльності органів публічної адміністрації. В умовах, коли рішення Антимонопольного комітету України безпосередньо впливають на

економічну свободу суб'єктів господарювання та можуть мати істотні фінансові наслідки, вимоги до обґрунтованості таких рішень набувають підвищеного значення. Саме мотивування дозволяє перевірити, чи здійснювалося владне втручання у межах закону і з дотриманням принципів належного адміністрування.

Вимоги до змісту мотивувальної частини рішень органів Антимонопольного комітету України у справах про порушення законодавства про захист економічної конкуренції визначені Порядком, затвердженим розпорядженням Антимонопольного комітету України від 19.04.1994 № 5. Згідно з пунктом 4 розділу VIII цього Порядку у рішенні зазначаються встановлені обставини справи з посиланням на докази, положення законодавства, якими керувався орган, мотиви рішення, обґрунтування розміру штрафу та спростування заперечень, поданих учасниками справи до подання попередніх висновків, якщо такі заперечення подавалися [87].

У доктрині адміністративного права мотивування розглядається не тільки як формальна вимога, а як інструмент обмеження адміністративної дискреції. Так, Т. Коломєць підкреслює, що мотивування адміністративного рішення має забезпечувати можливість відтворення логіки міркувань органу влади та перевірки відповідності цієї логіки фактичним обставинам справи і правовим нормам [55, с. 126–153]. У сфері конкуренції це має особливе значення, оскільки оцінка ринкової поведінки суб'єктів господарювання часто пов'язана з використанням економічних критеріїв і прогностичних висновків.

Вимоги до доказування у конкурентних провадженнях тісно пов'язані зі стандартами мотивування. Доказування у справах про порушення законодавства про захист економічної конкуренції не обмежується фіксацією формальних фактів, а передбачає встановлення причинно-наслідкового зв'язку між поведінкою суб'єкта господарювання та негативними наслідками для конкуренції. Це зумовлює необхідність використання економічного аналізу, ринкових досліджень і комплексної оцінки доказів.

Судова практика у спрах про визнання недійсними рішень Антимонопольного комітету України виходить з того, що підстави для зміни, скасування чи визнання недійсними рішень органів АМКУ визначені частиною першою статті 59 Закону України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 № 2210-III. У постанові Верховного Суду від 28.01.2020 у справі № 910/6507/19 суд застосовував ці критерії та оцінював, чи підтверджені встановлені АМКУ обставини належними доказами і чи наявні підстави для визнання рішення недійсним [96; 112].

Окремої уваги заслуговує питання співвідношення економічної доцільності та юридичної обґрунтованості рішень у сфері конкуренції. Як зазначає А. Заєць, економічний аналіз не може підміняти собою правову оцінку, а використання економічних моделей має бути прозорим і зрозумілим для адресатів адміністративного акта [50]. Це положення має практичне значення для оцінки мотивувальної частини рішень Антимонопольного комітету України.

Закон України «Про адміністративну процедуру» від 17 лютого 2022 року № 2073-IX встановлює загальні принципи адміністративної процедури та вимоги до адміністративних актів. Незважаючи на зміни, внесені Законом України від 10 жовтня 2024 року № 4017-IX, захист економічної конкуренції й надалі належить до переліку відносин, на які не поширюється дія Закону України «Про адміністративну процедуру», що прямо передбачено пунктом 2 частини другої статті 1 цього Закону. Водночас окремі процедури у сфері діяльності Антимонопольного комітету України, зокрема щодо розгляду та вирішення справ про надання дозволів та висновків на узгоджені дії і концентрацію суб'єктів господарювання, законодавець спеціально пов'язав із урахуванням вимог Закону України «Про адміністративну процедуру» [87; 102; 112].

У доктрині адміністративного права наголошується, що спеціальні процедури повинні тлумачитися у світлі загальних засад адміністративної процедури, якщо спеціальний закон прямо не виключає їх застосування. Так, Н. Оніщенко зазначає,

що уніфікація адміністративних процедур не має на меті ліквідацію спеціальних режимів, але спрямована на забезпечення мінімальних стандартів процесуальної справедливості у всіх формах публічного адміністрування [77]. У сфері конкуренції це означає необхідність тлумачити і застосовувати спеціальні процедури з урахуванням загальних засад належного адміністрування та вимог процесуальної справедливості.

Особливої актуальності набуває питання забезпечення у спеціальних конкурентних провадженнях права особи бути вислуханою та брати участь у процедурі. Хоча Закон України «Про адміністративну процедуру» не поширюється загалом на захист економічної конкуренції, відповідні гарантії мають забезпечуватися або на підставі спеціального конкурентного законодавства, або через застосування загальних принципів належного адміністрування та процесуальної справедливості. Такий підхід відповідає як національним адміністративно-правовим стандартам, так і європейським вимогам належного врядування [102; 164].

Водночас застосування загальних процедурних норм у конкурентних провадженнях має свої межі, зумовлені специфікою предмета регулювання. Використання економічного аналізу, конфіденційної інформації та складних ринкових моделей потребує спеціальних процесуальних інструментів, які не завжди прямо передбачені загальним адміністративно-процедурним законом. Це об'єктивно вимагає адаптації загальних принципів до умов спеціальної процедури, а не їх механічного перенесення.

Отже, адміністративні провадження у сфері забезпечення підтримки економічної конкуренції регулюються насамперед нормами спеціального конкурентного законодавства, а їх оцінка має здійснюватися з урахуванням загальних адміністративно-правових принципів належного адміністрування, процесуальної справедливості та правової визначеності. Серед них провадження у справах про порушення законодавства про захист економічної конкуренції

виступають особливим різновидом адміністративної процедури, що характеризується підвищеним рівнем владного втручання та складною доказовою базою.

Процесуальний статус заінтересованих осіб, стандарти мотивування адміністративних актів і вимоги до доказування виступають ключовими елементами забезпечення законності та справедливості таких проваджень. Співвідношення загальних адміністративно-процедурних принципів, закріплених у Законі України «Про адміністративну процедуру», та спеціальних конкурентних процедур потребує узгодженого тлумачення у правозастосовній практиці, зокрема щодо меж урахування таких принципів під час проваджень органів АМКУ.

У підсумку адміністративні провадження у сфері забезпечення та захисту економічної конкуренції доцільно розглядати як систему спеціалізованих процесуальних форм реалізації владних повноважень, у межах якої виокремлюються різні види проваджень і суміжних процедурних форм залежно від характеру втручання, мети та юридичних наслідків відповідного рішення. Для цієї сфери вирішальне значення мають: 1) стадійність процесу; 2) визначеність проміжних процесуальних актів; 3) реальна участь заінтересованих осіб; 4) належне мотивування рішень; 5) прозоре використання економічного аналізу. Саме ці елементи формують внутрішні процесуальні запобіжники від свавільного розсуду та створюють підстави для зовнішньої перевірки правомірності актів органів публічної адміністрації.

2.3. Судовий контроль за рішеннями органів публічної адміністрації у сфері конкуренції

Ефективність адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції неможлива без дієвого судового контролю за рішеннями та діями органів публічної влади. З огляду на концентрацію регуляторних,

контрольних і правозастосовних повноважень у сфері конкурентної політики, судовий контроль виступає одним із ключових зовнішніх механізмів обмеження дискреції та забезпечення дотримання процедурних гарантій. При цьому оскарження рішень органів Антимонопольного комітету України здійснюється у спеціальному порядку до господарського суду, тоді як спори щодо рішень, дій чи бездіяльності інших суб'єктів владних повноважень у конкурентно-чутливих сферах можуть розглядатися за правилами адміністративного судочинства, якщо законом не встановлено інший порядок судового провадження.

У правозастосовній практиці публічно-владний характер конкурентних проваджень неодноразово підкреслювався судами. У практиці Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду у спрах про визнання недійсними рішень Антимонопольного комітету України застосовуються підстави судового контролю, визначені частиною першою статті 59 Закону України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 № 2210-III. Зокрема, у постанові Верховного Суду від 28.01.2020 у справі № 910/6507/19 спір розглядався як оскарження рішення органу АМКУ, а оцінювання доводів здійснювалося з урахуванням критеріїв, прямо названих у статті 59 Закону № 2210-III [96; 112].

Судовий контроль у сфері конкуренції має як відновлювальну, так і превентивну функції, оскільки формує стандарти правозастосування, що впливають на подальшу адміністративну практику органів конкурентної політики та інших суб'єктів публічної влади [82].

Судовий контроль за рішеннями органів публічної адміністрації у сфері конкуренції є зовнішнім механізмом перевірки законності та обґрунтованості владних рішень, які впливають на ринкове середовище і права суб'єктів господарювання. Якщо спеціальні адміністративні процедури визначають порядок прийняття таких рішень, то судовий контроль встановлює межі допустимого адміністративного втручання та забезпечує можливість виправлення істотних порушень [84].

У цій частині аналіз зосереджується на предметі і межах судового перегляду рішень у конкурентній сфері, на підходах до оцінки доказової бази і мотивування, а також на перевірці реалізації дискреційних повноважень через критерії пропорційності, обґрунтованості та недискримінації.

Судовий контроль за рішеннями органів конкурентної політики є складовою загального механізму забезпечення законності у діяльності публічної адміністрації та водночас специфічною формою втручання судової влади у сферу адміністративного розсуду. Його межі та інтенсивність визначаються характером повноважень Антимонопольного комітету України, змістом прийнятих рішень і наслідками, які вони спричиняють для прав та законних інтересів суб'єктів господарювання [124].

Оскарження рішень і розпоряджень органів Антимонопольного комітету України, передбачених статтями 36 і 48 Закону України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 № 2210-III, здійснюється до господарського суду у двомісячний строк з дня одержання рішення або розпорядження, при цьому зазначений строк не підлягає поновленню. Територіальна підсудність таких спорів визначається частиною другою статті 60 Закону № 2210-III. Підстави для зміни, скасування чи визнання недійсними рішень органів Антимонопольного комітету України встановлені статтею 59 Закону № 2210-III [112].

Межі судового контролю традиційно пов'язуються з принципом розподілу влад і неприпустимістю підміни судом органу публічної адміністрації у здійсненні спеціалізованих функцій. У науковій літературі підкреслюється, що суд не повинен перебирати на себе роль органу економічного аналізу або регулятора ринку, а його втручання має обмежуватися перевіркою дотримання правових і процедурних вимог. Так, М. Смокович зазначає, що адміністративний суд у спорах із суб'єктами владних повноважень оцінює не доцільність управлінського рішення, а його правомірність у широкому розумінні, що охоплює також дотримання принципів належного врядування [123].

Водночас інтенсивність судового контролю у сфері конкуренції не може бути мінімальною з огляду на значний обсяг дискреційних повноважень органів конкурентної політики. Верховний Суд у постанові від 19 лютого 2020 року у справі № 826/15034/18 сформулював загальний підхід до перевірки дискреційних повноважень суб'єктів владних повноважень. Цей підхід може враховуватися як орієнтир при визначенні стандартів судового контролю, однак у спорах щодо рішень органів Антимонопольного комітету України застосуванню підлягає спеціальний порядок і спеціальні підстави оскарження, встановлені Законом України «Про захист економічної конкуренції» [91].

У спорах щодо визнання недійсними рішень Антимонопольного комітету України суд перевіряє, чи містить рішення органу конкурентної політики встановлені обставини з посиланням на докази та чи дозволяють матеріали справи зробити висновки, які викладені у рішенні. Верховний Суд у постанові від 21.04.2021 у справі № 910/701/17 звернув увагу на вимоги до повноти та обґрунтованості рішення органів АМКУ з урахуванням пунктів 23 і 32 Правил розгляду заяв і справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, затверджених розпорядженням Антимонопольного комітету України від 19.04.1994 № 5, а також на необхідність оцінки належності, допустимості та взаємного зв'язку доказів у їх сукупності під час судового перегляду таких рішень [87; 94].

Таким чином, межі судового контролю у сфері забезпечення підтримки економічної конкуренції визначаються необхідністю збереження балансу між автономією органів конкурентної політики та обов'язком суду забезпечити ефективний захист прав суб'єктів господарювання. Інтенсивність такого контролю має зростати пропорційно обсягу дискреційних повноважень та тяжкості наслідків адміністративного рішення, що зумовлює подальшу потребу в аналізі стандартів перевірки дискреції з позицій пропорційності, обґрунтованості та недискримінації, які становлять предмет наступного блоку дослідження.

Перевірка дискреційних повноважень органів конкурентної політики є одним із найбільш складних і водночас принципових аспектів судового контролю у сфері забезпечення підтримки економічної конкуренції. Специфіка таких повноважень полягає в тому, що закон надає органу публічної адміністрації певну свободу вибору варіанта рішення у межах, визначених правовими нормами. У сфері конкуренції ця свобода посилюється необхідністю оцінки економічних процесів, ринкової структури та поведінки суб'єктів господарювання, що зумовлює підвищені вимоги до стандартів судової перевірки.

Нормативною основою судового контролю за дискреційними рішеннями у сфері конкуренції є насамперед спеціальні приписи Закону України «Про захист економічної конкуренції» щодо підстав і порядку оскарження рішень органів Антимонопольного комітету України, тоді як положення Кодексу адміністративного судочинства України можуть використовуватися як джерело загальних стандартів перевірки дискреції у спорах щодо інших суб'єктів владних повноважень у конкурентно-чутливих сферах. Відповідно до частини другої статті 2 КАС України, суди під час розгляду справ перевіряють, чи діяли суб'єкти владних повноважень у межах наданих повноважень, з дотриманням мети, для якої ці повноваження надані, та з урахуванням принципів пропорційності, обґрунтованості й недискримінації. Зазначені критерії утворюють базову рамку судового контролю за дискреційними рішеннями у конкурентних правовідносинах [52].

У конкурентних спорах принцип пропорційності має застосовуватися як критерій контролю за дискрецією органу конкурентної політики, але реалізується він через перевірку того, чи є втручання обґрунтованим, належно мотивованим і підтвердженим сукупністю доказів, а також чи не виходить орган за межі наданих законом повноважень. Верховний Суд у складі Касаційного господарського суду, залишаючи в силі рішення АМКУ про притягнення суб'єкта господарювання до відповідальності за порушення законодавства про захист економічної конкуренції, виходить з того, що судовий перегляд не зводиться до формальної поваги до

розсуду Комітету, а передбачає перевірку достатності мотивів і доказової бази, на яких ґрунтується висновок про порушення та застосування санкції [95].

Не менш важливим стандартом перевірки дискреційних повноважень є вимога обґрунтованості управлінського рішення. Судова практика виходить із того, що орган публічної адміністрації зобов'язаний не обмежуватися формальним посиленням на норми законодавства, а довести, що прийняте рішення ґрунтується на всебічному та неупередженому аналізі обставин справи. Орган Антимонопольного комітету України зобов'язаний обґрунтувати рішення встановленими обставинами справи та доказами, на яких ці обставини ґрунтуються, а суд під час перегляду рішення перевіряє, чи наявні підстави, визначені частиною першою статті 59 Закону України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 № 2210-III, зокрема недоведення обставин, які визнано встановленими, та невідповідність висновків обставинам справи. У постанові Верховного Суду від 28.01.2020 у справі № 910/6507/19 у межах такого контролю оцінювалося, чи підтверджені висновки Антимонопольного комітету України матеріалами справи та чи відповідають вони встановленим обставинам у контексті критеріїв статті 59 Закону № 2210-III [96; 112].

Стандарт недискримінації у сфері конкуренції пов'язується з конституційними вимогами рівності та з обов'язком органів державної влади діяти в межах повноважень і у спосіб, визначений законом. Під час судового перегляду рішень Антимонопольного комітету України суд оцінює, чи не призвело застосування норм матеріального права або встановлення обставин справи до необґрунтованого різного підходу за порівнюваних фактичних умов, а також чи наявні підстави для зміни, скасування або визнання недійсним рішення, визначені статтею 59 Закону України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 № 2210-III [112].

У доктрині адміністративного права звертається увага на те, що судовий контроль за дискрецією не означає втручання у доцільність управлінських рішень.

Так, І. Спасибо-Фатєєва зазначає, що завдання суду полягає не у заміні розсуду адміністративного органу власним, а у перевірці того, чи був цей розсуд реалізований у межах закону і з дотриманням загальних принципів публічного адміністрування [126]. Цей підхід є особливо важливим для збереження балансу між автономією органів конкурентної політики та ефективним судовим захистом.

Можна стверджувати, що стандарти перевірки дискреційних повноважень у сфері забезпечення підтримки економічної конкуренції формують багатовимірну систему судового контролю, що охоплює пропорційність, обґрунтованість і недискримінацію адміністративних рішень. Реалізація цих стандартів у судовій практиці безпосередньо впливає на формування єдиного адміністративно-правового режиму конкуренції та визначає подальші орієнтири правозастосування, що зумовлює необхідність аналізу впливу судової практики на розвиток цього режиму, який становить предмет наступного блоку дослідження.

Судова практика у справах, пов'язаних із забезпеченням та захистом економічної конкуренції, є одним із визначальних чинників формування адміністративно-правового режиму конкуренції. Її значення полягає, окрім іншого, і у встановленні сталих стандартів правозастосування, які орієнтують органи конкурентної політики та інші органи публічної влади щодо меж повноважень, допустимих форм адміністративного втручання і вимог до процедурної справедливості. У результаті судова практика виконує коригувальну функцію щодо адміністративної діяльності, зменшуючи ризики довільного тлумачення норм і підсилюючи передбачуваність публічного адміністрування у конкурентній сфері.

Передусім судова практика впливає на режим конкуренції через конкретизацію вимог до змісту та структури рішень органів Антимонопольного комітету України. Вона послідовно підкреслює, що рішення органу конкурентної політики повинно містити встановлені обставини, посилення на докази щодо кожної істотної обставини, правову кваліфікацію дій та логічний зв'язок між фактичними даними і висновками. Зокрема, у матеріалах узагальнення судової

практики Верховного Суду наголошується, що у разі об'єднання кількох епізодів у межах одного рішення Комітет має встановлювати та доводити ознаки порушення щодо кожного епізоду окремо із зазначенням фактів, доказів і норм права, якими він керувався [7; 93].

Окремим напрямом впливу судової практики є встановлення стандартів доказування і меж судової перевірки висновків органу конкурентної політики. Судова практика виходить із того, що суд не підміняє орган конкурентної політики у здійсненні його спеціальних функцій, однак перевіряє, чи спирається рішення на належні та допустимі докази, чи є висновки внутрішньо узгодженими, а мотивування достатнім для ефективного контролю. Такий підхід простежується у правових позиціях Верховного Суду щодо критеріїв оцінки обґрунтованості рішень органів АМКУ та підстав їх судового скасування у разі необґрунтованості [94].

Зокрема, питання доказування у справах про оскарження рішень Антимонопольного комітету України аналізувалося Верховним Судом у постанові від 21.04.2021 у справі № 910/701/17, де оцінювався порядок формування доказової бази у провадженні АМКУ та межі врахування доказів у господарському процесі при перегляді рішення Комітету. У цій категорії спорів суди застосовують також норми частини першої статті 59 Закону України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 № 2210-III як критерії для зміни, скасування або визнання недійсними рішень органів АМКУ [94; 112].

Важливим аспектом доказування є також оцінка допустимості та належності доказів. У спорах про визнання недійсними рішень Антимонопольного комітету України суди оцінюють, чи підтверджені висновки Комітету доказами, що містяться в матеріалах конкретної справи, та чи дотримано вимоги до доказової бази під час встановлення обставин порушення. У постанові Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 15.04.2021 у справі № 910/17929/19 зазначено, що використання обставин, установлених у межах іншої справи, без їх доведення у відповідному провадженні та без належного дослідження

доказів у матеріалах конкретної справи, є процесуально значущим недоліком при оцінці правомірності рішення органу АМКУ. Також, у постанові Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 28.10.2021 у справі № 910/20229/20 акцентовано, що для підтримання рішення АМКУ у суді має бути належно доведено обставини, покладені в основу висновків Комітету, а їх непідтвердження у матеріалах справи є підставою для втручання суду [98; 99].

Суттєвий вплив на адміністративно-правовий режим конкуренції має судова практика у частині забезпечення процедурних гарантій участі осіб у провадженні. Рішення судів свідчать, що порушення процедурних прав учасників розглядається як істотне порушення адміністративної процедури. Таке порушення може поставити під сумнів правомірність прийнятого рішення. Показовою є практика у спорах щодо участі третіх осіб, у межах яких оцінюються межі процесуальної участі заінтересованих осіб та обґрунтованість відмов у їх допуску до розгляду справи органом Антимонопольного комітету України [92].

Окремо слід відзначити, що судова практика формує режим конкуренції також через визначення допустимих меж оскарження і судового реагування на рішення органів АМКУ. У відповідних узагальненнях Верховного Суду акцентовано, що процесуальні механізми судового впливу (зокрема питання тимчасового зупинення дії оскаржуваних рішень) мають застосовуватися у межах і спосіб, визначені законом, і не повинні перетворюватися на інструмент фактичного перегляду рішення по суті до завершення розгляду спору [33].

Судова практика також впливає на адміністративно-правовий режим конкуренції опосередковано, через встановлення стандартів діяльності Антимонопольного комітету України у суміжних процедурах, зокрема у сфері розгляду скарг щодо порушень у публічних закупівлях. У таких спорах суд перевіряє як формальну відповідність рішення Комітету, так і дотримання принципів обґрунтованості, рівності учасників і недопущення вибіркового підходу. Це сприяє загальній уніфікації адміністративної практики Комітету як суб'єкта

владних повноважень і закріплює процедурні стандарти, релевантні для конкурентної політики загалом [32].

Таким чином, судова практика формує адміністративно-правовий режим конкуренції через встановлення вимог до мотивування рішень, стандартів доказування, процедурних гарантій участі та меж судового реагування на акти органів конкурентної політики. Сукупно це забезпечує підвищення передбачуваності правозастосування та дисциплінує адміністративну практику у сфері конкуренції. З огляду на це логічним є перехід до аналізу того, яку роль адміністративне судочинство відіграє у запобіганні антиконкурентному втручанню публічної влади, що становить предмет наступного блоку дослідження.

Разом із цим варто підкреслити, що адміністративне судочинство у сфері забезпечення підтримки економічної конкуренції виконує не тільки функцію відновлення порушених прав суб'єктів господарювання, а й превентивну функцію, спрямовану на запобігання антиконкурентному втручанню публічної влади. Сам факт можливості ефективного судового перегляду рішень органів публічної адміністрації дисциплінує правозастосування та обмежує ризики використання владних повноважень у спосіб, що суперечить засадам конкуренції.

Окремо від спорів щодо рішень органів Антимонопольного комітету України слід розглядати адміністративне судочинство у справах про оскарження рішень, дій чи бездіяльності інших суб'єктів владних повноважень, які можуть вчиняти антиконкурентні дії або приймати конкурентно-чутливі регуляторні акти. Воно здійснюється відповідно до Кодексу адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. За приписами статей 2 і 6 цього Кодексу адміністративні суди розглядають публічно-правові спори з метою ефективного захисту прав та інтересів осіб і застосовують принцип верховенства права під час вирішення справ. Юрисдикція адміністративних судів визначається статтею 19 КАС України, яка охоплює спори щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних

повноважень, якщо законом не встановлено інший порядок судового провадження [52; 123, с. 33–48].

Заборона антиконкурентних дій органів державної влади та органів місцевого самоврядування встановлена статтею 15 Закону України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 № 2210-III. У разі прийняття суб'єктом владних повноважень рішення або вчинення дії, що підпадає під ознаки, визначені статтею 15 Закону № 2210-III, оскарження такого рішення або дії здійснюється за правилами КАС України за наявності публічно-правового спору і відсутності спеціально встановленого іншого порядку судового розгляду [52; 112].

Оскарження нормативно-правових актів органів публічної влади в адміністративному судочинстві здійснюється з урахуванням вимог статті 264 КАС України, яка визначає коло осіб, що мають право оскаржити нормативно-правовий акт, та процесуальні особливості такого провадження. У спорах цієї категорії суд перевіряє відповідність оскарженого акта правовим актам вищої юридичної сили та дотримання встановлених процедур ухвалення акта в межах предмета позову [52].

Важливою складовою судового контролю є перевірка дотримання процедури ухвалення індивідуальних рішень суб'єктів владних повноважень. Верховний Суд у постанові від 21.01.2026 у справі № 280/9029/24 зазначив, що порушення вимог адміністративної процедури може бути підставою для визнання рішення протиправним і його скасування тоді, коли таке порушення є істотним, тобто вплинуло або могло об'єктивно вплинути на зміст ухваленого рішення, зокрема у випадках недотримання вимог щодо належного повідомлення заінтересованих осіб та забезпечення їх участі у процедурі [97].

Адміністративне судочинство у сфері забезпечення підтримки економічної конкуренції виконує запобіжну функцію і через формування стандартів допустимої регуляторної діяльності. Рішення судів щодо оцінки дискреційних повноважень органів публічної адміністрації орієнтують суб'єктів владних повноважень на необхідність урахування конкурентних наслідків своїх рішень уже на стадії їх

підготовки. Це особливо актуально для регуляторних і дозвільних процедур, де потенціал антиконкурентного впливу є найбільш значним [159].

У доктрині адміністративного права підкреслюється, що превентивна роль адміністративного судочинства проявляється як у кількості скасованих рішень, так і у зміні поведінкових моделей публічної адміністрації. Так, Я. Берназюк зазначає, що системний судовий контроль стимулює органи влади до попереднього врахування принципів рівності, пропорційності та недискримінації при здійсненні владних повноважень, що має довгостроковий позитивний ефект для конкурентного середовища [17].

Виходячи із цього, адміністративне судочинство у сфері забезпечення підтримки економічної конкуренції виступає ключовим інструментом запобігання антиконкурентному втручанню публічної влади, поєднуючи відновлювальну та превентивну функції. Через контроль за законністю, процедурною коректністю та пропорційністю управлінських рішень суди формують межі допустимого адміністративного впливу на конкуренцію. Це забезпечує баланс між публічними інтересами держави та економічною свободою суб'єктів господарювання і завершує логіку дослідження судового виміру адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції.

У підсумку судовий контроль у конкурентній сфері доцільно розуміти як перевірку, що здійснюється за трьома взаємопов'язаними напрямками. Перший напрям охоплює процедурний аспект, зокрема участь заінтересованих осіб, доступ до матеріалів справи, дотримання процесуальних строків та належне повідомлення учасників. Другий напрям стосується оцінки доказової достатності, коли суд перевіряє, чи спирається рішення органу на належні, допустимі та взаємопов'язані докази, а також чи впливають висновки органу з установлених обставин справи. Третій напрям пов'язаний із контролем дискреції, який реалізується через перевірку пропорційності, обґрунтованості та недискримінації адміністративного рішення без підміни судом спеціалізованої економічної оцінки. Така трирівнева модель

дозволяє зберегти автономію органів конкурентної політики та одночасно забезпечити ефективний судовий захист прав і передбачуваність адміністративної практики.

Водночас аналіз законодавства та судової практики свідчить, що критерії судового контролю у конкурентній сфері формуються переважно на рівні правозастосування і лише частково закріплені у спеціальному законодавстві. Це зумовлює особливу роль судової практики у забезпеченні процесуальної справедливості та пропорційності адміністративного втручання у ринкові відносини. У результаті судовий контроль виступає важливим елементом адміністративно-правового механізму забезпечення конкуренції, оскільки саме через нього забезпечується баланс між автономією органів конкурентної політики у здійсненні економічного аналізу та обов'язком держави гарантувати захист прав суб'єктів господарювання від необґрунтованого владного втручання.

З огляду на виявлені проблеми нормативного регулювання та правозастосовної практики доцільним видається вдосконалення законодавчого регулювання судового контролю у сфері забезпечення підтримки економічної конкуренції, зокрема шляхом:

- 1) уточнення у Законі України «Про захист економічної конкуренції» переліку обов'язкових елементів мотивувальної частини рішень органів Антимонопольного комітету України, зокрема щодо обов'язкового відображення встановлених обставин справи, оцінки доказів та логічного зв'язку між доказами і висновками;

- 2) запровадження на законодавчому рівні мінімальних стандартів доказування у справах про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, що забезпечить більшу визначеність під час судового перегляду рішень органів конкурентної політики;

3) уточнення процесуальних гарантій участі заінтересованих осіб у конкурентних провадженнях, зокрема щодо порядку доступу до матеріалів справи та механізмів захисту конфіденційної інформації;

4) нормативне закріплення вимоги пропорційності при застосуванні санкцій за порушення конкурентного законодавства, що дозволить узгодити практику органів конкурентної політики з європейськими стандартами;

5) вдосконалення процедур повідомлення та залучення третіх осіб у конкурентних провадженнях, права та законні інтереси яких можуть бути зачеплені рішенням органу публічної адміністрації;

6) закріплення вимоги щодо обов'язкового економічного обґрунтування рішень органів конкурентної політики, зокрема у частині визначення релевантного ринку та оцінки впливу поведінки суб'єктів господарювання на стан конкуренції;

7) уніфікації процесуальних підходів до судового перегляду рішень органів конкурентної політики шляхом узгодження положень спеціального законодавства із загальними принципами адміністративної процедури;

8) посилення процесуальних гарантій доступу учасників провадження до матеріалів справи, з урахуванням необхідності одночасного захисту комерційної таємниці;

9) уточнення критеріїв істотності процедурних порушень, які можуть бути підставою для скасування рішень органів конкурентної політики під час судового перегляду;

10) удосконалення взаємодії між судовим контролем та адміністративною практикою органів конкурентної політики, зокрема через узагальнення судової практики та врахування її результатів під час формування адміністративної практики Антимонопольного комітету України.

Висновки до розділу 2

1. Встановлено, що забезпечення та захист економічної конкуренції в Україні здійснюється через багаторівневу систему органів публічної адміністрації, у межах якої конкуренційні приписи набувають практичного змісту через управлінські рішення, адміністративні процедури та правозастосовну діяльність відповідних органів. Доведено, що інституційна організація системи органів публічної влади має визначальне значення для реалізації конкурентної політики, оскільки саме через компетенцію органів, порядок здійснення повноважень та процедури прийняття адміністративних актів формується реальний режим доступу суб'єктів господарювання до ринків. Встановлено, що центральне місце у цій системі посідає Антимонопольний комітет України як спеціалізований орган конкурентної політики, який здійснює регуляторні, контрольні та юрисдикційні повноваження щодо запобігання, виявлення та припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції, а також реалізує повноваження у сфері контролю концентрацій, узгоджених дій та державної допомоги суб'єктам господарювання.

Обґрунтовано, що діяльність Антимонопольного комітету України має процедурний характер та здійснюється у межах спеціалізованих адміністративних проваджень, які включають розслідування, розгляд справ, прийняття рішень та контроль їх виконання. Встановлено, що ефективність правозастосування у сфері конкуренції безпосередньо залежить від дотримання процесуальних гарантій, належного мотивування рішень та забезпечення можливості судового перегляду адміністративних актів органу конкуренції. Доведено, що поєднання регуляторних, контрольних та юрисдикційних повноважень у діяльності органу конкурентної політики зумовлює підвищені вимоги до процедурної визначеності, прозорості та пропорційності управлінських рішень.

У результаті аналізу констатовано, що формування конкурентного середовища не обмежується діяльністю спеціалізованого органу конкурентної

політики. До системи суб'єктів публічної адміністрації, що впливають на стан конкуренції, належать галузеві регулятори, органи місцевого самоврядування, суб'єкти дозвільної системи та інші органи публічної влади, рішення яких визначають умови доступу до інфраструктури, використання публічних ресурсів, здійснення господарської діяльності та участі у розподілі бюджетних коштів. Доведено, що через регуляторні, дозвільні та управлінські рішення цих органів формуються фактичні умови функціонування ринків, а тому їх діяльність має безпосередній вплив на стан конкурентного середовища.

Встановлено, що багаторівневий характер системи органів публічної адміністрації у сфері конкуренції супроводжується ризиками фрагментації компетенцій, які проявляються у відсутності належної координації між органами конкурентної політики, галузовими регуляторами, органами місцевого самоврядування та суб'єктами дозвільної системи. Доведено, що розпорошення повноважень без належних механізмів процедурної взаємодії може призводити до суперечливого впливу управлінських рішень на конкурентне середовище, зниження передбачуваності правозастосування та виникнення адміністративних бар'єрів для суб'єктів господарювання. У цьому контексті фрагментація компетенцій визначена як системний адміністративно-правовий ризик, що впливає на стабільність правового регулювання та реалізацію принципу правової визначеності у сфері економічної діяльності.

Узагальнення проведеного аналізу дало змогу сформулювати рекомендації щодо вдосконалення інституційної організації публічної адміністрації у сфері забезпечення підтримки економічної конкуренції, зокрема: 1) конкретизацію на законодавчому рівні місця Антимонопольного комітету України у системі органів публічної влади, зокрема через уточнення ознак його спеціального статусу, гарантій інституційної автономії та меж підконтрольності й підзвітності; 2) запровадження обов'язкових механізмів координації між Антимонопольним комітетом України, галузовими регуляторами, органами місцевого самоврядування та суб'єктами

дозвільної системи у випадках, коли їх рішення можуть мати істотний вплив на стан конкуренції; 3) нормативне закріплення вимоги попередньої оцінки впливу регуляторних, дозвільних та майнових рішень органів публічної влади на конкурентне середовище, насамперед у сферах доступу до інфраструктури, комунальних ресурсів та інших адміністративно-керованих ринків; 4) посилення процедурних гарантій у діяльності органів публічної адміністрації, рішення яких впливають на умови доступу до ринку, зокрема шляхом чіткішого врегулювання вимог до мотивування рішень, належного повідомлення заінтересованих осіб та забезпечення можливості їх ефективного оскарження; 5) розвиток єдиних стандартів конкурентно-нейтральної діяльності органів публічної влади, відповідно до яких реалізація регуляторних, контрольних і дозвільних повноважень має оцінюватися з позицій недискримінації, пропорційності та недопущення створення необґрунтованих бар'єрів входу на ринок. Зроблено висновок, що узгодженість компетенцій та процедурна визначеність діяльності органів публічної влади є ключовими умовами формування ефективного адміністративно-правового механізму забезпечення підтримки економічної конкуренції.

2. Встановлено, що адміністративні провадження у сфері забезпечення та захисту економічної конкуренції є спеціалізованими процесуальними формами реалізації владних повноважень, у межах яких орган публічної адміністрації встановлює юридично значущі факти ринкової поведінки, здійснює їх правову кваліфікацію та приймає індивідуальні рішення, що впливають на майнові інтереси суб'єктів господарювання і стан конкуренції на відповідному ринку. Доведено, що такі провадження мають складну правову природу, оскільки поєднують аналітичний, процесуальний і владно-юрисдикційний елементи. У зв'язку з цим обґрунтовано доцільність їх розгляду як самостійного різновиду спеціальних адміністративних процедур із підвищеними вимогами до правової форми, стадійності, доказування та мотивування адміністративних актів.

Обґрунтовано функціонально орієнтовану класифікацію проваджень і суміжних процедурних форм у системі забезпечення конкуренції. Виокремлено превентивні провадження, пов'язані з оцінюванням концентрацій та узгоджених дій, юрисдикційні провадження щодо встановлення складу порушення і застосування заходів впливу, коригувальні провадження щодо усунення наслідків порушення та контролю виконання рішень, а також процедурні форми у суміжних сферах публічного адміністрування, рішення в межах яких здатні створювати бар'єри входу або вибірккові переваги. Доведено, що така класифікація дає можливість пов'язати вид процедури з характером втручання, інтенсивністю процесуальних гарантій та юридичними наслідками відповідного адміністративного акта.

Встановлено, що провадження у справах про порушення законодавства про захист економічної конкуренції мають стадійну побудову та включають відкриття справи, збирання і дослідження доказів, забезпечення участі заінтересованих осіб, прийняття рішення та контроль його виконання. Доведено, що визначеність проміжних процесуальних актів має самостійне значення для забезпечення процесуальної рівності учасників, оскільки саме через них реалізуються можливості подання пояснень, доказів, клопотань, участі у слуханнях та ознайомлення з матеріалами справи. На цій підставі зроблено висновок, що стадійність провадження, процесуальна послідовність дій органу та належне оформлення проміжних рішень становлять обов'язкові елементи законності конкурентного провадження.

Доведено, що процесуальний статус заінтересованих осіб у конкурентних провадженнях є ключовою гарантією обмеження адміністративного розсуду та забезпечення балансу між публічним інтересом і правами учасників ринку. Встановлено, що рішення органу конкуренції може зачіпати інтереси не лише основних учасників справи, а й інших суб'єктів ринку, що зумовлює потребу диференціації їх процесуального статусу та уточнення обсягу процесуальних прав

залежно від характеру заінтересованості. Обґрунтовано, що мінімальний зміст їх процесуального статусу охоплює право на подання пояснень і доказів, заявлення клопотань, участь у слуханнях, доступ до матеріалів справи у допустимих межах та можливість впливу на результати адміністративної процедури. Водночас встановлено, що реалізація цих прав потребує чітких процедурних механізмів, особливо у частині доступу до матеріалів справи з урахуванням режиму інформації з обмеженим доступом.

Окрім цього, доведено, що мотивування адміністративних актів у сфері конкуренції є центральною процесуальною гарантією законності, передбачуваності та підконтрольності рішень органу конкуренції. Встановлено, що належне мотивування має включати виклад установлених обставин, посилання на докази, правову кваліфікацію поведінки, обґрунтування застосованих заходів впливу, визначення розміру штрафу та оцінку заперечень учасників провадження. Обґрунтовано, що у справах про порушення конкурентного законодавства вимоги до мотивування нерозривно пов'язані зі стандартами доказування, оскільки доведення порушення передбачає встановлення причинно-наслідкового зв'язку між поведінкою суб'єкта та її наслідками для конкуренції. На цій основі зроблено висновок, що економічний аналіз у конкурентних провадженнях не може замінювати правову оцінку і має використовуватися прозоро, зрозуміло та у формах, придатних для перевірки судом і учасниками провадження.

Окремо встановлено, що, незважаючи на зміни, внесені Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про адміністративну процедуру»» від 10 жовтня 2024 року № 4017-IX, захист економічної конкуренції й надалі належить до переліку відносин, на які не поширюється дія Закону України «Про адміністративну процедуру», що прямо передбачено пунктом 2 частини другої статті 1 цього Закону. Водночас окремі процедури у сфері діяльності Антимонопольного комітету України законодавець спеціально пов'язав з урахуванням вимог Закону України «Про

адміністративну процедуру», що не скасовує потреби у спеціальному процедурному регулюванні конкурентних проваджень, а зумовлює необхідність узгодженого тлумачення спеціального конкурентного законодавства з урахуванням загальних адміністративно-процедурних засад, насамперед принципів належного адміністрування, процесуальної справедливості та правової визначеності. У підсумку зроблено висновок, що адміністративні провадження у сфері забезпечення та захисту економічної конкуренції доцільно розглядати як систему спеціалізованих процесуальних форм, ефективність і легітимність яких визначаються: 1) стадійністю процесу; 2) реальністю участі заінтересованих осіб; 3) визначеністю проміжних процесуальних актів; 4) належним мотивуванням рішень; 5) прозорістю використання економічного аналізу

3. Визначено, що судовий контроль за рішеннями органів публічної адміністрації у сфері конкуренції є обов'язковим елементом адміністративно-правового механізму забезпечення підтримки економічної конкуренції, через який забезпечується зовнішня перевірка законності, обґрунтованості та меж адміністративного втручання у ринкові відносини. Доведено, що за умов поєднання в діяльності органів конкурентної політики регуляторних, контрольних і юрисдикційних повноважень саме судовий контроль виконує вирішальну стримувальну функцію, оскільки обмежує адміністративний розсуд, гарантує дотримання процедурних вимог і створює механізм виправлення істотних порушень, допущених під час прийняття владних рішень. Обґрунтовано, що інтенсивність такого контролю має зростати відповідно до обсягу дискреційних повноважень органу та тяжкості наслідків його рішення для суб'єктів господарювання і стану конкуренції на ринку.

Наголошено, що судовий контроль у конкурентній сфері доцільно розуміти як перевірку за трьома взаємопов'язаними напрямками. Перший напрям охоплює процедурний аспект, зокрема дотримання правил участі заінтересованих осіб, належного повідомлення, доступу до матеріалів справи, строків та інших

процесуальних гарантій. Другий напрям стосується доказової достатності рішення, коли суд перевіряє, чи спираються висновки органу на належні, допустимі та взаємопов'язані докази, а також чи відповідають ці висновки фактичним обставинам справи. Третій напрям пов'язаний із контролем за реалізацією дискреційних повноважень через критерії пропорційності, обґрунтованості та недискримінації без підміни судом спеціалізованої економічної оцінки органу конкурентної політики. На цій підставі аргументовано, що судовий контроль у сфері конкуренції не зводиться до формальної перевірки адміністративного акта, а охоплює змістовну оцінку правомірності владного рішення в межах визначених законом критеріїв.

У результаті аналізу встановлено, що судова практика має самостійне правоконкретизуюче значення для розвитку адміністративно-правового режиму конкуренції, оскільки саме через неї конкретизуються вимоги до мотивування рішень, стандарти доказування, межі допустимого використання економічного аналізу та значення процедурних порушень для правомірності адміністративного акта. Доведено, що судова практика дисциплінує діяльність Антимонопольного комітету України та інших суб'єктів публічної адміністрації, формує сталі орієнтири для правозастосування і підвищує передбачуваність адміністративної діяльності у конкурентній сфері. Обґрунтовано, що через судову практику формується зв'язок між спеціальним конкурентним законодавством і загальними засадами належного адміністрування, зокрема у частині мотивованості рішень, достатності доказової бази, дотримання права бути вислуханим та оцінки істотності процедурних порушень.

Окремо доведено, що судовий контроль у сфері конкуренції виконує відновлювальну і запобіжну функції. При цьому спори щодо рішень органів Антимонопольного комітету України розглядаються у спеціальному порядку господарськими судами, а адміністративне судочинство має значення насамперед для контролю за актами інших суб'єктів владних повноважень у конкурентно-

чутливих сферах. Відновлювальна функція проявляється у захисті прав суб'єктів господарювання від незаконних або необґрунтованих рішень органів публічної влади. Запобіжна функція полягає у формуванні для органів публічної адміністрації обов'язку попередньо враховувати конкурентні наслідки своїх рішень, дотримуватися принципів рівності, пропорційності та недискримінації, а також будувати адміністративну практику з урахуванням можливості подальшого судового перегляду. На цій основі зроблено висновок, що судовий контроль є засобом запобігання антиконкурентному втручанню публічної влади, оскільки саме через нього визначаються межі допустимого впливу держави на конкурентне середовище.

Узагальнення проведеного аналізу дало змогу визначити основні напрями вдосконалення нормативного регулювання судового контролю у сфері забезпечення підтримки економічної конкуренції: 1) уточнення у Законі України «Про захист економічної конкуренції» переліку обов'язкових елементів мотивувальної частини рішень органів Антимонопольного комітету України, зокрема щодо обов'язкового відображення встановлених обставин справи, оцінки доказів та логічного зв'язку між доказами і висновками; 2) запровадження на законодавчому рівні мінімальних стандартів доказування у справах про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, що забезпечить більшу визначеність під час судового перегляду рішень органів конкурентної політики; 3) уточнення процесуальних гарантій участі заінтересованих осіб у конкурентних провадженнях, зокрема щодо порядку доступу до матеріалів справи та механізмів захисту конфіденційної інформації; 4) нормативне закріплення вимоги пропорційності при застосуванні санкцій за порушення конкурентного законодавства, що дозволить узгодити практику органів конкурентної політики з європейськими стандартами; 5) вдосконалення процедур повідомлення та залучення третіх осіб у конкурентних провадженнях, права та законні інтереси яких можуть бути зачеплені рішенням органу публічної адміністрації; 6) закріплення

вимоги щодо обов'язкового економічного обґрунтування рішень органів конкурентної політики, зокрема у частині визначення релевантного ринку та оцінки впливу поведінки суб'єктів господарювання на стан конкуренції; 7) уніфікацію процесуальних підходів до судового перегляду рішень органів конкурентної політики шляхом узгодження положень спеціального законодавства із загальними принципами адміністративної процедури; 8) посилення процесуальних гарантій доступу учасників провадження до матеріалів справи, з урахуванням необхідності одночасного захисту комерційної таємниці; 9) уточнення критеріїв істотності процедурних порушень, які можуть бути підставою для скасування рішень органів конкурентної політики під час судового перегляду; 10) удосконалення взаємодії між судовим контролем та адміністративною практикою органів конкурентної політики, зокрема через узагальнення судової практики та врахування її результатів під час формування адміністративної практики Антимонопольного комітету України.

Зроблено висновок, що подальший розвиток судового контролю у сфері конкуренції має бути спрямований на узгодження спеціального конкурентного законодавства із загальними принципами адміністративної процедури та на підвищення процесуальної визначеності судового перегляду рішень органів публічної адміністрації.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДТРИМКИ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

3.1. Основні проблеми адміністративно-правового забезпечення конкуренції в сучасній правозастосовній практиці

Реалізація адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції в Україні відбувається в умовах структурної складності публічного адміністрування, поєднання спеціального конкурентного регулювання з галузевими та територіальними управлінськими режимами, а також постійної трансформації нормативної бази. За таких умов формальна наявність розгалуженої системи органів і процедур не гарантує належного рівня захисту конкуренції, оскільки ефективність правового регулювання значною мірою залежить від узгодженості правозастосовної практики, якості адміністративних процедур та здатності публічної влади мінімізувати власний антиконкурентний вплив [141].

У межах цього дослідження проблеми реалізації конкурентної політики пропонується аналізувати, не обмежуючись переліком органів і норм, а зосереджуючись на якості адміністративних рішень і процедур, здатних впливати на структуру ринку. В. Тимошук пов'язує обмеження адміністративної дискреції насамперед із процедурою ухвалення адміністративного акта, тому саме процедура розглядається як базовий інструмент мінімізації антиконкурентного впливу публічної влади [133]. Р. Мельник підкреслює значення права особи бути вислуханою до прийняття несприятливого рішення, тому участь заінтересованих осіб розглядається як мінімальний стандарт належного адміністрування у конкурентно-чутливих ситуаціях [68].

Для забезпечення операціональності аналізу вводиться поняття конкурентно-чутливого управлінського рішення як індивідуального або нормативного акта

публічної адміністрації, який прямо або опосередковано змінює умови доступу на ринок. Такі рішення відрізняються тим, що їх юридичні наслідки виходять за межі внутрішньої організації управління і формують конкурентні переваги або бар'єри для невизначеного або визначеного кола суб'єктів господарювання.

Критеріями віднесення управлінського рішення до конкурентно-чутливих пропонується вважати такі ознаки. Перша ознака полягає в тому, що рішення встановлює або змінює правила допуску до ринку або до інфраструктури, включно з дозволами, ліцензіями, тарифами, маршрутами, квотами, земельними та майновими рішеннями. Друга ознака полягає в тому, що рішення визначає коло учасників, які можуть отримати доступ до публічного ресурсу або права на господарську діяльність на конкретній території. Третя ознака полягає в тому, що рішення створює вибірккову перевагу або обмеження для окремих суб'єктів або груп суб'єктів. Четверта ознака полягає в тому, що рішення здатне призвести до недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції навіть без прямої заборони підприємницької діяльності [67].

Проблеми реалізації конкурентної політики проявляються і у площині адміністративної діяльності органів публічної влади. Вони пов'язані з неоднаковим розумінням меж дискреційних повноважень, фрагментарним застосуванням процедурних стандартів, а також збереженням управлінських практик, орієнтованих на відомчі або локальні інтереси. У результаті конкуренція нерідко зазнає обмежень не через протиправну поведінку суб'єктів господарювання, а внаслідок управлінських рішень, прийнятих у межах формально законних, але процедурно та змістовно вразливих адміністративних механізмів [54, с. 26–28, 66–72; 133].

Особливого значення в сучасних умовах набуває питання відповідності адміністративно-правового забезпечення конкуренції європейським стандартам публічного адміністрування. Процеси гармонізації українського законодавства з правом Європейського Союзу актуалізують потребу переосмислення ролі

адміністративної процедури, підвищення прозорості регуляторної діяльності та посилення судового контролю як інструменту запобігання антиконкурентному втручанню публічної влади. У цьому контексті вдосконалення адміністративно-правового забезпечення конкуренції слід розглядати не як суто технічне коригування норм, а як елемент системної реформи публічного адміністрування [164].

З огляду на це у межах цього етапу дослідження доцільно зосередитися на аналізі ключових проблем реалізації адміністративно-правових механізмів забезпечення підтримки економічної конкуренції та визначенні напрямів їх удосконалення. Такий підхід дозволяє перейти від інституційно-процедурного аналізу до оцінки реальної дієвості адміністративно-правового регулювання та вироблення практично орієнтованих рішень, спрямованих на посилення конкурентного середовища в Україні.

Виходячи із запропонованого підходу предметом подальшого аналізу є три пов'язані блоки. Перший блок стосується фрагментарності адміністративного впливу як наслідку відсутності універсального мінімального конкурентного стандарту для конкурентно-чутливих процедур. Другий блок стосується дискреційних повноважень, коли вибір між юридично допустимими варіантами не підкріплюється перевірюваними критеріями. Третій блок стосується процедурної якості рішень, включно з участю осіб, мотивуванням та аналізом альтернатив, оскільки саме ці елементи роблять конкурентний вплив публічної влади передбачуваним і контрольованим.

Отже, однією з базових проблем реалізації адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції є фрагментарний характер адміністративного впливу публічної влади на ринкові відносини. Конкурентні умови формуються під впливом рішень значної кількості органів публічної адміністрації, а потреба у процедурному узгодженні таких рішень з позиції конкуренції прямо відображена у частині четвертій статті 20 Закону України «Про

Антимонопольний комітет України», згідно з якою органи влади, органи місцевого самоврядування та органи адміністративно-господарського управління та контролю зобов'язані погоджувати з Антимонопольним комітетом України та його територіальними відділеннями проекти нормативно-правових актів та інших рішень, які можуть вплинути на конкуренцію, зокрема щодо створення суб'єктів господарювання, встановлення і зміни правил їх поведінки на ринку, або такі, що можуть призвести до недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції на відповідних ринках. Наявність окремих методичних рекомендацій щодо оцінки впливу проектів актів на конкуренцію також свідчить про те, що конкурентний аналіз у нормотворчості не є автоматично вбудованим у всі галузеві процедури і потребує спеціальних інструментів [6; 7].

Зазначимо, що фрагментарність розглядається нами як процедурний недолік, що виникає у випадках, коли у типових галузевих і територіальних процедурах відсутній обов'язковий етап оцінювання наслідків для конкуренції. За таких умов рішення, які відповідають вимогам спеціального законодавства окремих сфер, можуть у сукупності створювати обмежувальний вплив на доступ до ринку [26].

Такий вплив не завжди набуває форми прямого порушення конкурентного законодавства. Проте він здатний формувати бар'єри входу на ринок і надавати вибіркові переваги. Це відбувається внаслідок поєднання дозвільних, майнових, тарифних і контрольних рішень, що приймаються різними суб'єктами публічної адміністрації.

Звідси випливає пропозиція розглядати конкурентний аналіз як мінімальний процедурний стандарт для конкурентно-чутливих рішень незалежно від того, чи належить орган до системи конкурентної політики. У межах такого стандарту конкурентна оцінка має бути вбудована у мотивувальну частину рішення або в матеріали підготовки акта і включати ідентифікацію потенційного обмеження конкуренції та коротке пояснення, чому мета втручання не може бути досягнута менш обтяжливими засобами.

Окрім цього, варто наголосити, що адміністративна діяльність у сфері регулювання економіки здебільшого орієнтована на досягнення галузевих або локальних управлінських цілей, а оцінювання рішень часто здійснюється у межах спеціального законодавства відповідної сфери. Водночас у конкурентному праві критерієм є імовірність антиконкурентних наслідків, оскільки антиконкурентними діями органів влади визнаються акти, вказівки, угоди, дії або бездіяльність, які призвели або можуть призвести до недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції. У практиці АМКУ окремо підкреслюється, що для встановлення порушення не є обов'язковим доведення факту заподіяння шкоди конкуренції, достатнім є високий ступінь імовірності настання антиконкурентних наслідків у результаті управлінського рішення [7; 112].

Особливо відчутною описана проблема є у діяльності органів місцевого самоврядування та галузевих регуляторів, які приймають рішення щодо доступу до ресурсів та інфраструктури і визначають правила допуску на локальні ринки. Практичним прикладом є сфера ритуальних послуг, у якій Антимонопольний комітет України 21 серпня 2025 року надав рекомендаційні роз'яснення місцевим радам щодо допуску на ринок та окремо наголосив на недопущенні негативного впливу дій органів місцевого самоврядування на конкуренцію у сфері поховання. Інший приклад стосується організації пасажирських перевезень на автобусних маршрутах загального користування, де залежно від виду маршруту органи виконавчої влади або органи місцевого самоврядування можуть формувати мережу маршрутів, організовувати конкурс та визначати умови перевезень, що на практиці безпосередньо впливає на коло учасників, які можуть увійти на відповідний ринок [7; 222].

Разом із цим, фрагментарність адміністративного впливу посилюється відсутністю процедурної інтеграції між органами публічної влади. Антимонопольний комітет України, володіючи повноваженнями щодо реагування на антиконкурентні дії органів влади, залучається переважно на стадії постфактум,

коли управлінське рішення вже прийняте і реалізоване. Такий формат участі не дозволяє компенсувати структурні недоліки управлінських рішень і знижує превентивний потенціал конкурентної політики [27].

Так, можна дійти висновку про те, що адміністративно-правове забезпечення підтримки економічної конкуренції функціонує не як цілісний механізм, а як сукупність ізольованих управлінських практик, що перетинаються у своїх наслідках, але не узгоджуються процедурно. Це створює ситуацію, за якої конкуренція залежить не від прозорих і передбачуваних правил, а від адміністративного контексту, у межах якого ухвалюються окремі управлінські рішення.

Наступною системною проблемою реалізації адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції є спосіб застосування дискреційних повноважень органами публічної адміністрації. У наукових публікаціях з адміністративного права дискрецію описують як свободу вибору між кількома юридично допустимими варіантами рішення, але підкреслюють, що така свобода не є самоціллю і має бути пов'язана з юридичними межами, обов'язком мотивування та можливістю перевірки. Саме тому, як зазначає І. Бойко, ризик виникає тоді, коли розсуд відривається від критеріїв, які можна відтворити і перевірити, тоді як рекомендації Ради Європи акцентують, що реалізація дискреції потребує процедурних запобіжників проти свавільності [21; 170].

Для конкурентно-чутливих рішень доцільно розрізняти щонайменше два типи дискреції. Перший тип становить дискреція допуску, коли орган визначає коло суб'єктів, що отримують доступ до ресурсу або права на діяльність. Другий тип становить дискреція умов, коли орган формує правила та обмеження здійснення діяльності, включно з тарифами, технічними умовами, порядком доступу до інфраструктури. І. Бойко обґрунтовує, що дискреція є допустимою лише тоді, коли критерії вибору підлягають відтворенню та перевірці, тому для дискреції допуску пропонується вищий стандарт мотивування, який має включати пояснення

критеріїв відбору, причин вибору конкретного варіанту та аналіз альтернатив, що менше обмежують конкуренцію [21].

Рекомендація Ради Європи щодо здійснення дискреційних повноважень адміністративними органами формулює загальні вимоги, які у конкурентно-чутливих сферах мають прикладне значення. Йдеться про заборону свавільності, рівність у подібних випадках, врахування релевантних обставин і належне мотивування рішення. Це дозволяє поєднати адміністративно-правову доктрину з практичною вимогою, щоб розсуд органу був не лише формально законним, а й поясненим через перевірювані критерії, зрозумілі учасникам ринку [170].

У конкурентно-чутливих сферах адміністративна дискреція проявляється насамперед у регуляторних, дозвільних та контрольних рішеннях, де норма права встановлює рамку, а фактичний вибір інструмента і його інтенсивності робить орган. І. Білих у спеціальному дослідженні підкреслює, що дискреційні повноваження виступають інструментом гнучкого управління в межах закону, але саме широта розсуду без належної конкретизації підвищує ризик нерівного підходу в подібних випадках. Цю ж проблему меж дискреції аналізує А. Лавренко на матеріалі місцевого самоврядування, вказуючи на значення правових механізмів регулювання дискреції, які зменшують різночитання та вибірковість управлінських рішень [19; 63].

Проблема посилюється ще і тим, що межі дискреційних повноважень часто задаються через оціночні поняття та загальні цілі регулювання, тому фактичні критерії прийняття рішення формуються органом у конкретній ситуації. У практико-орієнтованих матеріалах з антикорупційної політики прямо звертають увагу на широту дискреційних повноважень і на потребу мотивованого рішення з оцінкою фактичних обставин, що корелює з доктринальною вимогою юридичної визначеності. У цьому ж напрямі Рада Європи у рекомендації про належне адміністрування закріплює процесуальні орієнтири для передбачуваності і рівності

в адміністративних рішеннях, які мають бути застосовними і до рішень, здатних впливати на ринкові умови [42; 169].

Зокрема, особливо ризиковою для конкуренції є ситуація, коли правові критерії замінюються міркуваннями управлінської доцільності без пояснення, чому обраний варіант є співмірним і чому не могли бути застосовані менш обтяжливі альтернативи. У порівняльно-правовому дослідженні І. Опдебік обов'язок надання мотивів розглядається як необхідна процедурна гарантія, яка забезпечує підзвітність адміністрації, дає можливість зрозуміти логіку рішення і створює основу для ефективного контролю. Цей підхід кореспондує з ідеєю, що саме мотивування робить дискрецію правовою, а не фактичною, і тому є ключовим запобіжником вибіркового впливу на ринкові умови [170; 223].

Наявні механізми судового контролю не завжди компенсують ці недоліки, оскільки суд найчастіше перевіряє вже прийняте індивідуальне рішення, тоді як конкурентні наслідки можуть проявлятися ширше і з часом. У аналітичному звіті про дискрецію і судовий контроль Е. Целлер акцентує, що контроль розсуду має свої межі і потребує опори на стандарти, закладені в самій адміністративній процедурі, інакше перевірка стає переважно ретроспективною. Додатково у звіті про моніторинг адміністративного судочинства наголошується, що судовий контроль дискреції часто є обмеженим, що знову ж підсилює вагу процедурних вимог і мотивування на стадії ухвалення рішення [72; 139].

У підсумку розширене використання адміністративної дискреції без належного процедурного супроводу призводить до того, що конкуренція стає залежною від управлінського контексту, а не від стабільних правових правил. Така модель реалізації адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції потребує подальшого аналізу процедурної якості управлінських рішень та ефективності гарантій участі і мотивування.

Однією з ключових проблем реалізації адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції є збереження процедурного

формалізму у діяльності органів публічної адміністрації. У практиці адміністративних проваджень це проявляється як зведення процедури до мінімально необхідних формальних дій, тоді як її призначення полягає у забезпеченні справедливого розгляду, балансу публічного інтересу та приватних прав, а також у створенні умов для перевірюваності рішень. У матеріалах, присвячених застосуванню Закону України «Про адміністративну процедуру», прямо підкреслюється вимога забезпечення балансу і процедурних гарантій як змістовної основи адміністративного акта, а не як формального супроводу [16; 102].

Для оцінки процедурної якості конкурентно-чутливих рішень пропонується тест конкурентної нейтральності адміністративної процедури. Перший елемент тесту полягає у наявності визначеної легітимної мети втручання і її фіксації в матеріалах справи або в мотивувальній частині рішення. Другий елемент полягає у розкритті критеріїв допуску або критеріїв встановлення умов діяльності, щоб виключити приховану дискрецію. Третій елемент полягає у забезпеченні участі заінтересованих осіб до прийняття рішення, принаймні в частині можливості подати аргументи і отримати відповідь у мотивуванні. Четвертий елемент полягає у наявності аналізу альтернатив, що є менш обтяжливими для конкуренції. П'ятий елемент полягає у наявності механізму перегляду або самокорекції в адміністративному порядку у разі виявлення помилки чи диспропорційності.

Запропонований тест узгоджується з доктринальними підходами адміністративного права. В. Тимощук розглядає процедуру як інструмент, який робить рішення перевірюваним і оскаржуваним, тому критерії тесту спрямовані на відтворюваність логіки рішення [132, с. 32–45, 183–198]. Р. Мельник підкреслює значення права бути вислуханим як базової гарантії належного адміністрування, тому участь заінтересованих осіб вводиться як обов'язковий елемент оцінювання конкурентно-чутливих процедур [67]. У результаті тест дозволяє переходити від загальних формулювань про формалізм до перевірки конкретних процедурних параметрів.

Процедурний формалізм проявляється насамперед у підході до участі заінтересованих осіб у прийнятті управлінських рішень. Формальне повідомлення про початок провадження і формальна можливість подати пояснення без реального аналізу поданих аргументів не виконують функції запобігання помилковим або диспропорційним рішенням. Європейські стандарти належного адміністрування прямо пов'язують реальну участь із якістю рішення, оскільки право бути вислуханим і доступ до матеріалів справи розглядаються як необхідні елементи справедливого адміністративного розгляду [169; 190].

Також особливо проблемною є ситуація, коли управлінські рішення, що істотно впливають на умови доступу до ринку, приймаються без процедурних механізмів залучення потенційно заінтересованих осіб. Запровадження Закону України «Про адміністративну процедуру» має значення як загальний адміністративно-процедурний орієнтир для посилення гарантій участі та відкритості ухвалення рішень у публічному адмініструванні, хоча захист економічної конкуренції як спеціальна сфера й надалі прямо виключений із загальної сфери дії цього Закону. У публічних аналітичних матеріалах щодо запровадження Закону України «Про адміністративну процедуру» акцент робиться на тому, що до введення його стандартів у дію потрібні зміни до спеціального законодавства і переналаштування управлінських практик, що опосередковано підтверджує масштаб проблеми формального підходу у галузевих процедурах [102; 228].

Додатково варто зазначити, що дефіцит реальних гарантій участі тісно пов'язаний із практикою формального мотивування адміністративних рішень. Європейські стандарти доброго адміністрування вимагають, щоб індивідуальне рішення містило належні підстави, які пояснюють юридичні та фактичні мотиви рішення, принаймні коли воно впливає на права особи. За відсутності аналізу аргументів заінтересованих осіб мотивування не створює умов для контролю

дискреції і не дозволяє перевірити, чи розглядалися альтернативи та чи було дотримано пропорційності втручання [169; 170].

Проблема процедурного формалізму посилюється тим, що значна частина рішень з конкурентно-чутливими наслідками приймається поза межами спеціальних конкурентних процедур. У таких випадках загальні засади адміністративної процедури мають виконувати роль універсального мінімуму гарантій, але на практиці їх застосування є нерівномірним, що зумовлює різний рівень процесуального захисту залежно від сфери та органу. У фахових матеріалах з тлумачення і застосування Закону України «Про адміністративну процедуру» підкреслюється потреба уніфікації процедурних стандартів і їх поширення на масив спеціальних процедур, що має пряме значення для конкурентно-чутливих управлінських рішень [5;16].

У результаті дефіцит реальних гарантій участі у адміністративних процедурах призводить до того, що потенційні антиконкурентні ефекти управлінських рішень виявляються вже після їх реалізації, коли можливості адміністративного або судового коригування є обмеженими. Це знижує превентивний потенціал адміністративно-правового забезпечення конкуренції і зумовлює необхідність аналізу ще одного проблемного аспекту – ролі судового контролю як компенсаторного механізму процедурних недоліків.

Суттєвим обмеженням реалізації адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції є характер судового контролю, який у більшості випадків має компенсаторний, а не превентивний зміст. Це впливає з того, що індивідуальні акти органів публічної влади зазвичай набирають чинності одразу після прийняття, а судові втручання здебільшого можливі лише після відкриття провадження і подання позову.

Компенсаторність судового контролю у конкурентно-чутливих спорах пропонується розуміти як наслідок того, що суд перевіряє вже реалізоване втручання, але водночас може підвищувати превентивність через стандарти

процедурної перевірки. М. Смокович наголошує, що суд оцінює правомірність, а не управлінську доцільність, тому у конкурентних спорах доцільно фокусувати судовий контроль на перевірці процедурної якості мотивування, дотриманні права участі і наявності аналізу пропорційності, включно з оцінкою альтернатив. Такий підхід не підміняє спеціалізовані функції органів, але зменшує ризик антиконкурентних наслідків через вимогу належної адміністративної аргументації [125].

В. Тимошук послідовно наголошує, що саме адміністративна процедура має стримувати дискрецію до моменту ухвалення рішення, а судовий контроль переважно виправляє порушення вже після того, як адміністративний акт почав діяти [52; 133].

Такий формат судового втручання зумовлений процесуальними правилами забезпечення позову. КАС України допускає забезпечення позову як винятковий інструмент, а заява розглядається судом не пізніше двох днів з дня її надходження, при цьому суд оцінює наявність підстав, визначених статтею 150 КАС України, і співмірність обраного заходу. М. Смокович у працях про адміністративне судочинство підкреслює, що забезпечення позову не повинно перетворюватися на попереднє вирішення спору по суті, тому превентивне зупинення актів застосовується обмежено і лише за наявності достатнього обґрунтування ризиків [52; 125].

Навіть коли суд надалі визнає акт протиправним, відновлення конкурентних умов часто ускладнюється незворотністю економічних наслідків. У конкурентно-чутливих ситуаціях це проявляється так, що доступ до ресурсу або інфраструктури вже надано одному учаснику, дозвіл або ліцензія реалізовані, локальні правила запрацювали, а ринок адаптувався до нових умов. Т. Коломоєць звертає увагу, що якісне мотивування і повнота встановлення фактичних обставин у рішенні адміністрації є ключем до того, щоб суд міг ефективно перевірити правомірність,

але сам судовий контроль не завжди здатний повернути ситуацію в попередній стан саме через фактичні наслідки реалізованого акта [52; 55, с. 126–153].

Обмежений превентивний ефект судового контролю посилюється тим, що адміністративні суди об'єктивно не впливають на стадію підготовки управлінських рішень. Процесуальні механізми раннього реагування існують, але вони прив'язані до вже поданого позову і до критеріїв забезпечення позову, а суд при цьому уникає підміни адміністративного розсуду власною оцінкою до розгляду справи по суті. Р. Мельник підкреслює, що фундаментальною гарантією від помилок дискреції є участь особи до прийняття несприятливого рішення, зокрема можливість бути вислуханою, і ця гарантія має реалізовуватися в адміністративній процедурі до судового етапу [52; 69].

Водночас компенсаторна роль судового контролю набуває практичного значення в умовах процедурного формалізму та широкої адміністративної дискреції. Судові рішення коригують управлінську практику через встановлення критеріїв істотності процедурних порушень та меж судової перевірки. Показовим є підхід Верховного Суду, сформульований 21 січня 2026 року у справі № 280/9029/24, за яким порушення процедури є підставою для скасування рішення тоді, коли воно є істотним і могло вплинути на зміст рішення. В. Тимошук у цьому контексті наголошує, що саме поняття істотності процедурного порушення має стимулювати адміністрацію налаштовувати процедури так, щоб ризик такого порушення мінімізувався ще до суду [97; 133].

Проблемність ситуації полягає також у тому, що судовий контроль не інтегрований у адміністративні процедури як регулярний механізм самокорекції. За відсутності дієвих внутрішніх процедур, які зобов'язують адміністрацію оцінювати конкурентні наслідки на етапі підготовки рішення, судові оскарження і забезпечення позову залишаються фактично єдиними інструментами стримування антиконкурентного ефекту владних рішень. М. Смокович зазначає, що завдання суду полягає у перевірці правомірності, а не управлінської доцільності, тому

системна превенція має бути вбудована саме в адміністративні процедури, а суд має виконувати зовнішню контрольну функцію [52; 125].

Таким чином, проведений аналіз дає підстави стверджувати, що основні проблеми адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції в сучасній правозастосовній практиці концентруються у трьох взаємопов'язаних площинах: 1) фрагментарності адміністративного впливу на конкурентне середовище; 2) надмірній дискреційності конкурентно-чутливих управлінських рішень; 3) збереженні процедурного формалізму, який знижує превентивний потенціал як адміністративної процедури, так і судового контролю. Сукупно це свідчить про те, що наявна модель захисту конкуренції в Україні значною мірою залишається реактивною, оскільки реагує на вже вчинені або реалізовані обмеження конкуренції, але недостатньо ефективно запобігає їх виникненню на стадії підготовки та прийняття рішень органами публічної влади.

Узагальнення виявлених проблем дозволяє перейти до більш прикладних висновків і сформулювати такі адміністративно-правові пропозиції, спрямовані на усунення фрагментарності адміністративного впливу на конкурентне середовище, обмеження надмірної дискреції у конкурентно-чутливих управлінських рішеннях та посилення процедурних гарантій у діяльності органів публічної влади:

1) нормативно закріпити мінімальний конкурентний процедурний стандарт для всіх конкурентно-чутливих управлінських рішень органів публічної влади, який має включати обов'язкову оцінку можливого впливу рішення на доступ до ринку, умови конкуренції та наявність менш обтяжливих альтернатив;

2) законодавчо конкретизувати критерії реалізації дискреційних повноважень у конкурентно-чутливих управлінських рішеннях шляхом внесення змін до Закону України «Про адміністративну процедуру» та Закону України «Про захист економічної конкуренції», передбачивши обов'язок органу публічної влади у мотивувальній частині рішення розкривати критерії вибору між допустимими

варіантами, обґрунтовувати причини прийняття саме такого рішення та зазначати підстави відхилення альтернативних, менш обтяжливих для конкуренції варіантів;

3) поширити вимогу належного мотивування на всі конкурентно-чутливі рішення органів публічної влади, здатні вплинути на умови доступу до ринку, шляхом внесення змін до спеціального законодавства та актів, що регулюють відповідні адміністративні процедури, передбачивши обов'язок органу у мотивувальній частині рішення відображати легітимну мету втручання, оцінку пропорційності застосованих заходів та аналіз можливих наслідків для стану конкуренції;

4) посилити процедурні гарантії участі заінтересованих осіб у конкурентно-чутливих адміністративних процедурах шляхом внесення змін до Закону України «Про захист економічної конкуренції» (зокрема до статей 40–41) та відповідних підзаконних актів, передбачивши обов'язок органу до прийняття несприятливого рішення повідомляти особу про істотні обставини справи і попередню правову кваліфікацію, гарантувати право подання заперечень, доказів і клопотань, право бути заслуханою під час розгляду справи, а також обов'язок відображати у мотивувальній частині рішення оцінку істотних доводів учасників провадження;

5) запровадити для органів місцевого самоврядування, галузевих регуляторів і суб'єктів дозвільної системи обов'язок попереднього врахування конкурентних наслідків рішень щодо доступу до інфраструктури, ресурсів, маршрутів, тарифів, дозволів і ліцензій;

6) визначити на нормативному рівні поняття конкурентно-чутливого управлінського рішення як рішення органу публічної влади, яке прямо або опосередковано впливає на умови доступу до ринку, створює вибіркові переваги або бар'єри входу;

7) використовувати тест конкурентної нейтральності адміністративної процедури як універсальний інструмент оцінки якості підготовки та ухвалення конкурентно-чутливих рішень;

8) посилити координацію між Антимонопольним комітетом України та іншими органами публічної влади шляхом закріплення випадків обов'язкового погодження або консультативної конкурентної оцінки проектів рішень, здатних істотно впливати на стан конкуренції;

9) удосконалити підходи до судового контролю у конкурентно-чутливих спорах, орієнтуючи його передусім не на перевірку формальної законності як єдиний критерій, а на оцінку процедурної якості адміністративної аргументації, повноти мотивування та дотримання принципу пропорційності;

10) забезпечити інтеграцію конкурентних вимог у загальну систему публічного адміністрування, щоб конкуренція розглядалася як об'єкт спеціального антимонопольного захисту і одночасно як критерій правомірності управлінських рішень у регуляторній, дозвільній, майновій та контрольній діяльності держави.

Виявлені проблеми фрагментарності адміністративного впливу на конкурентне середовище, надмірної дискреційності конкурентно-чутливих управлінських рішень і збереження процедурного формалізму свідчать про недостатність суто внутрішнього, національно-галузевого пояснення причин неефективності адміністративно-правового забезпечення конкуренції. За таких умов виникає потреба звернення до ширших нормативно-методологічних орієнтирів, здатних забезпечити системне переосмислення вимог до якості публічного адміністрування у конкурентно-чутливих сферах. Саме тому подальший аналіз доцільно зосередити на стандартах належного врядування у сфері захисту конкуренції та на можливостях їх адаптації у системі публічного адміністрування України.

3.2. Стандарти належного врядування у сфері захисту конкуренції та їх адаптація в системі публічного адміністрування України

Стандарти у сфері захисту конкуренції мають для України значення як зразок процедурно організованого публічного адміністрування, у межах якого вимоги належного врядування забезпечують обмеження дискреції органів влади, прозорість адміністративної діяльності та передбачуваність владного впливу на ринок. Така модель передбачає функціонування системи правових вимог до діяльності публічної адміністрації, що охоплює застосування матеріальних заборон, дотримання правил адміністративної процедури, належне обґрунтування рішень, участь заінтересованих осіб у провадженні та можливість ефективного судового контролю. У наукових працях О. Кузьменко конкуренція розглядається як елемент управлінської логіки трансформацій, пов'язаних із європейською інтеграцією. У підході, обґрунтованому Р. Мельником, принцип належного врядування визначається як стандарт процедурної справедливості та правової визначеності, який має застосовуватися до рішень публічної адміністрації, що можуть впливати на ринок [62; 70].

При цьому європейські стандарти у сфері захисту конкуренції у даному дослідженні розглядаються не як окрема, відокремлена від належного врядування група вимог, а як їх змістовне джерело та нормативний орієнтир. Натомість стандарти належного врядування виступають адміністративно-правовою формою реалізації цих вимог у діяльності органів публічної адміністрації. Інакше кажучи, європейські стандарти визначають зміст критеріїв правомірного і конкурентно-нейтрального владного впливу, тоді як належне врядування відображає спосіб їх процедурного та інституційного втілення у національній системі публічного адміністрування.

З огляду на це стандарти захисту конкуренції доцільно розглядати як модель організації публічно-владної діяльності, у межах якої визначаються межі

адміністративного впливу на ринкові відносини. Такий підхід передбачає розуміння стандартів як системи принципів і процедур, що визначають порядок прийняття та реалізації управлінських рішень.

Слід підкреслити, що об'єктом застосування стандартів належного врядування у сфері захисту конкуренції виступають не всі управлінські рішення органів публічної адміністрації, а передусім так звані конкурентно-чутливі рішення. Під такими рішеннями у цьому дослідженні розуміються індивідуальні або нормативні акти, які прямо або опосередковано впливають на умови доступу до ринку, визначають коло учасників господарської діяльності або здатні створювати вибіркові переваги чи бар'єри входу. Саме щодо цієї категорії рішень стандарти належного врядування набувають не загального, а функціонально визначеного значення як інструмент обмеження адміністративної дискреції та запобігання антиконкурентному впливу публічної влади.

Звернення до досвіду Європейського Союзу обґрунтовується євроінтеграційним курсом України та потребою пошуку ефективної моделі адміністративно-правового регулювання. У такій моделі матеріальні норми поєднуються з належною адміністративною процедурою, узгодженою інституційною організацією та гарантіями захисту прав учасників ринку.

Так, європейські стандарти у сфері конкуренції формуються на стику матеріального конкурентного права та адміністративно-процедурних принципів, які обмежують дискрецію публічної влади. Як підкреслює А. Осадчий і його колеги, саме адміністративна процедура в праві ЄС задає рамки гарантій участі та справедливості провадження, а у систематизації П. Крейга ключовими елементами цієї рамки виступають мотивування, право бути вислуханим, пропорційність, рівність та ефективний судовий контроль, що разом забезпечують передбачуваність правозастосування у конкурентно-чутливих рішеннях [79, с. 19–22; 177].

Європейський підхід ґрунтується на презумпції конкурентної нейтральності публічної влади. У цьому підході органи влади мають діяти у спосіб, який не

створює вибіркових переваг для окремих учасників ринку. У наукових дослідженнях К. Кантур конкурентна нейтральність (competitive neutrality) розглядається як принцип публічного адміністрування, що обмежує можливість надання таких переваг. У матеріалах ОЕСД поняття конкурентної нейтральності визначається як стандарт рівних умов для публічних і приватних суб'єктів, який має враховуватися під час ухвалення управлінських рішень, здатних впливати на структуру ринку [51; 216].

Європейські стандарти демонструють інший баланс між адміністративною процедурою та судовим контролем, тобто судове втручання не підміняє адміністрацію, а формує межі допустимого втручання і стандарти якості процедури та мотивування. В. Бевзенко, аналізуючи судовий контроль у системі публічного адміністрування, наголошує на його ролі як зовнішнього обмеження дискреції, тоді як Дж. Шварц у межах європейського адміністративного права підкреслює значення процедурних принципів як первинного запобіжника, що зменшує потребу в суто «компенсаторному» судовому реагуванні [15, с. 91–97; 238, с. 225–285, 665–728].

Як показує С. Везерілл через призму права та цінностей ЄС, конкурентне правозастосування пов'язане з принципами належного врядування і правової визначеності [245], а Р. Петров у навчальному викладі права конкуренції ЄС підкреслює, що захист конкуренції не зводиться до матеріальних заборон, а охоплює процедури, інституції та стандарти контролю за владним втручанням у ринок [101, с. 200–209].

Європейські стандарти адміністративно-правового забезпечення конкуренції мають для України значення як приклад процедурно-організованого та узгодженого правозастосування. У цій моделі ефективність забезпечується через систему взаємопов'язаних механізмів, які регулюють діяльність органів публічної влади у сфері конкуренції.

Децентралізований підхід, закріплений у праві Європейського Союзу, показує, що захист конкуренції забезпечується через розподіл повноважень між різними рівнями правозастосування. Важливу роль відіграє процедурно визначена взаємодія між органами та дотримання єдиних підходів до застосування конкурентних норм [166; 171]. У цьому значенні право Європейського Союзу може розглядатися як орієнтир для формування в Україні узгодженої системи адміністративних дій замість практики прийняття ізольованих рішень окремими органами.

Із цього випливає, що інституційна взаємодія у сфері захисту конкуренції має розглядатися як необхідна передумова єдності правозастосування. Координація між органами, інформаційний обмін, узгодження підходів до ринкового аналізу та процедурна співпраця у справах із комплексним економічним ефектом становлять невід’ємну частину механізму захисту конкуренції. У праві Європейського Союзу така взаємодія має інституційно визначений характер і забезпечується через механізми співробітництва між Європейською Комісією та національними органами з питань конкуренції. Зокрема, Повідомлення Європейської Комісії про співробітництво в межах Європейської мережі органів з конкуренції передбачає обов’язок обміну інформацією про справи, що розглядаються, можливість координації розслідувань та узгодження підходів до застосування конкурентних норм [166]. Нормативною основою такої взаємодії виступають положення Договору про функціонування Європейського Союзу, зокрема статті 101–109, які визначають загальні правила конкуренції та створюють спільну правову рамку для їх застосування як на рівні Союзу, так і на рівні держав-членів [168].

Процесуальні механізми реалізації цих норм конкретизовані Регламентом Ради (ЄС) № 1/2003, який встановлює порядок співробітництва між Європейською Комісією і національними органами, правила обміну інформацією та принципи розподілу компетенцій у справах, що можуть впливати на торгівлю між державами-членами [171]. У практичній площині така координація здійснюється в межах

Європейської мережі органів з конкуренції (European Competition Network), яка забезпечує постійний обмін аналітичними підходами, узгодження методик визначення ринку та оцінки конкурентних ефектів, а також сприяє формуванню відносно уніфікованої практики застосування конкурентного права у державах-членах [188]. Для України це означає доцільність переходу до моделі, за якої конкурентні критерії враховуються в тому числі і на етапі підготовки регуляторних, дозвільних і майнових рішень інших органів публічної влади.

Не менш важливим є те, що в європейському підході інституційна незалежність органів конкуренції поєднується з високими вимогами до процедурної форми їх діяльності. Незалежність органу, його кадрова та ресурсна спроможність, належне мотивування рішень, право бути вислуханим, доступ до матеріалів справи та можливість ефективного судового перегляду розглядаються у праві Європейського Союзу як взаємопов'язані елементи єдиної системи гарантій правомірного правозастосування. У науковій літературі з конкурентного права підкреслюється, що процедурні гарантії виступають ключовою умовою легітимності адміністративних рішень у справах, які впливають на структуру ринку, а відтак забезпечують баланс між ефективністю контролю за конкуренцією та захистом прав суб'єктів господарювання [119; 209]. Нормативні основи таких гарантій впливають, зокрема, з положень Регламенту Ради (ЄС) № 1/2003, який визначає процесуальні механізми застосування конкурентних норм та порядок взаємодії між Європейською Комісією і національними органами з питань конкуренції [171]. Додатково організаційні стандарти незалежності та ефективності діяльності національних органів конкуренції закріплені Директивою (ЄС) 2019/1, яка встановлює вимоги до їх інституційної автономії, повноважень, ресурсного забезпечення та процесуальних гарантій під час здійснення розслідувань і прийняття рішень [179].

Водночас практична реалізація цих стандартів пов'язана з діяльністю спеціалізованих структур Європейської Комісії, насамперед Генерального

директорату з питань конкуренції, який координує правозастосування у сфері антимонопольної політики та забезпечує методологічну узгодженість підходів до розгляду справ [187]. Для українського контексту це означає, що реальне наближення до європейських стандартів пов'язане не лише зі зміною правового статусу Антимонопольного комітету України або формальним розширенням його повноважень, а насамперед із підвищенням процедурної якості адміністративної діяльності, удосконаленням стандартів мотивування рішень, забезпеченням процесуальних прав учасників провадження та налагодженням сталої координації між органами публічної адміністрації, рішення яких можуть впливати на конкурентне середовище.

Судовий вимір цієї моделі також має для України методологічне значення, оскільки у практиці Європейського Союзу судовий контроль не зводиться до формальної перевірки компетенції адміністративного органу. Його зміст полягає у перевірці достатності доказів, якості мотивування рішень, дотримання процедурних гарантій та пропорційності втручання. Такий підхід випливає з положень Договору про функціонування Європейського Союзу, який визначає загальні рамки застосування конкурентного права [168], а також підтверджується практикою Суду Європейського Союзу, що формується у процесі судового перегляду актів інституцій Союзу та публікується у базі судової практики CURIA [173]. Додатковим елементом цієї системи виступає процедура попереднього рішення, яка забезпечує єдність тлумачення норм права ЄС на рівні національних судів [175]. Практична організація судового перегляду рішень Європейської Комісії у справах конкуренції та державної допомоги відображена у матеріалах Європейської Комісії щодо процедур судового контролю [189].

Отже, європейський досвід доцільно сприймати як джерело трьох базових орієнтирів для вдосконалення української системи: координаційної узгодженості між органами публічної адміністрації, процедурної якості правозастосування та реального судового контролю за межами дискреційних повноважень органів влади.

Така модель впливає з практики співробітництва органів конкуренції у межах Європейської мережі органів з конкуренції [166; 188], процесуальних механізмів застосування конкурентних норм, закріплених Регламентом Ради ЄС № 1/2003 [171], а також вимог до інституційної незалежності та ефективності діяльності національних органів конкуренції, встановлених Директивою ЄС 2019/1 [179].

У процедурному вимірі європейські стандарти захисту конкуренції конкретизуються через систему вимог належного врядування, які визначають не зміст конкурентних заборон, а якість адміністративного рішення та межі допустимого владного втручання. На відміну від підходів, за яких правомірність адміністративного рішення зводиться до формальної відповідності матеріальним нормам, концепція належного врядування виходить із пріоритету процесуальної справедливості, прозорості та передбачуваності владного втручання. У сфері конкуренції це має особливе значення, оскільки управлінські рішення безпосередньо впливають на ринкову структуру та економічну свободу суб'єктів господарювання [164].

Ключовим елементом стандартів належного врядування є право особи бути вислуханою до прийняття несприятливого адміністративного рішення. У європейській правозастосовній практиці це право розглядається як обов'язкова умова легітимності адміністративного провадження. У конкурентних справах воно забезпечує можливість для суб'єктів господарювання впливати на формування фактичної та правової основи рішення, а також запобігає односторонньому використанню адміністративної дискреції [202].

Доцільно зазначити, що невід'ємною складовою належного врядування є обов'язок мотивування адміністративних актів. У праві Європейського Союзу ця вимога впливає із загальних принципів публічного адміністрування та пов'язана з необхідністю забезпечення прозорості і передбачуваності владних рішень. Нормативне підґрунтя такого підходу формують положення Договору про функціонування Європейського Союзу, які закріплюють загальні рамки

застосування права Союзу та визначають вимоги до обґрунтованості актів інституцій ЄС [168]. Європейські стандарти передбачають, що рішення органів публічної влади мають містити чітке пояснення підстав втручання, аналіз релевантних обставин та логічний зв'язок між встановленими фактами і зробленими висновками. У сфері захисту конкуренції мотивування набуває особливого значення, оскільки адміністративні рішення ґрунтуються на складній економічній оцінці ринкової ситуації. Практика судів Європейського Союзу, зокрема Загального суду, свідчить, що належне мотивування виступає ключовою умовою перевірки законності рішень Європейської Комісії у справах конкуренції та є необхідною передумовою ефективного судового контролю [204]. У цьому сенсі мотивування виконує подвійне призначення. Воно одночасно слугує механізмом внутрішнього самоконтролю адміністративного органу та забезпечує можливість повноцінного судового перегляду прийнятого рішення.

Принцип пропорційності займає центральне місце у системі стандартів належного врядування. У європейській адміністративній практиці будь-яке втручання у сферу конкуренції оцінюється з позицій необхідності, придатності та співмірності обраних заходів. Це означає, що навіть за наявності законної мети орган публічної влади зобов'язаний обрати такий спосіб регулювання, який найменшою мірою обмежує конкуренцію і не створює надмірних бар'єрів для ринку [164].

Стандарти належного врядування також передбачають вимогу неупередженості та рівного ставлення у правозастосуванні. У конкурентній сфері це означає заборону вибіркового підходу до суб'єктів господарювання, недопущення прихованих переваг і забезпечення однакових процедурних умов для всіх учасників ринку. Нерівність у процедурі, навіть за формальної законності рішення, розглядається у європейській практиці як порушення принципів належного врядування [238, с. 225–285, 665–728].

Важливою рисою європейського підходу є інтеграція стандартів належного врядування у діяльність усіх органів публічної адміністрації, незалежно від їх спеціалізації. Захист конкуренції не обмежується діяльністю органів конкурентної політики, а забезпечується через застосування єдиних процедурних стандартів у регуляторній, дозвільній та управлінській діяльності. Такий підхід мінімізує ризики фрагментарного адміністративного впливу на ринок і посилює превентивний характер правового регулювання [177].

Адаптація європейських стандартів адміністративно-правового забезпечення конкуренції до системи публічної адміністрації України має виходити з того, що запозичення не працює як просте копіювання інституцій і процедур. У вітчизняній адміністративно-правовій доктрині підкреслюється, що дієвість моделей залежить від практик застосування, стабільності процедур і рівня дотримання принципів належного врядування, тому перенесення потребує узгодження із реальною адміністративною спроможністю та правовою культурою, а не тільки із текстом норм [2, с. 8–10; 68].

Ключовий практичний виклик полягає в тому, що конкуренція зазнає впливу як в межах спеціалізованого антимонопольного провадження, так і через регуляторні, дозвільні та майнові рішення органів, які не належать до системи органів конкурентної політики. Українські дослідники господарсько-правових і економіко-правових механізмів показують, що міжінституційні зв'язки в економічній системі роблять конкурентні наслідки похідними від загальної державної політики та рішень різних органів, тому інтеграція конкурентних стандартів має охоплювати весь контур публічного адміністрування, а не тільки діяльність АМКУ [48; 49].

Європейський досвід розвитку конкурентної політики демонструє, що забезпечення ефективної конкуренції у сучасній економіці не може розглядатися виключно як функція спеціалізованих антимонопольних органів. У праві та адміністративній практиці Європейського Союзу поступово сформувався підхід, за

якого конкурентні критерії інтегруються у ширшу систему публічного адміністрування, оскільки значна частина рішень, що впливають на структуру ринку, приймається поза межами класичного антимонопольного правозастосування. Йдеться насамперед про регуляторні, дозвільні та інфраструктурні рішення органів публічної влади, які визначають умови доступу до ринку, правила користування мережами та економічні параметри функціонування окремих секторів економіки [178]. За таких умов конкуренція виступає одним із критеріїв оцінювання правомірності та обґрунтованості регуляторних дій держави.

Особливо виразно ця логіка проявляється у сферах, де структура ринку обумовлена наявністю розвиненої інфраструктури та значними бар'єрами входу. До таких секторів належать енергетика, транспорт, електронні комунікації та інші мережеві ринки, у яких економічна конкуренція безпосередньо залежить від умов доступу до мереж та інфраструктурних ресурсів [180]. У цих галузях адміністративні рішення щодо тарифоутворення, ліцензування, технічних стандартів або правил доступу до мереж можуть мати довгостроковий вплив на конкурентну структуру ринку. Саме тому в європейській регуляторній моделі забезпечення конкуренції поєднує два взаємопов'язані режими: галузеве регулювання, яке формує базові правила функціонування ринку, та антимонопольний контроль, спрямований на реагування на антиконкурентну поведінку суб'єктів господарювання [181].

У межах такої моделі ключове значення набуває узгодження повноважень органів захисту конкуренції з повноваженнями галузевих регуляторів. В адміністративній практиці держав-членів Європейського Союзу це узгодження реалізується через систему процедурної взаємодії між відповідними інституціями. Зокрема, поширеною є практика проведення консультацій із органами конкуренції під час підготовки регуляторних рішень, що можуть впливати на конкурентне середовище, а також використання експертних висновків таких органів для оцінки потенційних конкурентних наслідків регуляторних заходів [161]. Важливим

елементом взаємодії є також обмін інформацією та результатами ринкових досліджень, які проводяться різними регуляторними органами та використовуються для аналізу структури ринку і поведінки його учасників [162].

Такі механізми взаємодії дозволяють забезпечити узгодженість адміністративних рішень у суміжних регуляторних сферах та мінімізувати ризики суперечливого правозастосування. Зокрема, у випадках, коли галузеве регулювання передбачає встановлення правил доступу до мереж, параметрів тарифного регулювання або інших структурних характеристик ринку, органи захисту конкуренції можуть надавати висновки щодо можливих антиконкурентних наслідків відповідних рішень або пропонувати альтернативні регуляторні підходи [171]. Така практика сприяє тому, що державна політика у відповідних секторах формується з урахуванням вимог конкурентної нейтральності, недискримінаційності та відкритості ринку.

З адміністративно-правової точки зору подібна модель взаємодії відображає поступову трансформацію системи публічного адміністрування у напрямі поліцентричної організації. У межах цієї системи різні органи публічної влади виконують взаємодоповнювальні функції у сфері забезпечення конкуренції, тоді як координаційні механізми між ними запобігають фрагментації регуляторної політики. До таких механізмів належать консультаційні процедури, обмін інформацією між органами, спільні ринкові дослідження та узгодження підходів до оцінки конкурентних наслідків регуляторних рішень [221]. У результаті формується цілісна система адміністративного впливу на ринкові відносини, яка поєднує інструменти галузевого регулювання та антимонопольного контролю й спрямована на запобігання структурній монополізації окремих секторів економіки [232].

Отже, інституційна модель забезпечення конкуренції у праві Європейського Союзу характеризується як розподілом повноважень між органами конкуренції та судовими інституціями, так і інтеграцією конкурентних критеріїв у діяльність

інших суб'єктів публічної адміністрації. Саме завдяки такій інтеграції конкурентній вимоги набувають характеру загального стандарту регуляторної діяльності держави. Для України ця логіка має важливе методологічне значення, оскільки вона орієнтує на формування моделі публічного адміністрування, у межах якої забезпечення конкуренції здійснюється як через реагування на вже вчинені порушення, так і через превентивне врахування конкурентних наслідків регуляторних рішень органів публічної влади.

Важливим напрямом адаптації є переоцінка адміністративної процедури як правової гарантії, а не технічного елемента управлінської роботи. У роботах з адміністративного права та у сучасних дискусіях щодо належного адміністрування наголошується, що саме процедура задає межі дискреції, забезпечує рівність сторін, формує вимоги до участі, мотивування та перевірюваності рішень, а отже прямо впливає на ризики антиконкурентних ефектів управлінських актів у конкурентно-чутливих сферах [68; 127].

Окремого опрацювання потребує інституційна взаємодія органів публічної адміністрації, оскільки без процедур координації конкурентні наслідки управлінських актів залишаються поза увагою на етапі підготовки рішень. У навчальній та науковій літературі з адміністративного права підкреслюється, що фрагментація компетенцій і відсутність узгоджених механізмів взаємодії ведуть до розриву між секторальним регулюванням і загальними публічно-правовими принципами, тому адаптація має будуватися на процедурах консультацій, обміну інформацією та узгодження позицій, а не на простому нарощуванні повноважень одного органу [56; 166].

Суттєвим елементом адаптації є роль судового контролю, оскільки саме судові стандарти можуть перетворювати процедуру на реальний критерій правомірності управлінського втручання: у спорах щодо рішень Антимонопольного комітету України ключову роль відіграють господарські суди, тоді як щодо рішень інших суб'єктів владних повноважень у конкурентно-чутливих сферах істотне

значення має адміністративне судочинство, якщо інший порядок судового розгляду не встановлено законом. Українські дослідження судового контролю за дискреційними повноваженнями розвивають підхід, за яким суд має перевіряти не лише компетенцію, а й обґрунтованість, пропорційність та якість мотивування, і через це впливати на адміністративну практику, а теорія і практика адміністративного судочинства підкреслює значення сталої судової доктрини як фактору дисциплінування публічної адміністрації у складних регуляторних сферах, включно з конкуренцією [3;14].

Подальше поглиблення євроінтеграції у сфері конкуренції формує для української системи публічного адміністрування подвійне завдання. З одного боку, Україна має договірні зобов'язання щодо наближення законодавства до правових надбань ЄС. З іншого боку, визначальним стає питання інституційної спроможності реалізувати ці норми у практиці регулювання ринків. Саме на стику нормативних зобов'язань і повсякденного правозастосування концентруються ключові виклики подальшої європеїзації конкурентної політики.

Застосування правил конкуренції у моделях ЄС і України передбачає поєднання правового аналізу з економічною оцінкою ринків, включно з визначенням відповідного ринку, встановленням ринкової влади та оцінкою наслідків поведінки або концентрації. Процесуальні стандарти, які мають бути забезпечені під час розгляду справ, впливають зі статті 255 Угоди про асоціацію від 27.06.2014 та з положень Закону України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 № 2210-III, зокрема статті 40 щодо процесуальних прав учасників провадження [112; 191].

Окремий блок становлять інституційні виклики, пов'язані з фрагментацією повноважень і відсутністю сталих механізмів координації. Конкурентійна проблематика розподілена між АМКУ, органом контролю державної допомоги, інститутами оскарження у сфері закупівель, секторальними регуляторами, міністерствами та органами місцевого самоврядування. За відсутності процедурно

визначеної взаємодії це створює ризики перекриття компетенцій (з розмиванням відповідальності), регуляторних прогалин (коли жоден орган не бере справу у роботу), а також появи суперечливої практики у споріднених питаннях.

Вимоги до організаційних гарантій незалежності органів з конкуренції на рівні Європейського Союзу сформульовані у Директиві ЄС 2019/1 від 11.12.2018, яка встановлює стандарти незалежності під час виконання повноважень і вимоги до належного ресурсного забезпечення [179].

Для порівняння в українському праві статус і повноваження Антимонопольного комітету України визначені Законом України «Про Антимонопольний комітет України» від 26.11.1993 № 3659-ХІІ, а процедурні права осіб, які беруть участь у справах, визначені насамперед статтею 40 Закону України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 № 2210-ІІІ [103; 112].

Вирішальну роль у забезпеченні дієвості системи відіграє судовий контроль. За відсутності послідовної судової практики, здатної працювати зі складною економічною аргументацією та стандартами права ЄС, реформи конкурентного законодавства ризикують залишатися частково реалізованими. На практиці проблемними є неоднорідність підходів до критеріїв домінування, кваліфікації узгоджених дій, оцінки наслідків концентрацій, а також дисбаланс між формалізмом і надмірною процесуальною поблажливістю щодо рішень адміністративних органів, що ускладнює досягнення рівноваги між ефективністю контролю та захистом прав суб'єктів господарювання.

Практична реалізація зобов'язань щодо зближення з правом Європейського Союзу оцінюється через виконання процедурних стандартів, визначених статтею 255 Угоди про асоціацію від 27.06.2014, а також через здатність уповноважених органів застосовувати правила конкуренції у спосіб, який є прозорим, своєчасним і недискримінаційним. Для аналізу регуляторних рішень на предмет можливих обмежень конкуренції можуть використовуватися підходи OECD, викладені у Competition Assessment Toolkit, які передбачають виявлення бар'єрів входу та

переваг, що створюються регулюванням, і пошук менш обмежувальних альтернатив [152; 214].

Разом із тим існують реальні можливості перетворення нормативного зближення на змістовну конвергенцію. Перспективним є розвиток інституційної співпраці з європейськими мережами та форматами, наближеними до стандартів ECN+, що відкриває доступ до методик аналізу ринків, підходів до пріоритезації справ, організації внутрішніх процедур і комунікації з ринковими учасниками. Іншим напрямом є інституційне посилення АМКУ як незалежного регулятора у широкому адміністративно-правовому сенсі: законодавче закріплення гарантій незалежності, розвиток публічної підзвітності, а також системна адвокація конкуренції через керівні роз'яснення, публічні консультації та участь у формуванні регуляторної політики. Значний потенціал має і цифровізація конкурентного правозастосування: використання масивів даних для виявлення аномалій у торгах та ринкових індикаторів змов, аналітичних платформ для ризик-орієнтованого відбору сфер контролю, електронних сервісів взаємодії з бізнесом, а також відкритих даних як інструменту зовнішнього контролю за рішеннями органів влади.

Подальше зближення української системи захисту конкуренції з моделлю ЄС доцільно оцінювати через виконання вимог статей 254 і 255 Угоди про асоціацію від 27.06.2014, а також через узгодженість національних процедур із гарантіями права на захист, визначеними Законом України від 11.01.2001 № 2210-III, зокрема статтею 40, і наявність ефективних процедур перегляду рішень відповідно до статті 60 цього Закону. Для порівняння з практикою ЄС значення мають механізми співробітництва і координації застосування статей 101 і 102 ДФЄС, передбачені Регламентом ЄС 1/2003 від 16.12.2002, а також організаційні стандарти незалежності національних органів з конкуренції, встановлені Директивою ЄС 2019/1 від 11.12.2018.

Усе вищезазначене підводить нас до висновку про те, що адаптація європейських моделей адміністративно-правового забезпечення конкуренції в Україні має здійснюватися через системну трансформацію адміністративної процедури, інституційної взаємодії та правозастосовної практики. Водночас цей процес пов'язаний з низкою ризиків, зумовлених можливістю формального запозичення європейських підходів без їх реального вбудовування у національну адміністративну систему, що потребує окремого аналізу меж і небезпек такої європеїзації.

Процес імплементації європейських стандартів адміністративно-правового забезпечення конкуренції в Україні супроводжується ризиком формальної європеїзації, коли запозичення правових конструкцій не переходить у зміну адміністративної практики. К. Радаеллі розглядає європеїзацію як вплив ЄС на внутрішні правила і способи врядування, що передбачає інституційну перебудову, а не просте копіювання норм [230]. Т. Бьорцель і Т. Ріссе пов'язують реальні внутрішні зміни з тим, чи здатні національні інституції перетворювати зовнішні вимоги на сталі управлінські процедури. За такого підходу формальне відтворення моделей або принципів без зміни управлінської логіки зберігає стандарти на рівні нормативних декларацій і не впливає на механізми ухвалення адміністративних рішень, зокрема тих, що визначають умови доступу до ринків і ресурсів [157; 230].

Одним із ключових проявів формальної європеїзації є фрагментарне впровадження процедурних стандартів, коли принципи належного врядування не працюють як елементи єдиної адміністративної процедури. В. Тимошук обґрунтовує, що загальна адміністративна процедура має системний характер і забезпечує дієвість прав особи через стадії провадження та процесуальні обов'язки адміністративного органу [125, с. 20–26, 108–123; 135]. І. Бойко показує, що практичний ефект принципів залежить від їх застосування у межах предмета регулювання і сфери дії Закону України «Про адміністративну процедуру» та від обґрунтованості винятків [22; 102]. У таких умовах право бути вислуханим,

обов'язок мотивування та пропорційність можуть бути формально закріплені, але фактично не інтегровані у логіку провадження, якщо адміністративні органи не змінюють алгоритми збирання матеріалів, оцінки аргументів і формування мотивів рішення відповідно до загальної процедури.

Суттєвим обмеженням європеїзації залишається галузевий підхід до адміністративного регулювання, коли процедурні гарантії застосовуються вибірково залежно від сфери управління або статусу органу. В. Тимошук у працях про загальну адміністративну процедуру акцентує, що універсальність процедурних гарантій має бути правилом, а множинність винятків відтворює різні процесуальні стандарти для рішень зі співмірним втручанням. Нормативно-універсальна рамка закріплена Законом України «Про адміністративну процедуру» від 17.02.2022 № 2073-IX, а узгодження галузевих актів із цією рамкою здійснюється, зокрема, через Закон України від 10.10.2024 № 4017-IX. Якщо однакові за впливом на конкуренцію рішення ухвалюються за різними процедурними правилами, це послаблює передбачуваність регулювання і ускладнює досягнення конкурентної нейтральності публічної влади як практичного стандарту [102; 104; 135].

Окрему небезпеку становить формальне посилення контрольних і санкційних інструментів у сфері конкуренції без належного процедурного супроводу, який забезпечує баланс між публічним інтересом і правами суб'єктів господарювання. Європейський стандарт належного адміністрування пов'язує ефективність публічної влади з правом бути вислуханим, доступом до матеріалів справи та обов'язком мотивування, що узгоджується з підходом статті 41 Хартії основних прав Європейського Союзу як із загальним орієнтиром європейського адміністративного права і деталізується у Європейському кодексі належної адміністративної поведінки. На національному рівні рамку конкурентної політики формують Закон України «Про захист економічної конкуренції» та Закон України «Про Антимонопольний комітет України», а процедурна якість контролю в

конкурентних провадженнях має оцінюватися з урахуванням спеціального законодавства та загальних адміністративно-правових принципів належного адміністрування; водночас щодо розгляду та вирішення справ про надання дозволів і висновків на узгоджені дії та концентрацію законодавець прямо передбачив врахування вимог Закону України «Про адміністративну процедуру» [102; 103; 112; 164; 241].

Ризики формальної європеїзації проявляються також у судовій практиці, коли судовий контроль обмежується загальними посиланнями на пропорційність або належне врядування без переведення цих принципів у перевірювані критерії оцінки адміністративної процедури і мотивів рішення. М. Оніщук підкреслює, що контроль за дискреційними повноваженнями має спиратися на аналіз меж повноваження, належності мотивування та дотримання процедурних гарантій, а не на відтворення принципів як формул [78]. У підході С. Венгера принцип пропорційності потребує конкретизації через критерії оцінки втручання і обґрунтування адміністративного акта [30]. Нормативною основою для такого контролю виступає Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV, а змістовне зближення із європейськими стандартами досягається тоді, коли судова перевірка прямо пов'язує пропорційність і належне адміністрування з дотриманням вимог адміністративної процедури [52].

У підсумку формальна європеїзація конкурентного законодавства створює ілюзію відповідності європейським стандартам без реального підвищення якості адміністративно-правового забезпечення конкуренції. Подолання цих ризиків можливе лише за умови системного впровадження європейських процедурних підходів у діяльність усіх органів публічної адміністрації, що зумовлює необхідність підсумкового узагальнення європейських стандартів та визначення їх ролі у формуванні національної моделі адміністративно-правового забезпечення конкуренції.

Таким чином, стандарти належного врядування у сфері захисту конкуренції демонструють системний підхід, у межах якого інституційна організація конкурентної політики поєднується з процедурними гарантіями участі, належного мотивування, пропорційності, неупередженості та ефективного судового контролю. Їх аналіз дає підстави стверджувати, що ефективний захист конкуренції забезпечується поєднанням матеріально-правових заборон, процедурних гарантій та обмеження дискреційних повноважень публічної влади.

Водночас можливості адаптації цих стандартів в Україні об'єктивно обмежені фрагментарністю управлінських практик, галузевою ізольованістю органів влади та збереженням формального підходу до адміністративної процедури. Це зумовлює ризики формальної європеїзації, за якої запозичення окремих процедурних конструкцій не переходить у реальну трансформацію механізмів прийняття адміністративних рішень.

Отже, значення стандартів належного врядування у сфері захисту конкуренції для України полягає у впровадженні трьох взаємопов'язаних вимірів: 1) уніфікованих процедурних гарантій участі, мотивування і пропорційності; 2) координаційних механізмів між АМКУ, галузевими регуляторами та іншими органами, рішення яких впливають на конкуренцію; 3) змістовного судового контролю, орієнтованого як на формальну законність, так і на перевірку якості адміністративної аргументації. Саме в такому аспекті адаптація стандартів належного врядування здатна перетворити захист конкуренції з переважно реактивного антимонопольного реагування на системний елемент публічного адміністрування ринків. При цьому ключовою сферою застосування зазначених стандартів у межах цього дослідження виступають конкурентно-чутливі управлінські рішення, оскільки саме вони безпосередньо впливають на умови функціонування ринку. Такий підхід дозволяє конкретизувати стандарти належного врядування як інструменти оцінки правомірності та обґрунтованості рішень, здатних впливати на конкурентне середовище.

3.3. Напрями вдосконалення адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції в Україні

Перехід до визначення напрямів удосконалення адміністративно-правового режиму забезпечення підтримки економічної конкуренції зумовлений необхідністю подолання системних проблем реалізації конкурентної політики та врахування європейських стандартів публічного адміністрування, проаналізованих вище. Йдеться вже не про точкові зміни окремих норм або розширення контрольних повноважень, а про формування цілісного адміністративно-правового режиму, здатного забезпечити конкурентну нейтральність публічної влади та передбачуваність управлінського впливу на ринкові відносини [105; 152].

Визначення напрямів удосконалення адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції доцільно здійснювати з урахуванням запропонованого у цьому дослідженні поняття конкурентно-чутливого управлінського рішення. Саме ця категорія дозволяє конкретизувати об'єкт адміністративно-правового впливу, оскільки конкуренція зазнає обмежень не абстрактно, а через сукупність конкретних управлінських актів, що визначають умови доступу до ринку, використання ресурсів та здійснення господарської діяльності. Відтак напрями вдосконалення мають бути спрямовані на нормативне, процедурне та інституційне впорядкування процесу прийняття саме таких рішень.

Удосконалення такого режиму передбачає комплексне поєднання інституційних, процедурних і судових механізмів. Саме їх узгоджений розвиток дозволяє перейти від компенсаторної моделі захисту конкуренції до превентивної, у межах якої ризики антиконкурентного втручання публічної влади мінімізуються ще на стадії підготовки та прийняття адміністративних рішень [10; 219].

Першочерговим напрямом у цьому процесі є оптимізація інституційної архітектури органів конкурентної політики, оскільки саме інституційна організація

визначає можливості ефективної реалізації процедурних стандартів і меж адміністративної дискреції.

На наше переконання, оптимізація інституційної архітектури органів конкурентної політики має бути спрямована не на механічне розширення повноважень Антимонопольного комітету України, а на чітке визначення його місця у системі публічної адміністрації та формування ефективних механізмів взаємодії з іншими органами влади. У сучасних умовах АМКУ виконує переважно реактивну функцію, реагуючи на порушення конкуренції після прийняття управлінських рішень, що обмежує його превентивний потенціал [8].

Доцільним є законодавче уточнення та посилення вже наявного механізму участі Антимонопольного комітету України у процедурі підготовки регуляторних актів і рішень, що можуть впливати на конкуренцію, передбаченого частиною четвертою статті 20 Закону України «Про Антимонопольний комітет України», шляхом:

- 1) конкретизації категорій рішень, які підлягають обов'язковому погодженню з Антимонопольним комітетом України;
- 2) уточнення строків, форми та процедури надання висновків Антимонопольного комітету України;
- 3) встановлення обов'язку органу, який приймає рішення, мотивовано враховувати або мотивовано відхиляти висновки Антимонопольного комітету України.

Одним із напрямів оптимізації є інституційне закріплення консультативно-процедурної ролі органів конкурентної політики у процесі прийняття регуляторних, дозвільних і майнових рішень, здатних впливати на конкурентне середовище. Такий підхід дозволяє інтегрувати конкурентний аналіз у загальну систему публічного адміністрування без втручання у дискреційні повноваження інших органів, але з обов'язковим урахуванням конкурентних наслідків управлінських актів [138].

Важливим аспектом є також оптимізація співвідношення між центральним апаратом і територіальними відділеннями органів конкурентної політики. Чітке розмежування повноважень, уніфікація процедур та забезпечення єдиних стандартів правозастосування сприятимуть підвищенню передбачуваності адміністративних рішень і зменшенню ризиків вибіркового підходу до суб'єктів господарювання.

Оптимізація такого співвідношення може бути реалізована шляхом:

1) закріплення у Законі України «Про Антимонопольний комітет України» критеріїв розподілу справ між центральним апаратом і територіальними відділеннями (зокрема залежно від географічного масштабу ринку, розміру суб'єкта господарювання або обсягу економічного ефекту порушення);

2) запровадження єдиних методичних рекомендацій щодо визначення товарних і географічних меж ринку, оцінки домінуючого становища та розрахунку економічного ефекту порушення;

3) створення централізованої інформаційної системи обліку справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції.

Окремої уваги потребує питання взаємодії органів конкурентної політики з галузевими регуляторами та органами місцевого самоврядування. Оптимізація інституційної архітектури має передбачати створення процедурних механізмів обміну інформацією, попереднього узгодження позицій та врахування висновків щодо впливу управлінських рішень на конкуренцію [138]. Такий формат взаємодії дозволяє уникнути фрагментарності адміністративного впливу на ринок і зменшити навантаження на контрольні та судові механізми [144]. З метою забезпечення системної взаємодії доцільно:

1) передбачити у законодавстві обов'язок галузевих регуляторів (НКРЕКП, НКЦПФР, НКЕК тощо) проводити попередні консультації з АМКУ щодо рішень, які можуть впливати на структуру ринку;

2) створити постійний міжвідомчий координаційний механізм (консультативну раду або координаційний комітет) з питань конкуренційної політики;

3) закріпити обов'язковий обмін інформацією між регуляторами та АМКУ щодо рішень, які можуть створювати бар'єри доступу до ринку;

4) установити обов'язок органів місцевого самоврядування та галузевих регуляторів у разі відхилення висновків або рекомендацій АМКУ надавати письмове мотивоване обґрунтування причин такого відхилення, із зазначенням правових та економічних підстав прийнятого рішення.

У підсумку оптимізація інституційної архітектури органів конкурентної політики має бути орієнтована на підвищення їх превентивної ролі у системі публічного адміністрування, забезпечення координації між органами влади та створення умов для ефективної реалізації адміністративних процедур. Це зумовлює необхідність подальшого аналізу удосконалення саме процедурних механізмів і процесуальних гарантій.

Удосконалення адміністративно-правового режиму забезпечення підтримки економічної конкуренції в Україні має спиратися на розвиток адміністративної процедури як загального адміністративно-правового механізму обмеження дискреційних повноважень органів публічної адміністрації. Водночас нормативну основу такого підходу у сфері конкуренції становлять насамперед спеціальне конкурентне законодавство та загальні адміністративно-правові принципи правомірності, пропорційності, обґрунтованості й участі особи у прийнятті рішень, а вимоги Закону України «Про адміністративну процедуру» підлягають прямому врахуванню лише у тих випадках, які прямо визначені законом [102; 118, с. 173–185].

У цьому контексті доцільним є закріплення у спеціальному законодавстві мінімальних процедурних гарантій для рішень органів публічної влади, що можуть впливати на конкурентне середовище. Насамперед йдеться про обов'язок

адміністративного органу повідомляти заінтересованих суб'єктів господарювання про початок провадження щодо прийняття рішення, здатного вплинути на умови доступу до ринку. Такий підхід забезпечує можливість подання зауважень, економічних обґрунтувань та альтернативних пропозицій до моменту ухвалення адміністративного акта. Водночас обов'язковим елементом адміністративної процедури має бути належне мотивування рішення, зокрема викладення у його мотивувальній частині аналізу фактичних обставин, правових підстав і можливого впливу такого рішення на конкурентне середовище.

Закон України «Про адміністративну процедуру» від 17.02.2022 № 2073-IX установлює загальні принципи адміністративної процедури та вимоги до адміністративних актів. Водночас, незважаючи на зміни, внесені Законом України від 10 жовтня 2024 року № 4017-IX, захист економічної конкуренції й надалі належить до переліку відносин, на які не поширюється дія цього Закону, що прямо передбачено пунктом 2 частини другої статті 1. Разом з тим частина третя статті 5 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» спеціально передбачає, що щодо розгляду та вирішення справ про надання дозволів та висновків на узгоджені дії і концентрацію суб'єктів господарювання враховуються вимоги Закону України «Про адміністративну процедуру», що зумовлює потребу узгодженого тлумачення спеціального конкурентного законодавства та загальних адміністративно-процедурних стандартів [102; 103].

Особливого значення набуває реалізація права заінтересованих осіб на участь у процедурі прийняття адміністративних рішень. У діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування такі гарантії впливають із загальних положень Закону України «Про адміністративну процедуру» щодо права особи на участь в адміністративному провадженні, права бути вислуханою та права подавати пояснення і докази до прийняття несприятливого адміністративного акта. Разом з тим розгляд заяв і справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції здійснюється за спеціальними процедурами відповідно до Закону

України «Про захист економічної конкуренції» та Порядку розгляду заяв і справ, затвердженого розпорядженням Антимонопольного комітету України від 19.04.1994 № 5 [102; 112].

Обґрунтованість індивідуальних актів суб'єктів владних повноважень перевіряється адміністративними судами в межах критеріїв частини другої статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV, зокрема щодо обґрунтованості, пропорційності та недискримінації. Для рішень органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, які впливають на доступ до ринку, це означає необхідність викладення у рішенні фактичних підстав, правової підстави та пояснення причин обрання конкретного варіанта втручання з огляду на мету регулювання і співмірність наслідків [3].

Процесуальні вимоги до мотивування адміністративних рішень отримали розвиток у судовій практиці. Перевірка мотивування індивідуальних рішень суб'єктів владних повноважень здійснюється адміністративними судами з урахуванням критеріїв частини другої статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV, зокрема щодо обґрунтованості та пропорційності. Верховний Суд у постанові від 21.01.2026 у справі № 280/9029/24 зазначив, що порушення вимог адміністративної процедури є підставою для скасування рішення тоді, коли воно є істотним і вплинуло або могло об'єктивно вплинути на зміст ухваленого рішення, що охоплює ситуації, коли недотримання процедурних вимог унеможлиблює перевірку правомірності втручання [52; 97].

Окремим напрямом удосконалення адміністративних процедур є інтеграція оцінки впливу управлінських рішень на конкуренцію у структуру адміністративного провадження. Запобігання антиконкурентним ефектам управлінських рішень у діяльності органів публічної влади пов'язане з дотриманням заборони антиконкурентних дій органів влади та органів місцевого самоврядування, установлені статтею 15 Закону України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 № 2210-III. Для проєктів регуляторних актів у сфері

господарської діяльності процедурні елементи попередньої оцінки наслідків державного втручання передбачені Законом України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11.09.2003 № 1160-IV та Методикою проведення аналізу впливу регуляторного акта, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 11.03.2004 № 308, які встановлюють вимоги до підготовки аналізу впливу регуляторного акта [109; 110; 112].

Доцільним напрямом удосконалення є запровадження спеціальної процедури оцінки впливу управлінських рішень на конкуренцію (Competition Impact Assessment), яка може інтегруватися у структуру підготовки адміністративних актів. Така оцінка має включати: аналіз можливих бар'єрів входу на ринок, що можуть виникнути внаслідок прийняття рішення; визначення ризику створення привілейованих умов для окремих суб'єктів господарювання; оцінку потенційного впливу рішення на структуру відповідного ринку; порівняння можливих альтернативних варіантів регуляторного втручання.

У цьому контексті доцільним є орієнтування на підходи Європейського Союзу, закріплені, зокрема, у Регламенті Ради (ЄС) № 1/2003 від 16 грудня 2002 року, який поєднує матеріальні норми конкурентного права з процедурними гарантіями у діяльності органів конкурентної політики. Адаптація цих підходів в Україні має здійснюватися шляхом інтеграції конкурентного аналізу у національні процедури підготовки й прийняття конкурентно-чутливих рішень та у спеціальні конкурентні провадження, а не шляхом створення паралельних контрольних механізмів [171].

Таким чином, удосконалення адміністративних процедур та процесуальних гарантій у сфері забезпечення підтримки економічної конкуренції має ґрунтуватися на положеннях спеціального конкурентного законодавства, загальних адміністративно-правових принципах, відображених у Законі № 2073-IX, а також на усталених правових позиціях Верховного Суду. Саме процедурна уніфікація та підвищення стандартів мотивування створюють умови для ефективного обмеження

адміністративної дискреції, що логічно зумовлює необхідність посилення ролі судового контролю як наступного наряду вдосконалення адміністративно-правового режиму забезпечення конкуренції.

Посилення судового контролю у сфері забезпечення підтримки економічної конкуренції є необхідною умовою трансформації адміністративно-правового режиму від компенсаторної до превентивної моделі. У національній правовій системі функцію зовнішнього обмеження дискреційних повноважень органів публічної влади у конкурентно-чутливих сферах здійснює судовий контроль. При цьому для рішень органів Антимонопольного комітету України застосовується спеціальний порядок судового перегляду у господарській юрисдикції, а щодо рішень інших суб'єктів владних повноважень – адміністративне судочинство, якщо законом не встановлено інший порядок [52; 59].

Нормативну основу судового контролю за індивідуальними рішеннями суб'єктів владних повноважень у публічно-правових спорах, у тому числі у конкурентно-чутливих сферах, становить Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. Відповідно до частини другої статті 2 цього Кодексу адміністративний суд перевіряє, чи прийняте рішення на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією і законами України, а також чи є воно обґрунтованим, пропорційним і недискримінаційним. Ці критерії застосовуються під час оцінки адміністративного втручання у доступ до ринку та умови здійснення господарської діяльності, якщо спір належить до адміністративної юрисдикції за статтею 19 КАС України [52; 59].

Практика Верховного Суду поступово формує підхід, за якого судовий контроль не обмежується формальною перевіркою компетенції органу публічної влади. Щодо наслідків процедурних порушень Верховний Суд виходить з того, що скасування рішення суб'єкта владних повноважень можливе лише за умови істотності порушення адміністративної процедури, тобто коли воно вплинуло або могло об'єктивно вплинути на зміст рішення. Такий підхід викладено у постанові

Верховного Суду від 21.01.2026 у справі № 280/9029/24, а також узгоджується з позицією Верховного Суду, викладеною в офіційному повідомленні суду від 02.02.2023 щодо критерію істотності процедурного порушення. Ця позиція має безпосереднє значення для конкурентних спорів, у яких саме процедура виступає ключовим запобіжником антиконкурентного втручання [52; 74; 97].

Важливим елементом посилення судового контролю є розвиток стандартів перевірки дискреційних повноважень. У судовій практиці виходять із того, що дискреція не означає свободу від правових обмежень, а суд має оцінювати, чи був обраний органом публічної влади варіант рішення необхідним і співмірним поставленій меті. Зокрема, у постанові Великої Палати Верховного Суду від 02.07.2019 у справі № 910/23000/17 зазначено, що дискреційні повноваження не повинні реалізовуватися свавільно, а суд має мати можливість перевіряти рішення, ухвалені на підставі такої дискреції [34; 88].

Посилення ролі судового контролю у сфері конкуренції також пов'язане з необхідністю активнішого використання процедурних дефектів адміністративних актів як самостійної підстави для їх скасування. Невиконання обов'язку мотивування, порушення права особи бути вислуханою або ігнорування альтернативних варіантів регулювання мають розглядатися судами не як формальні недоліки, а як істотні порушення адміністративної процедури, що впливають на легітимність управлінського рішення [74; 102].

Водночас судовий контроль не повинен підміняти собою адміністративну діяльність або виконувати функції регулятора. Його завдання полягає у встановленні чітких меж допустимого адміністративного втручання та формуванні стандартів правозастосування, обов'язкових для органів публічної адміністрації. У цьому сенсі судове адміністративне правосуддя виступає інструментом системного впливу на адміністративну практику [88].

Таким чином, посилення судового контролю як інструменту обмеження адміністративної дискреції має ґрунтуватися на послідовному застосуванні

критеріїв, закріплених у КАС України, розвитку усталеної практики Верховного Суду та орієнтації на процедурну оцінку управлінських рішень. Це створює передумови для формування цілісної адміністративно-правової моделі забезпечення підтримки економічної конкуренції.

Формування цілісної моделі адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції в Україні має виходити з усвідомлення того, що конкурентна політика не може ефективно реалізовуватися виключно через діяльність спеціалізованих органів або шляхом посилення санкційних механізмів. Умови європейської інтеграції вимагають переходу до моделі, у межах якої захист конкуренції інтегрується у загальну систему публічного адміністрування та стає елементом належного врядування.

Умови воєнного стану сьогодні істотно змінюють середовище реалізації конкурентної політики в Україні, однак не скасовують потреби у збереженні конкурентних засад публічного адміністрування. Війна об'єктивно зумовлює розширення дискреційних повноважень органів державної влади, спрощення окремих процедур, підвищення ролі прямих управлінських рішень у сферах розподілу ресурсів, відновлення інфраструктури, забезпечення оборонних потреб та підтримки критично важливих секторів економіки. За таких умов зростає ризик трансформації тимчасово виправданих управлінських винятків у стійкі практики вибіркового адміністративного впливу на ринок, що здатні викривляти конкурентне середовище та послаблювати правову визначеність для суб'єктів господарювання.

Воєнний стан в Україні актуалізує необхідність поєднання двох взаємопов'язаних завдань. З одного боку, це забезпечення оперативності управлінських рішень, а з іншого – збереження мінімально необхідних гарантій конкурентної нейтральності публічної влади. Саме в цей період особливого значення набуває превентивний характер адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції, оскільки ризики антиконкурентних наслідків виникають як внаслідок порушень з боку суб'єктів господарювання, так і через дії

самих органів публічної влади при розподілі бюджетних коштів, наданні державної допомоги, здійсненні закупівель, визначенні умов доступу до інфраструктури та ухваленні регуляторних рішень. У зв'язку з цим адміністративно-правовий режим забезпечення конкуренції в Україні має бути здатним реагувати на воєнні виклики без втрати базових процедурних орієнтирів, пов'язаних із мотивуванням рішень, прозорістю, співмірністю втручання та можливістю подальшого контролю [25].

Крім того, у контексті повоєнного відновлення конкуренція набуває значення одного з ключових механізмів запобігання концентрації економічної влади, неефективному використанню публічних ресурсів та закріпленню адміністративних переваг для окремих суб'єктів. Стає зрозумілим, що відбудова економіки, залучення міжнародної допомоги, реалізація великих інфраструктурних проєктів і відновлення регіонів потребуватимуть таких адміністративно-правових рішень, які поєднуюватимуть швидкість управлінської реакції з вимогами конкурентної відкритості, процедурної справедливості та підконтрольності. Саме тому вдосконалення адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції в Україні доцільно розглядати як напрям галузевої правової модернізації, а також як елемент правового забезпечення воєнної стійкості та повоєнної реконструкції держави.

Нормативним орієнтиром для формування такої моделі є положення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, зокрема глава 10 «Конкуренція» розділу IV, яка передбачає наближення національного законодавства до права ЄС як у матеріальній частині, так і у сфері правозастосування та інституційної спроможності. Це означає, що адміністративно-правовий режим забезпечення конкуренції має відповідати європейським вимогам щодо прозорості, процедурної справедливості та ефективного контролю за діяльністю публічної влади [117; 152].

Цілісна модель адміністративно-правового забезпечення конкуренції повинна поєднувати інституційний, процедурний і судовий компоненти в єдину

систему. Інституційний компонент передбачає чітке визначення ролі органів конкурентної політики у системі публічної адміністрації та налагодження процедурної взаємодії з іншими органами влади. Процедурний компонент ґрунтується на врахуванні загальних адміністративно-правових стандартів правомірності, пропорційності, обґрунтованості та участі особи під час прийняття рішень органів публічної влади, що можуть впливати на конкуренцію, а також на розвитку спеціальних процедурних гарантій у сфері захисту економічної конкуренції і на застосуванні вимог Закону України «Про адміністративну процедуру» у тих випадках, коли це прямо передбачено законом. Судовий компонент забезпечує зовнішній контроль за дотриманням меж адміністративної дискреції на основі критеріїв, закріплених у Кодексі адміністративного судочинства України [102].

У контексті європейської інтеграції особливого значення набуває принцип конкурентної нейтральності публічної влади. Його реалізація означає, що органи публічної адміністрації повинні утримуватися від створення вибіркових переваг для окремих суб'єктів господарювання незалежно від форми власності або рівня управління. У національній системі це потребує, окрім заборони антиконкурентних дій органів влади, передбаченої статтею 15 Закону України «Про захист економічної конкуренції» № 2210-III, ще й запровадження процедурних механізмів попередження таких дій [9; 109; 112].

Важливою ознакою цілісної адміністративно-правової моделі є превентивна спрямованість. На відміну від чинної практики, орієнтованої на постфактум реагування, європейська модель передбачає виявлення і нейтралізацію конкурентних ризиків ще на стадії підготовки адміністративних рішень. Це досягається шляхом поєднання внутрішніх адміністративних процедур, обов'язку мотивування та ефективного судового контролю, який формує сталі стандарти правозастосування.

Практична реалізація такої моделі потребує як загального визнання пріоритету конкурентної нейтральності публічної влади, так і нормативного закріплення конкретних механізмів, здатних забезпечити превентивний характер адміністративно-правового впливу на ринкові відносини. У зв'язку з цим ключові напрями вдосконалення доцільно формулювати на рівні адресних пропозицій щодо уточнення повноважень органів конкурентної політики, посилення процедурних гарантій, інтеграції конкурентного аналізу у процес прийняття управлінських рішень та підвищення ефективності судового контролю.

1. Доцільно уточнити превентивні повноваження органів Антимонопольного комітету України щодо реагування на проекти рішень органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, які можуть містити ознаки антиконкурентних дій, передбачених статтею 15 Закону України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 № 2210-III. Таке уточнення може бути реалізоване шляхом закріплення у Законі України «Про Антимонопольний комітет України» від 26.11.1993 № 3659-XII обов'язку органів влади подавати на розгляд Комітету проекти регуляторних актів у визначених законом випадках та встановлення строків і форми надання рекомендацій Антимонопольного комітету України, які підлягатимуть обов'язковому розгляду органом, що приймає відповідне рішення.

2. Питання застосування загальних процедурних стандартів до рішень у конкурентно-чутливих сферах доцільно вирішувати з урахуванням сфери дії Закону України «Про адміністративну процедуру» від 17.02.2022 № 2073-IX. Подальше вдосконалення має бути спрямоване не на механічне поширення цього Закону на всю сферу захисту економічної конкуренції, яка й надалі належить до виключень із його сфери дії, а на узгодження спеціальних конкурентних процедур із загальними адміністративно-правовими стандартами та на врахування вимог Закону України «Про адміністративну процедуру» у тих випадках, де це прямо передбачено законом.

3. Оцінку впливу рішень органів публічної влади на конкуренцію доцільно закріпити як елемент підготовки та обґрунтування рішень у випадках, коли рішення стосується доступу до ринку, встановлення умов здійснення господарської діяльності або надання переваг окремим суб'єктам. Для регуляторних актів така оцінка може бути інтегрована до аналізу регуляторного впливу, а для індивідуальних актів може бути визначена як частина мотивувальної частини рішення з описом фактичних підстав, правових підстав і очікуваних наслідків для конкуренції з урахуванням заборон статті 15 Закону № 2210-III.

4. У спорах, що належать до адміністративної юрисдикції, доцільно посилити застосування критеріїв перевірки рішень суб'єктів владних повноважень, визначених частиною другою статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV, зокрема щодо обґрунтованості, пропорційності та недискримінаційності. Для спорів щодо рішень Антимонопольного комітету України необхідно враховувати спеціальні підстави судового контролю, визначені статтею 59 та статтею 60 Закону № 2210-III, і відповідну господарську юрисдикцію таких спорів.

5. Подальше узгодження процедурних гарантій у сфері конкуренції доцільно здійснювати шляхом системної зміни спеціальних процедур конкурентного правозастосування та процедур ухвалення актів органами публічної влади у конкурентно-чутливих сферах. Такі зміни мають включати вимоги до участі заінтересованих осіб, доступу до матеріалів, мотивування індивідуальних актів і документування фактичних підстав рішення у межах процедур, встановлених спеціальним законодавством у сфері захисту економічної конкуренції, із застосуванням загальних процедурних стандартів, передбачених Законом України «Про адміністративну процедуру», якщо інше не впливає із закону.

Таким чином, запропоновані напрями вдосконалення адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції полягають у нормативному уточненні превентивної ролі Антимонопольного комітету України,

запровадженні процедур оцінки впливу управлінських рішень на конкуренцію, узгодженні спеціальних процедурних гарантій у конкурентно-чутливих сферах та посиленні судового контролю за межами адміністративної дискреції. Запропонований підхід, заснований на виділенні категорії конкурентно-чутливих управлінських рішень, дозволяє перейти від абстрактного регулювання конкуренції до цілеспрямованого впливу на ті адміністративні акти, які безпосередньо формують ринкове середовище. Саме через удосконалення процедур підготовки та прийняття таких рішень забезпечується трансформація адміністративно-правового режиму конкуренції з реактивної у превентивну модель.

Висновки до розділу 3

1. Визначено, що основні проблеми адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції в сучасній правозастосовній практиці зосереджені у трьох взаємопов'язаних площинах, якими є фрагментарність адміністративного впливу на конкурентне середовище, надмірна дискреційність конкурентно-чутливих управлінських рішень та збереження процедурного формалізму у діяльності органів публічної влади. Доведено, що за наявності розгалуженої системи органів і спеціальних процедур реальна ефективність захисту конкуренції залежить насамперед від якості адміністративних рішень, рівня процедурної узгодженості та здатності публічної адміністрації враховувати власний вплив на структуру ринку ще на стадії підготовки рішень. На цій підставі обґрунтовано, що конкуренція у сучасній правозастосовній практиці зазнає обмежень не стільки через протиправну поведінку суб'єктів господарювання, скільки через формально допустимі, але змістовно і процедурно вразливі управлінські рішення органів публічної влади.

У результаті дослідження запропоновано поняття конкурентно-чутливого управлінського рішення як індивідуального або нормативного акта публічної

адміністрації, який прямо чи опосередковано змінює умови доступу до ринку, створює вибіркові переваги або бар'єри входу та здатний призвести до недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції. Встановлено критерії віднесення рішення до такого виду, до яких віднесено встановлення або зміну правил допуску до ринку чи інфраструктури, визначення кола суб'єктів, що отримують доступ до публічного ресурсу, створення вибіркових переваг чи обмежень, а також здатність рішення викликати антиконкурентні наслідки навіть без прямої заборони господарської діяльності. Доведено, що саме через рішення такого типу найчастіше проявляється фрагментарність адміністративного впливу на ринкові відносини.

Обґрунтовано, що фрагментарність адміністративного впливу виникає внаслідок відсутності універсального мінімального конкурентного стандарту для процедур, рішення в межах яких істотно впливають на доступ до ринку, інфраструктури, публічних ресурсів або господарської діяльності. Встановлено, що за відсутності обов'язкового етапу оцінювання наслідків для конкуренції навіть рішення, які формально відповідають вимогам спеціального законодавства, можуть у сукупності створювати бар'єри входу та вибіркові переваги. На цій основі доведено доцільність розгляду конкурентного аналізу як мінімального процедурного стандарту для всіх конкурентно-чутливих рішень незалежно від того, чи належить орган до системи конкурентної політики. Зроблено висновок, що такий стандарт має передбачати вбудовану у мотивувальну частину рішення або у матеріали його підготовки оцінку можливого впливу на конкуренцію, виявлення ризиків обмеження доступу до ринку та пояснення, чому поставлена управлінська мета не може бути досягнута менш обтяжливими засобами.

Доведено, що другою системною проблемою є реалізація дискреційних повноважень без достатньо визначених і перевірюваних критеріїв вибору. Встановлено, що у конкурентно-чутливих сферах слід розрізняти дискрецію допуску, коли орган визначає коло суб'єктів, допущених до ресурсу або діяльності,

та дискрецію умов, коли орган формує правила і межі здійснення діяльності. Обґрунтовано, що найбільший ризик для конкуренції виникає тоді, коли вибір між кількома допустимими варіантами рішення здійснюється на підставі міркувань управлінської доцільності без пояснення причин вибору, без розкриття критеріїв та без аналізу менш обтяжливих альтернатив. На цій підставі зроблено висновок про необхідність нормативної конкретизації критеріїв реалізації дискреційних повноважень у конкурентно-чутливих сферах та закріплення обов'язку органу мотивовано пояснювати, чому обраний варіант рішення є співмірним, необхідним і найбільш прийнятним для досягнення легітимної мети.

Окремо встановлено, що суттєвою перешкодою для ефективного забезпечення конкуренції залишається процедурний формалізм, який проявляється у зведенні адміністративної процедури до мінімально необхідних формальних дій без забезпечення реальної участі заінтересованих осіб, без належного аналізу поданих аргументів та без повноцінного мотивування адміністративних актів. У зв'язку з цим запропоновано тест конкурентної нейтральності адміністративної процедури, який охоплює наявність легітимної мети втручання, розкриття критеріїв допуску або встановлення умов діяльності, забезпечення участі заінтересованих осіб до прийняття рішення, аналіз менш обтяжливих для конкуренції альтернатив та наявність механізму перегляду або самокорекції помилкового рішення. Доведено, що застосування такого тесту дає можливість перейти від загальної констатації процедурного формалізму до перевірки конкретних параметрів якості адміністративної процедури.

У підсумку доведено, що чинна модель адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції в Україні зберігає переважно реактивний характер, оскільки орієнтована на реагування на вже вчинені або реалізовані обмеження конкуренції та недостатньо забезпечує їх попередження на стадії підготовки і прийняття рішень органами публічної влади. На цій основі запропоновано комплекс адміністративно-правових пропозицій, спрямованих на

подолання проблем фрагментарності адміністративного впливу на конкурентне середовище, обмеження надмірної дискреції у конкурентно-чутливих управлінських рішеннях та посилення процедурних гарантій у діяльності органів публічної влади: 1) нормативно закріпити мінімальний конкурентний процедурний стандарт для всіх конкурентно-чутливих управлінських рішень органів публічної влади, який має включати обов'язкову оцінку можливого впливу рішення на доступ до ринку, умови конкуренції та наявність менш обтяжливих альтернатив; 2) законодавчо конкретизувати критерії реалізації дискреційних повноважень у конкурентно-чутливих сферах шляхом внесення змін до спеціального законодавства, насамперед до Закону України «Про захист економічної конкуренції», а також шляхом узгодження відповідних положень із загальними адміністративно-правовими стандартами, закріпленими у Законі України «Про адміністративну процедуру», передбачивши обов'язок органу публічної влади у мотивувальній частині рішення розкривати критерії вибору між допустимими варіантами, обґрунтовувати причини прийняття саме такого рішення та зазначати підстави відхилення альтернативних, менш обтяжливих для конкуренції варіантів; 3) поширити вимогу належного мотивування на всі рішення органів публічної влади, здатні вплинути на умови доступу до ринку, шляхом внесення змін до спеціального законодавства та актів, що регулюють відповідні адміністративні процедури, передбачивши обов'язок органу у мотивувальній частині рішення відображати легітимну мету втручання, оцінку пропорційності застосованих заходів та аналіз можливих наслідків для стану конкуренції; 4) посилити процедурні гарантії участі заінтересованих осіб у конкурентно-чутливих адміністративних процедурах шляхом внесення змін до Закону України «Про захист економічної конкуренції» (зокрема до статей 40–41) та відповідних підзаконних актів, передбачивши обов'язок органу до прийняття несприятливого рішення повідомляти особу про істотні обставини справи і попередню правову кваліфікацію, гарантувати право подання заперечень, доказів і клопотань, право

бути заслуханою під час розгляду справи, а також обов'язок відображати у мотивувальній частині рішення оцінку істотних доводів учасників провадження; 5) запровадити для органів місцевого самоврядування, галузевих регуляторів і суб'єктів дозвільної системи обов'язок попереднього врахування конкурентних наслідків рішень щодо доступу до інфраструктури, ресурсів, маршрутів, тарифів, дозволів і ліцензій; 6) визначити на нормативному рівні поняття конкурентно-чутливого управлінського рішення як рішення органу публічної влади, яке прямо або опосередковано впливає на умови доступу до ринку, створює вибіркові переваги або бар'єри входу; 7) використовувати тест конкурентної нейтральності адміністративної процедури як універсальний інструмент оцінки якості підготовки та ухвалення конкурентно-чутливих рішень; 8) посилити координацію між Антимонопольним комітетом України та іншими органами публічної влади шляхом закріплення випадків обов'язкового погодження або консультативної конкурентної оцінки проектів рішень, здатних істотно впливати на стан конкуренції; 9) удосконалити підходи до судового контролю у конкурентно-чутливих спорах, орієнтуючи його як на перевірку формальної законності, так і на оцінку процедурної якості адміністративної аргументації, повноти мотивування та дотримання принципу пропорційності; 10) забезпечити інтеграцію конкурентних вимог у загальну систему публічного адміністрування, щоб конкуренція розглядалася не лише як об'єкт спеціального антимонопольного захисту, а як критерій правомірності управлінських рішень у регуляторній, дозвільній, майновій та контрольній діяльності держави. Зроблено висновок, що подальший розвиток адміністративно-правового забезпечення конкуренції має бути пов'язаний із переходом від фрагментарного і реактивного підходу до цілісної моделі, у якій конкуренція виступає критерієм правомірності управлінських рішень у регуляторній, дозвільній, майновій та контрольній діяльності публічної влади.

2. Встановлено, що стандарти належного врядування у сфері захисту конкуренції мають для України значення як модель процедурно впорядкованої

організації публічної влади, у межах якої межі адміністративного впливу на ринкові відносини визначаються через поєднання матеріальних конкурентних норм, належної адміністративної процедури, інституційної узгодженості та ефективного судового контролю. При цьому констатовано, що практичне значення зазначених стандартів найбільш повно виявляється саме у сфері прийняття конкурентно-чутливих управлінських рішень, оскільки саме такі рішення безпосередньо впливають на умови доступу до ринку, створюють або усувають бар'єри входу та визначають межі допустимого адміністративного впливу на конкурентне середовище. Доведено, що європейський підхід до захисту конкуренції ґрунтується на розумінні адміністративної процедури як основного засобу обмеження дискреційних повноважень, забезпечення правової визначеності та формування передбачуваної практики прийняття рішень у конкурентно-чутливих сферах. На цій підставі обґрунтовано, що захист конкуренції слід розглядати як складову належного врядування, в межах якої якість процедури, мотивування, участі заінтересованих осіб та судової перевірки визначає ефективність усього адміністративно-правового механізму.

У результаті дослідження доведено, що європейські стандарти у сфері конкуренції спираються на три основні засади. Першою є конкурентна нейтральність публічної влади, яка передбачає заборону створення вибіркових переваг для окремих учасників ринку через регуляторні, дозвоільні, майнові чи інші управлінські рішення. Другою є процедурна якість правозастосування, що охоплює право бути вислуханим, обов'язок належного мотивування, дотримання принципу пропорційності, неупередженість та рівне ставлення у провадженні. Третьою є координаційна узгодженість між органами публічної адміністрації, яка забезпечує єдність підходів до ринкового аналізу, обмін інформацією, узгодження позицій та попередження фрагментарного впливу на конкуренцію. Встановлено, що саме поєднання цих засад формує у праві Європейського Союзу цілісну модель захисту конкуренції, де антимонопольний контроль, галузеве регулювання і судовий нагляд

функціонують як взаємопов'язані елементи єдиного порядку публічного адміністрування ринків.

Окремо обґрунтовано, що адаптація цих стандартів до системи публічного адміністрування України не може здійснюватися шляхом механічного запозичення окремих інституцій або процедурних конструкцій. Доведено, що ефективність такого процесу залежить від реального вбудовування європейських підходів у національні механізми прийняття управлінських рішень, у взаємодію між органами влади та у судову практику контролю за дискреційними повноваженнями. Встановлено, що основними перешкодами для такої адаптації є фрагментарність управлінських практик, галузева ізольованість органів публічної влади, нерівномірне застосування процедурних гарантій та збереження формального підходу до адміністративної процедури. На цій підставі зроблено висновок, що ризик формальної європеїзації полягає у нормативному відтворенні окремих стандартів без зміни управлінської логіки, процедурної культури та практики мотивування адміністративних актів.

У підсумку встановлено, що значення стандартів належного врядування у сфері захисту конкуренції для України полягає у формуванні трьох взаємопов'язаних напрямів трансформації національної системи. Перший напрям охоплює уніфікацію процедурних гарантій участі, мотивування, пропорційності та неупередженості насамперед для конкурентно-чутливих управлінських рішень публічної влади, які прямо або опосередковано впливають на умови доступу до ринку. Другий напрям стосується створення координаційних механізмів між Антимонопольним комітетом України, галузевими регуляторами, органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами публічної адміністрації, рішення яких можуть мати конкурентні наслідки. Третій напрям пов'язаний із розвитком змістовного судового контролю, зорієнтованого на перевірку як формальної законності, так і якості адміністративної аргументації, дотримання процедурних вимог та меж адміністративної дискреції. Зроблено висновок, що саме така

адаптація стандартів належного врядування здатна перетворити захист конкуренції в Україні з переважно реактивного механізму антимонопольного реагування на системний елемент публічного адміністрування ринків.

3. Обґрунтовано, що вдосконалення адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції в Україні має здійснюватися як системна трансформація всього режиму публічного впливу на ринкові відносини. Встановлено, що ключовим об'єктом такого вдосконалення мають виступати саме конкурентно-чутливі управлінські рішення, через які публічна влада безпосередньо впливає на структуру ринку, умови доступу до ресурсів та можливості здійснення господарської діяльності.

Наголошено, що подолання наявних вад не може зводитися до точкового коригування окремих норм або до простого розширення контрольних повноважень органів конкурентної політики. Доведено, що необхідним є формування цілісної адміністративно-правової моделі, у межах якої інституційні, процедурні та судові механізми функціонують узгоджено та забезпечують конкурентну нейтральність публічної влади, передбачуваність адміністративного впливу на ринок і попередження антиконкурентних наслідків ще на стадії підготовки управлінських рішень.

У результаті дослідження стверджено, що першочерговим напрямом удосконалення є оптимізація інституційної архітектури органів конкурентної політики. Обґрунтовано, що ключове значення має не механічне розширення повноважень Антимонопольного комітету України, а чітке визначення його функціонального місця у системі публічної адміністрації, посилення його превентивної ролі та створення ефективних механізмів взаємодії з іншими органами влади. На цій основі запропоновано законодавчо уточнити участь Антимонопольного комітету України у підготовці регуляторних актів, що можуть впливати на конкуренцію, встановити обов'язок органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування подавати проєкти відповідних рішень на розгляд

Комітету, а також визначити строки, форму та наслідки врахування його висновків. Наголошено, що окремим елементом інституційного вдосконалення має стати упорядкування співвідношення між центральним апаратом і територіальними відділеннями органів конкурентної політики, уніфікація процедур правозастосування та розвиток координації з галузевими регуляторами й органами місцевого самоврядування.

Встановлено, що другим базовим напрямом удосконалення є розвиток адміністративних процедур та процесуальних гарантій у конкурентно-чутливих сферах.

Обґрунтовано, що посилення ролі суду не означає підміни адміністративної діяльності, а полягає у встановленні чітких меж допустимого втручання держави у ринкові процеси та у формуванні обов'язкових для адміністрації стандартів правозастосування. На цій основі визначено, що подальше узгодження спеціальних процедурних гарантій у сфері конкуренції має здійснюватися з урахуванням загальних принципів адміністративного права, стандартів судового контролю та вимог європейської інтеграції.

Зроблено висновок, що вдосконалення адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції в Україні повинно бути спрямоване на перехід від реактивної та фрагментарної моделі до превентивної, процедурно впорядкованої та інституційно узгодженої системи. Така система має ґрунтуватися на нормативному уточненні превентивної ролі Антимонопольного комітету України, запровадженні оцінки впливу управлінських рішень на конкуренцію, посиленні процедурних гарантій у конкурентно-чутливих сферах та розвитку судового контролю за межами адміністративної дискреції. Саме такий підхід забезпечує формування цілісного адміністративно-правового режиму, у межах якого конкуренція виступає загальним критерієм правомірності конкурентно-чутливих рішень і діяльності публічної влади загалом.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, що полягає у формуванні цілісного підходу до адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції в Україні, визначенні його теоретико-методологічних, інституційних і процедурних засад, виявленні проблем правозастосування та обґрунтуванні напрямів удосконалення відповідного механізму в умовах європейської інтеграції. У результаті проведеного дослідження сформульовано такі висновки.

1. Встановлено, що економічна конкуренція має комплексний соціально-правовий характер і виступає елементом економічного публічного порядку. Вона забезпечує функціонування ринкових відносин на засадах рівності умов господарювання, сприяє ефективному розподілу ресурсів і виступає одним із чинників реалізації економічних прав і свобод. У публічно-правовому вимірі конкуренція розглядається як об'єкт управлінського впливу, що потребує системного нормативного та інституційного забезпечення.

2. Обґрунтовано, що адміністративно-правове забезпечення підтримки економічної конкуренції є комплексним інститутом адміністративного права, який охоплює систему правових норм, принципів, процедур і організаційних механізмів діяльності органів публічної адміністрації. Зміст цього забезпечення полягає у формуванні належних умов функціонування конкурентного середовища, запобіганні порушенням конкуренції та усуненні наслідків антиконкурентного впливу на ринок, а також у мінімізації адміністративних рішень і дій, здатних створювати необґрунтовані бар'єри входу, вибіркові переваги чи інші антиконкурентні викривлення.

3. Доведено, що добросовісна конкуренція виступає функціональним орієнтиром публічного адміністрування у сфері економіки. Вона визначає вимоги

до діяльності як суб'єктів господарювання, так і органів публічної влади, зокрема щодо забезпечення рівного доступу до ринку, недопущення необґрунтованих переваг та дотримання принципів справедливості і правової визначеності.

4. Встановлено, що нормативно-інституційні засади регулювання економічної конкуренції формують цілісну систему публічного адміністрування, у межах якої поєднуються матеріальні правові обмеження, процедурні вимоги та інституційна організація діяльності органів публічної влади. Доведено, що у праві Європейського Союзу конкуренція функціонує як базовий принцип регуляторної діяльності публічної влади, тоді як для України пріоритетним є перехід від переважно реактивної моделі до адміністративно-правового режиму, узгодженого з європейськими стандартами належного врядування.

5. Обґрунтовано концептуально-методологічні засади дослідження адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції, які базуються на поєднанні системного, функціонального, інституційного та порівняльно-правового підходів. Це дозволило розглядати конкуренцію як об'єкт цілісного адміністративно-правового впливу та виявити взаємозв'язок між правовими нормами, управлінськими рішеннями, інституційною організацією і процедурними механізмами її забезпечення.

6. Визначено, що система органів публічної адміністрації у сфері забезпечення та захисту економічної конкуренції має складну структуру, у якій центральне місце займає Антимонопольний комітет України. Ефективність функціонування цієї системи залежить від чіткого розмежування компетенцій, належної взаємодії між органами, узгодженості управлінських рішень та подолання фрагментації адміністративного впливу на конкурентне середовище.

7. Доведено, що адміністративні провадження у сфері забезпечення підтримки економічної конкуренції є ключовим процесуальним механізмом реалізації конкурентної політики, у межах якого виокремлюються превентивні, юрисдикційні та коригувальні види проваджень, у яких поєднуються аналітичний,

процедурний і юрисдикційний елементи. Їх належне функціонування забезпечується стадійністю провадження, визначеністю процесуальних дій, належним мотивуванням рішень, реальністю участі заінтересованих осіб та доступністю судового перегляду.

8. Обґрунтовано значення судового контролю за рішеннями органів публічної адміністрації у сфері конкуренції як гарантії законності, обґрунтованості та пропорційності адміністративного втручання у ринкові відносини. Доведено, що судовий контроль виконує, окрім відновлювальної, ще й запобіжну функцію, оскільки формує стандарти правозастосування, обмежує адміністративну дискрецію та орієнтує органи публічної влади на дотримання процедурних вимог ще на стадії ухвалення рішень.

9. Виявлено, що сучасний стан адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції в Україні характеризується наявністю системних проблем, до яких належать фрагментарність регулювання, значний обсяг дискреційних повноважень органів публічної влади та недостатній рівень процедурної визначеності прийняття управлінських рішень, що негативно впливає на ефективність реалізації конкурентної політики, знижує передбачуваність адміністративної діяльності та підвищує ризик прийняття конкурентно-чутливих управлінських рішень без належного процедурного обґрунтування.

10. Визначено, що ключовим об'єктом адміністративно-правового впливу у сфері забезпечення конкуренції виступають конкурентно-чутливі управлінські рішення, які визначають умови доступу до ринку та потребують підвищених процедурних і судових гарантій. Обґрунтовано, що вдосконалення адміністративно-правового забезпечення підтримки економічної конкуренції має здійснюватися шляхом переходу від реактивної до превентивної моделі публічного адміністрування, яка передбачає запровадження механізмів попередньої оцінки впливу управлінських рішень на конкуренцію, посилення процедурних гарантій прийняття рішень органів публічної влади, підвищення вимог до їх мотивування,

розвиток координації між суб'єктами публічного адміністрування та змістовне посилення судового контролю. Доведено, що адаптація європейських стандартів належного врядування у цій сфері має охоплювати уніфікацію процедурних гарантій участі, мотивування, пропорційності та неупередженості, а також запровадження координаційних механізмів між органами, рішення яких можуть впливати на конкурентне середовище. Реалізація цих підходів сприятиме узгодженню національної моделі забезпечення конкуренції з європейськими стандартами належного врядування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративна процедура: навчально-методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять для студентів Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України денної форми навчання (за вибором) другого (магістерського) рівня галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» / уклад.: І. В. Бойко, О. М. Соловйова. Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2016. 41 с.
2. Адміністративне право України. Академічний курс : підруч. у 2 т. Т. 1. Загальна частина / ред. кол.: В. Б. Авер'янов та ін. Київ : Юридична думка, 2004. 584 с.
3. Адміністративне судочинство України : теорія та практика : монографія / за заг. ред. О. М. Нечитайла. Київ : ВАІТЕ, 2015. 288 с. URL: <https://www.osce.org/sites/default/files/f/documents/4/e/232736.pdf> (дата звернення: 03.09.2025).
4. Акіменко Ю., Форманюк В., Харитонов Р. Конкурентне право в ЄС та Україні : навч.-метод. посібник. Одеса : Фенікс, 2023. 104 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/bitstreams/60c4d426-4935-442e-be98-42cf407b1c8a/download> (дата звернення: 01.01.2025).
5. Актуальні питання тлумачення та застосування Закону України «Про адміністративну процедуру» : збірник тез. Київ, 2025. 253 с. URL: https://adminprocedure.org.ua/assets/docs/Zbirnyk%20tez_Aktualni%20pytannia%20tлумачення%20та%20zastosuvannia%20ZAP.pdf (дата звернення: 30.04.2025).
6. Антимонопольний комітет України. Наказ «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо оцінки впливу нормативно-правових актів та проєктів актів на конкуренцію» від 14.11.2017 № 117. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0117226-17> (дата звернення: 18.01.2025).

7. Антимонопольний комітет України. Огляд судової практики Верховного Суду з питань застосування законодавства про захист економічної конкуренції за 2022 рік. 2023. URL: <https://amcu.gov.ua/static-objects/amcu/uploads/public/648/312/0d5/6483120d5ebab938710222.pdf> (дата звернення: 23.11.2025).
8. Антимонопольний комітет України. Реєстр рішень (офіційний портал). URL: <https://reustr.amcu.gov.ua/> (дата звернення: 15.04.2025).
9. Антимонопольний комітет України. Рекомендаційні роз'яснення та адвокація конкуренції (офіційні матеріали). URL: <https://amcu.gov.ua/npas/rekomendacijni-rozyasnennya> (дата звернення: 25.01.2025).
10. Антимонопольний комітет України. Річні звіти про діяльність : офіц. вебсайт. URL: <https://amcu.gov.ua/> (дата звернення: 04.07.2025).
11. Антимонопольний комітет України. Роз'яснення з питань законодавства у сфері державної допомоги суб'єктам господарювання: офіц. вебсайт. URL: <https://amcu.gov.ua/npas/rozyasnennya-z-pitan-zakonodavstva-u-sferi-derzhavnoyi-dopomogi> (дата звернення: 24.01.2025).
12. Антимонопольний комітет України. Щодо застосування законодавства про захист економічної конкуренції органами місцевого самоврядування під час організації поховання померлих, створення ритуальної служби та взаємодії з іншими суб'єктами господарювання: рекомендаційні роз'яснення від 21.08.2025 № 9-пр. URL: <https://amcu.gov.ua/static-objects/amcu/uploads/public/68c/aa0/c59/68caa0c59594c371746079.pdf> (дата звернення: 07.12.2025).
13. Бакалінська О. Ю. Правове регулювання добросовісної конкуренції в Україні : монографія. Київ : НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2014. 373 с.

14. Бевзенко В. М. Суб'єкти владних повноважень в адміністративному судочинстві України. *Вісник Вищого адміністративного суду України*. 2010. № 3. С. 140–148.

15. Бевзенко В. М. Участь в адміністративному судочинстві України суб'єктів владних повноважень : правові засади, підстави та форми: монографія. Київ : Прецедент, 2010. 475 с.

16. Берназюк Я. О. Вплив Закону України «Про адміністративну процедуру»: презентаційні матеріали Верховного Суду. 2024. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/administrative_procedure_bernaziuk.pdf (дата звернення: 04.07.2024).

17. Берназюк Я. О. Принцип належного урядування (good governance): національна та європейська судова практика. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2021. Т. 64. С. 219–225. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/238493> (дата звернення: 08.11.2025).

18. Битяк Ю. П., Богуцький В. В., Гаращук В. М. та ін. Адміністративне право України : підручник / за ред. Ю. П. Битяка. Харків : Право, 2007. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Bytiak_Yurii/Administratyvne_pravo_Ukrajiny.pdf (дата звернення: 28.02.2024).

19. Білих І. В. Поняття дискреційних повноважень органів публічного адміністрування: теоретико-правовий аспект. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2024. № 4. Т. 1. С. 87–91. URL: <https://sulj.oduvs.od.ua/archive/2024/4/17.pdf> (дата звернення: 13.02.2025).

20. Бобкова А. Г. Адміністративно-правове забезпечення реалізації конституційних прав і свобод людини і громадянина в умовах особливих правових режимів: доктринальний аналіз. *Проблеми сучасних трансформацій*. 2025. № 16. С. 1–8. DOI: 10.54929/2786-5746-2025-16-01-18.

21. Бойко І. В., Соловйова О. М. Дискреція публічної адміністрації: сутність і правове регулювання. *Проблеми законності*. 2025. Вип. 170. С. 198–218.

URL: <https://plaw.nlu.edu.ua/article/download/338076/329783/793667> (дата звернення: 27.11.2025).

22. Бойко І. В. Предмет регулювання та сфера дії Закону України «Про адміністративну процедуру» та винятки з нього. *Адміністративне право і процес*. 2022. № 4 (39). С. 18–31. URL: <https://applaw.net/index.php/journal/article/download/770/674> (дата звернення: 23.05.2025).

23. Браславець Я. Ю. Адміністративно-правовий статус органів державної влади у сфері підтримки економічної конкуренції. *Держава та регіони. Серія : Право*. 2024. № 1 (83). С. 240–246.

24. Браславець Я. Ю. Адміністративно-правові аспекти контролю та моніторингу державної допомоги для запобігання викривленням конкуренції. *Право та державне управління*. 2024. № 1. С. 505–513.

25. Браславець Я. Ю. Адміністративно-правові механізми підтримки економічної конкуренції в Україні: від адаптації до воєнного стану до стратегії повоєнної відбудови. *Актуальні питання розвитку науки, економіки та соціуму в умовах війни та повоєнного відновлення* : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Вінниця, 16–17 жовтня 2025 р. : у 2 т. Т. 1 / за заг. ред. В. І. Мельник. Тернопіль: Крок, 2025. С. 78–81.

26. Браславець Я. Ю. Інститут економічної конкуренції в системі публічного адміністрування. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права*: матеріали Х Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кременчук, 5–7 грудня 2024 р. Львів – Торунь: Liha-Pres, 2024. С. 666–669.

27. Браславець Я. Ю. Превентивні адміністративно-правові заходи протидії антиконкурентним узгодженим діям. *Правові новели*. 2025. № 26. С. 56–65.

28. Браславець Я. Ю. Системно-структурний підхід до адміністративно-правового регулювання конкуренції: можливості для модернізації конкурентної політики України. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики у воєнний*

період: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 10 жовтня 2025 р. Львів – Торунь: Liha-Pres, 2025. С. 181–184.

29. Браславець Я. Ю. Теоретичні основи адміністративно-правового регулювання конкуренції в Україні. *Право і суспільство*. 2025. № 5. Т. 1. С. 157–166.

30. Венгер С. В. Принцип пропорційності і принципи адміністративного судочинства. *Право і суспільство*. 2017. № 3–4. С. 73–88. URL: <https://lcslaw.knu.ua/index.php/component/k2/item/291-pryntsyp-proporsiynosti-i-pryntsypy-administratyvnoho-sudochynstva-venher-s-v> (дата звернення: 03.11.2024).

31. Верещагіна О. С. Господарсько-правове забезпечення антимонопольно-конкурентної політики в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. Наук : 12.00.04. Харків, 2014. 20 с.

32. Верховний Суд. Дайджест судової практики Верховного Суду щодо вирішення спорів у сфері публічних закупівель. 2024. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/Daidgest_publ_zakypivli.pdf (дата звернення: 18.03.2025).

33. Верховний Суд. Огляд судової практики Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду щодо забезпечення позову. Київ, 2025. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/z_pozov_12_11_25.pdf (дата звернення: 25.03.2025).

34. ВС скасував рішення АМКУ про відмову в розгляді справи щодо зловживання монопольним становищем та порушення правил конкуренції при придбанні квитків на «Євробачення-2017»: новина Верховного Суду від 17.07.2019. Верховний Суд (офіційний вебсайт). URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/746988/> (дата звернення: 21.05.2025).

35. Галунько В., Діхтієвський П., Кузьменко О. та ін. Адміністративне право України. Повний курс : підручник. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. URL:

https://fpk.in.ua/images/biblioteka/2bac_pravo/Halunko.P.Administratyvne-pravo-Ukrayiny.-2021.pdf (дата звернення: 13.06.2024).

36. Гейць В. М., Семиноженко В. П., Кваснюк Б. Є. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України : у т. Київ : Фенікс, 2007. URL: <https://ief.org.ua/publication/monohrafii/2007/strategichni-vyklyky-khkhhi-stolittja-suspilstvu-ta-ekonomici-ukrainy> (дата звернення: 19.04.2025).

37. Голота А. С. Особливості конкурентних відносин України в умовах глобалізації. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки.* 2013. Вип. 3. С. 58–64. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/bitstreams/6c9539e7-42a3-4b73-a82d-3bbfddaa4463/download> (дата звернення: 01.04.2025).

38. Гончаренко О. Роль адвокатування конкуренції в економічній політиці держави. *Право України.* 2021. № 11. С. 80–93.

39. Грудницький В. М. Процесуальні питання розгляду справ про зловживання монопольним (домінуючим) становищем. *Юридичний вісник.* 2020. № 1. С. 188–193.

40. Гумін О. М., Пряхін Є. В. Адміністративно-правове забезпечення: поняття та структура. *Наше право.* 2014. № 4. С. 46–50.

41. Даценко Ю. М. Теоретико-інституціональні аспекти формування конкурентної політики держави. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство».* 2018. Вип. 22. Ч. 1. С. 88–91.

42. Дискреційні повноваження : методичні матеріали / Державна служба морського та річкового транспорту України. URL: <https://marad.gov.ua/storage/app/sites/1/antikor/%20%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf> (дата звернення: 05.05.2025).

43. Діалектика публічних і приватних інтересів у державному регулюванні економіки : зб. матеріалів круглого столу, м. Київ : 8 листопада 2013 р. / ред. кол.: В. С. Щербина (голова), Т. В. Боднар та ін. Київ: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2013. 256 с. URL: <https://hozpravoreposit.kyiv.ua/bitstream/handle/765432198/144/Shcherbina%20krstol.pdf?isAllowed=y&sequence=1> (дата звернення: 18.09.2025).

44. Дмитрук І. М. Адміністративна процедура як ефективний спосіб захисту прав, свобод та інтересів громадян. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2025. Вип. 2 (61). С. 65–69.

45. Журик Ю. В. Антимонопольно-конкурентне право України : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 272 с.

46. Задихайло Д. В. Галузева економічна політика держави : проблеми правового забезпечення : колективна монографія / за наук. ред. Д. В. Задихайла. Харків : Юрайт, 2013. 520 с.

47. Задихайло Д. В. Господарсько-правове забезпечення економічної політики держави : монографія. Харків : Право, 2012. 456 с.

48. Задихайло Д. В., Швидка Т. І., Рєзнікова В. В. Політико-правовий зв'язок інститутів забезпечення економічної конкуренції та банкрутства в системі господарювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Вип. 75. Ч. 3. С. 227–233.

49. Задихайло Д. В. Економічна політика держави в системі правового і законодавчого забезпечення. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 3 (74). С. 214–221.

50. Заєць А. П. Правова держава в контексті новітнього українського досвіду. Київ : Парламентське вид-во, 1999. 248 с. URL: <https://bibl.com.ua/pravo/2294/index.html> (дата звернення: 18.09.2025).

51. Кантур К. С. Роль Антимонопольного комітету України в розвитку конкуренції. *Державне регулювання процесів економічного і соціального розвитку*.

2014. Вип. 2 (45). С. 24–36. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2014-2/doc/2/06.pdf> (дата звернення: 18.09.2025).

52. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06 липня 2005 р. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35–36, № 37. Ст. 446. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2747-15> (дата звернення: 18.11.2024).

53. Колесников Є. Є. Поняття та особливості адміністративно-правового забезпечення захисту прав споживачів. *Форум права*. 2011. № 2. С. 432–438.

54. Коліушко І. Б., Тимошук В. П., Банчук О. А. Корупційні ризики в наданні адміністративних послуг та здійсненні контрольно-наглядових функцій. Київ : Центр політико-правових реформ, 2009. 96 с.

55. Коломoeць Т. О., Філіпова Т. Л. Адміністративні процедури у сфері захисту економічної конкуренції в Україні : теоретичний, нормативний та праксеологічний аспекти: монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2014. 224 с.

56. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 544 с. URL: <https://law.sspu.edu.ua/files/documents/books/library/5/kolpakov.pdf> (дата звернення: 15.12.2025).

57. Конкурентне право України : навч. посіб. / О. О. Бакалінська, О. В. Безух, О. В. Кологойда, І. В. Лукач, Н. Б. Пацурія, В. С. Щербина; за ред. В. С. Щербини, І. В. Лукач. Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 380 с.

58. Конституційні засади економічної системи України : монографія / Ін-т економіко-правових досліджень НАН України; за ред. В. А. Устименка. Донецьк : Юго-Восток, 2011. 258 с.

59. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 25.09.2024).

60. Кротіонов В. О. Сутність та особливості контролю Суду ЄС в системі європейського управління. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2012. № 11. С. 45–54.

61. Кропова А. Розвиток конкурентної політики України за стандартами та правилами ЄС. Вересень 2025. URL: https://www.ier.com.ua/files/Projects/2025/UA_EU/%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BA%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BA%D1%83%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8.pdf (дата звернення: 20.10.2025).

62. Кузьменко О. В., Гуржій Т. О. Адміністративно-процесуальне право України : підручник / за ред. О. В. Кузьменко. Київ : Атіка, 2008. 416 с.

63. Лавренко А. І. Підходи до розуміння та зміст адміністративно-правового регулювання дискреційних повноважень органів місцевого самоврядування в сфері земельних відносин. *Науковий вісник Ужгородського національного Університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 85, ч. 2. С. 372–378. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/11/57.pdf> (дата звернення: 01.04.2025).

64. Лагутін В. Д. Конкурентна політика держави: механізми реалізації. *Вісник КНТЕУ*. 2016. № 4. С. 22–37.

65. Лагутін В. Д. Монополія та конкурентна політика: політико-економічні проблеми. *Економічна теорія*. 2015. № 4. С. 89–97.

66. Лук'янець В. С., Травнікова К. О. Зловживання домінуючим становищем за антимонопольним правом України та конкурентним правом ЄС : порівняльний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2017. Вип. 43 (1). С. 169–171.

67. Мельник Р. С. Адміністративно-господарське право як структурний елемент системи адміністративного права: зарубіжний досвід та національні особливості. *Право і безпека*. 2010. № 2. С. 55–59.

68. Мельник Р. С. Загальне адміністративне право в питаннях і відповідях : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 308 с. URL: https://melnykroman.com/wp-content/uploads/2022/02/Адмін-право-у-запитаннях_Мельник.pdf (дата звернення: 26.04.2025).

69. Мельник Р. С., Бевзенко В. М. Загальне адміністративне право. Київ : Ваїте, 2014. 376 с.

70. Мельник Р. С. Належне врядування як принцип європейського адміністративного права. *Право України*. 2018. № 4. С. 52–63.

71. Методика визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку : затв. розпорядженням Антимонопольного комітету України від 05.03.2002 № 49-р. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0049226-02> (дата звернення: 14.11.2025).

72. Моніторинг адміністративного судочинства в Україні : звіт / Е. Целлер, В. Валанчюс, Б. Войцеховські ; співавт. О. Цимбрівська, С. Кравцов. Січень 2020. URL: <https://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/5f5/5fa/ca9/5f55faca95895847277379.pdf> (дата звернення: 15.07.2025).

73. Моргунова Т. І. Юридична відповідальність за зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку. *Право і суспільство*. 2019. № 6. Ч. 1. С. 129–134.

74. Не кожне формальне порушення процедури прийняття акта робить його неправомірним – КАС ВС: повідомлення Верховного Суду від 02.02.2023. Верховний Суд (офіційний вебсайт). URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/presentation/news/1377346/> (дата звернення: 04.11.2025).

75. Негара Р. В. Центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом у системі державного управління України: аналіз критеріїв визначення. *Правова позиція*. 2024. № 3 (44). С. 25–32.

76. Омельченко Л. В. Механізм забезпечення захисту конкуренції в Україні : адміністративно-правовий аспект : монографія. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 220 с. URL: <https://jurkniga.ua/contents/mekhanizm-zabezpechennya-zakhistu-konkurentsii-v-ukraini-administrativno-pravoviy-aspekt.pdf> (дата звернення: 15.09.2025).

77. Оніщенко Н. М. Види правового регулювання: теоретичні аспекти розуміння. *Часопис Київського університету права*. 2014. С. 28–32.

78. Оніщук М. М. Проблемні питання здійснення судового контролю за дискрецією суб'єкта владних повноважень. *Слово Національної школи суддів України*. 2021. № 2 (35). С. 6–15. URL: <https://nsj.gov.ua/files/1638433817Onishchuk-problemni-pytannia.pdf> (дата звернення: 09.03.2025).

79. Осадчий А., Закаленко О., Біленець Д. Адміністративний процес (загальна частина) : навч.-метод. посіб. для здобувачів вищої освіти денної форми навчання. Одеса : Фенікс, 2023. 185 с.

80. Основи публічного адміністрування : посіб. для підготовки до іспиту / Ю. П. Битяк, Н. П. Матюхіна, М. С. Ковтун та ін.; за заг. ред. Н. П. Матюхіної. Харків : Право, 2016. 128 с.

81. Пархоменко Н. М. Окремі аспекти конституційного регулювання права на підприємницьку діяльність в Польщі, Румунії, Словаччині, Угорщині та Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Вип. 79. Ч. 1. С. 155–159. DOI: 10.24144/2307-3322.2023.79.1.26. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/10/28.pdf> (дата звернення: 15.02.2025).

82. Пасенюк О. Адміністративне судочинство як засіб утвердження верховенства права у вітчизняному конституційному устрої. *Адміністративне судочинство. Судова практика в адміністративних справах*. 2015. № 3–4. С. 84–96.

83. Пасенюк О. Адміністративне судочинство: стан та напрямки розвитку. *Вісник Вищого адміністративного суду України*. 2011. № 3. С. 3–18.
84. Пасенюк О. Судовий контроль за публічною адміністрацією – невід’ємний елемент правової держави. *Вісник Державної судової адміністрації України*. 2010. № 3. С. 24–25.
85. Перемот С. В. Доктрина впливу в конкурентному праві України. *Право України*. 2012. № 3–4. С. 303–310. URL: https://pravoua.com.ua/storage/files/magazines/files/content-pravoukr-2012-4-pravoukr_3_4_ukr.pdf (дата звернення: 04.09.2024).
86. Повідомлення Верховного Суду від 29 березня 2021 р. щодо розгляду справ у сфері розміщення зовнішньої реклами. Офіційний вебсайт Верховного Суду. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1080124/> (дата звернення: 27.09.2025).
87. Порядок розгляду заяв і справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції: розпорядження Антимонопольного комітету України від 19 квітня 1994 р. № 5. *Офіційний вісник України*. 1994. № 5.
88. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 02 липня 2019 р. у справі № 910/23000/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82998256> (дата звернення: 14.03.2024).
89. Постанова Верховного Суду від 08 вересня 2021 р. у справі № 826/8917/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99784321> (дата звернення: 13.01.2025).
90. Постанова Верховного Суду від 18 жовтня 2018 р. у справі № 813/4989/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77269544> (дата звернення: 10.08.2025).
91. Постанова Верховного Суду від 19 лютого 2020 р. у справі № 826/15034/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88245165> (дата звернення: 26.12.2025).

92. Постанова Верховного Суду від 20 січня 2022 р. у справі № 910/7698/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102663165> (дата звернення: 16.12.2025).

93. Постанова Верховного Суду від 20 жовтня 2021 р. у справі № 915/296/20. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/rishenna_sud_u_spravah/915_296_20 (дата звернення: 07.05.2025).

94. Постанова Верховного Суду від 21 квітня 2021 р. у справі № 910/701/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96501275> (дата звернення: 24.10.2024).

95. Постанова Верховного Суду від 13 листопада 2025 р. у справі № 910/102/25. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/131821229> (дата звернення: 23.02.2026).

96. Постанова Верховного Суду від 28 січня 2020 р. у справі № 910/6507/19. URL: <https://zakononline.ua/court-decisions/show/87214541> (дата звернення: 02.10.2025).

97. Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 21 січня 2026 р. у справі № 280/9029/24. URL: https://protocol.ua/ua/postanova_kas_vp_vid_21_01_2026_roku_u_spravi_280_9029_24/ (дата звернення: 23.08.2026).

98. Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 15 квітня 2021 р. у справі № 910/17929/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96550461> (дата звернення: 17.10.2025).

99. Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 28 жовтня 2021 р. у справі № 910/20229/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100567894> (дата звернення: 07.05.2025).

100. Правила розгляду справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції : затв. розпорядженням Антимонопольного комітету України від 19.04.1994 № 5 (із змінами). Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0005226-94> (дата звернення: 08.06.2025).

101. Право Європейського Союзу : підручник / Р. А. Петров (кер. авт. кол.), А. О. Вакуленко, П. Ван Елсуwege та ін. ; за ред. Р. А. Петрова. Вид. 9-те, змін. і допов. Харків : Право, 2019. 442 с.

102. Про адміністративну процедуру : Закон України від 17 лютого 2022 р. № 2073-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2022. № 28. Ст. 233.

103. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26 листопада 1993 р. № 3659-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 50. Ст. 472.

104. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України про адміністративну процедуру : Закон України від 10.10.2024 № 4017-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4017-20> (дата звернення: 11.12.2025).

105. Про державну допомогу суб'єктам господарювання : Закон України від 1 липня 2014 р. № 1555-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 34. Ст. 1173.

106. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності : Закон України від 6 вересня 2005 р. № 2806-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 48. Ст. 483.

107. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011 р. № 2939-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2939-17> (дата звернення: 30.01.2025).

108. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України; Програма, Перелік від

18.03.2004 № 1629-IV. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1629-15> (дата звернення: 30.01.2025).

109. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності : Закон України від 11.09.2003 № 1160-IV. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1160-15> (дата звернення: 30.01.2025).

110. Про затвердження методик проведення аналізу впливу та відстеження результативності регуляторного акта : постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2004 № 308. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/308-2004-%D0%BF> (дата звернення: 30.01.2025).

111. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 07.06.1996 № 236/96-ВР. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 30.01.2025).

112. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11 січня 2001 р. № 2210-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 12. Ст. 64.

113. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.

114. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг : Закон України від 22 вересня 2016 р. № 1540-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 51. Ст. 833.

115. Про природні монополії : Закон України від 20 квітня 2000 р. № 1682-III. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-14> (дата звернення: 30.01.2025).

116. Про публічні закупівлі : Закон України від 25 грудня 2015 р. № 922-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 9. Ст. 89.

117. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною та ЄС : Закон України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1678-18> (дата звернення: 30.01.2025).

118. Пухтецька А. А. Принципи адміністративного права: адміністративно-правові та євроінтеграційні аспекти оновлення змісту та практики застосування: монографія. Київ : ПП Панов, 2016. 434 с.

119. Резнікова В. В., Задихайло Д. В., Швидка Т. І. Політико-правовий зв'язок інститутів конкуренції та банкрутства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Вип. 75, ч. 3. С. 227–233.

120. Романенко Т. П. Найважливіші функції публічного адміністрування. Запоріжжя : ЗНУ, б. р. URL: https://old-zdia.znu.edu.ua/gazeta/monodrupradmin_405.pdf (дата звернення: 30.01.2025).

121. Слободянюк М. В., Хачатрян В. В. Особливості функціонування Антимонопольного комітету України. *Економіка та управління національним господарством*. 2016. № 14. С. 232–234.

122. Сміт А. Дослідження про природу і причини багатства народів. Київ : Наш формат, 2018. 722 с.

123. Смокович М. І. Юрисдикція адміністративних судів. Київ : Юрінком Інтер, 2022. 228 с.

124. Смокович М. Судова влада: місце та контроль. *Юридична Україна*. 2012. № 10. С. 99–107.

125. Смокович М., Бевзенко В. Загальна адміністративна процедура. Київ : Дакор, 2025. 132 с.

126. Спасибо-Фатєєва І. Цивілістичний погляд на поняття партнерства. *Право України*. 2010. № 12. С. 4–10. URL: https://pravoua.com.ua/storage/files/magazines/files/pravoukr-2010-12-pravoukr_2010_12.pdf (дата звернення: 30.01.2025).

127. Стандарти належного адміністрування : європейські підходи. 2024. URL: https://nauka.nlu.edu.ua/nauka/wp-content/uploads/2024/11/zbirnyk_standarty-nalezhnogo-adminitsruvannya.pdf (дата звернення: 30.01.2025).

128. Суд Європейського Союзу. Рішення від 14 листопада 1996 р. у справі C-333/94 P, Tetra Pak International SA v Commission (апеляція на рішення у справі T-83/91). EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:61994CJ0333> (дата звернення: 23.01.2025).

129. Суд Європейського Союзу. Рішення від 21 вересня 1999 р. у справі C-67/96, Albany International BV v Stichting Bedrijfspensioenfonds Textielindustrie (ECLI:EU:C:1999:430). EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:61996CJ0067> (дата звернення: 26.09.2025).

130. Суд Європейського Союзу. Рішення від 23 квітня 1991 р. у справі C-41/90, Klaus Höfner and Fritz Elser v Macrotron GmbH (ECLI:EU:C:1991:161). EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:61990CJ0041> (дата звернення: 24.12.2025).

131. Сус М. С. Нормативно-правове забезпечення дотримання прав суб'єктів господарювання під час перевірок Антимонопольного комітету України в контексті антимонопольної реформи в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія: Право. 2024. Вип. 81, ч. 1. С. 151–159. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/03/25.pdf> (дата звернення: 30.01.2025).

132. Тимощук В. П. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України. Київ, 2003. 495 с.

133. Тимощук В. П. Адміністративні акти: процедура прийняття та припинення дії : монографія. Київ : Конус-Ю, 2010. 296 с. URL: <https://www.slideshare.net/slideshow/ss-59884209/59884209> (дата звернення: 11.10.2024)

134. Тимощук В. П. До проблеми правового регулювання адміністративно-процедурних відносин. *Юридичний журнал*. 2003. № 3 (9). С. 36–38.

135. Тимощук В. П. Теоретичні та практичні виклики становлення загальної адміністративної процедури в Україні. *Право України*. 2021. № 10. С. 28–43.

136. Угода про асоціацію Україна–ЄС. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Ст. 2125.
137. Филюк Г. Адвокатування конкуренції. *Конкуренція : Вісник АМКУ*. 2011. № 1. С. 38–43.
138. Филюк Г. Інституціональні чинники конкуренції. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2017. № 28 (1). С. 11–19.
139. Целлер Е., Куйбіда Р., Мельник Р. Дискреція адміністративних органів і судовий контроль за її реалізацією : звіт. 2021. URL: <https://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/602/a7b/15b/602a7b15b362e496299034.pdf> (дата звернення: 30.01.2025).
140. Швидка Т. І. Економічна конкуренція. Харків : Право, 2020. 376 с.
141. Швидка Т. І. Інструментальний механізм формування та реалізації конкурентної політики держави. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 4. С. 83–87.
142. Швидка Т. І. Кодифікація конкурентного законодавства як шлях до його модернізації та реформування. *Право України*. 2021. № 11. С. 68–79. URL: https://pravoua.com.ua/storage/files/magazines/files/article-pravo_2021_11-s5.pdf (дата звернення: 30.01.2025).
143. Шемшученко Ю. С. та ін. Порівняльне правознавство : зб. статей / за ред. Ю. С. Шемшученка, Л. В. Губерського, І. С. Гриценка ; упоряд. О. В. Кресін за участі О. В. Ткаченка, К. О. Черниченка. Київ : Логос, 2009. 712 с. URL: <https://www.academia.edu/35861309/> (дата звернення: 30.01.2025).
144. Ясько Ю. І. Механізм реалізації конкурентної політики держави. *Scientia Fructuosa*. 2022. № 5. С. 29–41.
145. Acemoglu D., Robinson J. A. Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty. New York: Crown Publishers, 2012. URL: https://books.google.com/books/about/Why_Nations_Fail.html?id=HbnUCgAAQBAJ (дата звернення: 11.10.2025).

146. Acemoglu D., Robinson J. Political Losers as a Barrier to Economic Development. *American Economic Review: Papers and Proceedings*. 2000. Vol. 90, No. 2. P. 126–130. URL: <https://economics.mit.edu/sites/default/files/publications/Political%20Losers%20as%20a%20Barrier%20to%20Economic%20Developm.pdf> (дата звернення: 22.04.2025).
147. Aghion P., Bloom N., Blundell R., Griffith R., Howitt P. Competition and Innovation: An Inverted-U Relationship. *The Quarterly Journal of Economics*. 2005. Vol. 120, No. 2. P. 701–728. URL: https://www.ucl.ac.uk/~uctp39a/ABBGH_QJE_2005.pdf (дата звернення: 05.04.2025).
148. Aghion P., Howitt P. *Endogenous Growth Theory*. Cambridge, MA: MIT Press, 1998.
149. Aghion P., Howitt P. *The Economics of Growth*. Cambridge, MA: MIT Press, 2009. URL: <https://mitpress.mit.edu/9780262012638/the-economics-of-growth/> (дата звернення: 15.02.2025).
150. Akman P. Regulating Competition in Digital Platform Markets: A Critical Assessment of the Framework and Approach of the EU Digital Markets Act. *European Law Review*. 2022. Vol. 47, No. 1. P. 85–114. URL: <https://eprints.whiterose.ac.uk/id/eprint/181328/7/Akman%2C%20DMA%2C%20ELR%201-12-21%2C%20SSRN.pdf> (дата звернення: 19.11.2025).
151. Alves S., Capiou J., Sinclair A. Principles for the Independence of Competition Authorities. *Competition Law International*. 2015. Vol. 11, No. 1. P. 13–27.
152. Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part : signed 27 June 2014. Verkhovna Rada of Ukraine. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 25.01.2025).
153. Bain J. S. *Barriers to New Competition: Their Character and Consequences in Manufacturing Industries*. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1956. 329 p.

154. Basihos S. (Market) Power is (Political) Power! The Pressure of Declining Competition on Democracy. *Journal of Comparative Economics*. 2025. URL: <https://www.repository.cam.ac.uk/bitstreams/a081283d-10d4-4e28-a666-3b91d94e8652/download> (дата звернення: 01.04.2025).

155. Böhm F. Wettbewerb und Monopolkampf. Berlin: Carl Heymanns Verlag, 1964. 383 S.

156. Bork R. H. The Antitrust Paradox: A Policy at War with Itself. New York: Basic Books, 1978. 462 p. URL: https://books.google.com/books/about/The_Antitrust_Paradox.html?id=BHI8zgEACAAJ (дата звернення: 17.12.2024).

157. Börzel T. A., Risse T. When Europe hits home, Europeanization and domestic change. *European Integration online Papers*. 2000. Vol. 4, No 15. URL: <https://eiop.or.at/eiop/pdf/2000-015.pdf> (дата звернення: 08.09.2025).

158. Braslavets Y. Digitalisation of administrative procedures in the field of economic competition control: challenges and opportunities for Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2025. Vol. 11, No. 5. P. 299–306.

159. Braslavets Ya. Yu. Control and supervision of compliance with competition legislation: administrative and legal models and tools. *Theoretical foundations of law, public management and practice of their application : International scientific conference proceedings*. Riga : Baltija Publishing, 2024. P. 406–410.

160. Brook O. Article 3 of Regulation 1/2003: a historical and empirical analysis. *Journal of Antitrust Enforcement*. 2024. Vol. 12, Issue 1. P. 45–71. URL: <https://academic.oup.com/antitrust/article/12/1/45/7204109> (дата звернення: 04.05.2024).

161. Case C-280/08 P, Deutsche Telekom AG v European Commission, Judgment of the Court (Grand Chamber) of 14 October 2010. EUR-Lex. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/case-law/C_2010_603 (дата звернення: 22.08.2025).

162. Case C-52/09, Konkurrensverket v TeliaSonera Sverige AB, Judgment of the Court (Third Chamber) of 17 February 2011. EUR-Lex. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/case-law/C_2011_83 (дата звернення: 20.09.2025).

163. Chamberlin E. H. Monopolistic or Imperfect Competition? The *Quarterly Journal of Economics*. 1937. Vol. 51, No. 4. P. 557–580. URL: https://cooperative-individualism.org/chamberlin-edward_monopolistic-or-imperfect-competition-1937-aug.pdf (дата звернення: 20.08.2025).

164. Charter of Fundamental Rights of the European Union (2012/C 326/02). *Official Journal of the European Union*. 2012. C 326. P. 391–407. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT> (дата звернення: 14.09.2024).

165. Commission notice on best practices for the conduct of proceedings concerning Articles 101 and 102 TFEU. *Official Journal of the European Union*. 2011. C 308. P. 6–32. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=oj%3AJOC_2011_308_R_0006_01 (дата звернення: 09.11.2025).

166. Communication from the Commission – Notice on cooperation within the Network of Competition Authorities (2004/C 101/03). *Official Journal of the European Union*. 2004. C 101. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52004XC0427\(02\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52004XC0427(02)) (дата звернення: 16.09.2024).

167. Competition Assessment Toolkit: Operational Manual. Paris: OECD, 2019 (Version 4.0). URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2019/01/competition-assessment-toolkit-principles-version-4-0-volume-3_54214c74/1f253011-en.pdf (дата звернення: 14.07.2025).

168. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU) (OJ C 326, 26.10.2012). EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32012C0326>

lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX%3A12012E%2FTXT%3Aen%3APDF (дата звернення: 14.08.2025).

169. Council of Europe. Recommendation CM/Rec(2007)7 on good administration. URL: <https://rm.coe.int/cmrec-2007-7-of-the-cm-to-ms-on-good-administration/16809f007c> (дата звернення: 01.09.2024).

170. Council of Europe. Recommendation No. R(80)2 concerning the exercise of discretionary powers by administrative authorities. URL: <https://rm.coe.int/16804f22ae> (дата звернення: 06.08.2025).

171. Council Regulation (EC) No 1/2003 of 16 December 2002 on the implementation of the rules on competition laid down in Articles 81 and 82 of the Treaty (Text with EEA relevance). *Official Journal of the European Union*. 2003. L 1. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2003/1/oj/eng> (дата звернення: 09.07.2024).

172. Council Regulation (EC) No 139/2004 of 20 January 2004 on the control of concentrations between undertakings (the EC Merger Regulation). *Official Journal of the European Union*. 2004. L 24. P. 1–22. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2004/139/oj/eng> (дата звернення: 06.06.2025).

173. Court of Justice of the European Union. Case-law (CURIA) : official database. URL: <https://curia.europa.eu/juris/recherche.jsf?language=en> (дата звернення: 13.07.2025).

174. Court of Justice of the European Union. Judicial review of Commission decisions in competition cases: official information. URL: https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7024/en/ (дата звернення: 08.11.2025).

175. Court of Justice of the European Union. Preliminary ruling procedure: official information. URL: https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7024/en/ (дата звернення: 28.05.2025).

176. Cowgill B., Prat A., Valletti T. Political Power and Market Power. arXiv preprint arXiv:2106.13612 [econ.GN]. 2021. URL: <https://arxiv.org/pdf/2106.13612> (дата звернення: 26.02.2025).

177. Craig P. EU Administrative Law. 3rd ed. Oxford : Oxford University Press, 2018. 933 p. URL: <https://global.oup.com/academic/product/eu-administrative-law-9780198806103> (дата звернення: 12.01.2024).

178. Directive (EU) 2018/1972 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 establishing the European Electronic Communications Code (recast). *Official Journal of the European Union*. 2018. L 321. P. 36–214. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/1972/oj/eng> (дата звернення: 11.11.2025).

179. Directive (EU) 2019/1 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 to empower the competition authorities of the Member States to be more effective enforcers and to ensure the proper functioning of the internal market (Text with EEA relevance). *Official Journal of the European Union*. 2019. L 11. P. 3–33. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/1/oj/eng> (дата звернення: 12.07.2025).

180. Directive 2009/73/EC of the European Parliament and of the Council of 13 July 2009 concerning common rules for the internal market in natural gas and repealing Directive 2003/55/EC. *Official Journal of the European Union*. 2009. L 211. P. 94–136. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2009/73/oj/eng> (дата звернення: 25.09.2025).

181. Directive 2012/34/EU of the European Parliament and of the Council of 21 November 2012 establishing a single European railway area (recast). *Official Journal of the European Union*. 2012. L 343. P. 32–77. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2012/34/oj/eng> (дата звернення: 11.05.2024).

182. Directive 2014/24/EU of the European Parliament and of the Council of 26 February 2014 on public procurement and repealing Directive 2004/18/EC. *Official Journal of the European Union*. 2014. L 94. P. 65–242. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0024> (дата звернення: 25.04.2024).

183. Directive 97/67/EC of the European Parliament and of the Council of 15 December 1997 on common rules for the development of the internal market of Community postal services and the improvement of quality of service. *Official Journal of*

the European Union. 1998. L 15. P. 14–25. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1997/67/oj/eng/> (дата звернення: 16.03.2024).

184. Eucken W. Grundsätze der Wirtschaftspolitik. Tübingen : Mohr Siebeck, 2004. 366 S.

185. European Commission. 2023 revised Horizontal Guidelines. 2023. URL: https://competition-policy.ec.europa.eu/system/files/2023-07/2023_revised_horizontal_guidelines_en.pdf (дата звернення: 23.10.2025).

186. European Commission. Commission Staff Working Document: Ukraine 2024 Report (Chapter 5 “Public procurement”). Brussels, 30.10.2024. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/1924a044-b30f-48a2-99c1-50edeac14da1_en (дата звернення: 10.08.2025).

187. European Commission. Directorate-General for Competition (DG COMP): official website. URL: https://commission.europa.eu/about/departments-and-executive-agencies/competition_en (дата звернення: 16.07.2025).

188. European Commission. European Competition Network (ECN) : official website. URL: https://competition-policy.ec.europa.eu/antitrust-and-cartels/european-competition-network_en (дата звернення: 16.12.2025).

189. European Commission. State aid procedures (Judicial review). Competition policy. URL: https://competition-policy.ec.europa.eu/state-aid/procedures_en (дата звернення: 23.07.2025).

190. European Union Agency for Fundamental Rights. Article 41 Right to good administration. URL: <https://fra.europa.eu/en/eu-charter/article/41-right-good-administration> (дата звернення: 19.11.2025).

191. EU–Ukraine Association Agreement. URL: https://competition-policy.ec.europa.eu/document/download/62a4a977-760f-45e8-aafb-3a236d6c39f3_en?filename=Ukraine-EU_agreement_en.pdf (дата звернення: 15.12.2025).

192. Ezrachi A. EU Competition Law: An Analytical Guide to the Leading Cases. 6th ed. Oxford: Hart Publishing, 2018. 800 p.

193. Ezrachi A., Stucke M. E. Virtual Competition: The Promise and Perils of the Algorithm-Driven Economy. Cambridge, MA : Harvard University Press, 2016. 300 p. URL: https://books.google.com/books/about/Virtual_Competition.html?id=RGZ3DQAAQBAJ (дата звернення: 11.04.2025).

194. Gal M. S., Rubinfeld D. L. The Hidden Costs of Free Goods: Implications for Antitrust Enforcement. *Antitrust Law Journal*. 2016. Vol. 80, No. 3. P. 521–562. URL: <https://www.law.berkeley.edu/wp-content/uploads/2015/04/Gal-Rubinfeld-The-Hidden-Costs-of-Free-Goods-2015.pdf> (дата звернення: 25.09.2025).

195. Galetta D. U. The General Principles of EU Administrative Procedural Law. Brussels : European Parliament, Policy Department C, 2015. 26 p. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/519224/IPOL_IDA%282015%29519224_EN.pdf (дата звернення: 07.04.2025).

196. Geradin D. A. A. G., Petit N. Judicial review in European Union competition law : a quantitative and qualitative assessment. TILEC Discussion Paper Series. 2011. No. 2011-008. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1698342 (дата звернення: 24.05.2024).

197. Gerber D. J. Law and Competition in Twentieth Century Europe: Protecting Prometheus. Oxford : Oxford University Press, 1998. 484 p.

198. Hayek F. A. Individualism and Economic Order. Chicago : University of Chicago Press, 1948. URL: <https://www.library.fa.ru/files/Hayek-Individualism.pdf> (дата звернення: 20.09.2025).

199. Henning-Bodewig F. (ed.). International Handbook on Unfair Competition. München : C. H. Beck ; Oxford : Hart ; Baden-Baden : Nomos, 2013. URL: https://www.soldan.de/media/pdf/25/81/5f/9783406633102_inh.pdf (дата звернення: 12.04.2025).

200. International Competition Network. Advocacy Toolkit. Part I: Advocacy process and tools. ICN, 2025. 35 p. URL: <https://www.internationalcompetitionnetwork.org/wp-content/uploads/2025/05/Advocacy-Toolkit-Part-I-Advocacy-Process-and-Tools.pdf>

(дата звернення: 09.04.2026).

201. Jones & Sufrin's EU Competition Law: Text, Cases & Materials / B. Sufrin, N. Dunne, A. Jones. 8th ed. Oxford : Oxford University Press, 2023. 1313 p. URL: <https://global.oup.com/academic/product/jones-and-sufrins-eu-competition-law-9780192855015> (дата звернення: 09.03.2024).

202. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 18 December 2008 in Case C-349/07, Sopropé – Organizações de Calçado Lda v Fazenda Pública, ECLI:EU:C:2008:746. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62007CJ0349> (дата звернення: 18.01.2025).

203. Judgment of the Court (Third Chamber) of 6 November 2012 in Case C-199/11, Europese Gemeenschap v Otis NV and Others, ECLI:EU:C:2012:684. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62011CJ0199> (дата звернення: 21.03.2025).

204. Judgment of the General Court (Second Chamber) of 17 September 2007 in Case T-201/04, Microsoft Corp. v Commission, ECLI:EU:T:2007:289. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62004TJ0201> (дата звернення: 04.08.2024).

205. Kovacic W. E. Two Views of Exclusion: Why the European Union and the United States Diverged on Google. *Digital Platforms and Concentration: 2nd Annual Antitrust and Competition Conference* / Guy Rolnik (ed.). Chicago, Illinois : Stigler Center for the Study of the Economy and the State, University of Chicago Booth School of Business, 2018. P. 22–30. URL: <https://www.promarket.org/wp-content/uploads/2018/04/Digital-Platforms-and-Concentration.pdf> (дата звернення: 11.08.2025).

206. Larouche P., de Streel A. Interplay between the New Competition Tool and Sector-Specific Regulation in the EU. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2020. URL: <https://competition-policy.ec.europa.eu/system/files/2021-03/kd0120577enn.pdf> (дата звернення: 09.01.2025).

207. Marchisio E. Procedural fairness in EU competition law: strengths and criticalities. EU and Comparative Law Issues and Challenges Series (ECLIC). 2024. P. 136–140. URL: <https://ojs.srce.hr/index.php/eclic/article/download/35835/17500> (дата звернення: 03.02.2024).

208. Marshall A. Principles of Economics. 8th ed. London: Macmillan and Co., 1920. URL: <https://eet.pixel-online.org/files/etranslation/original/Marshall%2C%20Principles%20of%20Economics.pdf> (дата звернення: 19.02.2025).

209. Monti G. EC Competition Law. Cambridge : Cambridge University Press, 2007. 527 p. URL: <https://www.wildy.com/isbn/9780521700757/law-in-context-ec-competition-law-paperback-cambridge-university-press> (дата звернення: 05.01.2025).

210. Motta M. Competition Policy: Theory and Practice. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. 616 p. URL: <https://assets.cambridge.org/97805218/16632/sample/9780521816632ws.pdf> (дата звернення: 10.10.2025).

211. Müller-Armack A. Wirtschaftslenkung und Marktwirtschaft. Hamburg: Verlag für Wirtschaft und Sozialpolitik, 1947. 154 S.

212. North D. C. Institutions, Institutional Change and Economic Performance. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. 152 p.

213. OECD. *Peer Reviews of Competition Law and Policy: Ukraine 2025*. Competition Law and Policy Reviews. Paris : OECD Publishing, 2025. URL: https://www.oecd.org/en/publications/2025/11/oecd-peer-reviews-of-competition-law-and-policy-ukraine-2025_92b30786/full-report/country-context-legal-and-institutional-framework_8417744d.html (дата звернення: 09.04.2026).

214. OECD. Competition Assessment Toolkit. Paris: OECD Publishing, 2019. URL: <https://www.oecd.org/competition/assessment-toolkit.htm> (дата звернення: 08.10.2025).

215. OECD. Competition Compliance Programmes. Paris : OECD, 2015. URL: <https://www.oecd.org/competition/competition-compliance-programmes> (дата звернення: 10.07.2025).

216. OECD. Competitive Neutrality: Maintaining a Level Playing Field between Public and Private Business. Paris: OECD Publishing, 2012.

217. OECD. eProcurement system ProZorro. OPSI (Observatory of Public Sector Innovation). URL: <https://oecd-opsi.org/innovations/eprocurement-system-prozorro/> (дата звернення: 20.01.2025).

218. OECD. Principles of Transparency and Integrity in Lobbying. Paris: OECD, 2010. URL: <https://www.oecd.org/corruption/ethics/44940397.pdf> (дата звернення: 08.03.2025).

219. OECD. Recommendation of the Council on Competition Assessment. Paris: OECD, 2009 (as amended). URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0374> (дата звернення: 06.02.2025).

220. OECD. Small Economies and Competition Policy: A Background Paper. Paris : OECD, 2003. URL: <https://one.oecd.org/document/CCNM/GF/COMP%282003%294/en/pdf> (дата звернення: 23.08.2025).

221. OECD. The Relationship between Competition Authorities and Sector Regulators. Paris: OECD, 2016. URL: [https://one.oecd.org/document/DAF/COMP/GF\(2016\)3/en/pdf](https://one.oecd.org/document/DAF/COMP/GF(2016)3/en/pdf) (дата звернення: 02.05.2025).

222. OECD. Working Party No. 2 on Competition and Regulation. Competition and Regulation in the Provision of Local Transportation Services – Note by Ukraine.

DAF/COMP/WP2/WD(2022)3. 2022. URL: <https://one.oecd.org/document/DAF/COMP/WP2/WD%282022%293/en/pdf> (дата звернення: 10.12.2025).

223. Opdebeek I., De Somer S. The Duty to Give Reasons in the European Legal Area: a Mechanism for Transparent and Accountable Administrative Decision-Making? A Comparison of Belgian, Dutch, French and EU Administrative Law. *Rocznik Administracji Publicznej*. 2016. No. 2. P. 97–148. URL: https://ejournals.eu/en/journal_article_files/full_text/018eced7-7e04-73c0-af45-19ffd4ad5bb6/download (дата звернення: 03.08.2025).

224. Pavelko O., Lazaryshyna I., Doroshenko O., Vashai Y., Zinkevych O. The Construction Market Monopolization: Identification of the Threats to the Economic Security of Ukraine. *International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE)*. 2020. Vol. 8, Issue 5. P. 57–63. URL: <https://www.ijrte.org/wp-content/uploads/papers/v8i5/E5634018520.pdf> (дата звернення: 26.05.2025).

225. Petit N., Teece D. J. Taking Ecosystems Competition Seriously in the Digital Economy: A (Preliminary) Dynamic Competition/Capabilities Perspective. OECD. Directorate for Financial and Enterprise Affairs. Competition Committee. Hearing on Competition Economics of Digital Ecosystems. DAF/COMP/WD(2020)90. 2020. 14 p. URL: [https://one.oecd.org/document/DAF/COMP/WD\(2020\)90/en/pdf](https://one.oecd.org/document/DAF/COMP/WD(2020)90/en/pdf) (дата звернення: 22.10.2024).

226. Porter M. E. *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*. New York: Free Press, 1980. URL: <https://ijevanlib.ysu.am/wp-content/uploads/2023/02/Michael-E.-Porter-Competitive-Strategy.pdf> (дата звернення: 14.04.2024).

227. Posner R. A. *Antitrust Law*. 2nd ed. Chicago; London: University of Chicago Press, 2001. 316 p. URL: <https://www.bibliovault.org/BV.book.epl?ISBN=9780226675763> (дата звернення: 21.04.2025).

228. Pravo Justice. Law on Administrative Procedure explanatory and analytical materials. 2022. URL: <https://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/639/869/365/639869365bc4b326564355.pdf> (дата звернення: 27.05.2025).

229. Preventing Corruption in Public Procurement. OECD, 2016. 32 p. URL: https://baselgovernance.org/sites/default/files/2020-03/oecd_preventing_corruption_in_public_procurement_2016.pdf (дата звернення: 06.01.2025).

230. Radaelli C. M. Europeanisation: solution or problem? *European Integration online Papers*. 2004. Vol. 8, No. 16. URL: <https://eiop.or.at/eiop/pdf/2004-016.pdf> (дата звернення: 24.10.2024).

231. Regulation (EU) 2015/1589 laying down detailed rules for the application of Article 108 of the Treaty on the Functioning of the European Union. *Official Journal of the European Union*. 2015. L 248. P. 9–29. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2015/1589/oj/eng> (дата звернення: 09.04.2026).

232. Regulation (EU) 2018/1971 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 establishing the Body of European Regulators for Electronic Communications (BEREC) and the Agency for Support for BEREC (BEREC Office). *Official Journal of the European Union*. 2018. L 321. P. 1–35. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2018/1971/oj/eng> (дата звернення: 15.05.2024).

233. Regulatory Impact Assessment. Paris : OECD, 2020. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2020/02/regulatory-impact-assessment_0bf78a03/7a9638cb-en.pdf (дата звернення: 17.05.2025).

234. Revelli F. Performance rating and yardstick competition in social service provision. *CESifo Working Paper*. 2004. No. 1270. P. 4–5. URL: https://www.ifo.de/sites/default/files/docbase/docs/cesifo1_wp1270.pdf (дата звернення: 03.08.2025).

235. Ricardo D. On the Principles of Political Economy, and Taxation. London: John Murray, 1817. URL: <https://www.econlib.org/library/Ricardo/ricP.html> (дата звернення: 24.07.2025).

236. Rochet J. C., Tirole J. Platform Competition in Two-Sided Markets. *Journal of the European Economic Association*. 2003. Vol. 1. No. 4. P. 990–1029.

237. Schumpeter J. A. Capitalism, Socialism and Democracy. 3rd ed. New York: Harper & Brothers, 1950. URL: <https://msuweb.montclair.edu/~lebelp/SchumpeterChapter7.pdf> (дата звернення: 01.05.2025).

238. Schwarze J. European Administrative Law. 2nd ed. London : Sweet & Maxwell, 2006. 1562 p.

239. Senftleben M. Protection against unfair competition in the European Union: broadening policy objectives and rethinking structure. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*. 2024. Vol. 19, No. 2. P. 149–159. URL: <https://academic.oup.com/jiplp/article/19/2/149/7571329> (дата звернення: 11.12.2024).

240. Stigler G. J. The Organization of Industry. Chicago: University of Chicago Press, 1968. URL: https://appliedantitrust.com/09_merger_guidelines/07_supp/carlton_barriers_entry2008.pdf (дата звернення: 19.10.2024).

241. The European Code of Good Administrative Behaviour. European Ombudsman. 2002. URL: <https://www.ombudsman.europa.eu/en/document/en/3510> (дата звернення: 27.11.2024).

242. Tirole J. The Theory of Industrial Organization. Cambridge, MA : The MIT Press, 1988. 479 p. URL: <https://mitpress.mit.edu/9780262200714/the-theory-of-industrial-organization/> (дата звернення: 25.01.2025).

243. Treaty establishing the European Economic Community (Treaty of Rome) : 25 March 1957 EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/AUTO/?uri=CELEX%3A11957E085> (дата звернення: 06.05.2025).

244. UNCTAD. Model Law on Competition. Revised edition. Geneva : United Nations, 2010. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/tdrbpconf7l2_en.pdf (дата звернення: 16.02.2024).

245. Weatherill S. Law and Values in the European Union. Oxford: Oxford University Press, 2016. 432 p.

246. Whish R., Bailey D. Competition Law. 10th ed. Oxford : Oxford University Press, 2021. 1184 p. URL: <https://academic.oup.com/oxford-law-pro/book/57720> (дата звернення: 11.06.2025).

247. Whish R., Bailey D. Competition policy and economics. In: Competition Law. 10th ed. Oxford : Oxford University Press, 2021. P. 1–48. URL: <https://academic.oup.com/book/57720/chapter/470346319> (дата звернення: 27.07.2025).

248. Williamson O. E. The Economic Institutions of Capitalism. New York: Free Press, 1985. 450 p.

249. World Bank. Competition Policy for Shared Prosperity and Inclusive Growth. Washington, DC: World Bank, 2017. URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/714761531474226515/a-step-ahead-competition-policy-for-shared-prosperity-and-inclusive-growth> (дата звернення: 15.01.2024).

250. World Bank; OECD. A Step Ahead: Competition Policy for Shared Prosperity and Inclusive Growth. Washington, DC: World Bank, 2017. URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/714761531474226515/a-step-ahead-competition-policy-for-shared-prosperity-and-inclusive-growth> (дата звернення: 11.05.2025).

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Наукові статті у наукових фахових виданнях України:

1. Браславець Я. Ю. Адміністративно-правовий статус органів державної влади у сфері підтримки економічної конкуренції. *Держава та регіони*. Серія: Право. № 1 (83). 2024. С. 240–246. DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.1.39>
2. Браславець Я. Ю. Адміністративно-правові аспекти контролю та моніторингу державної допомоги для запобігання викривленням конкуренції. *Право та державне управління*. № 1. 2024. С. 505–513. DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.1.72>
3. Браславець Я. Ю. Теоретичні основи адміністративно-правового регулювання конкуренції в Україні. *Право і суспільство*. № 5. 2025. Т. 1. С. 157–166. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.5.1.20>
4. Браславець Я. Ю. Превентивні адміністративно-правові заходи протидії антиконкурентним узгодженим діям. *Правові новели*. № 26. 2025. С. 56–65. DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2025.26.6>
5. Браславець Я. Ю. Публічно-правові аспекти взаємодії держави та бізнесу у сфері підтримки добросовісної конкуренції. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 1. 2026. С. 150–154. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2026-1/32>

Наукові статті у періодичних наукових виданнях інших держав:

6. Braslavets Y., Kapitanets S. European standards of fair competition in public administration of Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 12. No. 1. 2026. P. 248–255.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Браславець Я. Ю. Інститут економічної конкуренції в системі публічного адміністрування. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права*: матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції (м. Кременчук, 5–7 грудня 2024 р.). Львів – Торунь: Liha-Pres, 2024. С. 666–669.

8. Браславець Я. Ю. Контроль і нагляд за додержанням конкурентного законодавства: адміністративно-правові моделі та інструменти. *Theoretical foundations of law, public management and practice of their application*: International scientific conference proceedings (Riga, 25–26 December 2024). Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2024. P. 406–410.

9. Браславець Я. Ю. Системно-структурний підхід до адміністративно-правового регулювання конкуренції: можливості для модернізації конкурентної політики України. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики у воєнний період*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Львів–Торунь, 10 жовтня 2025 р.). Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука. Львів – Торунь: Liha-Pres, 2025. С. 181–185.

10. Браславець Я. Ю. Адміністративно-правові механізми підтримки економічної конкуренції в Україні: від адаптації до воєнного стану до стратегії повоєнної відбудови. *Актуальні питання розвитку науки, економіки та соціуму в умовах війни та повоєнного відновлення*: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції у 2-х т. (м. Вінниця, 16-17 жовтня 2025 р.). Т. 1. / За заг. ред. В. І. Мельник. Тернопіль: Крок, 2025. С. 78–81.

11. Браславець Я. Ю. Адміністративно-правові аспекти взаємодії органів конкурентної політики з регуляторами секторних ринків. *Стан та перспективи розвитку адміністративного права України*: матеріали XII Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції (м. Одеса, 24 жовтня 2025 р.). Одеса : ОДУВС, 2025. С. 318–321.

АКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ

АКТ
впровадження в освітній процес Одеського державного університету
внутрішніх справ результатів дисертаційного дослідження
Браславець Яна Юрійовича
на тему «Адміністративно-правові засади забезпечення підтримки
економічної конкуренції в Україні»

Комісія у складі: начальника відділу забезпечення якості освіти, кандидата історичних наук, доцента Камінської О.А., завідувача кафедри адміністративно-правових дисциплін інституту права та безпеки, доктора юридичних наук, професора Денисової А.В., завідувача кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України, кандидата юридичних наук, доцента, підполковника поліції Пишної А.Г. склала даний акт про те, що результати дисертаційного дослідження Браславець Яна Юрійовича на тему «Адміністративно-правові засади забезпечення підтримки економічної конкуренції в Україні» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» використовуються в освітньому процесі Одеського державного університету внутрішніх справ, зокрема під час підготовки навчально-методичних комплексів з навчальних дисциплін: «Адміністративне право», «Поліцейська діяльність».

Зокрема, публікації Браславець Я.Ю.:

1. Браславець Я. Ю. Теоретичні основи адміністративно-правового регулювання конкуренції в Україні. *Право і суспільство*. № 5. 2025. Т. 1. С. 157–166.
2. Браславець Я. Ю. Адміністративно-правовий статус органів державної влади у сфері підтримки економічної конкуренції. *Держава та регіони*. Серія: Право. № 1 (83). 2024. С. 240–246.

3. Браславець Я. Ю. Адміністративно-правові аспекти контролю та моніторингу державної допомоги для запобігання викривленням конкуренції. *Право та державне управління*. № 1. 2024. С. 505–513.
4. Браславець Я. Ю. Превентивні адміністративно-правові заходи протидії антиконкурентним узгодженим діям. *Правові новели*. № 26/2025. С. 56–65.
5. Браславець Я. Ю. Публічно-правові аспекти взаємодії держави та бізнесу у сфері підтримки добросовісної конкуренції. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 1, 2026. С. 150–154.
6. Braslavets Y. Kapitanets S. European standards of fair competition in public administration of Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 12 No. 1, 2026. P. 248–255.
7. Браславець Я. Ю. Системно-структурний підхід до адміністративно-правового регулювання конкуренції: можливості для модернізації конкурентної політики України. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики у воєнний період: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, 10 жовтня 2025 р. Львів – Торунь: Liha-Pres, 2025. С. 181–184.
8. Браславець Я. Ю. Інститут економічної конкуренції в системі публічного адміністрування. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права: матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції*, м. Кременчук, 5–7 грудня 2024 р. Львів – Торунь: Liha-Pres, 2024. С. 666–669.
9. Браславець Я. Ю. Адміністративно-правові механізми підтримки економічної конкуренції в Україні: від адаптації до воєнного стану до стратегії повоєнної відбудови. *Актуальні питання розвитку науки, економіки та соціуму в умовах війни та повоєнного відновлення: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції*, м. Вінниця, 16-17 жовтня 2025 р. у 2-х т. Т. 1. / За заг. ред. В. І. Мельник. Тернопіль: Крок, 2025. С. 78–81.
10. Braslavets Ya. Yu. Control and supervision of compliance with competition legislation: administrative and legal models and tools. *Theoretical foundations of law, public management and practice of their application: International scientific conference proceedings (December 25–26, 2024. Riga, the Republic of Latvia)*. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2024. P. 406–410.
11. Браславець Я. Ю. Адміністративно-правові аспекти взаємодії органів конкурентної політики з регуляторами секторних ринків. *Стан та перспективи розвитку адміністративного права України: матеріали XII Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції*, м. Одеса, 24 жовтня 2025 р. Одеса : ОДУВС, 2025. С. 315–321.

Комісія відзначила високу актуальність результатів дисертаційного дослідження Браславець Яна Юрійовича на тему «Адміністративно-правові засади забезпечення підтримки економічної конкуренції в Україні» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»

теоретичний досвід, практичну і методологічну значущість висновків дисертанта для впровадження у навчальний процес.

Члени комісії:

**Начальник
відділу забезпечення якості освіти,
Одеського державного університету
внутрішніх справ
кандидат історичних наук, доцент**

Олена КАМІНСЬКА

**Завідувач кафедри
адміністративно-правових дисциплін
інституту права та безпеки
Одеського державного університету
внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор**

Аліна ДЕНИСОВА

**Завідувач кафедри
адміністративного права та
адміністративної діяльності
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Одеського державного університету
внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент
підполковник поліції**

Алла ПИШНА

НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ
АДВОКАТІВ УКРАЇНИ
ПІВДЕННО-УКРАЇНСЬКА
МІЖНАРОДНА
АСОЦІАЦІЯ АДВОКАТІВ

UKRAINIAN NATIONAL
BAR ASSOCIATION
SOUTH UKRAINIAN
INTERNATIONAL
BAR ASSOCIATION

65005, м. Одеса, вул. Болгарська, 87а
тел.роб. +38(048)787-92-28
тел.моб. +38(097)454-85-49
e-mail artem_pitomets@ukr.net

Bolhars'ka St 87a, Odesa, 65005 Ukraine
work phone +38(048)787-92-28
phone +38(097)454-85-49
e-mail artem_pitomets@ukr.net

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова адвокатського

об'єднання

«Південно-Українська

Міжнародна асоціація адвокатів»

Артем ПИТОМЕЦЬ

03 2026 року

АКТ

**впровадження в практичну діяльність АО «Південно-Українська
Міжнародна асоціація адвокатів» результатів дисертаційного дослідження
Браславець Яна Юрійовича
на тему «Адміністративно-правові засади забезпечення підтримки
економічної конкуренції в Україні»**

Комісія у складі: Заступника голови АО «Південно-Українська Міжнародна асоціація адвокатів» Геннадія СКВОРЦОВА та адвокатів адвокатського об'єднання «Південно-Українська Міжнародна асоціація адвокатів» склала даний акт про те, що результати дисертаційного дослідження Браславець Яна Юрійовича на тему «Адміністративно-правові засади забезпечення підтримки економічної конкуренції в Україні» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» використовуються в практичній діяльності АО «Південно-Українська Міжнародна асоціація адвокатів».

Зокрема, публікації Браславець Я.Ю.:

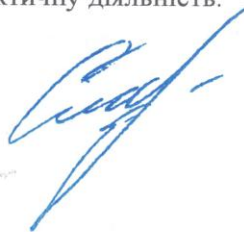
1. Браславець Я. Ю. Теоретичні основи адміністративно-правового регулювання конкуренції в Україні. *Право і суспільство*. № 5. 2025. Т. 1. С. 157–166.

2. Браславець Я. Ю. Адміністративно-правовий статус органів державної влади у сфері підтримки економічної конкуренції. *Держава та регіони*. Серія: Право. № 1 (83). 2024. С. 240–246.
3. Браславець Я. Ю. Адміністративно-правові аспекти контролю та моніторингу державної допомоги для запобігання викривленням конкуренції. *Право та державне управління*. № 1. 2024. С. 505–513.
4. Браславець Я. Ю. Превентивні адміністративно-правові заходи протидії антиконкурентним узгодженим діям. *Правові новели*. № 26/2025. С. 56–65.
5. Браславець Я. Ю. Публічно-правові аспекти взаємодії держави та бізнесу у сфері підтримки добросовісної конкуренції. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 1, 2026. С. 150–154.
6. Braslavets Y., Kapitanets S. European standards of fair competition in public administration of Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 12 No. 1, 2026. P. 248–255.
7. Браславець Я. Ю. Системно-структурний підхід до адміністративно-правового регулювання конкуренції: можливості для модернізації конкурентної політики України. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики у воєнний період*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, 10 жовтня 2025 р. Львів – Торунь: Liha-Pres, 2025. С. 181–184.
8. Браславець Я. Ю. Інститут економічної конкуренції в системі публічного адміністрування. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права*: матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кременчук, 5–7 грудня 2024 р. Львів – Торунь: Liha-Pres, 2024. С. 666–669.
9. Браславець Я. Ю. Адміністративно-правові механізми підтримки економічної конкуренції в Україні: від адаптації до воєнного стану до стратегії повоєнної відбудови. *Актуальні питання розвитку науки, економіки та соціуму в умовах війни та повоєнного відновлення*: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Вінниця, 16-17 жовтня 2025 р. у 2-х т. Т. 1. / За заг. ред. В. І. Мельник. Тернопіль: Крок, 2025. С. 78–81.
10. Braslavets Ya. Yu. Control and supervision of compliance with competition legislation: administrative and legal models and tools. *Theoretical foundations of law, public management and practice of their application*: International scientific conference proceedings (December 25–26, 2024. Riga, the Republic of Latvia). Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2024. P. 406–410.
11. Браславець Я. Ю. Адміністративно-правові аспекти взаємодії органів конкурентної політики з регуляторами секторних ринків. *Стан та перспективи розвитку адміністративного права України*: матеріали XII Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції, м. Одеса, 24 жовтня 2025 р. Одеса : ОДУВС, 2025. С. 315–321.

Комісія відзначила високу актуальність результатів дисертаційного дослідження Браславець Яна Юрійовича на тему «Адміністративно-правові

засади забезпечення підтримки економічної конкуренції в Україні», на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право», теоретичний досвід, практичну і методологічну значущість висновків дисертанта для впровадження у практичну діяльність.

Заступник голови
АО «Південно-Українська
Міжнародна асоціація адвокатів»

Геннадій СКВОРЦОВ

Перший проректор Одеського
державного університету
внутрішніх справ
полковник поліції

Максим КОРНІЄНКО

27 03 2026 року

АКТ

**впровадження в наукову діяльність Одеського державного університету
внутрішніх справ результатів дисертаційного дослідження
Браславець Яна Юрійовича
на тему «Адміністративно-правові засади забезпечення підтримки
економічної конкуренції в Україні»**

Комісія у складі: начальника відділу організації наукової діяльності, кандидата юридичних наук, доцента, підполковника поліції Домброван Н.В., ученого секретаря секретаріату Вченої ради ОДУВС, кандидата педагогічних наук Ісаєнка М.М. та начальника відділу аспірантури, (ад'юнктури) і докторантури ОДУВС, кандидата юридичних наук Теслюк І.О., склала даний акт про те, що результати дисертаційного дослідження Браславець Яна Юрійовича на тему «Адміністративно-правові засади забезпечення підтримки економічної конкуренції в Україні» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» використовуються у науково-дослідній діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ при проведенні наукових досліджень за загально-університетською темою науково-дослідних робіт: «Пріоритетні напрямки розвитку реформування правоохоронних органів в умовах розгортання демократичних процесів у державі» (державний реєстраційний номер 0123U103538), та теми науково-дослідних робіт кафедри адміністративно-правових дисциплін Одеського державного університету внутрішніх справ «Забезпечення адміністративно-правовими засобами прав і свобод людини і громадянина в Україні» (номер державної реєстрації 0125U001209).

Зокрема, публікації Браславець Я.Ю.:

1. Браславець Я. Ю. Теоретичні основи адміністративно-правового регулювання конкуренції в Україні. *Право і суспільство*. № 5. 2025. Т. 1. С. 157–166.

2. Браславець Я. Ю. Адміністративно-правовий статус органів державної влади у сфері підтримки економічної конкуренції. *Держава та регіони*. Серія: Право. № 1 (83). 2024. С. 240–246.
3. Браславець Я. Ю. Адміністративно-правові аспекти контролю та моніторингу державної допомоги для запобігання викривленням конкуренції. *Право та державне управління*. № 1. 2024. С. 505–513.
4. Браславець Я. Ю. Превентивні адміністративно-правові заходи протидії антиконкурентним узгодженим діям. *Правові новели*. № 26/2025. С. 56–65.
5. Браславець Я. Ю. Публічно-правові аспекти взаємодії держави та бізнесу у сфері підтримки добросовісної конкуренції. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 1, 2026. С. 150–154.
6. Braslavets Y. Kapitanets S. European standards of fair competition in public administration of Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 12 No. 1, 2026. P. 248–255.
7. Браславець Я. Ю. Системно-структурний підхід до адміністративно-правового регулювання конкуренції: можливості для модернізації конкурентної політики України. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики у воєнний період: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, 10 жовтня 2025 р. Львів – Торунь: Liha-Pres, 2025. С. 181–184.
8. Браславець Я. Ю. Інститут економічної конкуренції в системі публічного адміністрування. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права: матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції*, м. Кременчук, 5–7 грудня 2024 р. Львів – Торунь: Liha-Pres, 2024. С. 666–669.
9. Браславець Я. Ю. Адміністративно-правові механізми підтримки економічної конкуренції в Україні: від адаптації до воєнного стану до стратегії повоєнної відбудови. *Актуальні питання розвитку науки, економіки та соціуму в умовах війни та повоєнного відновлення: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції*, м. Вінниця, 16-17 жовтня 2025 р. у 2-х т. Т. 1. / За заг. ред. В. І. Мельник. Тернопіль: Крок, 2025. С. 78–81.
10. Braslavets Ya. Yu. Control and supervision of compliance with competition legislation: administrative and legal models and tools. *Theoretical foundations of law, public management and practice of their application: International scientific conference proceedings (December 25–26, 2024. Riga, the Republic of Latvia)*. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2024. P. 406–410.
11. Браславець Я. Ю. Адміністративно-правові аспекти взаємодії органів конкурентної політики з регуляторами секторних ринків. *Стан та перспективи розвитку адміністративного права України: матеріали XII Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції*, м. Одеса, 24 жовтня 2025 р. Одеса : ОДУВС, 2025. С. 315–321.

Комісія відзначила високу актуальність результатів дисертаційного дослідження Браславець Яна Юрійовича на тему «Адміністративно-правові

засади забезпечення підтримки економічної конкуренції в Україні», теоретичний досвід, практичну і методологічну значущість висновків дисертанта для впровадження у наукову діяльність.

Члени комісії:

Начальник

відділу організації наукової діяльності ОДУВС

кандидат юридичних наук, доцент

підполковник поліції

Наталія ДОМБРОВАН

Учений секретар секретаріату

Вченої ради ОДУВС

кандидат педагогічних наук

Максим ІСАЄНКО

Начальник відділу аспірантури

(ад'юнктури) і докторантури ОДУВС

кандидат юридичних наук

Ірина ТЕСЛЮК